IOANNIS MEURSII
THEMIS ATTICA
SIVE
De LEGIBUS ATTICIS
LIBRI II.

TRAJECTI AD RHENUM,

Apud { JOANNEM vande WATER, JOANNEM RIBBIUM, FRANCISCUM HALMA, } Bibliopol.

ANNO cIↄ Iↄc LXXXV.

AMPLISSIMO ET CLARISSIMO
VIRO

SAMUELI PUFENDORFIO,

SERENISSIMO SUECORUM REGI A CONSILIIS ET SECRETIS,

NEC NON

REGNI SUECICI HISTORIOGRAPHO.

S. P. D.

IOANNES GEORGIUS GRAEVIUS.

Edeunt ad te, quos mecum ex Augusta Sereniſſimi Regis Veſtri bibliotheca communicaſti, IOANNIS MEURSII de legibus Atticis libelli, quos typis noſtris mandari juſſi. Digniſſimi enim ſunt, ut cætera Viri doctiſſimi ſcripta omnia, quæ

 lucem

lucem adſpiciant. Tibi vero non poſſum non publice hic gratias agere pro tuo hoc bene de præclaris artibus merendi ſtudio, quarum decus auges non ſolum tuis pereruditis lucubrationibus, quibus jus naturæ & gentium illuſtraſti, nec non præclaris illis rerum Suecicarum commentariis qui nunc exercent noſtra proela, & brevi volabunt per ora virum, ſed & aliorum doctorum curis, quas ex bibliothecarum latebris in dias luminis auras producis, aliiſque producendi das facultatem. Tibi enim debetur Laurenbergii vetus Græcia: Tibi debentur Meurſii Miſcellanea Laconica, Ceramicus, Creta, Rhodus, Cyprus, Theſeus, &, quam nunc recipis, Themis Attica. Abſque tua fuiſſet cura his utiliſſimarum doctiſſimi Viri diſputationum fructu forte ſemper caruiſſet res litteraria. Nunc ſperamus te propediem ad nos curaturum eſſe, quæ ibidem, unde hæc eruiſti, habentur ejuſdem Meurſii de Regibus Laconicis & Piræeo poſtumi fœtus, ut hic quoque cumulus tuis in doctrinarum politiorum ſtudia meritis accedat. Simul nobis reddentur, ſimul committentur typis. Vale, Vir Eximie cum per illuſtri fratre tuo, Eſaia, & me ama. Trajecti A. D. IX. KL. Majas CIↃ IↃ LXXXV.

IOAN-

IOANNIS MEURSI

THEMIS ATTICA,

SIVE,

De Legibus Athenienſium

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Legum Atticarum conditores varii. Leges Triptolemi tres; de parentibus honorandis, Diis colendis, & non lædendis animalibus. Harum ſecunda, a Dracone, qui indigenas quoque Heroes illis addit, confirmata.

Eges prima Athenienſibus Ceres dedit, & ab ea mox Triptolemus: quæ ſeu nimia vetuſtate obſoletæ, ſive non ſufficientes, a Dracone inſtauratæ, atque auctæ, verum aliquæ cum ſeveriores eſſent, quam ut tolerari poſſent, Solon partem abrogavit; aliaſque, iſtis mitiores, poſuit. Et obtinuere iſtæ, uſque ad triginta tyrannorum tempora: qui cum eas pro libidine

ſuſtuliſſent, mox Euclides, cum remp. Thraſybulus reddidiſſet, revocavit, atque a ſe novas addidit. Hinc archontes ſubſecuti, prout viſum expedire reipublicæ, ipſi quoque numerum earum auxere. Equidem, quas Solon tulit, nuper dixi, in ejus Vita, quam deſcripſi: Sed & hic repræſentabo, opere peculiari; & adjungam aliorum, uti ſeſe quæque offerent: nulla temporis, quod obſcurum; atque ordinis, qui incertus ob hoc ipſum, inſtituta ratione.

Ac principio tres omnino antiquiſſimas a Triptolemo, Eleuſine aſſervatas memorabo. Eæ erant: Γονεῖς τιμᾶν· Θεοὺς καρποῖς ἀγάλλειν· Ζῶα μὴ σίνεσθαι. *Parentes honorare. Deos fructibus colere. Animalia non lædere.* Porphyrius, De Abſt. Lib. IV. Τῶν μὲν Ἀθήνησι νομοθετῶν Τριπτόλεμον παλαιότατον παρειλήφαμεν. περὶ οὗ Ἕρμιππος, ἐν δευτέρῳ περὶ τῶν νομοθετῶν, γράφει ταῦτα. Φασὶ δὲ καὶ Τριπτόλεμον Ἀθηναίοις νομοθετῆσαι, καὶ τῶν νόμων αὐτοῦ τρεῖς ἔτι Ξενοκράτης ὁ φιλόσοφος λέγει διαμένειν Ἐλευσῖνι τούσδε· Γονεῖς τιμᾶν. Θεοὺς καρποῖς ἀγάλλειν. Ζῶα μὴ σίνεσθαι. *Legiſlatorum Athenienſium antiquiſſimum fuiſſe Triptolemum accepimus: de quo Hermippus, ſecundo de legumlatoribus libro, iſta ſcribit. Ajunt vero & Triptolemum Athenienſibus leges tuliſſe; atque ex illis etiamnum a Xenocrate philoſopho memorari Eleuſine tres exſtare, quæ ſe hunc in modum habeant: Parentes honorare. Deos fructibus colere. Animalia non lædere.* Hieronymus, adverſus Jovinianum, Lib. II. *Xenocrates philoſophus de Triptolemi legibus apud Athenienſes tria tantum præcepta Eleuſinæ reſidere ſcribit: Honorandos parentes. Venerandos Deos. Carnibus non veſcendum.* Quod ad Deos vero attinet, eos quoque, & indigenas heroes, qui ceu Dii habebantur, etiam colendos Draco multo poſt id tempus ſanxit. Porphyrius, citato libro, in ipſo fine: Καὶ Δράκοντος νόμος μνημονεύεται τοιοῦτος. Θεσμὸς αἰώνιος τοῖς Ἀτθίδα νεμομένοις, κύριος τὸν ἅπαντα χρόνον· Θεοὺς τιμᾶν, καὶ ἥρωας ἐγχωρίους, ἐν κοινῷ, ἑπομένους νόμοις πατρίοις· ἰδίᾳ, κατὰ δύναμιν, σὺν εὐφημίᾳ, καὶ ἀπαρχαῖς καρπῶν, πελάνοις ἐπετείοις. *Et Draconis lex ejuſmodi memoratur. Sanctio æterna Atticam incolentibus, quæ in omne tempus rata habeatur: Deos honorare, & heroas indigenas, communiter, ſecundum leges patrias: ac privatim, pro virili, cum fauſta apprecatione, fructuumque primitiis, & libis anniverſariis.*

CA-

CAPUT II.

De parentum in liberos potestate, & officio liberorum in parentes, leges variæ. Jus vitæ, & necis: tum nominis dandi, & delendi. Patris sepultura neglecta morte, aut exilio vindicata, & exhæredatione. Causæ patrocinium neglectum, infamia notabatur: Auxilii non lati, pœna capitis: Contumeliæ, exhæredatio: ac si pater eam non persequeretur, ipse infamis habebatur. Libanii locus illustratus. Verberanti manus amputata: aut lapidatio parata. Qui afflixisset, insepultus manebat. Tum in novem quoque archontes inquisitum, ante quam crearentur, an his ipsis benè facerent. Denique, in parricidas quare legem non statuerit.

C prima quidem lex Triptolemi, uti dixi, honorandos esse parentes statuebat: quod ut cogerentur facere, metu pœnæ, qui naturæ pravitate detrectabant, jus parentibus in liberos vitæ & necis Solon dedit. Sextus Empiricus, Pyrrh. Hypolyp. lib. III. cap. XXIV. Καὶ ὁ Σόλων Ἀθηναῖος τὸν περὶ τῶν ἀκρίτων νόμον ἔθετο, καθ' ὃν φονεύειν ἑκάστῳ τὸν ἑαυτοῦ παῖδα ἐπέτρεψε. *Quin etiam Solon Atheniensis legem de indemnatis posuit, per quam unicuique filium suum interficere permisit.* Hermogenes, De Invent. lib. I. cap. I. Ἐνώπιον τις τῆς μητρὸς ἀπέκτεινε τὸν υἱὸν, κατὰ τὸν τῶν ἀκρίτων νόμον. *Occidit quis filium coram matre, juxta legem de indemnatis.* Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Lege quemadmodum sit absoluta qualitas? Indemnatos liberos liceat occidere. Tres filios lege indemnatorum occidit: reus est uxori maletractationis. Hic enim se dicit lege fecisse.* Ac de matre quoque, est locus Sopatri, in Divis. Quæst. Ἐξεῖναι καὶ μητράσιν ἀκρίτως ἀναιρεῖν τοὺς παῖδας. *Licere etiam matribus liberos indemnatos occidere.* Nominis quoque imponendi, atque rursum auferendi,

 pote-

potestas erat. Demosthenes, Orat. in Bœotum, de Nom. Ὁ μὲν νόμος, ὃν πάντες ἐπίστασθε, ὁμοίως ἐμοὶ, τοὺς γονέας ποιεῖ κυρίους οὐ μόνον θέσθαι τοὔνομα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐξαλεῖψαι, ἐὰν βούλωνται. *Lex quidem, quam nostis omnes, æque mecum, parentibus dat potestatem non imponendi modo nominis in principio, verum & delendi rursum, si voluerint.* Quin & plures leges erant, quibus liberi ad parentes honorandos cogebantur.

Qui patrem insepultum relinquebat, mortis reus censebatur. Sopater in Hermogenem: Νόμος, τὸν πατέρα ἄταφον περιορῶντα, θανατοῦσθαι. *Lex est, ut, qui patrem insepultum neglexerit, morte puniatur.* Alia lex extorrem patria esse jubebat, & carere hæreditate. Syrianus in eundem, alio loco: Νόμος, τὸν μὴ θάψαντα τὸν αὐτοῦ πατέρα, τῆς πατρῴας ἐλαύνεσθαι χώρας, τὸν ἐκείνου μηδενὸς μεταχόντα. *Lex erat, qui patrem non sepeliret, is ut patria tellure expelleretur, & paterna hæreditate plane excideret.*

Qui eorum causæ non patrocinaretur, infamia notabatur. Syrianus ibidem: Νόμος, τὸν μὴ ἐπαμύνοντα δεομένοις τοῖς γονεῦσιν, ἄτιμον εἶναι. ῥήτορος γονεῖς ἔθεντο διαζύγιον. ἐκάλεσαν ἀμφότεροι εἰς τὸ δικαστήριον εἰς συνηγορίαν. συνηγόρησε τῇ μητρί· νενίκηκεν. ὁ πατὴρ ἡττηθεὶς ὑπάγει αὐτὸν τῇ ἀτιμίᾳ. *Lex est, qui parentum indigentium causam deserat, is infamia ut notetur. Rhetoris parentes divortium fecerunt; vocantque ambo, ut in foro causam suam tueatur. Suscipit matris patrocinium; eaque causam obtinente, victus pater infamiæ ipsum reum facit.*

Qui vim quoque patienti non opitulatus esset, capite plectebatur. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Qui auxilium parentibus non tulerit, capite plectatur.* Sulpitius Victor, in Institut. Orat. *Qui parentibus auxilium non tulerit, capite puniatur.*

Qui contumelia affecisset, exhæres esse jubebatur; nec licebat patri gratiam filio delicti facere: si fecisset, ipse infamis censebatur. Sopater ad Hermogenem: Τὸν ὑβρίσαντα τὸν αὐτοῦ πατέρα, μὴ μετέχειν τῆς οὐσίας· καὶ τὸν ὑβρισθέντα πατέρα μὴ ἐπεξιόντα τῷ παιδὶ ἄτιμον εἶναι. *Filium, qui in patrem contumeliosus fuerit, facultatum minime participem esse: quin & patrem, contumelia affectum, nisi filium in jus rapiat, infamem esse.* Et de patris quidem infamia, iterum agit paulo post: Ὁ δὲ πατὴρ ἐπὶ τὸν νόμον μετατίθησι τὴν αἰτίαν, τὸ εἶναι

ἄτιμον

ἄτιμον κελεύοντα τὸν μὴ ἐπεξελθόντα πατέρα τῷ ὑβρίσαντι παιδί. De filii vero exhæredatione, est Libanii quoque locus capiendus, Tom. I. Declam. XXXVII. Ἰσχυρὸς εἶ σύ, καὶ μέγας· ἀλλ' οὐκ ἰσχυρότερος τοῦ νόμου, ὃς κεῖται πάλαι, πατράσιν ἀδικουμένοις βοηθῶν. οὗτος ἐκβάλλει σε τῆς οἰκίας. *Es tu quidem fortis, & magnus; sed non fortior lege, quæ, jam dudum lata, patribus injuria affectis opitulatur. Hæc te domo ejicit.*

Qui verberasset, ei manus amputare lex jubebat. Heraclides Ponticus in Alleg. Hom. Οἱ νομοθέται τοὺς πατραλοίας χειροκοποῦσι· τὸ δυσσεβῆσαν αὐτῶν μέρος ἐξαιρέτως ἀποτέμνοντες. *Legislatores parentes verberantibus manus præcidunt; illam potissimum partem amputantes, quæ impie fecit.* Quintilianus declam. CCCLXXII. *Qui patrem pulsaverit manus ei incidantur.* Marcellinus in Hermogenem: Ἔτυπτέ τις τὸν πατέρα, ὑπὸ τοῦ τυράννου κελευόμενος. κινδυνεύει μετὰ τὴν τυραννίδα περὶ τῶν χειρῶν, νόμου κελεύοντος. *Verberavit quis patrem, a tyranno jussus, post tyrannidem, periclitatur de manibus, lege jubente.* Et Syrianus: Τύραννος ἀνέσπασε τρεῖς παῖδας. τῷ πρώτῳ τυπτῆσαι τὸν πατέρα προσέταξεν· οὐ τυπτήσαντα ἀπέκτεινε. καὶ τὸν δεύτερον ὁμοίως. ὁ τρίτος ὑπήκουσεν, ἐσώθη. μετὰ τὴν τῆς τυραννίδος κατάλυσιν, κινδυνεύει περὶ τῶν χειρῶν. τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἐκέλευσεν. *Tyrannus retraxit tres filios: primum autem jussit verberare patrem; non parentem interfecit: secundum, eodem modo. tertius, cum paruisset, salvus evasit. post tyrannidem eversam, venit in discrimen manuum: siquidem id lex jubebat.* Alia lex lapidibus eum obruendum statuebat. Auctor Problematum Rhetoricorum, cap. LVII. Νόμος ἐκέλευσε τὸν τύψαντα αὐτοῦ τὸν πατέρα λιθοβοληθῆναι ὑπὸ τοῦ δήμου ἀκρίτως. *Lex jubet, qui patrem verberaverit, ut a populo, causa indicta, lapidibus interficiatur.* Aristophanes simpliciter turpe dicit, in Avibus: εἰ γὰρ ἐνθάδ' ἐστὶν αἰσχρὸν τὸν πατέρα τύπτειν νόμῳ. *Si enim lege turpe est verberare patrem.*

Qui afflixisset, eaque re ad mortem etiam adegisset, sepultura privabatur. Syrianus in Hermogenem: Νόμος, τὸν λυπήσαντα τοὺς αὐτοῦ πατέρας, εἰ τελευτήσειεν, ἄταφον μένειν. *Lex est, qui parentes afflixerit, si contingat eum mori, uti insepultus maneat.* Et Archontes quoque novem, quando creaturi essent, prius in eorum vitam inquirebant; & inprimis, an parentibus bene facerent. Observare est apud Demosthenem, in extrema Oratione in Eubulidem: Ἔτι,

τίνω, ὦ ἄνδρες δικασταί, τοὺς ἐννέα ἄρχοντας ἀνακρίνετε, εἴτε τοὺς γονέας εὖ ποιοῦσιν. *Etiam nunc, Judices, in novem archontes inquiritis, an parentibus bene faciant.* De eorum sex postremis, quos Thesmothetas dicebant, tradit Pollux, lib. VIII. cap. VIII. sect. I. Ἐκαλεῖτο δέ τις θεσμοθετῶν ἀνάκρισις, εἰ Ἀθηναῖοί εἰσιν ἑκατέρωθεν ἐκ τριγονίας, καὶ τῶν δήμων πόθεν, καὶ εἰ Ἀπόλλων ἐστὶν αὐτοῖς Πατρῷος, καὶ Ζεὺς Ἑρκεῖος, καὶ εἰ τοὺς γονέας εὖ ποιοῦσι. *Dicebatur etiam quadam in Thesmothetas inquisitio; an utrinque tertia generatione Athenienses forent, & e quo populo: tum an Patrium Apollinem, & Herceum Jovem, haberent: & an bene parentibus facerent.* In parricidas nullam omnino legem statuit: & interrogatus causam, non sperasse se, respondit, quenquam scelus hoc ausurum. Cicero, in Orat. pro S. Roscio Amerino: *Prudentissima civitas Atheniensium, dum ea rerum potita est, fuisse traditur. Ejus porro civitatis sapientissimum civem Solonem fuisse dicunt; eum, qui leges, quibus hodie quoque utuntur, scripserit. Is, cùm interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset, respondit: se id neminem facturum putasse. Sapienter fecisse dicitur; cum de eo nihil sanxerit, quod antea commissum non erat: ne non tam prohibere, quam admonere, videretur.* Quem locum respexit B. Hieronymus, Epist. CLI. *Et Tullius de parricidarum suppliciis apud Athenienses Solonem scripsisse negat: ne non tam prohibere, quam admonere, videretur.* Paullus Diaconus, de Publicio Malleolo agens, qui matrem occiderat, Hist. Misc. lib. V. *Solon Atheniensis decernere non ausus fuerat, dum fieri non posse credidit.* Meminere etiam Diogenes Laertius in Vita ejus, lib. I. Sopater in Hermogenem; & Orosius, lib. V. cap. XVI.

CA-

CAPUT III.

Actio filiis adversus patrem non dabatur, nisi amentiæ. Sopater pluribus locis emendatus. Qui non aluisset parentes, infamis erat; nisi si aut artem ipsi eos nullam docuissent, aut ex meretrice etiam genuissent, ad turpem item quæstum elocassent. Parentes vero quinam dicti.

Antam vero reverentiam parentum leges esse cupiebant, ut non darent actionem adversus eos, nisi dementiæ. Curius Fortunatianus Rhet. lib. I. *Filiis adversus patrem ne sit actio, nisi dementiæ.* Sopater, de Divis. Quæst. Ὁ νόμος περὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐστὶ γραφῶν, οὐ περὶ τῶν δημοσίων, κεκυρωμένος. καὶ ἐν μὲν ταῖς ἰδιωτικαῖς ἄλλην οὐ δίδωσι τοῖς παισὶν, ἢ τὴν παρανοίας γραφήν. *Lex de privatis actionibus, non de publicis, constituta est: & in privatis quidem, non concedit aliam filiis actionem, quam dementiæ.* Corruptus alter ejus locus: Κατὰ πρὸς μὴ εἶναι δίκην, ἢ τὴν τῆς παροινίας. Restituo: Κατὰ πατρὸς μὴ εἶναι δίκην, ἢ τὴν τῆς παρανοίας. *Adversus patrem non esse actionem, nisi dementiæ.* Iterum postea: Σαφῶς διηγόρευσεν ὁ νόμος, μηδεμίαν ἄλλην δέχεσθαι γραφὴν, ἢ τὴν τῆς παρανοίας. *Clare lex cavet, ne qua alia actio recipiatur, quam dementiæ.* Etiam corrupte illic παροινίας, *temulentiæ* hodie legitur. Et oportebat, antequam liceret agere, dementiæ manifestos esse apud cunctos. Idem Sopater paulo post, de lege eadem: Πᾶσαν μὲν ἐκώλυσε κατηγορίαν εἰσάγεσθαι, τὴν δὲ τῆς παρανοίας συνεχώρησεν· εἴ τις πᾶσιν ἦν φανερὰ τοῖς ὁρῶσι, τοῖς δικάζουσι, τοῖς παρεστῶσιν ἅπασιν. *Omnem accusationem introduci prohibuit; dementiæ vero, permisit: modo manifesta esset intuentibus, judicantibus, & adstantibus universis:* Neque illic rectè editur, παροινίας pro παρανοίας, quod omnino reponendum. Denique,

Parentes alere tenebantur, lege Solonis. Ælianus, Hist. Anim. lib. IX. cap. I. Καὶ Σόλων μὲν τοῖς λέουσι ταῦτα οὐ κελεύει, νομοθετῶν τρέφειν τοὺς πατέρας ἐπάναγκες. *Et Solon leonibus hæc non præscribit; qui, lege*

lege lata, liberis parentes alendi necessitatem imponit. Respexit hanc legem Theophylactus Simocatta, Epist. VII. Τὴν ὑπομάζιον ἵππον ὅταν ἐνδεᾶ τῆς θρεψαμένης θεάσαιντο, καὶ πόρρω που τὴν τεκοῦσαν, οἷα συμβαίνει, τὴν τοῦ γεννήματος, δρῶσι τι γεννικόν· οὐ γὰρ τῆς ἑαυτῶν ἐπιλανθάνονται φύσεως· καὶ περιθάλπουσι τὸ μονωθὲν, καὶ οὐδὲν δυσχεραίνουσαι, ὥσπερ ἔγγονα συνεχῆ τε καὶ γνήσια. καὶ φύσις μὲν ταύταις οὕτω φρονεῖν. οὐ γὰρ Σόλων ἠνάγκασε νόμος. *Lactentem adhuc equum quum nutrice destitutam vident, & longius, ut fit interdum, abesse matrem, quæ pullum peperit, aliquid maternum faciunt; (neque enim naturæ suæ obliviscuntur;) & fovere relictum non gravantur, tanquam veros, propriosque, fœtus. Et hæ quidem ita à natura sunt affectæ: neque enim lex Solonis illas cogit.* Qui negligeret, is infamia notabatur. Diogenes Laertius, in Solone, lib. I. Δοκεῖ δὲ καὶ κάλλιστα νομοθετῆσαι· Ἐάν τις μὴ τρέφῃ τοὺς γονίας, ἄτιμος ἔστω. *Optime videtur etiam legem tulisse: Si parentes quis non alat, esto infamis.* Alia lex, vinciri jubebat. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Qui parentes non aluerit, vinciatur.* Sed non tenebantur tamen ad præstanda alimenta ii filii, quos parentes artem nullam docuissent. Vitruvius, in Præfatione Lib. VI. *Omnium Græcorum leges cogunt parentes ali a liberis; Atheniensium, non omnes, nisi eos, qui liberos artibus erudiissent.* Plutarchus, in Vita Solonis: Νόμον ἔγραψεν, υἱῷ τρέφειν τὸν πατέρα, διδαξάμενον τέχνην, ἐπάναγκες μὴ εἶναι. *Legem tulit, ne filius patrem, qui ipsum artem non docuisset, alere cogeretur.* Galenus, in Exhort. Orat. ad Artes: Ἐπαινέσειε δ' ἄν τις καὶ τὸν Ἀθήνησι νομοθέτην, ὃς τὸν μὴ διδάξαντα τέχνην ἐκώλυε πρὸς τοῦ παιδὸς τρέφεσθαι. *Laudaverit vero aliquis etiam legislatorem Atheniensium, qui vetabat filium alimenta dare patri, a quo arte nulla imbutus esset.* Sed nec ille tenebatur, quem ex meretrice pater suscepisset. Plutarchus, in Solonis Vita: Ἐκεῖνο δὲ ἤδη σφοδρότερον, τὸ μηδὲ τοῖς ἐξ ἑταίρας γενομένοις ἐπάναγκες εἶναι τοὺς πατέρας τρέφειν. *Jam vero illud durius, quod ad alendos parentes non obstringerentur e meretricibus procreati.* Neque qui ad turpem quæstum a patre elocatus esset. Æschines, Orat. in Timarchum: Καὶ (λέγει ὁ νόμος,) μὴ ἐπάναγκες εἶναι τῷ παιδὶ ἡβήσαντι τρέφειν τὸν πατέρα, μηδὲ οἴκησιν παρέχειν, ὃς ἂν ἐκμισθωθῇ ἑταιρεῖν. *Et (ait lex,) non necesse esse puero, ubi adoleverit, ut patrem alat, aut excipiat domicilio, si ab eo ad turpem quæstum elocatus fuerit.* Parentum vero

nomine,

nomine, nam & hoc dicendum est, censebantur etiam avus, aviaque; item proavus, & proavia; si adhuc in vivis essent. Isæus docet, Orat. VII. Κελεύει γὰρ (ὁ νόμος) τρέφειν τοὺς γονέας. γονεῖς δ᾽ εἰσὶ, μήτηρ καὶ πατὴρ, καὶ πάππος καὶ τήθη· καὶ τούτων μήτηρ καὶ πατὴρ, ἐὰν ἔτι ζῶσιν. *Jubet lex parentes alere. Parentes vero sunt, pater & mater; & avus, & avia; tum & proavus, ac proavia: si quidem supersint.*

CAPUT IV.

Pœna adulteriis varia constituta, à Dracone, ac Solone. Ad adulteros quidem, licuit interficere, pecunia mulctare, excæcare, stigmate notare: tum & fana iis omnia interdicta. Occidere vero, indemnatos, ab initio non permissum: sed vocare in judicium oportebat.

UT parentum auctoritatem, ita quoque matrimonii dignitatem graviter leges vindicârunt, varia in adulteros pœna. Primus auctor vindicandi adulterii apud Athenienses Draco memoratur. Pausanias, Bæoticis. Πρῶτος γὰρ δὴ ὁ Ὑηττὸς δίκην μοιχείας λαβὼν δῆλός ἐστι· καὶ χρόνῳ ὕστερον, Δράκοντος Ἀθηναίοις θεσμοθετήσαντος, ἐκ τῶν ἐκείνου κατέστη νόμων, ὡς ἔγραφεν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ἄλλων τε ὁπόσων ἄδειαν εἶναι χρὴ, καὶ δὴ καὶ τιμωρείας μοιχοῦ. *Primum vero hunc Hyettum de adulterio pœnas sumpsisse constat. ac postea Draco, cum Atheniensibus dedisset sanctiones suas, ex legibus ejus, quas in magistratu scripsit, constituit, tum quarum rerum aliarum impunitas foret, tum & de adultero pœnas sumi libere posse.* Post hunc Solon etiam capitis damnavit. Plutarchus, in ejus Vita. Μοιχὸν ἀνελεῖν τῷ λαβόντι δέδωκε. *Adulterum interficere deprehendenti permisit.* Hermogenes, in Part. Stat. Ἐξῆν ἀποκτεινῦναι καὶ τὸν μοιχὸν καὶ τὴν μοιχευομένην. *Licebat interficere & adulterum, & adulteram.* Syrianus, in Commentario. Μοιχεύοντά τις, κατὰ τὸν περὶ τοῦ μοιχοῦ νόμον, ἀπέκτεινεν. *Adulterum quispiam, juxta legem de adul-*

teris, interfecit. Et Sopater. Νόμος, τὸν μοιχὸν τεθνάναι. *Lex est, adulterum occidi.* Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. I. *Adulteros licet occidere.* Marius Victorinus, in Ciceronis Rhet. lib. II. *Adulterum cum adulterâ liceat occidere.* Sulpitius Victor, in Instit. Orat. *Adulteros deprehensos licet occidere.* Itaque concessa isthic cædes erat: sed qui nollet interficere, pecunia mulctare poterat. Auctor Problematum Rhetoricorum, cap. XX. Νόμος, τὸν μοιχὸν χρήματα διδόναι, ἢ παραυτίκα ἀποθνήσκειν. *Lex est, adulterum pecuniam dare, aut statim mori.* Et videre est apud Lysiam, in Orat. de cæde adulteri Eratosthenis. Κἀκεῖνος ἀδικεῖν μὲν ὡμολόγει, ἀντιβολεῖ δὲ, καὶ ἱκέτευε, μὴ αὐτὸν κτεῖναι, ἀλλ' ἀργύριον πράξασθαι. ἐγὼ δ' εἶπον, ὅτι οὐκ ἐγώ σε ἀποκτενῶ, ἀλλ' ὁ τῆς πόλεως νόμος· ὃν σὺ παραβαίνων, περὶ ἐλάττονος τῶν ἡδονῶν ἐποιήσας, καὶ μᾶλλον εἵλου τοιοῦτον ἁμάρτημα ἐξαμαρτάνειν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἐμὴν, καὶ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ἐμοὺς, ἢ τοῖς νόμοις πείθεσθαι, καὶ κόσμιος εἶναι. *Et ille fatebatur quidem injuriam, ac supplicabat, ne se interficerem, sed pecuniam exigerem: ego vero inquiebam, non me occisurum ipsum, verum civitatis legem, quam t. ansgressus, voluptate inferiorem existimasset, ac flagitium istiusmodi in uxorem, liberosque etiam meos, admittere maluisset, quam obedientem legibus, se prabere.* Hermogenes, de Invent. lib. II. cap. I. Τοὺς μοιχοὺς χρήματα ἀποτιννύναι (ὁ νόμος κελεύει.) *Adulteros pecuniam pendere (lex jubet.)* Et hæc pœna non duntaxat in uxoribus violatis, verùm etiam in concubinis, constituta. Lysias, in eadem Orat. non multo post, ubi de eadem lege illi sermo. Καὶ οὕτω σφόδρα ὁ νομοθέτης ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς γυναιξὶ δίκαια ταῦτα ἡγήσατο εἶναι, ὥστε καὶ ἐπὶ ταῖς παλλακαῖς, ταῖς ἐλάττονος ἀξίαις, τὴν αὐτὴν δίκην ἐπέθηκε. *Atque ipse legislator adeo hæc justa esse existimavit, ut in concubinis etiam, dignitate inferioribus, pœnam eandem constitueriт.*

Nec occidere duntaxat, aut pecunia mulctare, sed & excæcare licuit. Auctor Problem. Rhet. cap. LVIII. Νόμος ἐκέλευε τὸν μοιχὸν καταλαμβανόμενον τυφλῶσαι ἀκρίτως. *Lex jubebat adulterum deprehensum excacare indemnatum.* Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. I. *Adulteros deprehensos licet excacare.*

Quin & stigma inurere permittebatur. Hermogenes, Part. Stat. Sect. XIII. Ἔξεστι στίζειν τοὺς μοιχούς. στίζων τις ἀπέκτεινε· καὶ φεύγει φόνου. *Stigma adultero inurere licet. Inurens quispiam interfecit, & reus fit*

fit cædis. Syrianus. Νόμου ὄντος, τὸν μοιχὸν στίζειν. *Cum lex fit, mœchum stigmate notare.* Marcellinus, Νόμος, τὸν μοιχὸν στίζειν. στίζων τὶς μοιχὸν, ἀπέκτεινε, καὶ κρίνεται φόνου. *Lex est, adulterum stigmate notare. Notans aliquis, occidit: & damnatur cædis.* Sopater. Ἰατρὸς, τὰ τῶν μοιχῶν ἰώμενος στίγματα κρίνεται. *Medicus, adulterorum curans stigmata, condemnatur.*

Neque templum ingredi licebat. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὸν μοιχὸν εἰς ἱερὸν μὴ εἰσιέναι. *Lex est, adulterum non ingredi templum.*

Et interficere quidem, in principio, id est, ante Draconis tempora, non licebat. Libanius indicat, Tom. I. Declam. XXXIII. Καὶ λογιζόμενος εὕρισκον τὸν τοὺς νόμους ἐν ἀρχῇ τεθεικότα τῇ πόλει, τὰ μὲν ἄλλα διελόντα καλῶς, καὶ τάς τε ἀρετὰς, ᾗ χρῆν, τετιμηκότα· καὶ τοῖς τὰ ἄλλα ἀδικοῦσιν, οὐ καλῶς προσενηνεγμένον· τοῖς μοιχοῖς δὲ τούτοις οὐ πᾶν ὅσον ἐχρῆν, ἐπενηνοχότα. ἀλλ' ἂν μέν τις ἀφαιρῆται τῶν χρημάτων, ἔδωκεν εὐθὺς ἀμυνομένῳ κτεῖναι. καὶ καθαρὸς ὁ τοῦτο δεδρακὼς νενόμισται. τὴν γυναῖκα δὲ ἂν ἀφαιρῆταί τις τὸν γεγαμηκότα, ἐκβαλὼν, γράφου, φησί. καὶ τοῖς θεοῖς εὔχου δικαστηρίου τυχεῖν. κτεῖναι δὲ, οὐκ ἔδωκεν. *Et cum animo reputans comperiebam, eum, qui leges civitati condiderat, partim quædam pulcre divisisse, & virtutes, quatenus oportuit, honorasse; partim cum iis, qui cætera quidem deliquissent, non recte egisse; adulteris vero istis, minime, quod æquum erat, intulisse. Verum, si quis pecuniis aliquem spoliasset, hunc concessit defendendo sibi occidere: quique eum occidisset, ille purus censebatur. At marito si uxorem quis surripiat, eum ejiciens, defer, inquit, & a diis, ut judicium nanciscaris, supplex pete: at occidere, non concessit.*

Et adulterum etiam tantùm voluntate, non effectu, puniebant. Maximus Tyrius, Dissert. II. Καὶ γὰρ μοιχὸν κολάζει ὁ νόμος, οὐ τὸν δράσαντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν βουληθέντα. *Etenim adulterum lex punit, non duntaxat eum, qui commisit adulterium, verum etiam qui voluit.*

CAPUT V.

Adulteræ, pariter atque adulteri, occidi poterant. Etiam dote mulctabantur, & ornari vetabantur, tum & ornatarum pœna: vendebantur, & prohibebantur templis: quæ si intrare tamen ausæ unquam essent, quolibet modo, a quocunque, impune divexabantur, nisi quod occidi haud possent. Nec maritis ultra eas retinere in matrimonio licebat: si fecissent, infames erant. Actio adulterii data quinto die mensis desinentis.

DIximus supplicia adulterorum, nunc, ut fœminarum item memoremus, consectaneum existimo. Eæ vero, uti viri, eadem lege occidi indemnatæ poterant. Hermogenes, citato loco. Ἐξῆν ἀποκτεῖναι καὶ τὸν μοιχὸν, καὶ τὴν μοιχευομένην. *Licebat interficere & adulterum, & adulteram.* Marius Victorinus, itidem citato loco. *Adulterum cum adultera liceat occidere.* Auctor Proplem. Rhet. cap. LXVI. Τύραννος, μοιχεύων γυναῖκα τινὸς, ἀνῃρέθη ὑπ' αὐτῆς. νόμου κελεύοντος, τὸν μὲν ἀνελόντα τύραννον τιμᾶσθαι δημοσίως· τὴν δὲ μοιχευθεῖσαν, ἀποθνήσκειν· ὁ μὲν ἀνὴρ αὐτῆς, λέγει, αὐτὴν ἀναιρεθῆναι· ἡ δὲ πόλις, λέγει, αὐτὴν τιμηθῆναι. *Tyrannus, adulterium committens cum alterius uxore, ab ea occiditur. Cum lex juberet, publice tyrannicidam honorari, adulteram puniri capite, vult maritus, capitis supplicium de ea exigendum esse; civitas vero, honorandam ipsam censet.*

Etiam dote mulctabantur, eaque cedebat viro. Sopater, in Divis. Quæst. Νόμος, τῆς μοιχευθείσης τὴν προῖκα εἶναι τοῦ ἀνδρός. *Lex est, ut dos adulteræ sit mariti.* Et hinc capiendus est Libanii locus, Tom. I. Declam. XXXV. Συλλογίζεται τὸν νόμον, ὑφ' οὗ τὸ μηδὲν ἔχειν τὴν μοιχευομένην διώρισται. *Legem animo revoluit, qua adulteram nil habere definitum est.* Et Anonymus, in ejus Declamationis Argumento: Νόμος, τὸν ἄνδρα τὴν προῖκα τῆς μοιχευθείσης κερδαίνειν. *Lex est, ut dotem adulteræ vir lucretur.*

Tum

Tum ornari vetabantur: ac, si facerent, tum diripere ornatum, vestimenta lacerare, atque eas verberare, dummodo non interficeret aut mutilaret, integrum cuique erat. Æschines, Orat. in Timarchum: Ὁ δὲ Σόλων, ὁ τῶν νομοθετῶν ἐνδοξότατος, γέγραφεν ἀρχαίως, καὶ σεμνῶς, περὶ τῆς τῶν γυναικῶν εὐκοσμίας. τὴν γὰρ γυναῖκα, ἐφ' ᾗ ἂν ἁλῷ μοιχὸς, οὐκ ἐᾷ κοσμεῖσθαι. ἐὰν δὲ κοσμῆται, τὸν ἐντυγχάνοντα κελεύει καταῤῥηγνῦναι τὰ ἱμάτια, καὶ τὸν κόσμον ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τύπτειν, εἰργόμενον θανάτου, καὶ τοῦ ἀνάπηρον ποιῆσαι. *Solon autem, legumlatorum celeberrimus, more antiquo, & graviter, de disciplina matronarum scripsit. Mulierem enim, apud quam adulter fuerit deprehensus, ornari non sinit: aut, si ornata fuerit, quemvis dilacerare ejus vestimenta, & ornatum diripere, jubet; & eam verberare: hactenus tamen, ne occidat, mutiletve.*

Etiam venum dabantur. Auctor Probl. Rhet. cap. XXIV. Ἀνὴρ μοιχευθεῖσαν τὴν γυναῖκα, κατὰ τὸν νόμον, ἤγαγε πωλῆσαι· οὐδενὸς δὲ ὠνουμένου, χρῆται αὐτῇ ὡς κακούργῳ ἀνδραπόδῳ. *Vir quidem uxorem adulteram, ut permissum lege erat, venum adducit. nemine vero emente, utitur ea tanquam improbo mancipio.* Iterum, cap. XXXVIII. Νόμος ἐκέλευε τὴν μεμοιχευμένην πωλεῖσθαι. *Lex jubebat adulteram vendi.*

Denique fanorum ingressu arcebantur: quæ ingressæ autem essent, has cuivis, quovis modo, dum ne occideret, divexare licitum erat. Demosthenes, Orat. in Neæram. Λαβὲ δή μοι τὸν νόμον ἐπὶ τούτοις τουτονὶ, καὶ ἀνάγνωθι· ἵν' εἰδῆτε, ὅτι οὐ μόνον προσῆκεν αὐτὴν ἀπέχεσθαι τῶν ἱερῶν τούτων τοιαύτην οὖσαν, καὶ τοιαῦτα διαπεπραγμένην, τοῦ ὁρᾶν, καὶ θύειν, καὶ ποιεῖν τι τῶν νομιζομένων ὑπὲρ τῆς πόλεως πατρίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν Ἀθήνησιν ἁπάντων. ἐφ' ᾗ γὰρ ἂν μοιχὸς ἁλῷ γυναικὶ, οὐκ ἔξεστιν αὐτῇ ἐλθεῖν εἰς οὐδὲν τῶν ἱερῶν τῶν δημοτελῶν, εἰς ὅ καὶ τὴν ξένην, καὶ τὴν δούλην, ἐλθεῖν ἐξουσίαν ἔδοσαν οἱ νόμοι, καὶ θεασομένην, καὶ ἱκετεύσουσαν εἰσιέναι. ἀλλὰ μόναις ταύταις ἀπαγορεύουσιν οἱ νόμοι ταῖς γυναιξὶ μὴ εἰσιέναι εἰς τὰ ἱερὰ τὰ δημοτελῆ, ἐφ' ᾗ ἂν μοιχὸς ἁλῷ. ἐὰν δ' εἰσίωσι, καὶ παρανομῶσι, νηποινεὶ πάσχειν τοῦ βουλομένου, ὅ, τι ἂν πάσχῃ, πλὴν θανάτου. *Age, cape mihi legem his de rebus latam, & lege: ut sciatis, non decuisse tantùm eam abstinere sacris his, quæ talis esset, taliaque patrasset, nec vel videre, vel immolare, vel facere quicquam pro patrio urbis ritu: sed cæteris etiam sacris Athenarum ei esse interdi-*

verdictum. Cum qua enim muliere deprehensus fuerit adulter, ei in nullum templum populare licet ingredi, cum in ea & peregrinis mulieribus, & ancillis, liberum aditum prabuerint leges, tum spectandi, tum & supplicandi gratia: solas istas mulieres ingressu publicorum fanorum leges prohibent, cum quibus adulter fuerit deprehensus. Sin ingressæ fuerint, contemptis legibus, impune quovis modo a quolibet tractari, vitæ modo dum parcatur. Et postea, in verbis legis. Μηδὲ τῇ γυναικὶ ἐξέστω εἰσιέναι εἰς τὰ ἱερὰ τὰ δημοτελῆ, ἐφ᾽ ᾗ ἂν μοιχὸς ἁλῷ· ἐὰν δ᾽ εἰσίῃ, νηποινεὶ πασχέτω, ὅ, τι ἂν πάσχῃ, πλὴν θανάτου. *Neque mulieri ingredi liceat in fana publica, cum qua adulter deprehensus fuerit. Sin ingressa fuerit, impune quidvis in eam liceat, præter mortem.* Causa erat, ne matronas, famæ integras, ullo suo interventu inquinarent, aut corrumperent. Æschines, in Timarchum. Τὴν γυναῖκα, ἐφ᾽ ᾗ ἂν ἁλῷ μοιχὸς, οὐκ ἐᾷ (ὁ Σόλων) εἰς τὰ δημοτελῆ ἱερὰ εἰσιέναι, ἵνα μὴ ἀναμαρτήτους τῶν γυναικῶν ἀναμιγνυμένη διαφθείρῃ. *Mulierem, apud quam adulter deprehensus fuisset, non sinit (Solon) in fana publica ingredi, ne alias, peccati istius expertes, permista illis, corrumpat.* Nec marito retinere in matrimonio eam licebat, nisi infamis esse vellet. Demosthenes, ibidem. Ἐπειδὰν δὲ ἕλοι τὸν μοιχὸν, (sunt verba legis,) μὴ ἐξέστω τῷ ἑλόντι συνοικεῖν τῇ γυναικί· ἐὰν δὲ συνοικῇ, ἄτιμος ἔστω. *Postquam autem adulterum deprehenderit, ei qui deprehendit, mulierem eam in matrimonio porro habere ne liceat: si habuerit, infamis esto.* Nec judicium dabatur, nisi in eos, easve, quos, vel quas, in opere deprehendissent. Ulpianus, in L. *Quod* ait, XXIII. D. *Ad legem Jul. de adult. coerc.* clarè exprimit. *Quod ait lex*, IN FILIA ADULTERUM DEPREHENDERIT, *non otiosum videtur. Voluit enim ita demum hanc potestatem patri competere, si in ipsa turpitudine filiam de adulterio deprehendat. Labeo quoque ita probat: & Pomponius scripsit, in ipsis rebus Veneris deprehensum occidi. Et hoc est, quod Solon, & Draco, dicunt*, Ἐν ἔργῳ. Lucianus, in Eunucho. Εἰ δὲ μὴ, ψεύδονται οἱ περὶ αὐτοῦ λέγοντες, καὶ μοιχὸς ἑάλω ποτὲ, ὡς ἄξων (τοῦ Σόλωνος) φησὶν, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχων. *Alioqui mentiuntur, qui ferunt eum aliquando in adulterio deprehensum, membra in membris, ut tabula (Solonis) loquitur, habentem.* Et hoc indicat loquendi modus Oratorum Græcorum, ex verbis legis desumptus, quo videmus eos uti, in citatis ante verbis. Ἐφ᾽ ᾗ ἂν μοιχὸς ἁλῷ. *In qua adulter*

adulter deprehensus fuerit. Actiones vero adulterii, ut adjungam quoque istud, die mensis desinentis quinto instituebantur. Suidas: Πέμπτη φθίνοντος. ἐν ταύτῃ αἱ τῆς μοιχείας γραφαὶ ἐδίδοντο. *Quinto die desinentis mensis. Hoc dabantur actiones adulterii.*

CAPUT VI.

Pœna in eos qui corpora sua prostituerent. Viris, nec remp. administrare, neve causas agere, permissum fuit: non legatione fungi, non in publica fana ingredi, nec corona in festis uti, neque intra fori septa pedem ponere. Fœminis, habere ancillas non permissum; nec aurata veste uti, aut corona item aurea: neque pompam etiam sequi, aut templum ingredi, atque sacris interesse. Ex his nati, verba facere in rep. vetabantur. Excepti tamen, si parentes, aut tutores, prostituissent. Tum lenonum quoque pœna.

Aria quoque corpora prostituentium pœna erat. Habes ecce verba legis apud Æschinem, Orat. in Timarchum: Ἄν τις Ἀθηναῖος ἑταιρήσῃ, μὴ ἐξέστω αὐτῷ τῶν ἐννέα ἀρχόντων γενέσθαι, μηδὲ ἱερωσύνην ἱεράσασθαι, μηδὲ συνδικῆσαι τῷ δήμῳ· μηδὲ ἀρχὴν ἀρχέτω μηδεμίαν, μήτε ἔνδημον, μήτε ὑπερόριον, μήτε κληρωτὴν, μήτε χειροτονητήν· μηδὲ ἐπὶ κηρυκείαν ἀποστελλέσθω· μηδὲ γνώμην λεγέτω· μηδὲ εἰς τὰ δημόσια ἱερὰ εἰσίτω· μηδ' ἐν ταῖς κοιναῖς στεφανηφορίαις στεφανέσθω· μηδ' ἐντὸς τῶν τῆς ἀγορᾶς περιῤῥαντηρίων πορευέσθω. ἐὰν δέ τις ταῦτα ποιῇ, καταγνωσθέντος αὐτοῦ ἑταιρεῖν θανάτῳ ζημιούσθω. *Si quis Atheniensis se prostituerit, ei ne liceat in Novemviros cooptari, neque rem divinam facere, nec populi causam agere; nec ullo fungi magistratu, sive domi, sive peregre, sive sortito, sive suffragio mandari solito: neque fecialis mittatur, neque sententiam dicat, neque in publica fana ingrediatur, neque in solennibus festis coronam de more gestet, neque intra fori septa progrediatur. Si quis autem hæc fecerit, impudicitiæ condemnatus, morte mulctetur.* Vides pœnas singil-

singillatim. Alii simpliciter dicunt; non licuisse remp. administrare. Anonymus, in Argumento Orationis de falsa legatione: Νόμος, τὸν ἡταιρηκότα μὴ πολιτεύεσθαι. *Lex est, ne quis, qui prostituit corpus, remp. administret.* Ac totidem verbis in Argumento Orationis in Androtionem: & Sopater, in Commentario in Hermogenem. Quod autem lex hæc prohibuerit, ne in publico verba faceret, idem quoque Auctores alii attestantur. Demosthenes, in Androtionem. πολλαχόθεν μὲν οὖν ἄν τις ἴδοι τοῦτο· οὐχ ἥκιστα δ' ἐκ τούτου τοῦ νόμου μήτε λέγειν, μήτε γράφειν, ἐξεῖναι τοῖς ἡταιρηκόσιν. *Hoc cum ex aliis multis legibus perspicitur, tum vero maxime ex hac, quæ vetat, ne ii, qui se prostituerunt, in publico vel dicant, vel agant.* Syrianus, in Hermogenem: Κατὰ τὸν νόμον, τὸν κελεύοντα, τὸν ἑταιρήσαντα μὴ λέγειν. *Juxta legem, quæ eum, qui se prostituit, dicere vetat.* Marius Victorinus, in Cic. Rhet. lib. II. *Impudicus ne concionetur.* Hoc ipsum est, quod dicit Diogenes Laertius, in Solone, lib. I. Τόν τε ἡταιρηκότα εἴργειν τοῦ βήματος. *Eum, qui se prostituisset, tribunali prohibere.*

Ac de viris quidem ista: nunc, de fœminis, quæ statuerint, videamus. Atque his habere ancillas, non permissum: si haberent, eæ publicæ censebantur. Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. I. *Meretrices si ancillas habuerint, sint publicæ.*

Nec aurata item veste uti licuit: aut, si forte uti auderet, ea quoque publica erat. Curius Fortunatianus, libro citato. *Meretrix aurata veste ne utatur: si usa fuerit, publicetur.* Verum florida utebantur. Suidas, in E Νόμος Ἀθήνησι, τὰς ἑταίρας ἀνθινὰ φορεῖν. *Lex est Athenis, ut meretrices vestes floridas gestent.*

Et nec corona aurea permittebatur: quam si haberet tamen, etiam illa, uti vestis, publica erat. Marius Victorinus, in Ciceronis Rhet. lib. II. *Meretrix coronam auream ne habeto: si habuerit, publica esto.*

Immo universim nullum plane aurum gestare ei licuit. Hermogenes, Part. Sect. IV. Ἑταίρα, χρυσία εἰ φοροίη, δημόσια ἔστω. *Meretrix, si ornamenta gestet aurea, publica esto.*

Pompam quoque cum matronis aliis ducere, templa intrare, & sacris item interesse, vetabatur. Observare est apud Isæum, Orat. V. Ἡ δὲ τούτων μήτηρ, οὕτως ὁμολογουμένη οὖσα δούλη, καὶ ἅπαντα τὸν χρόνον αἰσχρῶς

αἰσχρῶς βιοῦσα, ἣν οὐδὲ παρελθεῖν εἴσω τοῦ ἱεροῦ ἔδει, οὐδ' ἰδεῖν τῶν ἔνδον οὐδὲν, οὔσης τῆς θυσίας ταύταις ταῖς θεαῖς, ἐτόλμησε συμπέμψαι τὴν πομπὴν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἰδεῖν ἃ οὐκ ἐξὸν αὐτῇ. *Hæc vero istorum mater, cum sit serva omnium confessione, ac vitam omnem turpiter egerit, quam nec templum in:rare decuit, nec videre quæ in eo, cum sacra his deabus fierent, ausa est & pompam prosequi, & templum intrare ac videre quæ nequaquam ei licita.*

Qui ex ea natus esset, verba facere in rep. & causas agere vetabatur. Sopater, in Hermogenem. Κωλύει λέγειν, διὰ τὸ νόμον εἶναι, τὸν ἐξ ἑταίρας μὴ λέγειν. *Prohibet verba facere, quia lex est, ne quis ex meretrice natus verba faciat.* Apsines, cap. Περὶ λύσεων. Ὁ νόμος κελεύει τὸν ἐξ ἑταίρας μὴ λέγειν. *Lex vetat e meretrice natum verba facere.*

Excipiebantur tamen, qui inviti a parentibus, aut tutoribus, prostituti essent: & in illos lege agebatur, qui elocassent, conduxissent. Æschines, in Timarchum, Διαῤῥήδην γὰρ λέγει ὁ νόμος, ἐάν τινα ἐκμισθώσῃ ἑταιρεῖν, πατὴρ, ἢ ἀδελφὸς, ἢ θεῖος, ἢ ἐπίτροπος, ἢ ὅλως τῶν κυρίων τὶς, κατ' αὐτοῦ μὲν τοῦ παιδὸς οὐκ ἐᾷ γραφὴν ἑταιρήσεως εἶναι, κατὰ δὲ τοῦ μισθώσαντος, καὶ τοῦ μισθωσαμένου. *Lex certe aperte ait: si pater, aut frater, aut patruus, aut tutor, aut denique is cujus est auctoritas, aliquem mercede prostituat, non licere puerum accusare, sed tam eum qui elocavit, quam qui conduxerit.*

In lenones vero pæna capitis constituta, Æschines alibi, in citata Orat. Καὶ τοὺς προαγωγοὺς γράφεσθαι κελεύει· κἂν ἁλῶσι, θανάτῳ ζημιοῦν. *Lenones item accusari jubet: & si convincantur, capite plecti.* Plutarchus de viginti tantum drachmis ait, in Solone. Ἐὰν δ' ἁρπάσῃ τις ἐλευθέραν γυναῖκα, καὶ βιάσηται, ζημίαν ἑκατὸν δραχμὰς ἔταξε· κἂν προαγωγεύῃ, δραχμὰς εἴκοσι. *Si quis mulierem ingenuam rapuerit, aut violaverit, centum drachmarum mulctam constituit: si quis vero lenocinaretur, drachmas viginti.*

CAPUT VII.

Leges variæ de ſtupro: quod pecunia, ſive morte, æſtimatum. Ac pecuniæ quidem mulcta, drachmæ mille: ſed ſi in panegyri illatum eſſet decies mille. Alia lex, in corpore libero, ſupplicium mortis; in ſervili, centum talentorum mulctam ſtatuebat. Aliter, in corpore ingenuo, dupli pæna; in muliere conjugata, mors propoſita. Denique, qui vim intuliſſet, pro arbitrio violatæ, aut indotatam eam ducere, aut mortem obire, tenebatur; ſed frequentia delinquentium legis illa pars de nuptiis abrogata eſt. Mulierem quoque, quæ ſe in amorem ſervi projeciſſet, ex lege interficere propinquis datum. Licebat viro uxorem ſuam alteri fruendam tradere.

DE ſtupro, variæ leges erant. Æſchines, Orat. in Timarchum. Ἄν τις Ἀθηναίων ἐλεύθερον παῖδα ὑβρίσῃ, γραφέσθω ὁ κύριος τοῦ παιδὸς πρὸς τοὺς θεσμοθέτας· τίμημα ἐπιγραψάμενος, ὃ ἂν τὸ δικαστήριον καταψηφίσηται. παραδοθεὶς δὲ τοῖς ἕνδεκα, τεθνάτω αὐθημερόν. ἐὰν δὲ εἰς ἀργύριον καταψηφισθῇ, ἀποτισάτω ἐν ἕνδεκα ἡμέραις μετὰ τὴν δίκην, ἐὰν μὴ παραχρῆμα δύνηται ἀποτίνειν. ἕως δὲ ἀποτίσαι, εἰρχθήτω. ἔνοχοι δὲ ἔστωσαν ταῖς αὐταῖς αἰτίαις, καὶ οἱ εἰς τὰ οἰκετικὰ σώματα ἐξαμαρτάνοντες. *Si quis Athenienſis puero ingenuo contumeliam fecerit, is in cujus poteſtate puer eſt, illum apud Sexuiros accuſato: ea litis æſtimatione adſcripta, qua judicium eum condemnaverit. Qui ſi Undecim viris traditus fuerit, eadem die occidatur. Sin ei mulcta pecuniaria irrogata fuerit, intra dies undecim poſt judicium ſolvat, ſi ſtatim ſoluere non poterit: donec vero ſoluerit, in carcere teneatur. Iiſdem porro criminibus ii quoque teneantur, qui ſervilia corpora violaverint.* Ecce tibi, pecunia delictum illud æſtimatum, aut morte, fuit. Ac pecunia, non exigua ſoluebatur. Auctor Problem. Rhet. cap. XXXVII. Νόμου κελεύοντος, τὸν βιασάμενον χρυσὸν

χρυσὸν πολλοὺ διδόναι. *Cum lex jubeat, eum, qui violavit, multum aurum persolvere.* Pendebantur autem drachmæ mille. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν βιασάμενον κόρην Ἀθήνησι, χιλίας διδόναι. *Lex est, qui virginem Athenis violaverit, uti mille drachmas solvat.* Et iisdem fere verbis Sopater, in Divis. Quæst. Νόμος, τὸν βιασάμενον κόρην, διδόναι χιλίας. *Lex est, ut, qui virginem violaverit drachmis mille luat.* Hinc intelligenda illa Syriani, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἐξιόντα στρατηγὸν εἰς πόλεμον ἔχοι θυγατέρα, παρατίθεσθαι τῷ συστρατηγῷ τὴν θυγατέρα. λαβὼν ἐκεῖνος ἐβιάσατο. ἐπανελθὼν ὁ στρατηγὸς, κρίνει αὐτὸν δημοσίων ἀδικημάτων· ὁ δὲ, ὡς βιασάμενος, τὰς χιλίας διδόναι. *Lex erat, ut dux exercitus ad bellum exiturus, si filiam haberet, eam apud collegam deponeret. ille, acceptam violavit. dux reversus agit contra eum de publica injuria; ille vero, veluti qui violasset, drachmas mille deberi contendit.* Qui in panegyri virginem aliquam violasset, drachmas decies mille dabat. Sopater, in Divis. Quæst. Ὁ νόμος διδόσθαι κελεύει τὰς μυρίας, ἐὰν βιάσηται κόρην ἐν πανηγύρει. *Lex jubet dare decies mille drachmas, si quis virginem in panegyri violaverit.* Ita intelligendus Sulpitius Victor, in Institut. Orat. *Qui virginem vitiaverit, det decem millia.* Ea summa, faciebat centum minas. Auctor Probl. Rhet. cap. XVII. in corpore libero, mortem statuit: in servili, talenta centum. Νόμου κελεύοντος, τὸν μὲν ἐλευθέραν βιασάμενον, ἀποθνήσκειν· τὸν δὲ δούλην, ἑκατὸν διδόναι τάλαντα. *Lege jubente, qui liberam violaret, ut capite plecteretur: qui servam, ut centum talentis mulctaretur.* Sed hæc alia lex fuerit, & posteriùs item lata. Lysias, in hominem si quis ingenuum deliquisset, dupli pænam: si in aliquam conjugatam, mortem dicit constitutam, in Oraaione de cæde Eratosthenis. Ἀκούετε, ἄνδρες, ὅτι κελεύει (ὁ νόμος,) ἐάν τις ἄνθρωπον ἐλεύθερον, ἢ παῖδα αἰσχύνῃ βίᾳ, διπλῆν τὴν βλάβην ὀφείλειν· ἐὰν δὲ γυναῖκας. ἐφ' αἷσπερ ἀποκτείνειν ἔξεστιν. ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι. *Auditis, viri, jubere legem, ut, si quis hominem ingenuum, puerumve, per vim dedecoret, dupla pœna teneatur: si mulieres conjugatas, propter quas occidere licet, iisdem pœnis sit obnoxius.*

Alia lex, capitis pænam, aut violatæ matrimonium statuebat. Hermogenes, Partit. Sect. IV. Ἡ βιασθεῖσα, ἢ γάμον, ἢ θάνατον, αἱρείσθω τοῦ βιασαμένου. *Violata, aut nuptias, aut mortem ejus qui vim intulit,*

intulit, eligat. Marcellinus, ad eum locum. Ἐβιάσατό τις δύο κόρας κατὰ ταυτόν. νόμου δὲ ὄντος, ἢ γάμον, ἢ θάνατον, αἱρεῖσθαι τὴν βιασαμένου, ἡ μὲν, αἱρεῖται τὸν γάμον· ἡ δὲ, τὸν θάνατον. *Violavit aliquis duas virgines, eodem tempore. Cum lex esset, ut ejus, qui vim intulisset, matrimonium, aut mortem, optaret; illa quidem, nuptias eligit; ista, mortem.* Eratque matrimonium id sine dote. Sed cum multi nihilominus isthic etiam delinquerent, hoc negato, sola mortis pæna constituta fuit. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὴν βιασθεῖσαν ἢ γάμον ἄπροικον, ἢ θάνατον, αἱρεῖσθαι τοῦ βιασαμένου. πολλῶν βιαζομένων, γράφει τις νόμον, θανάτῳ ζημιοῦσθαι τοὺς βιαζομένους· ἀφῄρηκε γὰρ τὸ, γάμον ἄπροικον αἱρεῖσθαι. *Lex est, quæ violata est, ut ejus, qui vim intulit, nuptias sine dote, aut mortem, eligat. Multis nihilominus vim inferentibus, fert quis legem, ut, sublato sine dote matrimonio, capite, qui violassent. punirentur.*

Si qua mulier in amorem servi sese projecisset, eam interficere propinquis leges permittebant. Observare est apud Philostratum, in Hermocrate, Sophist. lib. II. Λογιζομένῳ δὲ τὴν αἰτίαν, καὶ ὅτι τὴν μητέρα ἀπέστερξεν ἐπὶ δούλου ἔρωτι, ὁ μὲν, συμβαίνων τοῖς νόμοις φαίνοιτο ἂν, οἳ δεδώκασι τὸ ἐπὶ τοιαῖσδε αἰτίαις καὶ ἀποκτείνειν· ἡ δὲ. ἀξία μισεῖσθαι καὶ τοῖς μὴ προσήκουσιν, ὑπὲρ ὧν ἑαυτήν, καὶ τὸν υἱὸν, ᾔσχυνεν. *Verum causam expendenti, quod alieno a matre animo fuisset, quia illa servi amore tenebatur, ipse quidem, consentanéa legibus fecisse jure videatur, quæ ob crimina istiusmodi etiam occidere concedunt: ista vero, digna odio etiam non propinquorum, quod seipsam, filiumque, tanto probro affecisset.* Licebat tamen viro uxorem suam alteri fruendam tradere. Sopater, in Hermogenem. Κατὰ γὰρ τοὺς Ἀττικοὺς νόμους, ἐξῆν τοῖς ἀνδράσι τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ἑτέροις εἰσκομίζειν. *Nam, juxta leges Atticas, licebat viris uxores suas ad alios introducere.* Et adducit ibi exemplum cujusdam, qui filio novercam amanti, ejus copiam fecisset.

CA-

CAPUT VIII.

Lex ambitus; ejusque pœna, supplicium capitis. Archonti ebrietas capitalis. Eundem neque in Comœdia nominatim traducere, neque verberare, licebat: qui delinquerent, pro delicti qualitate, decem millibus drachmarum, aut infamia, mulctabantur.

Ege ambitus capitis proposita pœna illis erat, qui largitione populum, judicesue, aut magistratum, corrupisse, aut corrumpere voluisse, conuicti forent. Demosthenes, adversus Leptinem. Ἔστι δὲ δήπου νόμος ὑμῖν, ἐάν τις ὑποσχόμενός τι, τὸν δῆμον, ἢ βουλὴν ἢ δικαστήριον ἐξαπατήσῃ, τὰ ἔσχατα πάσχειν. *Est vero & lex apud vos, si quis pollicitationibus, vel populum, vel senatum, vel judicium deceperit, eum extremo supplicio afficiendum esse.* Iterum postea. Ἔστιν ὑμῖν νόμος ἀρχαῖος, τῶν καλῶς δοκούντων ἔχειν, ἐάν τις ὑποσχόμενός τι τὸν δῆμον ἐξαπατήσῃ, κρίνειν· κἂν ἁλῷ, θανάτῳ ζημιοῦν. *Est vobis lex antiqua, ex iis quæ probatæ sunt, si quis aliquid pollicendo verba populo dederit, ut judicio sistatur; ac conuictus, morte mulctetur.* Isocrates, Orat. de Pace. πλείστους δὲ τιθέμενοι νόμους, οὕτως ὀλίγον αὐτῶν φροντίζομεν, ὥστε, θανάτου τῆς ζημίας ἐπικειμένης, ἤν τις ἁλῷ δεκάζων, τοὺς τοῦτο φανερώτατα ποιοῦντας στρατηγοὺς χειροτονοῦμεν. *Cum plurimas tulerimus leges, ita parum has curamus, ut, cum pœna capitis in eum sit sancita, qui ambitus conuictus fuerit, eos, qui largitionem palam faciunt, imperatores deligamus.*

Archon, ebrius deprehensus, capite luebat. Diogenes Laërtius, in Solone, ubi ejus leges quasdam repræsentat. Τῷ ἄρχοντι, ἂν μεθύων ληφθῇ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Archontem, si ebrius deprehensus foret, capite plectendum esse.*

Neque palam in comœdia eum traducere licitum erat. Scholiastes Aristophanis, ad Nubes. Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ὁ νόμος φανερῶς ἐκώλυε τὸν ἄρχοντα κωμῳδεῖν. *Apud Athenienses lex vetabat palam archontem in comœdia traducere.*

Nec licebat verberare: qui fecisset, decem millibus drachmarum mulctabatur. Sopater, in Divis. Quæst. Ὁ ἄρχοντα τύψας, ἀποτιννύτω τιμωρείας· ὁ ἰδιώτην, χιλίας. ἄρχων ἄρχοντα ἔτυψε. καὶ ὁ μὲν, αἰτεῖ τιμωρείας· ὁ δὲ, χιλίας δίδωσι. ἡ κατάστασις ἡ τοῦ κατηγόρου ἔχει τὴν γνώμην τῶν θεμένων τὸν νόμον τῶν περὶ τῶν πληγῶν, καὶ τὴν διαφορὰν· τίνος ἕνεκεν ἐπὶ μὲν ἰδιώτου, χιλίας ἔταξεν ἐπὶ δὲ ἄρχοντος, μυρίας. Sed corruptus valde sane iste locus, & hoc modo corrigendus. Ὁ ἄρχοντα τύψας, ἀποτιννύτω μυρίας. *Qui archontem verberaverit, drachmas decies mille solvat.* Deinde. Καὶ ὁ μὲν, αἰτεῖ μυρίας. ὁ δὲ, χιλίας δίδωσι. *Et ille quidem, drachmas decies mille petit: ille vero, mille exhibet.* Denique. Ἔχει τὴν γνώμην τῶν θεμένων τὸν νόμον. *Habet mentem eorum, qui legem posuerunt.* Et occurrit illic postea, locis pluribus.

Si quis etiam coronatum verberasset, aut conuitiis proscidisset, is infamis censebatur. Demosthenes, in Midiam. Καὶ πάλιν γε τὸν ἄρχοντα, ταὐτὸ τοῦτο. ἐὰν μὲν ἐστεφανωμένον πατάξῃ τὶς, ἢ κακῶς εἴπῃ, ἄτιμος ἔστω. *Ac rursum de archonte, idipsum esto. quique coronatum verberaverit, aut convitiis prosciderit, infamis esto.* Ad conuitia quod attinet, exstat etiam de istis locus Lysiæ, in Orat. Pro Milite. Τὸν μὲν νόμον διαῤῥήδην ἀγορεύοντα, τοὺς ἀρχὴν ἐν τῷ συνεδρείῳ λοιδοροῦντας ζημιοῦν, ἀκηκόατε. *Legem, quæ diserte jubet magistratui, in consessu conuitiantem mulctare, audivistis.*

CA-

CAPUT IX.

Novorum armorum inventori præmium positum. Qui arma hosti dedisset, infamis erat: qui alteri omnem armaturam concessisset, reus capitis habebatur. Libanii locus illustratus. Qui deseruisset ordinem, capite luebat: etiam, quicunque ex acie profugisset, clypeumve abjecisset: at qui eum amisisset, drachmis quingentis luebat. Nec oppignerare item arma licitum. Si quis se equitibus inseruisset, non probatus, bonis omnibus excidebat, & infamia notabatur. Lysiæ locus emendatus.

Ui nova arma invenisset, cum præmio donari lex jubebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν καινὸν ὅπλον εὑρηκότα, δωρεὰν λαμβάνειν. *Lex est, qui nova arma invenit, ut præmio cohonestetur.* Et alio loco. Νόμος, τὸν καινὸν ἐπιδείξαντα ὅπλον, γέρας λαμβάνειν. *Lex est, qui nova ostendarit arma, is ut præmium accipiat.*

Qui arma sua hosti daret, is infamia mulctababatur. Syrianus, in eodem Commentario. Καὶ νόμος, τὸν ἀποδύμενον τὰ ὅπλα, ἄτιμον εἶναι. *Et lex jubet, qui arma dedisset, eum ipsum infamem esse.*

Qui vero omnem armaturam suam alteri concescisset, reus capitis censebatur. Sopater, ibidem. Νόμος, τὸν ἀποδόντα τὴν σκευὴν θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex jubet eum, qui armaturam suam alienaverit, morte puniri*, Huc pertinet Libanii locus, Tom. I. declam. XVII. Καὶ νόμον μὲν ὑμεῖς τεθείκατε ἄν τις ὡς Φίλιππον ὅπλα ἄγων ἁλῷ, ἢ σκεύη τριηραρχικὰ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Si quis ad Philippum arma ferre convincatur, aut armaturam ad triremium præfectos pertinentem, capite luat.* Quæ vero in armatura censita fuerit, docet Apsines, in Arte Rhetorica. Ξίφος εἶχεν, ὑποδήματα εἶχεν, χρυσίον, ἐσθῆτα, ἀσπίδα, δόρυ, πάντα ὅσα σκευὴ κέκληται. *Gladium habuit, calceos habuit, aurum, vestem, scutum, hastam: & quæcunque armaturæ nomine comprehenduntur.*

Aristo-

Aristoteles tria dicit lege prohibita in militia, Ethic. Nicom. lib. v. cap. I. Προστάττει δὲ ὁ νόμος, καὶ τὰ τοῦ ἀνδρείου ἔργα ποιεῖν· οἷον μὴ λείπειν τὴν τάξιν, μηδὲ φεύγειν, μηδὲ ῥίπτειν τὰ ὅπλα. *Jubet vero lex, etiam viri fortis opera facere: nempe, ordinem non deserere, neque fugere, neque arma item abjicere.* Nunc hæc ordine explicemus.

Qui deseruisset ordinem, mortis reus censebatur. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν λιπόντα τὴν τάξιν ἀναιρεῖσθαι. *Lex est, qui ordinem deseruerit, ut e medio tollatur.* Auctor Problem. Rhet. cap. XL. Νόμος ἐκέλευε, τὸν λιπόντα τὴν τάξιν ἐν πολέμῳ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ἀναιρεῖσθαι. *Lex jubebat, qui in bello ordinem deseruisset, ut ab imperatore is occideretur.* Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. I. *Desertor capite plectatur. Desertor quidam fortiter fecit, vult petere premium.* Marius Victorinus in Ciceronis Rhet. lib. II. *Lex jubet: desertor capite puniatur.* Calpurnius Flaccus, Declam. xv. *Desertor capite puniatur.* Meminit legis de puniendis desertoribus etiam Lysias, Orat. in Alcibiadem.

Qui ex acie se in fugam conjecisset, itidem capitis damnabatur. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν κατασείχοντα φυγάδα θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex revertentem profugum occidere jubet.* Et Syrianus. Νόμος, τοὺς κατασείχοντας φυγάδας ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex est, ut profugi, cum redierint, ab imperatore capitis supplicio afficiantur.* Cyrus Sophista, de diff. stat. Ἔξεστιν ἀναιρεῖν τοὺς φυγάδας. *Licebat profugos interficere.*

Qui clypeum abjecisset, capite luebat. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ῥίψαντα ἀσπίδα θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex est, qui clypeum abjecerit, capite plecti.*

Qui non bene custoditum amisisset, quingentis drachmis mulctabatur. Ita capio Lysiam, Orat. in Theomnestum. Καίτοι περὶ μὲν τοῦ ῥῖψαι, οὐδὲν τῷ νόμῳ εἴρηται. ἐὰν δέ τις εἴπῃ, ἀποβεβληκέναι τὴν ἀσπίδα, πεντακοσίας δραχμὰς ὀφείλειν κελεύει. *Cum tamen de abiciendo quidem, nihil lex dicat: sed, si quis dicat, amisisse clypeum, mulctam indicit drachmas quingentas.* Ad hæc;

Neque oppignerare arma licebat. Suidas, in Ἐνέχυρον. Φαίνεται δὲ καὶ τῶν ἀπηγορευμένων εἶναι, μὴ θεῖναι τὰ ὅπλα ἐνέχυρα. λέγει οὖν περὶ τῆς πενίας ὁ κωμικὸς, ὅτι αὐτὴ τῇ ἑαυτῆς βίᾳ ἀναγκάζει καὶ τοὺς νόμους παραβαίνειν, τοὺς θεσπίζοντας, ὅπλα ἐνέχυρα μὴ τιθέναι. *Videtur*

vero

vero etiam vetitum fuisse, arma oppignorare. Itaque de paupertate dicit Comicus; quod sua vi cogat transgredi leges, quæ sanxerunt, ne arma oppignerentur. Verba Comici, quæ respexit, ista ecce sunt e Pluto Aristophanis.

> Ποῖον γὰρ οὐ θώρακα, ποίαν ἀσπίδα,
> Οὐκ ἐνέχυρον τίθησιν ἡ μιαρωτάτη.
>
> *Nam quam loricam, aut quem clypeum,*
> *Non oppigneravit hæc scelestissima?*

Ad quem locum Scholiastes, Φαίνεται ἀπηγορευμένον εἶναι, μὴ θεῖναι τὰ ὅπλα ἐνέχυρα. *Videtur prohibitum fuisse, ne arma pignori darentur.*

Ut autem deserere ordinem capitale omnino erat; ita si quis se equitibus miscuisset, antequam probatus esset, bonis omnibus mulctatus, etiam infamia notabatur. Est insignis in rem istam locus Lysiæ, Orat. in Alcibiadem. I. Ἐγὼ δ' ἡγοῦμαι διὰ τοῦθ' ὑμᾶς δικαίως ἂν αὐτῷ ὀργίζεσθαι, ὅτι, τοῦ νόμου κελεύοντος, ἐάν τις ἀδοκίμαστος ἱππεύῃ, ἄτιμον εἶναι, ἐτόλμησεν ἀδοκίμαστος ἱππεύειν. καί μοι ἀνάγνωθι τὸν νόμον. ΝΟΜΟΣ. Ὅτι τοίνυν εἰς τοῦτ' ἦλθε πονηρείας, καὶ οὕτως ὑμῶν καταφρόνησε, καὶ τοὺς πολεμίους ἔδεισε, καὶ ἱππεύειν ἐπεθύμησε, καὶ τῶν νόμων οὐκ ἐφρόντισεν, ὥστε οὐδὲν αὐτῷ τῶν κινδύνων ἐμέλησεν, ἀλλ' ἐβουλήθη καὶ ἄτιμος εἶναι, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ δημευθῆναι, καὶ πάσαις ταῖς κειμέναις ζημίαις ἔνοχος γενέσθαι, μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν πολιτῶν εἶναι, καὶ ὁπλίτης γενέσθαι. *At ego existimo, nos jure ipsi succensere, quod non probatus, equitare ausus fuerit: cum lex jubeat, infamem esse, quisquis, antea non probatus, equitaverit. Ac legem quidem mihi recita. LEX. Itaque huc perversitatis ipse venit, atque ita vos contempsit, timuitque etiam hostes, ut voluerit equitare, nec periculorum istorum rationem ullam habuerit, verum & infamis esse, & mulctari bonis suis, atque pœnis, quotquot constitutæ, affici, potius duxerit, quam censeri inter cives, ac militia gravis armaturæ fungi.* Sed in fine mendum censeo. Quid enim, an equites Athenienses non censendi inter cives? Quis id sanus affirmaverit? Ergo emendo. Μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ὁπλιτῶν εἶναι. *Potius quam cum gravis armaturæ militibus censeri.* Ac non licuisse inter

equites adſciſci, niſi probatos, indicat ejuſdem Lyſiæ iſte locus, in Orat. Pro Mantitheo. Ἑτέρων ἀναβάντων ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀδοκιμάστων παρὰ τὸν νόμον. *Aliis equos inſcendentibus, cum probati nondum eſſent, contra legem.*

CAPUT X.

Militare vetabantur, qui ægroti, aut infames. Qui ter fortiter feciſſet, præmium quidvis petebat: tum deinceps a militia vacabat, & in templo arma cuncta conſecrabat. Qui hoſtilem aciem perrupiſſet, itidem quodcunque præmium poſtulabat: ſicut etiam, quiſquis urbem conſervaſſet. Qui in bello mutilati, ex ærario alebantur, ex lege Piſiſtrati. Qui in bello cecidiſſent, ipſis pariter, ac parentibus quoque eorum, liberiſque, ſummus honos habebatur. Ipſi quidem, domum relati, ſumptu publico ſepulti; & ſacris, ludis, funebrique oratione, quam dicebant primo patres, inde optimi oratores, honeſtati. Parentes vero, ab injuria qualicunque vindicati. Liberi, publice educati, uſque ad pubertatis tempus: hinc remiſſi domum ſuam, & donati univerſa armatura. Ludorum funebrium uti & orationum, ab oratoribus habitarum, origo denique indicata.

Rcebantur a militia, quotquot morbo laborarent. Sopater, in Diviſ. Quæſt. Νόμος, τὸν νοσοῦντα μὴ στρατεύεσθαι. *Lex vetabat militare male habentem.*

Etiam infamis quiſque. Marius Victorinus, ad Ciceronis Rhet. lib. II. *Infamis ne militet.*

Qui ter fortiter feciſſet, is quod vellet poſtulare præmium poterat. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὸν τριςαριστεύσαντα αἰτεῖν ὃ βούλεται. *Lex eum, qui ter fortiter feciſſet, præmium quodvis petere jubet.* Idem, in Diviſ.

Divis. Quæst. Νόμος, τὸ ἀριστεία λαμβάνειν ἣν βούλεται δωρεάν. *Lex est, qui fortiter fecit, ut premium, quod velit, accipiat.* Auctor Problem. Rhet. cap. II. Νόμος ἐκέλευε, τὸ ἀριστεύσαντα ἐν πολέμῳ λαβεῖν, ὅπερ ἂν αἰτήσηται. *Lex jubebat, eum, qui fortiter in bello fecerat, accipere quicquid peteret.* Ac videndus idem rursum, cappp. XIX. LI. LX. Et id quidem intra diem tricesimum. Sopater, in Divis. Quæst. Νόμος, ἐντὸς ἡμερῶν τριάκοντα τὸ ἀριστεία λαμβάνειν τὸ γέρας. *Lex est, ut, qui fortiter fecit, intra dies triginta præmium accipiat.* Neque hoc tantum illi honoris ergo datum, verum etiam ut deinceps a militia vacaret. Calpurnius Flaccus, Declam. XV. *Ter vir fortis, militia vacet.* Itaque arma universa in templo aliquo dedicabat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος τὸ ἀριστεία εἰς ἱερὸν τὴν πανοπλίαν ἀνατιθέναι. *Lex est, qui fortiter fecit uti arma universa in templo consecret.* Hinc ille apud Calpurnium Flaccum, in citata Declamatione. *Consecrata jam dudum arma deposui.*

Qui hostilem quoque aciem perrupisset, itidem, quod vellet, præmium postulabat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸ ῥήξαντα τὴν φάλαγγα τῶν πολεμίων, αἰτεῖν ἣν βούλεται δωρεάν. *Lex est, qui phalangem hostium perrupisset, ut præmium, quod vellet, peteret.* Et Marcellinus. Νόμος, τὸ πρῶτον διαῤῥήξαντα τὴν φάλαγγα τῶν πολεμίων ἀξιοῦσθαι δωρεᾶς. *Lex est, qui primus hostium phalangem perrupisset, ut præmio honestaretur.*

Pari modo, quisquis urbem conservasset. Libanius, Tom. I. Declam. XXXI. Ἐνταῦθα ὑμῖν, ὥσπερεὶ κῆρυξ, ὁ νόμος βοᾷ· δότε τῷ σεσωκότι τὴν πόλιν ἣν βούλεται δωρεάν. *Hinc vobis lex, ceu præco, clamat: date urbis servatori præmium, quodcunque volet.*

Qui in bello mutilati, ex ærario alebantur. Syrianus, in Hermogenem. Τοῦ νόμου κελεύοντος τοὺς πηρὸς τρέφεσθαι ἐκ τοῦ ταμείου. *Lege jubente, ut mutilati ex ærario alantur.* Aristides de iisdem capiendus, in Panathenaica. Μόνοι δ' ἁπάντων ἀνθρώπων ἐνομίσατε, τοὺς ἀδυνάτους τῶν πολιτῶν δημοσίᾳ τρέφειν. *Soli omnium hominum lege sanxistis, ut publice invalidi cives alerentur.* Erat autem lex hæc lata a Pisistrato; ut de eo auctor nobis est Plutarchus, in Solone. Καὶ νόμους αὐτὸς (ὁ Πεισίστρατος) ἑτέρους ἔγραψεν· ὧν ἐστὶ καὶ ὁ τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφεσθαι κελεύων. *Et leges ipse (Pisistratus) alias scripsit: inter quas & illa est, quæ in bello mutilatos publice alere jubet.*

Qui in bello cecidissent, ipsis pariter, ac parentibus, liberisque item eorum, summus honos habebatur. Ac ipsorum quidem corpora Imperator reportare tenebatur. Sulpitius Victor, in Instit. Orat. *Imperator militum corpora in prælio peremptorum revehebat in patriam: orta tempestate, cadavera abjecit. Accusatur, quod læserit Remp.* Hinc sepulti sumptu publico, sacris item, atque ludis, honorati: liberique publice educabantur. Lesbonax, in Protreptico. Ποῖος ἡδίων θάνατος; τίνες εὐκλεέστεροι οἱ ἀποθανόντες; δημοσίου τάφου ἀξιοῦνται. θυσίαι ἐπὶ τούτοις γίγνονται. ἀγῶνες ἐπὶ τούτοις τίθενται. ἀντὶ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον μνῆμα καταλείπουσιν. οἱ δὲ τούτων παῖδες δημοσίᾳ ἐκτρέφονται. *Quenam mors dulcior? aut quorum post mortem major gloria est? sepulcro publico digni esse existimantur, sacra in honorem eorum peraguntur, ac pro corpore mortali monumentum immortale relinquunt: liberi vero eorum publice enutriuntur.* De publico funere, & oratione funebri, est Demosthenis iste locus, in Orat. adversus Leptinem. Πρῶτον μὲν γὰρ μόνοι τῶν πάντων ἀνθρώπων ἐπὶ τοῖς (ἐν πολέμῳ) τελευτήσασι δημοσίᾳ τὰς ταφὰς ποιεῖσθε, καὶ λόγους ἐπιταφίους, ἐν οἷς κοσμεῖτε τὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔργα. *Primum enim soli omnium mortalium eos, qui in bello ceciderunt, publice sepelitis, & orationibus funebribus ornatis, in quibus facta virorum fortium prædicantur.* Quod liberi educarentur, etiam Diogenes Laertius tradit, in Solone, lib. I. Μόνον ἐκείνων τῶν ἐν τοῖς πολέμοις τελευτησάντων· ὧν καὶ τοὺς υἱοὺς δημοσίᾳ τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι. *Tantum eorum, qui in bellis cecidissent: quorum liberos publice alendos esse, & docendos.* Alebantur vero usque ad pubertatem: tunc, donati integra etiam armatura, domum suam remittebantur. Aristides, in Panathenaica sua. Μόνοι δ᾽ ἁπάντων ἀνθρώπων τρία ταῦτ᾽ ἐνομίσατε· τῶν μὲν ὑπὲρ τῆς πόλεως τελευτησάντων, αὐτοὺς μὲν ἐπαίνους ἐπὶ ταῖς ταφαῖς καθ᾽ ἕκαστον ἔτος λέγειν· τοὺς δὲ παῖδας δημοσίᾳ τρέφειν ἄχρις ἥβης, καὶ τηνικαῦτα ἀποπέμπειν ἐπὶ τοὺς πατρῴους οἴκους μετὰ τῶν πανοπλιῶν· τοὺς δ᾽ ἀδυνάτους τῶν πολιτῶν δημοσίᾳ τρέφειν. *Soli autem omnium hominum tria hæc sanxistis lege: ut, qui pro patria obiissent, cum ipsi quotannis ad sepulcra publice laudarentur, tum eorum quoque liberi usque ad pubertatem publico sumptu alerentur, postea paternam domum integra cum armatura remittendi: debilesque item cives publice nutrirentur.* Nec duntaxat liberis prospectum fuit, verum etiam parentibus: quos inju-

riâ.

ria ulla afficere, lex vetabat. Plato docet, in Menexeno. Τῆς δὲ πόλεως ἴσε που καὶ αὐτοὶ τὴν ἐπιμέλειαν, ὅτι, νόμους θεμένη περὶ τοὺς τῶν ἐν τῷ πολέμῳ τελευτησάντων παῖδάς τε καὶ γεννήτορας, ἐπιμελεῖται, καὶ διαφερόντως τῶν ἄλλων πολιτῶν προστέτακται τῇ ἀρχῇ, ἥπερ μεγίστη ἐστὶν, ὅπως ἂν οἱ τούτων μὴ ἀδικῶνται πατέρες τε καὶ μητέρες. τοὺς δὲ παῖδας, συνεκτρέφει αὐτή. *Et ipsi reip. curam nostis; quæ, cum leges ferret de eorum, qui in bello cecidissent, liberis, ac parentibus, supremo magistratui mandavit, ut curaret, ne in bello defunctorum parentes, supra ceteros cives omnes, injuria ulla afficerentur: liberos vero, ipsa una educat.* Obscrua autem, in citatis Aristidis statim verbis, virtutem eorum ad sepulcra annis singulis laudatam: id ipsum vero uti facerent, honoris ergo, parentibus eorum datum. Ecce tibi apud Polemonem, in lemmate Orationis funebris, quæ Cynægiro dicta fuit, & Callimacho. Νόμου ὄντος Ἀθήνησι, τὸν πατέρα τοῦ ἄριστα ἀποθανόντος ἐν πολέμῳ λέγειν τὸν ἐπιτάφιον, Καλλιμάχου καὶ Κυναιγείρου πατέρες δικάζονται. *Cum lex sit Athenis, ut pater ejus, qui in bello fortissime cecidit, orationem funebrem dicat, Callimachi & Cynægiri patres in judicio contendunt.* Unde mox, in Declamatione ipsa, Callimachi pater. Διὰ ταῦτα ἐμοὶ τὸν λόγον προσήκειν μᾶλλον δίκαιον. ὑπ' ἐμοῦ γὰρ δεῖ καὶ λέγοντος καλῶς τιμηθῆναι τὸν τάφον, ὃν ἐκόσμησα τῷ πολλῷ μου νεκρῷ. *Propterea mihi justius oratio convenit. etenim me dicente oportet pulcre honorari sepulcrum, quod ingenti cadavere meo ornavi.* Post Mardonium profligatum, ut hoc optimis oratoribus mandaretur, constitutum est. Diodorus Siculus, in ea historia, lib. XI. Καὶ νόμον (ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος) ἔθηκε, λέγειν ἐγκώμιον τοῖς δημοσίᾳ θαπτομένοις τοὺς προαιρεθέντας τῶν ῥητόρων. *Et legem (populus Atheniensis) posuit, ut virtutem eorum, qui publica sepultura honestati forent, delecti ad hoc oratores prædicarent.* Quod ad ludos autem attinet, etiam illi eo tempore instituti. Diodorus, loco citato. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος ἐκόσμησε τοὺς τάφους τῶν ἐν τῷ Περσικῷ πολέμῳ τελευτησάντων, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἐπιτάφιον τότε πρῶτον ἐποίησε. *Ad hunc modum Atheniensium quoque populus sepulcra eorum, qui bello Persico ceciderant, exornavit: & funebrium tunc ludorum certamen primum instituit.*

CAPUT XI.

Dux exercitus esse non poterat, qui litem in judicio haberet; nec qui antea non militasset, liberosve non haberet, neve electus item esset. Electus, revocari haud poterat. In bellum exiturus, filiam, si quam haberet, apud collegam deponebat. Bellum non decernebatur, nisi post deliberationem tridui: nec educebatur miles, ante diem mensis septimum: neque prælium commissum, nisi agnum, quem mittebant per præconem, hostium quidam accepisset. Ea re quid indicatum. Post victoriam, præda ad ducem pertinebat.

N exercitus imperatore eligendo, varia cavebant leges. Inter ista,

Ne cum quoquam in judicio litem haberet. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν στρατηγὸν μὴ ἔχειν δίκας. *Lex est, ne exercitus imperator lites habeat.*

Neque eum legere permissum fuit, qui non ante militasset. Syrianus, in eundem. Νόμος, τὸν ἀστράτευτον μὴ στρατηγεῖν. *Lex est, qui non militavit, ne exercitum ducat.*

Nec, qui liberis careret. Auctor Problem. Rhet. cap. III. Νόμος ἐκέλευε, τὸν ἄπαιδα μὴ στρατηγεῖν. *Lex eum, qui liberos non haberet, exercitum ducere prohibebat.* Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἄπαιδα μὴ στρατηγεῖν. *Lex est, qui liberos non habet, ne exercitum ducat.*

Neque illi ducere permissum fuit, qui non electus esset. Sopater alibi, ad eundem. Νόμος, τὸν ἀχειροτόνητον μὴ στρατηγεῖν. *Lex est, ne quis non electus exercitum ducat.*

Postquam autem lectus foret, & exercitum eduxisset, ne liceret revocare, cautum est ab Alcibiade. Scholiastes Aphthonii. Ἀλκιβιάδης, μετὰ τὴν κατὰ Κύζικον, εἰσφέρει νόμον, μηδένα στρατηγὸν ἐκ τῆς στρατοπέδου ἀνακα-

ἀνακαλεῖσθαι. *Alcibiades, post res apud Cyzicum gestas, legem statuit, ne dux quispiam ab exercitu revocetur.*

In bellum autem egressurus, filiam, si forte haberet, apud collegam deponebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἐξιόντα στρατηγὸν ἐπὶ πόλεμον, εἰ ἔχοι θυγατέρα, παρατίθεσθαι τῷ συστρατηγῷ τὴν θυγατέρα. *Lex est, ut dux exercitus, ad bellum exiens, filiam, si habeat, apud collegam deponat.*

Bellum vero antequam decerneretur, triduo deliberare lex jubebat. Apsines, cap. Περὶ καταστάσεως· Νόμου ὄντος, ἐν τρισὶν ἡμέραις βουλεύεσθαι περὶ πολέμου, ἀξιοῦντος Δημοσθένους ἐξιέναι αὐθημερὸν, Αἰσχίνης ἀνθίσταται. *Cum lex juberet, triduum de bello deliberare, ac Demosthenes uno eodemque die exeundum censeret, Æschines resistit.* Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος ἐκέλευε, ἐν τρισὶν ἡμέραις περὶ πόλεμον βουλεύεσθαι. *Lex jubebat, per tres dies de bello deliberare.* Syrianus. Ὥσπερ ἐποίησε Δημοσθένης, τὴν Ἐλάτειαν Φιλίππου καταλαβόντος, λύσας τὸν νόμον, τὸν ἐν τρισὶν ἡμέραις βουλεύεσθαι περὶ πολέμου προστάττοντα. *Quemadmodum Demosthenes fecit, cum, capta a Philippo Elatea, legem, quæ triduum de bello deliberandum statuebat, abrogasset.*

Ac, cum jam decretum esset, educere exercitum ante septimum mensis diem non licebat. Suidas. Ἀθήνησιν ἀπείρητο, ἐντὸς ἑβδόμης στρατιὰν ἐξάγειν. *Vetitum Athenis erat, exercitum educere ante diem septimum.* Plenius Hesychius. Ἀπείρητο Ἀθήνησι, στρατιὰν ἐξάγειν πρὸ τῆς τοῦ μηνὸς ἑβδόμης. *Interdictum Athenis erat, exercitum educere ante septimum mensis diem.* Ac totidem verbis Zenobius, Cent. III. Proverb. LXXIX. & Lucillus Tarrhæus, in Collect. Proverb. in Ἐντὸς ἑβδόμης.

Postquam vero exercitus eductus esset, pugnam inire non licebat, antequam emissum agnum hostium quis, hunc exspectans, accepisset. Hesychius. Νόμος ἦν Ἀθήνησι, μὴ πρότερον συμβάλλειν, πρὶν ἢ τὴν ἄρνα προσιεμένων τις λάβῃ τῶν πολεμίων. *Lex erat Athenis, non ante confligere, quam agnum aliquis hostium, qui exspectabat, accepisset.* Ac quid sibi hac re vellent, docet Diogenianus, Cent. II. Proverb. XCVI. Οἱ πόλεμον αἱρεῖν βουλόμενοι, κήρυκα ἔπεμπον, ἄρνα ἐπιφερόμενον, ὃν ἠφίει ἔνδον· ἐνδεικνύμενος, μηλόβοτον αὐτῶν τὴν οὐσίαν ἔσεσθαι, καὶ τὴν πόλιν. *Qui suscipere bellum vellent, præconem mitte-*

mittebant, agnum afferentem, quem intro dimittebat; significans, ipsorum bona, atque urbem, ovibus depascendam fore. Lucillus Tarrhæus, in Ἄρνα προβάλλειν. Οἱ πολεμεῖν βουλόμενοι, κήρυκα ἔπεμπον, ἄρνα ἐπιφερόμενον, ὃς ἠφίει ἔνδον τὴν ἄρνα. μηνύοντες τὴν πόλιν αὐτῶν ἐκ τούτων δεπαμένων ἔσεσθαι. *Qui bellum gerere cuperent, praconem mittebant, agnum afferentem, & eum intro dimittentem: ea re ostendens fore, ut eorum urbem agni etiam depascerentur.*

Post commissum autem prælium, si superiores essent, præda ad exercitus ducem pertinebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὰ εὑρισκόμενα λάφυρα τοῦ στρατηγοῦ εἶναι. *Lex est, ut spolia inventa sint ducis.*

CAPUT XII.

Distractis factione civibus, non licebat inter partem utramque medium conquiescere. Legis ratio, & peccantium hic pœna: sed quæ varie memoratur.

IN dissidio intestino, qui se neutri parti adjungeret, ex Solonis lege quadam infamis erat. Plutarchus, in ejus Vita. Τῶν δ' ἄλλων αὐτοῦ νόμων, ἴδιος μὲν μάλιστα, καὶ παράδοξος, ὁ κελεύων ἄτιμον εἶναι, τὸν ἐν στάσει μηδετέρας μερίδας γενόμενον. *Ex cæteris ejus legibus, peculiaris quidem maxime est, ac præter communem opinionem, illa qua eum, qui in seditione partem neutram sequutus fuisset, infamem esse jubet.* Item, de Sera numinis vindicta. Παραλογώτατον δ' τὸ τοῦ Σόλωνος, ἄτιμον εἶναι, τὸν ἐν στάσει πόλεως μηδετέρᾳ μερίδι προσθέμενον. *Absurdissimum vero a ratione etiam istud Solonis; ut infamis sit, qui in seditione neutri se parti adjunxerit.* Ac rursum occurrit, in Præceptis reip. ger. & de solertia animalium. Joannes Cantacuzenus, Hist. lib. IV. cap. XIII. *Lycurgi legum parum observantes, uni tantum Solonis studiose obediunt, notantantis infamia cives, qui in civitate neutrarum partium fuissent.* Quod pænam attinet, aliam, & graviorem, refert Gellius; bonorum nempe publicationem, & exilium. Ecce verba, Lib. II. cap. XII. *In legibus Solonis, illis antiquissimis, quæ Athenis axibus lignis incisæ sunt, quas-*

quasque latas ab eo Athenienses, ut æternæ manerent, pœnis, & religionibus, sanxerant, legem esse Aristoteles refert, scriptam ad hanc sententiam. Si ob discordiam, dissensionemque seditio atque discordia populi in duas partes fieret, & ob eam causam, irritatis animis, arma utrinque caperentur, pugnareturque, tum qui eo tempore, in eoque casu civilis discordiæ, non alterutri parti sese adjunxerit, sed solitarius, separatusque, a communi malo civitatis secesserit, is domo, patria, fortunisque omnibus careto: exsul, extorrisque, esto. Cicero vero, omnium gravissimam dicit, nempe mortem. Verba ejus habent, ad Atticum, Lib. x. epist. I. *Ego vero Solonis, popularis tui, ut puto, etiam mei, legem negligam, qui capite sanxit, si qui in seditione non alterius utrius partis fuisset.* Vides hic dissensum Auctorum. Meminit legis, etiam Nicephorus Gregoras, Lib. IX. Οὔτε γὰρ δίκαιον ἦν, ἡμᾶς μηδεμιᾷ προσκεῖσθαι μερίδι, τοῦ Σόλωνος τοῦτο προτρέποντος. *Neque enim æquum erat, nos neutri parti studere, Solone ad id exhortante.* Rationem vero hujus legis exponit ipse Plutarchus, loco citato. Βούλεται δὲ, ὡς ἔοικε, μὴ ἀπαθῶς, μηδ' ἀναισθήτως, ἔχειν πρὸς τὸ κοινὸν, ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ οἰκεῖα, καὶ τῷ μὴ συναλγεῖν, μηδὲ συννοσεῖν τῇ πατρίδι, καλλωπιζόμενον· ἀλλ' αὐτόθεν τοῖς τὰ βελτίω καὶ δικαιότερα πράττουσι προσθέμενον, συγκινδυνεύειν, καὶ βοηθεῖν, μᾶλλον ἢ περιμένειν ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων. *Vult enim, ut videtur, ne quis, rebus suis in tuto collocatis, nullo publici incommodi sensu afficiatur, aut se nullo publici doloris affectu commoveri glorietur: sed ut illico, partibus se melioribus, justioribusque multo, applicando, in periculi communis societatem veniat, opemque ferat potius, quam sine periculo sustineat, dum victorem fors ostendat.* Et Aulus Gellius, loco citato. *Quum hanc legem Solonis, singulari sapientia præditi, legissemus, tenuit nos gravis quædam in principio admiratio, requirentes, quam ob causam dignos pœna existimaverit, qui se procul a seditione, & civili pugna, removissent. Tum, qui penitus, atque alte, usum ac sententiam legis inspexerat, non ad augendam, sed ad desinendam seditionem, legem hanc esse dicebat. Et res prorsum sic se habet. Nam, si boni omnes, qui in principio coercendæ seditioni impares fuerint, populumque partitum, & amentem, non deterruerint, & ad alterutram partem divisi sese adjunxerint, tum eveniet, ut, quum socii partis seorsum utriusque fuerint, eoque partes ab iis, ut majoris auctoritatis*

E viris,

viris, temperari, ac regi cœperint, concordia per eos potissimum restitui, conciliarique, possit: dum & suos, apud quos sunt, regunt, atque mitificant: & adversarios servatos magis cupiunt, quam perditos.

CAPUT XIII.

Orbæ, impotenti nuptæ, transire ad alterum licebat. Ducere quoque eam genere proximus, aut elocare, & dotem quingentarum drachmarum attribuere, tenebatur. Postea tamen mille drachmæ constitutæ: ita tamen, ut discrimen inter pentacosiomedimnos, equitesque, & Zygitas, aliquod esset. Si quis nollet, hunc deferre ad archontem cuilibet permissum fuit: isque, si deesset muneri, drachmis mille mulctabatur.

EX ejusdem Solonis lege, orbæ opulentæ licuit, si, qui eam ex lege sibi vindicasset, ad complexum impotens esset, proximis consanguineis se adjungere. Plutarchus, in Solone. Ἄτοπος δὲ, καὶ γελοῖος, δοκεῖ ὁ (νόμος) τῇ ἐπικλήρῳ διδοὺς, ἂν ὁ κρατῶν, καὶ κύριος γενόμενος κατὰ τὸν νόμον, αὐτὸς μὴ δυνάμενος ᾖ πλησιάζειν, ὑπὸ τῶν ἔγγιστα τοῦ ἀνδρὸς ὀπυίεσθαι. *Absurda autem, & ridicula, videtur lex illa, quæ orbæ concedit; si ille, qui eam ex lege habet, dominus illius factus, rem cum ipsa habere nequeat, ut ex mariti proximis quemquam admittat.* Sed mox quoque causam reddit. Καὶ τοῦτο δ' ὀρθῶς ἔχειν τινές φασι πρὸς τοὺς μὴ συνιέναι δυναμένους, χρημάτων δ' ἕνεκα λαμβάνοντας τὰς ἐπικλήρους, καὶ τῷ νόμῳ καταβιαζομένους τὴν φύσιν. ὁρῶντες γὰρ, ᾧ βούλεται, τὴν ἐπίκληρον συνοῦσαν, ἢ προήσονται τὸν γάμον, ἢ μετ' αἰσχύνης καθέξουσι, φιλοπλουτίας, καὶ ὕβρεως δίκην διδόντες. εὖ δὲ ἔχει καὶ τὸ, μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ τῶν συγγενῶν ἀνδρὸς ᾧ βούλεται διαλέγεσθαι τὴν ἐπίκληρον, ὅπως οἰκεῖον ᾖ, καὶ μετέχον τοῦ γένους, τὸ τικτόμενον. *Atqui ajunt nonnulli, recte id constitutum fuisse in eos, qui, inhabiles cum sint ad Venerem, pecuniæ tamen causa divites illas orbas matrimonio sibi jungunt, inferuntque vim naturæ, ob legis privilegium. Cum enim cernunt,*

cernunt, licere orba, quem velit, admittere, vel abstinebunt ab iis nuptiis, vel retinebunt eas, cum opprobrio avaritiæ, & improbitatis, pœnam dantes. Bene est etiam, quod non quemlibet, sed e viri necessariis quem eligeret, orba admittat, quo proles de familia fit, & stirpe ejus. In illis vero legis verbis altera quoque memoratur, cum inquit: Ὁ κρατῶν, καὶ κύριος γενόμενος κατὰ τὸν νόμον. *Qui eam habet, & dominus factus est juxta legem.* Intelligit autem illam legem, etiam a Solone latam, quæ jubebat, ut orbam genere proximus duceret, aut, quingentis drachmis datis, elocaret. Diodorus Siculus, lib. XII. Τρίτος δ' νόμος διωρθώθη ὁ περὶ τῶν ἐπικλήρων, ὁ καὶ παρὰ Σόλωνι κείμενος. ἐκέλευε γὰρ τῇ ἐπικλήρῳ ἐπιδικάζεσθαι τὸν ἔγγιστα γένους, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπίκληρον ἐπιδικάζεσθαι τῷ ἀγχιστεῖ. ᾧ ἦν ἀνάγκη συνοικεῖν, ἢ πεντακοσίας ἐκτίσαι δραχμὰς εἰς προικὸς λόγον τῇ πενιχρᾷ ἐπικλήρῳ. *Tertia etiam lex de orbis, quam & Solon promulgavit, correcta fuit. Jubebat enim, ut genere proximus orbam jure in matrimonium sibi posceret, & vicissim illa quoque nuptias sibi genere proximi ex lege assereret. Atque huic necesse erat, orbam ducere, quamvis pauperem, aut quingentas ei drachmas dotem dare.* Et est hæc ipsa lex, de qua Auctor Etymologici. Θῆττα ἐπίκλην, ἡ μὴ ἔχουσα φερνὴν πενιχρὰ καταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ ὑπὸ τῶν ἀγχιστέων προικιζομένη κατὰ τὸν νόμον. *Thetta cognomento, dotem non habens, inops relicta a patre, & a genere proximis dotata juxta legem.* Si quis autem elocare recusaret, ipse ducere cogebatur. Julius Pollux, lib. III. cap. III. Ἡ μέντοι κλῆρον μὴ ἔχουσα πατρῷον, θῆσσα καλεῖται· ἣν ὁ ἀγχιστεὺς ἐκδίδωσιν, ἂν ἑτέρῳ συνοικῇ, ἢ πάντως γαμεῖ. *Quæ paternam hæreditatem non habet, Thessa vocatur. quam, si alteri cohabitet, genere proximus elocat, aut omninò ipse ducit.* Sic Terentius capiendus est, in Phormione, Act. I. Sc. II.

Lex est, ut orbæ, qui sint genere proximi,
Eis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet,

Ubi Donatus. *Orbam proximus ducat, Atticum jus est. Lex est, ut orbæ eis nubant, qui sint proximi.* Dotem autem lex præscribebat minas quinque, ut jam dixi: ac confirmat Harpocration, in Ἐπίδικος. Δείκνυται καὶ ὅτι τὰς ἀπορουμένας κόρας ἐξεδίδοσαν οἱ ἄγχιστα

γένους, πέντε μνᾶς ἐπιδιδόντες. *Ostenditur etiam, quod virgines inopes elocabant genere proximi, additis quinque minis.* Iterum, in Θῆτες. Ἐπάναγκες δὲ ἦν τοῖς ἔγγιστα γένους τὰς θήσσας ἢ λαμβάνειν πρὸς γάμον, ἢ πέντε μνᾶς διδόναι. *Necessarium erat genere proximis virgines egenas aut ducere uxores, aut minas quinque dare.* Et ecce iterum in citata Phormione, Act. II. Sc. III.

> *Etsi mihi facta injuria est, verum tamen,*
> *Potius quam lites secter, aut quam te audiam,*
> *Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet*
> *Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.*

Suidas de quingentis drachmis ait, quod tantundem est: siquidem centum drachmæ, uti notum viris doctis, quinque minas faciebant. Θῆττα, ἐπίκληρος, ἡ ἔχουσα φερνὴν, πενιχρὰ καταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρός· ὑπὸ δὲ τῶν ἀγχιστέων προικιζομένη, κατὰ τὸν νόμον τῶν πεντακοσίων δραχμῶν. *Thetta, orba, dotem non habens, egena a patre relicta: sed a genere proximis dotem accipiens, juxta legem de quingentis drachmis.* Sed sciendum, discrimen fuisse inter pentacosiomedimnos, equites, & Zygitas. Nam quingentas has drachmas, sive quinque minas, primi illi tantum pendebant; equites, trecentas drachmas, seu tres minas: Zygitæ, drachmas centum supra quinquaginta, sive etiam sesquiminam. Observare est ex Demosthene, Orat. in Macartatum. Τῶν ἐπικλήρων, ὅσαι θητικὸν τελοῦσιν, ἐὰν μὴ βούληται ἔχειν ὁ ἐγγύτατα γένους, ἐκδιδότω ἐπιδοὺς, ὁ μὲν πεντακοσιομέδιμνος, πεντακοσίας δραχμάς· ὁ δ' ἱππεὺς, τριακοσίας· ὁ δὲ ζευγίτης, ἑκατὸν πεντήκοντα πρὸς τοῖς αὐτῆς. *Pupillarum aliquam, quæ in proletariorum ordine sunt, si habere noluerit genere proximus, dote data elocato. Pentacosiomedimnus quidem, quingentis drachmis; eques, trecentis; Zygita, centum quinquaginta, præter ea quæ ipsa habeat.* Ad pentacosiomedimnos quod attinet, & quingentas horum drachmas, postea cum parum id esse videretur, decem minas, sive mavis drachmas mille, dotem earum esse placuit. Id Eustathius nos docet, ex Aristophane Grammatico, ad Iliad. φ'. Θῆσσα γυνὴ παρ' αὐτῷ καινότερόν τι δηλοῖ. Θῆσσα γὰρ, φησι, ἣν πατὴρ καταλέλοιπε πένης ὤν. αὕτη δὲ, φησιν, ἐπὶ τὸν πλησίον τοῦ γένους πορεύεται κατὰ νόμον ἀναγκάζοντα τοῦτο. καὶ ὁ μὲν αἱρούμενος

αἱρούμενος γῆμαι, πέντε μνᾶς ἀποτίνει, ὡς ἔταξε Σόλων. ἐν δὲ τοῖς ἐπικαινισθεῖσι νόμοις, μετέδοξε τοῦτο ὡς μικρὸν, καὶ ἐγένοντο δέκα μναῖ. *Thessa quidem apud ipsum recentius aliquid significat. Thessa enim, inquit, est, quam reliquit inops pater. Hæc verò, ait, ad proximum consanguineum transit, juxta legem, quæ id cogit: &, qui ducere illam nollet, quinque drachmas persolvebat, ex præcepto Solonis. Sed in legibus renovatis id mutandum visum fuit, veluti parvum, ac constitutæ minæ decem.* Ex hac lege renovata, hoc est, quod Eugraphius dicit, in citatum e Terentii Phormione locum. *In lege scriptum est. Orbam proximus ducat. aut decem millia dotis det, ut, accepta dote, discedat.* Decem millia, nempe æris, (sic Latine maluit dicere,) idem sunt, quod decem minæ: nam denarius, & drachma, idem omnino valebant: uti notum eruditis. Quod si vero eodem gradu plures forent, ex æquo contribuebant, ac si plures item cognatæ, is qui proximus, unam tantum elocare tenebatur, & si quispiam recusaret, eum cuilibet ad archontem deferre permittebatur, qui parere legi cogeret. Ille vero, nisi muneri satisfaceret, drachmis mille, Junoni sacris, mulctabatur. Demosthenes, loco citato. Ἐὰν δὲ πλείους ὦσιν ἐν αὐτῷ γένει τῇ ἐπικλήρῳ, πρὸς μέρος ἐπιδιδόναι ἕκαστον. ἐὰν δ' αἱ γυναῖκες πλείους ὦσι, μὴ ἐπάναγκες εἶναι ἢ μίαν ἐκδοῦναι τῷ ἐν γένει. ἀλλὰ τὸν ἐγγύτατα δεῖ ἐκδιδόναι, ἢ αὐτὸν ἔχειν. ἐαν δὲ μὴ ἔχῃ ὁ ἐγγυτάτω γένους, ἢ μὴ ἐκδῷ, ὁ ἄρχων ἐπαναγκαζέτω ἢ αὐτὸν ἔχειν, ἢ ἐκδοῦναι. ἐὰν δὲ μὴ ἐπαναγκάζῃ ὁ ἄρχων, ὀφειλέτω χιλίας δραχμὰς, ἱερὰς τῇ Ἥρᾳ. ἀπογραφέτω δὲ τὸν μὴ ποιοῦντα ταῦτα ὁ βουλόμενος πρὸς τὸν ἄρχοντα. *Si vero plures fuerint in eadem familia, pro portione quisque pupillæ conferat. *Quod si mulieres plures fuerint, ne necesse sit cognato plures una elocare: sed proximus aut elocato, aut ipse ducito. Quod nisi genere proximus eam vel elocaverit, vel duxerit, archon eum cogat aut elocare, aut ipsum ducere: ac ni coegerit archon, debeat mille drachmas, Junoni sacras. Citet autem eum ad archontem quisquis velit.*

CAPUT XIV.

Dos mulierum cæterarum, & matrimonii institutum: tum sororum consanguinearum nuptiæ. Senecæ locus illustratus, Cornelii Nepotis, ac Minutii Felicis, error indicatus.

Tque ita dos orbarum virginum constituta fuit: in cæterarum matrimoniis, nil permittebatur dari, quam tres vestes, & nonnullam parvi pretii supellectilem. quippe sic censebat Solon, legis auctor, non debere matrimonium mercenarium, aut venale quasi, esse: verum liberorum tantum quærendorum, & amicitiæ, gratiæque, causa contrahi. Plutarchus, in ejus Vita. Τῶν δ' ἄλλων γάμων ἀφεῖλε τὰς φερνάς, ἱμάτια τρία, καὶ σκεύη μικροῦ νομίσματος ἄξια, κελεύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν, ἐπιφέρεσθαι τὴν γαμουμένην. οὐ γὰρ ἐβούλετο μισθοφόρον, ἢ ὤνιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ τεκνώσει, καὶ χάριτι, καὶ φιλότητι, γίνεσθαι τὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνοικισμόν. *Cæteris conjugiis detraxit dotes, sponsamque præter tres vestes, & parvi pretii supellectilem, nec aliud quicquam, inferre jussit. Neque enim meritorium, aut venale, nuptiarum fœdus esse cupiebat; sed liberorum, gratiæque, & amicitiæ item causa, virum ac mulierem consociari.* Neque dubium, quin suppellex quoque ista a Solone expressa fuerit: nam sartaginem nominat Pollux, lib. I. cap. XII. sect. XV. Σόλων δὲ καὶ τὰς νύμφας, ἰούσας ἐπὶ τὸν γάμον, φρύγετρον φέρειν. *Solon vero, etiam Sponsas, ad nuptias euntes, sartaginem ferre jussit.* Certe Solonem voluisse nuptias contrahi liberorum tantum quærendorum causa, idque lege statuisse, refert etiam, quanquam omisso Solonis nomine, *Isidorus* Pelusiota, lib. III. epist. CCXLIII. Καὶ παρ' Ἀθηναίοις ἡ συνάφεια ἡ κατὰ νόμον ἐπ' ἀρότῳ παίδων ἐλέγετο γίνεσθαι. *Et apud Athenienses legitimum conjugium liberorum quærendorum causa fieri dicebatur.* Et huc respexit Nomus, Dionysiacorum lib. XLI.

Καὶ

Καὶ θέμις εἰλείθυια, καὶ οἰδαλέου διὰ κόλπου
Στεινομένης ὠδῖνος ἀναπλύξασα καλύπτρην,
Ὀξὺ βέλος κούφιζε πεπαινομένου τοκετοῖο,
Θέσμια Σόλωνος ἔχουσα. ——

Et themis Ilithya, tumidum per sinum,
Angustato partu, expandens tegumentum,
Acutum telum sustulit maturato partu,
Leges Solonis habens. ——

Statuit etiam, ut sponsa cum sponso concluderetur, malumque cum eo Cydonium comederet. Plutarchus, loco citato. Εἰς τοῦτο συντελεῖ, καὶ τὸ, τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκαθείργνυσθαι, μῆλου Κυδωνίου συγκατατραγοῦσαν. *Huc facit item, quod sponsa cum sponso concludatur, ut malum Cydonium cum eo edat.* Iterum, in Præceptis Coniug. Ὁ Σόλων ἐκέλευε τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκατακλίνεσθαι, μῆλου Κυδωνίου κατατραγοῦσαν. *Solon jubebat, sponsam cum sponso in lecto collocari, ut malum Cydonium cum eo comederet.* Permisit autem matrimonia quam latissime; etiam sororum, quanquam tantum consanguinearum; non item uterinarum. Philo, de Leg. Spec. lib. II. Ἑξῆς ἐστὶ παράγγελμα, μηδ᾽ ἀδελφὴν ἐγγυᾶσθαι· πάνυ σπουδαῖον, καὶ συντεῖνον εἰς ἐγκράτειαν ὁμοῦ καὶ εὐκοσμίαν. ὁ μὲν οὖν Ἀθηναῖος Σόλων ὁμοπατρίους ἐφιεὶς ἄγεσθαι, τὰς ὁμομητρίους ἐκώλυσεν. ὁ δὲ Λακεδαιμονίων νομοθέτης ἔμπαλιν, τὸν ἐπὶ τῶν ὁμογαστρίοις γάμον ἐπιτρέψας, τὸν πρὸς τὰς ὁμοπατρίους ἀπεῖπεν. *Deinde præceptum est, de non ducenda sorore, omnino honestum, & ad temperantiam tendens, ac modestiam. Et Solon quidem Atheniensis, consanguineas ducere permittens, uterinarum tamen nuptiis interdixit: contra vero Lacedæmoniorum legislator, uterinarum concedens, consanguinearum matrimonio abstinere jubet.* Aristophanes ex Euripide profert locum, uti frater reprehenditur, qui cum sorore uterina rem habuerit. Exstat vero is in Nubibus.

Ὁ δ᾽ εὐθὺς ᾖσ᾽ ἐξ Εὐριπίδου ῥῆσίν τιν᾽, ὡς ἐβίνει
Ἀδελφὸς, ὦ ᾽λεξίκακε, τὴν ὁμομητρίαν ἀδελφήν.
Ibi ille ex Euripide cecinit dictionem, quo pacto iniit
Frater, pro averrunce, uterinam sororem.

Ad

Ad quæ verba Scholiastes. Γέγραπται δὲ δρᾶμα Εὐριπίδου, Αἴολος λεγόμενον. ἐν ᾧ παρήγαγε Μακαρέα, τὸν παῖδα Αἰόλου, φθείροντα Κανάκην τὴν ἀδελφήν. ἐπειδὴ δὲ παρὰ Ἀθηναίοις ἔξεστι γαμεῖν τὰς ἐκ πατέρων ἀδελφὰς, εἰς αὔξησιν τοῦ ἀδικήματος προσέθηκε τὸ ὁμομητρίαν. *Scripta est ab Euripide fabula, Æolus nuncupata. in qua introducebat Macareum, Æoli filium, qui sororem suam Canacen vitiaverat. Quandoquidem vero apud Athenienses est permissum, sorores consanguineas uxores capere, ut exaggeret delictum, addidit, uterinam fuisse.* Hinc Seneca, in Ludo, de morte Claudii, ubi de L. Syllano agit, qui sororem uxorem duxerat. *Athenis dimidium licet, Alexandriæ totum.* Non recte de germana sorore dicit Cornelius Nepos, in Prooemio. *Neque enim Cimoni fuit turpe, Atheniensium summo viro, sororem germanam habere in matrimonio, quippe cum cives ejus eodem uterentur instituto.* Iterum, in Cimonis vita. *Habebat autem in matrimonio sororem germanam suam, nomine Elpinicen: non magis amore, quam more, ductus: nam Atheniensibus licet eodem patre natas uxores ducere.* Quo in loco non satis recte *germanam* dixit, nam *consanguineam* voluisse illic dicere, sat ostendunt verba ultima: *Atheniensibus licet, eodem patre natas uxores ducere.* Et exemplum, præter hoc Cimonis, aliud Plutarchus memorat, in Themistocle extremo: ubi dicit, ejus filium, Archeptolin, habuisse in matrimonio Mnesiptolemam sororem, sed ex alia matre natam. Θυγατέρας δὲ, πλείους ἔσχεν· ὧν Μνησιπτολέμαν μὲν, ἐκ τῆς ἐπιγαμηθείσης γενομένην, Ἀρχέπτολις ὁ ἀδελφὸς, οὐκ ὢν ὁμομήτριος, ἔγημεν. *Filias verò, habuit plures: quarum Mnesiptolemam, ex altera uxore genitam, Archeptolis frater, sed non ex eadem matre, uxorem duxit.* Nimis generaliter, & sine exceptione, Minutius Felix, in Octavio. *Athenis cum sororibus legitima conjugia.* Neque enim cum uterinis, ut ostendi, sed cum consanguineis permissa erant matrimonia.

CA-

CAPUT XV.

Homicidæ varia affecti pœna. Probibiti institutis patriis, sacris malluviis, libationibus, crateribus, fanis, foro, ædibus, & excubiis: denique bonis universis excidebant.

Homicidia, neque justa, nec injusta, impunita dimittebant. Antiphon, Orat. VII. Ἀπολύει δὲ ὁ νόμος ὑμᾶς, ᾧ πιστεύων, εἴργοντι μήτε δικαίως μήτε ἀδίκως ἀποκλείειν, ὡς φονέα με διώκει. *Sed nos etiam lex absoluit, qua fretus, juste pariter & injuste interficere prohibente, me ceu homicidam accusat.* Iterum, Orat. VIII. Τὸ παράπαν δ' ἀρνούμενος μὴ ἀποκλεῖναι αὐτὸν, οὐδ' ὑπὸ τοῦ νόμου καταλαμβάνεσθαι φησὶν, ὃς ἀπαγορεύει μήτε δικαίως μήτε ἀδίκως ἀποκλείειν. *Omnino negans illum occidisse, nec teneri lege ait, quæ injuste atque juste occidere vetat.* Itaque, quisquis homicida, patriis omnibus institutis excidebat. Idem Antiphon, Orat. XVI. Ὁ γὰρ νόμος οὕτως ἔχει· ἐπειδάν τις ἀπογραφῇ φόνου δίκην, εἴργεσθαι τῶν νομίμων. *Lex enim ita habet: si quis cædis accusetur, is ut institutis excidat.* Id quid sit, particulatim explicatur a Demosthene, Oratione in Leptinem. Μάλιστα ἐν ἅπασι διαπεφύλακται τοῖς νόμοις, ὅπως μὴ γενήσονται οἱ περὶ ἀλλήλους φόνοι. περὶ ὧν ἐξαίρετος ἡ βουλὴ φύλαξ ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ τέτακται. ἐν τούτοις τοῖς περὶ τούτων νόμοις, ὁ Δράκων φοβερὸν κατασκευάζων, καὶ δεινὸν, τὸ, τινὰ αὐτόχειρα ἄλλου γίγνεσθαι· καὶ γράφων, χερνίβων εἴργεσθαι τὸν ἀνδροφόνον, σπονδῶν, κρατήρων, ἱερῶν, ἀγορᾶς, πάντα τ' ἄλλα διελθὼν, οἷς μάλιστα ἂν τινας ᾤετο ἐπισχεῖν τοῦ τοιοῦτόν τι ποιεῖν. *Omnibus legibus accuratissime cautum est, ne cædes mutuæ fiant: quarum custos eximius constitutus est senatus, Areopagiticus. Itaque in legibus istis, quas de homicidiis constituit Draco, cum maximum terrorem incutere omnibus vellet, ne quis alterum interficeret, scripsit, arcendum esse homicidam a sacris malluviis, libationibus, crateribus, fanis, foro, & cætera commemoravit omnia, quibus, se homines maxime repressurum opinatus est, ne quid tale auderent facere.* Sopater,

in Divis. Quæst. Καὶ, τοῦτον ἐκτείνας τὸν νοῦν, εἰπὲ, ὅσα τοῖς φονεῦσι πρόσεστι κακά· τὸ, μὴ μεταλαμβάνειν πυρὸς, μὴ στέγης, μὴ ἱερῶν, μὴ σπονδῶν. *Ac, sententiam hanc extendens, dicito, quæ mala adsint homicidis: non participem fieri ignis, neque tecti, nec sacrorum, neque & libationum.* Theon, in Paradigm. Contra Homicidam. Πολλῶν δὲ ὄντων, εἰς ἃ δεῖ βλέποντας ὑμᾶς παροξυνθῆναι, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν νόμων ποιήσασθαι βούλομαι τῶν φονικῶν, οἳ πάντων τῶν παρ' ὑμῖν εὐδοκιμούντων πολὺ τῶν ἄλλων ἀκριβέστερον ἔχουσι. τί οὖν ἐκεῖνοι λέγουσι; πάντων τῶν κατ' ἀνθρώπων τετολμημένων, τοῦτ' εἶναι δὴ τὸ δεινότατον. καὶ διὰ τοῦτο χερνίβων εἰργέσθω, φησὶ, σπονδῶν, κρατήρων, ἀγορᾶς, ἱερῶν· ἢ κἂν ὑπὸ τὰς ψήφους ἔλθοι, θανάτῳ ζημιούσθω. *Cum autem multa sint, in quæ intuentes vos exasperari æquum fuerit, de homicidiorum legibus dicere ordiar: quæ inter omnes, quæ recta apud vos censentur, accuratissime descripta putantur. Quid igitur illæ aiunt? Omnium, quæ in homines perpetrantur, esse facinus hoc deterrimum. Ideoque ne sacrum malluvium, inquit, cum homicida communicator, ne libatio, ne crateres, ne forum ne fana: & in judicium si adductus fuerit, morte afficitor.* In Sopatri verbis, quæ citavi, etiam tecto prohiberi memoratur: idque etiam Theon dicit, in eodem Paradigmate. Οὕτω δὲ δεινὸν, καὶ θεοῖς ἐχθρὸν, ἡγήσαντο τὸν ἀνδροφόνον, ὥστε κἂν τὸν αὐτὸν ὄροφον ὑπέλθοι, τις τῷ τοῦτο τετολμηκότι, κοινωνὸς τῆς ἀδικίας νενόμισται· καὶ τοῦ δεδρακότος οὐ πολὺ τιμιώτερος, ὁ τῷ δεδρακότι συγγενόμενος. *Usque adeo autem execrabilem, & diis invisum, homicidam esse crediderunt, ut, si quis forte tectum subiisset, sub quo esset huic facinori obnoxius, is se scelere inquinare censeretur: neque multo honoratior haberetur, qui cum eo versaretur.*

Quod foro prohiberi dicat, illud est, quod alii dicunt, non licere causas agere. Lysias, in Theomnestum, Orat. I. Τὸν γὰρ νόμον οὐ ταῦτ' ἀπαγορεύειν, ἀλλ' ἀνδροφόνον οὐκ ἐᾶν λέγειν. *Legem enim minime ista prohibere, sed non sinere ut causam dicat.* Quæ mox iterum totidem occurrunt verbis, in secunda in eundem Theomnestum Oratione.

Ac prohibebantur sacris: itaque & Eleusiniis, ante omnia. Theon, in citato statim Paradigmate. Κάλλιστον μὲν οὖν, καὶ τῶν μεγίστων ἀγαθῶν, τὸ μυστηρίων μετέχειν. ἀλλὰ καὶ τούτων τὸν ἀνδροφόνον ἀποκεκλείκασι. *Optimum est, & e maximis bonis, sacrorum Eleusinio-*

rum

rum participem fieri : ſed his ipſis quoque leges homicidam excluſere. Et huc pertinet, quod nec pompam proſequi conceſſum fuit. Lyſias, Orat. in Agoratum. Καὶ προσελθὼν, τήν τε ἀσπίδα αὐτοῦ ἔῤῥιψε, καὶ ἀπιέναι ἐκέλευσε ἐς κόρακας ἐκ τῶν πολιτῶν. οὐ γὰρ ἔφη δεῖν ἀνδροφόνον αὐτὸν ὄντα συμπέμπειν τὴν πομπὴν τῇ Ἀθηνᾷ. *Et accedens, clypeumque ejus arreptum projecit, & a civium ſe numero faceſſere in rem malam juſſit : neque enim licitum ajebat eſſe, ut cum aliis Minervæ pompam homicida duceret.*

Ab excubiis quoque abeſſe jubebantur. Appendix Vaticana Proverbiorum, ab Andrea Schotto edita, Cant. III. Proverb. XXV. Οὐδὲν τοῖ Ἰωρῦ. Οὕτω τοὺς φύλακας ἐκάλουν Ἀθηναῖοι· καὶ ὁ νόμος ὁ παρ' αὐτοῖς ἐκτὸς Ἰωροῦ ἐκέλευεν εἶναι τοὺς ἀνδροφόνους. τουτέστι τοῦ τόπου, ἐν ᾧ τὰ φυλακτήρια ἦν. *Nihil Jori. Sic Athenienſes vocabant excubitores. Lexque apud eos extra Jorum eſſe jubebat homicidas : id eſt, extra locum, in quo excubiæ erant.* Sed legendum eo loco, uti recte Schottus cenſet; Οὐδ' ἐντὸς Ἰωροῦ. *Neque intra Jorum*, Lucillus Tarrhæus, in Collect. Proverb. Οὐδ' ἐντὸς Ἰωροῦ. καὶ ὁ νόμος παρ' Ἀθηναίοις ἐκτὸς Ἰωροῦ ἐκέλευεν εἶναι τοὺς ἀνδροφόνους. *Nec intra Jorum. Et lex apud Athenienſes extra Jorum eſſe jubebat homicidas.* Ac totidem quoque verbis Suidas, in Ἰωρός.

Bona quoque univerſa amittebant. Demoſthenes, in Ariſtocratem. Τῶν ἐκ προνοίας (ἀνδροφόνων) δεδήμευται τὰ ὄντα. *Qui voluntarium homicidium commiſiſſent, eorum bona publicata.*

CAPUT XVI.

Involuntariæ cædis pœna, exilium; salvis tamen ejus qui occiderat bonis: & exilium certo loco, temporeque, definitum. Inde, venia a propinquis impetrata, postquam sese expiasset, redibat. In exilio, si quis gravius vexasset, mulctabatur. Ἐξέρχεσθαι. Φεύγειν. ***Eadem pœna tenebatur, qui, consilio interficiendi capto, vulnus tantum inflixisset.***

ET hæc cædis voluntariæ pœna fuit. Si involuntariam quis commisisset, is exilio mulctabatur. Theon, in Paradigmate in homicidam. Καὶ οὐδὲ τοῖς ἀκουσίοις φόνοις παντελῶς συγγνώμην εἶναι ἔφη, ἀλλὰ μισοῦσι μὲν μειζόνως τοὺς ἑκουσίους. τιμωρίαν δὲ κἀκείνοις εὑρήκασι, φυγὴν τάξαντες. *Ac ne involuntariis quidem cædibus omnino ignoscunt, verum voluntarias odere magis: sed supplicium quoque his ipsis invenere, exilium constituentes.* Utriusque vero cædis, voluntariæ nempe, & involuntariæ, pœnas memorat Libanius, Declam. XL. Δυοῖν ἀνδροφόνοιν, ὁ μὲν φυγὼν, κατέρχεται· ὁ δὲ, φεύγει καθάπαξ, αὐτοῦ καταγνούς· ἢ, μὴ τοῦτο ποιήσας, ἀποθνήσκει μένων. *Ex duobus homicidis alter exulans, revertitur; alter, exulat perpetuum: aut, ni fecerit, moritur manens.* Atque, ut vides, ob involuntariam cædem exulans, revertebatur: nec perpetuo exulabat, ut qui reus voluntariæ. Exulabat itaque duntaxat certo tempore. & loco; hinc, placatis interfecti consanguineis, & lustratione facta mox redibat. Accurate id Demosthenes nos docet, Orat. in Aristocratem. Ὁ νόμος κελεύει τὸν ἁλόντα ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ ἔν τισιν εἰρημένοις χρόνοις ἀπελθεῖν ταχτὴν ὁδὸν, καὶ φεύγειν, ἕως ἂν αἰδέσηταί τις τῶν ἐν γένει τοῦ πεπονθότος. τηνικαῦτα δ' ἥκειν δέδωκεν, ἔστιν ὃν τρόπον, οὐχ ὃν ἂν τύχῃ. ἀλλὰ καὶ θῦσαι, καὶ καθαρθῆναι. *Lex jubet involuntariæ cædis damnatum, ad certum tempus, ac certo quopiam intervallo, abscedere; & exulare, donec aliquem interempti consanguineum exoraverit. Tunc*

vero

vero redire concessit, certo quodam ritu, non quovis modo: sed & sacra facere, & lustrari. Homeri Scholiastes, ad Iliad. ω, Ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς, τὸν ἀκούσιον φόνον ἐργασάμενον φεύγειν ἐκ τῆς πατρίδος, καὶ παραγίγνεσθαι εἰς τινος οἰκίαν ἀνδρὸς πλησίου, καὶ καθίζειν ἐπὶ τὴν ἱστίαν συγκεκαλυμμένον, καθαρσίων δεόμενον. *Mos erat apud veteres, ut, qui cædem involuntariam commisisset, patria profugeret, & in viri propinqui domum se conferret, ac velatus juxta focum consideret, lustrari supplex petens.* De exitio, est Euripidis iste locus, in Oreste.

Καλῶς ἔθεντο ταῦτα πατέρες οἱ πάλαι,
Εἰς ὀμμάτων μὲν ὄψιν οὐκ εἴων περᾶν,
Οὐδ' εἰς ἀπάντημ', ὅστις αἷμ' ἔχων κυροῖ.
Φυγαῖσι δ' ὁσιοῦν, ἀνταποκτείνειν δὲ μή.

Recte posuerunt majores olim hæc;
Non sinebant in conspectum venire,
Neque in occursum, quisquis sanguinis reus esset:
Sed expiabant exilio, nec vicissim occidere sinebant.

Quod ad locum, unde reum exulare oporteret, attinebat, is non ultra patriam se interfecti extendebat. Demosthenes, in citata statim Oratione. Ἐστὶ πᾶσιν ὅρος τοῖς ἀνδροφόνοις, τῆς τοῦ παθόντος εἴργεσθαι πατρίδος. *Terminus est homicidis omnibus, interfecti patria prohiberi.* Itaque & mulctam debebat, qui vexasset homicidam istiusmodi, aut spoliasset ultra terminos exilii. Demosthenes ibidem, Ἐάν τίς τινα τῶν ἀνδροφόνων τῶν ἐξεληλυθότων, ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα, πέρα ὅρων ἐλαύνῃ, ἢ φέρῃ, ἢ ἄγῃ, τὰ ἴσα ὀφείλειν, ὅσαπερ ἂν καὶ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ δράσῃ. *Si quis aliquem homicidam, qui excessit, cujus bona non sunt ignominiosa, ultra terminos agitarit, vexarit, aut spoliaverit, eandem mulctam debet, quam, si in nostra ditione eadem commisisset.* Erat autem hæc mulcta dupli. Apparet ex ejusdem verbis, alio loco, in eadem Oratione. Τοὺς δ' ἀνδροφόνους ἐξεῖναι ἀποκτείνειν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, καὶ ἀπάγειν, ὡς ἐν τῷ ἄξον, ἀγορεύει· λυμαίνεσθαι δὲ μή, μηδ' ἀποινᾶν, ἢ διπλοῦν ὀφείλειν, ὅσον ἂν καταβλάψῃ. *Homicidas liceat occidere in nostra ditione, & in carcerem abducere, uti*

legum habet tabula: excruciare verò, aut pecuniam extorquere, non liceat: aut duplum dati damni luendum.

Qui autem ob cædem involuntariam exulabant, bona ſua in poteſtate retinebant, neque ea publicata, aut infamia. Hoc eſt, quod Demoſthenes dicit in citatis iſtis verbis. ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα. *Quorum bona non ſunt ignominioſa.* Harpocration explicate id commemorat. Οἱ ἁλόντες ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ, ἐξουσίαν εἶχον εἰς διοίκησιν τῶν ἰδίων. *Qui involuntariæ cædis damnati eſſent, his permiſſum bona ſua adminiſtrare.* Quæ & totidem verbis Suidas.

Et, cum in exilium irent, hi non Φεύγειν, *Fugere*, ſed ἐξέρχεσθαι, Exire, dicebantur. Id nos clare ipſa legis verba docent, quæ Demoſthenes repræſentat, in citata toties Oratione. Ἐάν τίς τινα τῶν ἀνδροφόνων τῶν ἐξεληλυθότων, ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα, πέρα ὅρων ἐλαύνῃ. *Si quis aliquem homicidarum, ex iis qui exierunt, quorum bona non ſunt ignominioſa, ultra terminos agitaverit.* Et exponit mox Demoſthenes. Τῶν ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ λέγει μεθεστηκότων. πῶς, τοῦτο δῆλον; τῷ τε ἐξεληλυθότων εἰπεῖν ἀλλὰ μὴ πεφευγότων, καὶ τῷ διορίζειν, ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα. τῶν γὰρ ἐκ προνοίας, δεδήμευται τὰ ὄντα. *De his loquitur, qui ob cædem fortuitam ſolum verterunt. Unde illud manifeſtum? quia dicit*, Exierunt: *non*, Qui profugerunt: *tum quia diſtinguit*, Quorum bona non ſunt ignominioſa. *Etenim, conſulto qui committunt cædem, horum bona publicantur.*

Qui occidere aliquem cupiens, neque potens, vulnus ei inflixiſſet, etiam huic exulandum. Lyſias, Orat. in Simonem. Δῆλον ὅτι καὶ οἱ τοὺς νόμους ἐνθάδε θέντες, οὐκ εἴ τινες μαχεσάμενοι ἔτυχον ἀλλήλων καταξάντες τὰς κεφαλὰς, ἐπὶ τούτοις ἠξίωσαν τῆς πατρίδος φυγὴν ποιήσασθαι, (ἢ πολλούς γ' ἂν ἐξήλασαν,) ἀλλ' ὅσοι ἐπιβουλεύσαντες ἀποκτεῖναί τινας ἔτρωσαν, ἀποκτεῖναι δὲ οὐκ ἠδυνήθησαν, περὶ τῶν τοιούτων τὰς τιμωρίας οὕτω μεγάλας κατεστήσαντο· ἡγούμενοι, ὑπὲρ ὧν ἐβουλεύσαντο, καὶ προὐνοήθησαν, ὑπὲρ τούτων προσήκειν αὐτοῖς δίκην δοῦναι· εἰ καὶ μὴ κατέσχον, οὐδὲν ἧττον τό γε ἐπ' ἐκείνων πεποιῆσθαι. *Conſtat autem eos, qui hic leges tulerunt, ſi quis pugnando alteri caput confregiſſet, non ideo patria eum profugere voluiſſe; (alioqui multos ſane ejeciſſent,) ſed ſi qui certo conſilio conati aliquem interficere, neque illud potuiſſent, tamen eum vulneraſſent, his ſupplicium adeo magnum ſtatuerunt: arbitrati, ipſos dare eorum pœnas oportere, quæ conſilio facere deliberato voluiſ-*

voluissent. Nam, propositum etsi haud assecuti essent, tamen, quod in ipsis erat, id fecisse: Ac, redire si quis forte, spreta lege, ausus esset, mortis pœna constituta Clare docet idem Lysias, in Andocidem. Ἂν μὲν τις ἀνδρὸς σῶμα τρώσῃ, κεφαλὴν, ἢ πρόσωπον, ἢ χεῖρας, ἢ πόδας, αὐτὸς μὲν, κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐξ Ἀρείου πάγου, φεύξεται τὴν τοῦ ἀδικηθέντος πόλιν, τοῦ τραύματος ἐκ προνοίας. καὶ. ἐὰν μὲν κατίῃ, ἐνδειχθεὶς θανάτῳ ζημιωθήσεται. *Si quis alicujus corpus, caput, faciem, manus, pedes, vulneraverit, juxta leges Areopagi, ob inflictum ex destinata voluntate vulnus, exulabit ea urbe, quam inhabitat qui injuria est affectus: ac, si redeat, accusatus capite luet.*

Certe qui vel consilio capto vitæ alicujus esset insidiatus, homicida censebatur. Antiphon, Orat. XI. Ἀπολύει δέ με καὶ ὁ νόμος, καθ' ὃν διώκομαι. τὸν γὰρ ἐπιβουλεύσαντα, κελεύει φονέα εἶναι. *At me etiam lex absolvit juxta, quam nunc reus agor, nam consilium si quis occidendi ceperit, eum illa homicidam esse jubet.*

CAPUT XVII.

Res inaminatæ quoque, per quæ cædes facta esset, exterminatæ; *idque ex Draconis lege.*

A Deo autem cædis veniam minimè faciendam esse existimabant, ut res quoque inanimatas, lignum, lapidem, ferrum, & talia, queis patrata cædes foret, quasi in exilium agentes, extra terminos projicerent. Æschines, Orat. in Ctesiphontem. Τὰ μὲν ξύλα, καὶ τοὺς λίθους, καὶ τὸν σίδηρον, τὰ ἄφωνα καὶ ἀγνώμονα, ἐάν τιν' ἐμπεσόντα ἀποκτείνῃ, ὑπερορίζομεν. *Ligna quidem, lapidesque, item ferrum, quæ & voce & mente carent, si, in aliquem delapsa, eum occiderint, extra terminos projicimus.* Demosthenes, in Aristocratem. Ἐὰν λίθος, ἢ ξύλον, ἢ σίδηρος, ἢ τι τοιοῦτον, ἐμπεσὸν πατάξῃ, καὶ τὸν μὲν βαλόντα ἀγνοῇ τις, αὐτὸ δ' εἰδῇ, καὶ ἔχῃ, τὸ τὸν φόνον εἰργασμένον, τούτοις ἐνταῦθα λαγχάνεται. *Si lapis, aut lignum, aut ferrum, aut tale quippiam, illapsum percusserit, atque aliquis, ignoret, quis conjecerit,*

cerit, illud vero, quo sit perpetrata cædes, norit ipse, habeatque, de his rebus in hoc loco judicium datur.

Atque ita lege quadam Draco jusserat. Pausanias, Eliac. lib. II. Καὶ οἱ Θάσιοι καταποντοῦσι τὴν εἰκόνα, ἐπακολουθήσαντες γνώμῃ τῇ Δράκοντος· ὃς Ἀθηναίοις θεσμοὺς γράψας φονικοὺς, ὑπερώρισε καὶ τὰ ἄψυχα, εἴγε ἐμπεσόν τι ἐξ αὐτῶν ἀποκτείνειεν ἄνθρωπον. *Thrasii statuam in mare dejiciunt, Draconis sententiam sequuti: qui cum leges Atheniensibus scriberet, sanxit, ut inanima etiam, si eorum quid fortasse corruens hominem occidisset, finibus ejiceretur.* Scholiastes Æschyli, ad Septem. Thebanam. Ὡς καὶ παρὰ Δράκοντι τῷ νομοθέτῃ. ἐκεῖνος γὰρ, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἁμαρτάνειν, φησὶ, κἂν ὄστρακον ᾖ τὸ ἀποκτεῖναν, κἂν ξύλον, κἂν σίδηρος κἂν χαλκὸς, συνεκβάλλεσθαι. Suidas, in Νίκων. Κατὰ νόμον Δράκοντος Ἀθηναίου, ὑπερορίζοντος φονεύοντα καὶ τὰ ἄψυχα. *Secundum legem Draconis Atheniensis, qui exterminabat & inanimata, si qua hominem occiderent.* Ac judicium istis proprium, quod *Ad Prytaneum* dicerent, diceo pluribus Areopagi capite ultimo.

CAPUT XVIII.

Impunitæ tamen cædes quædam, ac permissæ: ut athletæ, & in via qui vim aliquam intentaret, tum existimati hostis, atque moechi. Insuper, & medicus insons habebatur. Denique, qui remp. everteret, aut eversa item ea aliquem magistratum gereret, jure occisus censebatur.

NEc punita tamen quævis homicidia, verum aliqua & permissa. Demosthenes, adversus Leptinem. Ὅμως οὐκ ἀφείλετο τὴν τοῦ δικαίου τάξιν, ἀλλ' ἔθηκεν ἐφ' οἷς ἐξεῖναι ἀποκτιννῦναι· κἂν οὕτω τις δράσῃ, καθαρὸν διώρισεν εἶναι. *Nec tamen juris ordinem sustulit; sed definivit, propter quæ liceret cædem facere: &, si quis eo modo cædem fecisset, purum fore pronuntiavit.* Legem autem ipsam habemus apud eundem, Orat. in

in Aristocratem. Ἐάν τις ἀποκτείνῃ ἐν ἄθλοις ἄκων, ἢ ἐν ὁδῷ καθελὼν, ἢ ἐν πολέμῳ ἀγνοήσας, ἢ ἐπὶ δάμαρτι, ἢ ἐπὶ μητρὶ, ἢ ἐπ' ἀδελφῇ, ἢ ἐπὶ θυγατρὶ, ἢ ἐπὶ παλλακῇ, ἢ ἣν ἂν ἐπ' ἐλευθέροις παισὶν ἔχῃ, τούτων ἕνεκα μὴ φεύγειν κτείνοντα. *Si quis occiderit in certaminibus invitus, aut in itinere prostraverit, aut in bello imprudens, aut deprehensum apud uxorem, aut apud matrem, aut apud sororem, aut apud filiam, aut apud concubinam, aut eam quam liberorum ingenuorum suscipiendorum causa habeat, ob hanc qui cædem fecerit, ne exulato.* Ac quod primum quidem caput, de athletæ cæde, attinet, id & Alexander memorat, libro de figuris sensus, & dictionis. Cap. Περὶ ἀντιλογίας. Ἐάν τις ἐν ἄθλοις τινὰ ἀποκτείνῃ, τοῦτον ὁ νομοθέτης ὥρισε μὴ ἀδικεῖν. *Si quis quenquam in certaminibus interfecerit, eum legislator nullam injuriam fecisse statuit.* Atque legis rationem mox Demosthenes exponit, in citata Oratione. Καί τοι σκέψασθε, ὡς ὁσίως, καὶ καλῶς, ἕκαστα διεῖλεν ὁ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς διελθών. ἄν τις ἐν ἄθλοις ἀποκτείνῃ τινὰ, τοῦτον ὥρισεν οὐκ ἀδικεῖν. διά τι; οὐ τὸ συμβὰν ἐσκέψατο, ἀλλὰ τὴν τοῦ δεδρακότος διάνοιαν, ἔστι δὲ αὕτη τις; ζῶντα νικῆσαι, οὐκ ἀποκτεῖναι. εἰ δ' ἐκεῖνος ἀσθενέστερος ἦν τοῦ ὑπὲρ τῆς νίκης ἐνεγκεῖν πόνον, αὐτὸς ἑαυτῷ τοῦ πάθους ἡγήσατο. διὸ τιμωρίαν οὐκ ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ. πάλιν, ἂν ἐν πολέμῳ, φησὶν, ἀγνοήσας, καὶ τοῦτον εἶναι καθαρόν. καλῶς. εἰ γὰρ ἐγώ τινα, τῶν ἐναντίων εἶναι οἰηθεὶς, διέφθειρα, οὐ δίκην ὑπέχειν, ἀλλὰ συγγνώμης τυχεῖν, δίκαιός εἰμι. ἢ ἐπὶ δάμαρτί, φησιν. ἢ ἐπὶ μητρὶ, ἢ ἐπὶ ἀδελφῇ, ἢ ἐπὶ θυγατρὶ, ἢ ἐπὶ παλλακῇ, ἢ ἣν ἂν ἐπ' ἐλευθέροις παισὶν ἔχῃ, καὶ τὸν ἐπὶ τούτων τινὰ ἀποκτείναντα ἀθῷον ποιεῖ. πάντων γε ὀρθότατα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτον ἀφιείς. Et quæ sequuntur. *Atqui considerate, quam sancte, & præclare, singula distinxerit is, qui primum hæc percensuit. Si quis in certaminibus aliquem occiderit, hunc insontem esse definiit. quamobrem? non eventum consideravit, sed ejus, qui fecerit, animum. Is vero quis fuit? viventem superare, non occidere. Quod si ille infirmior fuit, quam ut ferre posset eum, quem Victoria requirit, laborem, ipsum ejus mali sibi causam exstitisse censuit: ideoque mortem ejus ulcisci noluit. Rursus. Si in bello, inquit, imprudens, & hunc esse purum. Recte. Si enim ego, hostem esse ratus, quempiam occidero, non dare pœnas, sed veniam impetrare, debeo. Si apud uxorem, inquit, aut apud matrem, aut apud sororem, aut apud filiam, aut apud*

apud concubinam, aut eam, quam ingenuæ sobolis procreandæ causa apud se habuerit, eum etiam, qui propter hæc aliquem occiderit, indemnem facit. Et omnium quidem justissime, Athenienses, hunc dimittit.

Impune etiam licebat vim intentantem e vestigio occidere. Demosthenes, paullo post. Καὶ ἐὰν φέροντα ἢ ἄγοντα βίᾳ ἀδίκως εὐθὺς ἀμυνόμενος κτείνῃ, νηποινεὶ τεθνάναι κελεύει. *Quod si quem per vim injuste spoliantem, aut abducentem, confestim vindicans interfecerit, impune occisum esse jubet.* Libanius, Declam. XXXIII. Ἂν μέν τις ἀφαιρῆται τῶν χρημάτων. ἔδωκεν (ὁ νομοθέτης) εὐθὺς ἀμυνομένῳ κτεῖναι· καὶ καθαρὸς ὁ τοῦτο δράσας νενόμισται. *Si quis alium bonis spoliaverit, concessit (legislator,) ut illico vindicans interficiat: quique id fecisset, purus censebatur.*

De mœchis, supra a me dictum, cap. V.

Medicum quoque, si interfecisset ægrum, lex insontem judicabat. Antiphon, Orat. XII. Εἰ δ' ἔτι καὶ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἀπέθανεν, ὡς οὐκ ἀπέθανεν, ὁ μὲν ἰατρὸς οὐ φονεὺς αὐτοῦ ἐστιν. ὁ γὰρ νόμος ἀπολύει αὐτόν. *Si insuper etiam a medico interfectus fuisset, uti nec est interfectus, non ideo medicus est illius homicida. siquidem lex eum absolvit.*

Etiam qui remp. evertisset, aut eversa quoque ea magistratum tenuisset, impune occidebatur. Repræsentat verba legis Andocides, in Orat. de Mysteriis. Ἐάν τις δημοκρατίαν καταλύῃ τὴν Ἀθήνησιν, ἢ ἀρχήν τινα ἄρχῃ καταλελυμένης τῆς δημοκρατίας, πολέμιος ἔσται Ἀθηναίων, καὶ νηποινεὶ τεθνάτω. καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ δημόσια ἔστω, καὶ τῆς θεοῦ τὸ ἐπιδέκατον. ὁ δὲ ἀποκτείνας τὸν ταῦτα ποιήσαντα, καὶ ὁ συμβουλεύσας, ὅσιος ἔστω, καὶ εὐαγής. *Si quis popularem Atheniensium statum everterit, aut, eo everso, magistratum ullum gesserit, Atheniensium hostis esto, & impune occidatur, bonaque, ejus publica; & pars decima, deæ sacra. quique talia molientem interfecerit, aut consilia qui conjunxerit, innocens, & pius, esto.*

CAPUT XIX.

Etiam ſeipſum licitum interficere, impetrata venia à magiſtratu: alias qui ſe occidiſſet, veluti indignus ſepultura civium, familiæ monumento inferri vetitum, ſimpliciter, & ſine ullo honore, terræ mandabatur: tum & manus, quæ id facinus perpetraſſet, amputata, ſeorſim ſepeliebatur. In funere interfecti, haſtam propinqui efferebant; atque, ad tumulum defigentes, ſe vindictam cædis cupere teſtabantur: tum initium ejus rei indicatum. Viro vero Athenienſi extra Atticam interfecto, niſi deditus fuiſſet, qui occiderat, ejus loco tres e civibus ejus loci lex abducere jubebat, qui pro homicida luerent: & hæc res Ἀνδροληψία, & Ἀνδρολήψιον, *dicebatur.*

INſuper, licebat quoque ſe occidere, impetrata a magiſtratu poteſtate. Libanius, Declam. XII. Παραινέσαιμι δ' ἂν ἐπιτρέψαι μοὶ χρῆσθαι τοῖς περὶ νόμου, ὅστις φησί· τὸν μὴ ἐθέλοντα ζῆν, πρὸς τὴν βουλὴν τοῦτο εἰπόντα, τυχόντα τῆς χάριτος, ἀπελθεῖν. *Suaderem tamen, ut finerent me beneficio legis uti, quæ ſic dicit. Qui vivere nolit, magiſtratui indicato: gratiaque impetrata, vita excedito.* Et huc pertinent, quæ dicit idem Declam. VIII. Συμφορώτατον ἁπάντων τοῦτον (τὸν νόμον) ἔγραψεν, ὃν νῦν ἔχων ἀφῖγμαι σύμμαχον. ὅστις, φησὶ, βαρειών τὸ ζῆν, ἀπόθνησκε. περικλύζῃ κακοῖς, πίνε κώνειον. πιέζῃ συμφοραῖς, ἄπιθι. λεγέτω μὲν ὁ δυστυχῶν τὰ πάθη, διδότω δὲ ἡ βουλὴ τὸ φάρμακον, λυέσθω δὲ ἡ λύπη τῷ θανάτῳ. *Utiliſſimam ſuper his omnibus (legem) ſcripſit, quam nunc adjutricem habens huc veni. Quiſquis es, inquit, cui vita gravis eſt, morere. malis immergeris, bibe cicutam. ærumnis opprimeris, abi, & morere. recitet miſer ærumnas ſuas, & remedium det ſenatus, ac ſolvatur morte mæror.* Et

 obſerva

observa ipsa illic legis verba. Oportebat vero exponere caussas, ob quas mori vellet: nempe, aut mutilatum corpus, aut majorem medicina morbum aliquem, aut orbitatem, aut jacturam facultatum: quæ res vitam acerbam. Libanius idem, de avaro, moriendi potestatem a senatu, postulante, Declam. x. Δεῖξον, φησὶ τὸ σῶμα λελωβημένον, ἢ, ὅ, τι νόσημά σε κάλλιον ἰατρικῆς μεῖζον, ἢ τοὺς παῖδας ἀπολωλεκώς, ἢ τὴν οὐσίαν ὅλην. *Ostende, ait, mutilatum corpus, aut morbum aliquem incurabilem, aut amissos liberos, aut facultates.* Alias, si quis seipsum occidisset, amputata manus, seorsim sepeliebatur. Æschines, Orat. in Ctesiphontem. Ἐάν τις αὑτὸν διαχρήσηται, τὴν χεῖρα, τὴν τοῦτο πράξασαν, χωρὶς τοῦ σώματος θάπτομεν. *Si quis semet interfecerit, ejus manum, quæ id fecit, seorsim a corpore sepelimus.*

Illud quoque his dicendum: quod si quis occisus esset, hastam cum cadavere propinqui ejus efferebant: &, ad tumulum illam ipsam defigentes, se vindictam cædis cupere testabantur. Suidas. Ἐπενεγκεῖν δόρυ ἐπὶ τῇ ἐκφορᾷ, καὶ προσαγορεύειν ἐπὶ τῷ μνήματι. ἐπὶ τοῦ βιαίως ἀποθανόντος ταῦτα πράττεται. διὰ τὸ νόμον εἶναι τοῖς προσήκουσι τοῦτον τὸν τρόπον μετέρχεσθαι τοὺς φονέας. *In funeris elatione hastam afferre, & ad tumulum compellare. Et hæc fiunt in funere ejus qui morte violenta periit. Nam lex erat, ut propinqui eos, qui occidissent, hoc modo persequerentur.* Quæ totidem verbis Harpocration, & Etymologici Auctor. Demosthenes, de tali funere, Orat. in Euergum. Εἶπόν μοι. ἡμεῖς τοίνυν σοι τὰ μὲν νόμιμα ἐξηγησόμεθα, τὰ δὲ σύμφορα παραινέσομεν. πρῶτον μὲν, ἐπενεγκεῖν δόρυ ἐπὶ τῇ ἐκφορᾷ, καὶ προσαγορεύειν ἐπὶ τῷ μνήματι, εἴ τις προσήκων ἐστὶ τῆς ἀνθρώπου. *Inquiunt mihi; nos itaque tibi & de jure respondebimus, & utilia consulemus. Primum, ut in efferendo funere hastam adferas, & ad tumulum compelles, si quis ibi mortuæ propinquus adsit.* Atque fieri id cœptum ab Erechtheo usque rege: qui in funere Procridis filiæ, Cephalique, ita fecerit, referunt ex Istro nobis Harpocration, & Suidas; quos jam proxime citavi.

Neque hoc prætermittendum; si Atheniensis aliquis extra Atticam cæsus foret, nec petenti homicida dederetur, lex sinebat tres e civibus, qui pro homicida luerent, pignori capere. Et hæc res Ἀνδροληψία, & Ἀνδρολήψιον, dicebatur. Suidas. Ἐὰν ἔξω τῆς Ἀττικῆς.

κῆς ἀνὴρ Ἀθηναῖος ἐτελεύτησε, καὶ μὴ ἐξεδίδοσαν οἱ ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἐν ᾗ τὸ ἔργον ἐπεράχθη, ἢ δοκοῦντα ἐν τῇ αἰτίᾳ εἶναι, ἐφεῖτο ἐκ τοῦ νόμου τρεῖς τῶν ἐκείνου πολιτῶν ἄγειν εἰς Ἀθήνας, δίκην ὑφέξοντας τοῦ φόνου. καὶ τοῦτο Ἀνδρολήψιον ἐκαλεῖτο. *Si extra Atticam vir Atheniensis interfectus esset; & illi, qui urbem inhabitabant, in qua facinus patratum, eum, qui in culpa esse videretur, dedere nollent, lege tres ex civibus Athenas abducere permittebatur, cadis judicium & pœnam subituros. resque ea Androlepsion dicebatur.* Idem videre est apud Etymologici Auctorem, Harpocrationem, & Pollucem, lib. VIII. cap. VI. Meminit Demosthenes, in fine Aristocrateæ. Τὸ ἀνδρολήψιον, παρ' οἷς ἂν ὁ δράσας ᾖ, ἐὰν μὴ διδῶσι δίκας, κελεύουσιν οἱ νόμοι μέχρι τριῶν εἶναι. *Viros vero pignori capere illic, ubi homicida fuerit, nisi jus dare velint, lex jubet usque ad tres licere.* Ac verba legis alibi refert, in eadem Oratione. Ἐάν τις βιαίῳ θανάτῳ ἀποθάνῃ, ὑπὲρ τούτου τοῖς προσήκουσιν εἶναι τὰς ἀνδροληψίας, ἕως ἂν ἢ δίκας τοῦ φόνου ὑπόσχωσι, ἢ τοὺς ἀποκτείναντας ἐκδῶσι. τὴν δὲ ἀνδροληψίαν εἶναι μέχρι τριῶν, πλέον δὲ μή. *Si quis violenta morte occubuerit, in ejus ultionem necessariis corpora pignerare, quoad judicium cadis pœnasque subierint, vel homicidas dediderint. Pigneratio vero ad tres usque, neque amplius, esto.*

CAPUT XX.

Actio homicidii, cognatorum erat. Juramentum de calumnia rigidissimum, actoris pariter & testium: idque quomodo fieri solitum. Reus autem, vades dabat. Judicium, sub dio factum: & id quare. Pœna ejus qui damnatum homicidam, quive necdum condemnatum, occidisset.

T actio quidem homicidii, ad cognatos pertinebat. Demosthenes, Orat. in Euergum. Κελεύει γὰρ ὁ νόμος, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, τοὺς προσήκοντας ἐπεξιέναι μέχρις ἀνεψιαδῶν. καὶ ἐν τῷ ὅρκῳ διορίζεται, ὅτι προσῆκόν ἐστι, κἂν οἰκέτης ᾖ, τούτων τὰς ἐπισκήψεις εἶναι. *Jubet enim lex, Judices, ut cognati cædes prosequantur, usque ad sobrinos: & in jurejurando cavetur, debere, si vel servus sit, hos eosdem eadem persequi.* Verba legis, quæ præscribit & hoc ipsum, & agendi rationem universam, idem memorat Demosthenes, in Macartatum. Προειπεῖν τῷ κτείναντι ἐν ἀγορᾷ ἐντὸς ἀνεψιότητος, καὶ ἀνεψιοῦ. συνδιώκειν δὲ καὶ ἀνεψιῶν παῖδας, καὶ γαμβροὺς, καὶ ἀνεψιοὺς, καὶ πενθεροὺς, καὶ ἀνεψιαδοῦς, καὶ φράτορας. ἐὰν δὲ αἰδέσασθαι δέῃ, ἐὰν μὲν πατὴρ ᾖ, ἢ ἀδελφὸς, ἢ υἱεῖς, πάντας, ἢ τὸν κωλύοντα κρατεῖν. ἐὰν δὲ τούτων μηδεὶς ᾖ, κτείνῃ δ' ἄκων, γνῶσι δὲ οἱ πεντήκοντα εἷς οἱ ἐφέται ἄκοντα κτεῖναι, ἐσέσθων οἱ φράτορες, ἐὰν θέλωσι, δέκα. τούτους δὲ οἱ πεντήκοντα εἷς ἀριστίνδην αἱρείσθων. καὶ οἱ πρότερον κτείναντες ἐν τῷδε τῷ θεσμῷ ἐνεχέσθων. τοὺς δὲ ἀπογινομένους ἐν τοῖς δήμοις, οὓς ἂν μηδεὶς ἀναιρῆται, ἐπαγγελλέτω ὁ δήμαρχος τοῖς προσήκουσιν ἀναιρεῖν, καὶ θάπτειν, καὶ καθαίρειν τὸν δῆμον, τῇ ἡμέρᾳ ᾗ ἂν ἀπογένηται ἕκαστος αὐτῶν. ἐπαγγέλλειν δὲ περὶ μὲν τῶν δούλων τῷ δεσπότῃ, περὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων τοῖς τὰ χρήματα ἔχουσιν. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ χρήματα τῷ ἀποθανόντι, τοῖς προσήκουσι τοῦ ἀποθανόντος ἐπαγγέλλειν. ἐὰν δὲ τοῦ δημάρχου ἐπαγγείλαντος μὴ ἀναιρῶνται οἱ προσήκοντες, ὁ μὲν δήμαρχος ἀπομισθωσάτω ἀνελεῖν, καὶ καταθάψαι, καὶ καθῆραι τὸν δῆμον αὐθημερὸν, ὅπως ἂν δύνηται, ὀλιγίστου. ἐὰν δὲ μὴ ἀπομισθώσῃ,

μισθώσῃ, ὀφειλέτω χιλίας δραχμὰς τῷ δημοσίῳ. ὅ τι δ' ἂν ἀναλώσῃ, διπλάσιον πραξάσθω παρὰ τῶν ὀφειλόντων. ἐὰν δὲ μὴ πράξῃ, αὐτὸς ὀφειλέτω τοῖς δημόταις. τοὺς δὲ μὴ ἀποδιδόντας τὰς μισθώσεις τῶν τεμενῶν, τῶν τῆς θεοῦ, καὶ τῶν ἄλλων θεῶν, καὶ τῶν ἐπωνύμων, ἀτίμους εἶναι καὶ αὐτοὺς, καὶ κληρονόμους τοὺς τούτων, ἕως ἂν ἀποδῶσι. Homicida in foro postuletur ab iis qui sunt intra consobrinitatem, & a consobrinis: una persequantur eundem & consobrinorum liberi, & generi, & soceri, & sobrini, & curiales. Sin cum eo in gratiam redeundum fuerit, si pater superstes erit, aut frater, aut filii, aut omnium, aut ejus qui prohibet, valebit auctoritas. Sin horum nemo erit, & cadem invitus fecerit, idque quinquaginta & unus Ephetæ pronunciaverint, invitum fecisse cadem, intromittanter curiales, si volent, decem. Ab his autem quinquaginta & unus ex optimatibus deligantur: & qui prius cadem fecerunt, hac sanctione teneantur. Qui vero in municipiis desiderantur, quos nemo sustulerit, eos indicet tribunus cognatis, ut tollant, & sepeliant; & populus eo ipso die lustretur, quo die singuli desiderati fuerint. Denuncietur autem de servis, domino: de ingenuis, iis qui in bonis sunt. Sin mortuo bona non erunt, mortui cognatis denuncietur. Quod si post tribuni denunciationem cognati non sustulerint, tribunus tollendum cadaver locet, & sepeliendum, & lustrandum eo ipso die populum, quam minimo poterit. Si non locarit, debeto mille drachmas ærario, quicquid autem impenderit, duplum a debentibus exigito. Quod nisi fecerit, ipse debeto popularibus; Qui autem locationes lucorum Minervæ, ac deorum cæterorum, & heroum, non reddiderint, infames & ipsi sunt, & hæredes quoque eorum, donec solverint.

Verum tamen, antequam admitterentur in judicium, & agendi potestatem impetrarent, jusjurandum de calumnia rigidissimum exhibere tenebantur, qui quem accusare vellent. Demosthenes, in Aristocratem. *Ἴστε δήπου τοῦθ' ἅπαντες, ὅτι ἐν Ἀρείῳ πάγῳ, οὗ δίδωσιν ὁ νόμος καὶ κελεύει, φόνου δικάζεσθαι, πρῶτον μὲν διεξομεῖται κατ' ἐξωλείας αὐτοῦ, καὶ γένους, καὶ οἰκίας, εἴ τινα αἰτιώμενος εἰργάσθαι τι τοιοῦτον. Scitis hoc nimirum omnes, in Areopago, ubi lex de cade agendi potestatem dat, & mandatum, primum jusjurandum dare, & exitium, si calumnietur, tum sibi ipsi, tum genti, tum familiæ suæ, imprecari cogitur is, qui facinoris istiusmodi accusare quenquam instituit.*

At

Ac videmus apud eundem, Orat. in Neæram. Καὶ ἔλεγε τὴν δίκην Στέφανος οὑτοσὶ, διομοσάμενος, ὡς ἔκτεινεν Ἀπολλόδωρος τὴν γυναῖκα αὐτοχειρίᾳ, ἀρώμενος ἐξώλειαν αὑτῷ, καὶ γένει, καὶ οἰκίᾳ. *Ac causam egit Stephanus, jurejurando dato, Apollodorum eam mulierem suis manibus occidisse: exitium imprecatus sibi, & generi, & familiæ.* Meminit juramenti hujus etiam Lysias, in Theomnestum, Orat. I. Ἔτι τοίνυν σκέψασθε, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, οὑτοσὶ γέ μοι δοκεῖ ὑπὸ ῥᾳθυμίας, καὶ μαλακίας, οὐδ' εἰς Ἄρειον πάγον ἀναβεβηκέναι. πάντες γὰρ ἐπίστασθε, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ χωρίῳ, ὅταν τὰς τοῦ φόνου δίκας δικάζωνται, οὐ διὰ τούτου τοῦ ὀνόματος τὰς διωμοσίας ποιοῦνται, ἀλλὰ δι' οὗπερ ἐγὼ καλῶς ἀκήκοα. ὁ μὲν γὰρ διώκων, ὡς ἔκτεινε διόμνυται. ὁ δὲ φεύγων, ὡς οὐκ ἔκτεινεν. *Præterea & hoc considerate, Judices, quod hic, præ inertia, & mollitie, ne ad Areopagum quidam unquam ascenderit. Quandoquidem omnino nostis, quod in eo loco, quando de cæde controversia est, non hoc nomine juramentum de calumnia præstatur; sed, ut ego recte audivi, actor, quod interfecerit, jurejurando affirmat: reus autem, quod non interfecerit.*

Mactabant vero aprum, arietem, taurum: & eorum carnibus insistentes jurabant. Demosthenes, citato loco mox subjungens, clare dicit. Εἶτ' οὐδὲ κατὰ τυχόντα τὸν ὅρκον τοῦτον ποιήσει. ἀλλ' ὃν οὐδεὶς ὄμνυσιν ὑπὲρ οὐδενὸς ἄλλου, στὰς ἐπὶ τῶν τομίων κάπρου, καὶ κριοῦ, καὶ ταύρου, καὶ τούτων ἐσφαγμένων ὑφ' ὧν δεῖ, καὶ ἐν αἷς ἡμέραις προσήκει. ὥστε καὶ ἐκ τοῦ χρόνου, καὶ ἐκ τῶν μεταχειριζομένων, ἅπαν, ὅσον ἐστὶ ὅσιον, πεπρᾶχθαι. *Deinde non vulgare aliquod juramentum dare cogitur; sed, quale nemo in re ulla aliqua jurat, insistens consecratis carnibus apri, arietis, & tauri; qui mactati tum a quibus oportet, tum iis etiam diebus, quibus fieri illud convenit. ut ea, quæ & spatio temporis, & eorum, quæ adhibentur, solemnitate, perfici jus fasque est, omnia præstentur.* Breviter Antiphon, in Orat. de Saltatore. Αὐτῶν δὲ τούτων ἕνεκα οἵ τε νόμοι, καὶ αἱ διωμοσίαι, καὶ τὰ τόμια, καὶ αἱ προρρήσεις, καὶ τ' ἄλλ' ὅσα γίγνεται τῶν δικῶν τοῦ φόνου ἕνεκα, πολὺ διαφέροντά ἐστιν, ἢ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις. *Propter hæc ipsa & leges, & juramenta de calumnia, & secta victimarum carnes, & priores causæ dictiones, cæteraque in causa cædis usitata, longe ab aliis differunt.* Gravitatem juramenti, & cum eo usitatæ item imprecationis, etiam Antiphon commemorat, in Orat. de cæde Herodis. Δέον σε διομόσασθαι

ὅρκον

ὅρκον τ̃ μέγιστον, καὶ ἰσχυρότατον, ἐξώλειαν αὑτῷ, καὶ γένει, καὶ οἰκίᾳ τῇ σῇ ἐπαρώμενον. *Cum oporteret te maximum illud, & validissimum juramentum præstare, exitium imprecantem tibi ipsi, & generi, & familiæ item tuæ.*

Nec jurabat in hunc modum actor tantum, sed & testes. Apparet apud eundem illum Antiphontem, in eadem Oratione, verbis paullo post sequentibus. Αὐτὸς σεαυτῷ νόμους ἐξευρὼν, ἀνώμοτος μὲν αὐτὸς ἐμοῦ κατηγορεῖς, ἀνώμοτοι δὲ καὶ οἱ μάρτυρες καταμαρτυροῦσι. δέον αὐτοὺς τ̃ αὐτὸν ὅρκον σοι διομοσαμένους, καὶ ἁπτομένους τῶν σφαγίων, καταμαρτυρεῖν ἐμοῦ. *Ipse tibi novas leges inveniens, injuratus me accusas, tum & testes injurati contra me dant testimonium. cum & ipsos, eodem tecum juramento obligatos, & iisdem animalium mactatorum tactis carnibus, testimonium in me dare oporteret.*

Utque testes actor dabat, sic tres idem vades reus, qui pro ejus innocentia fidem suam interponerent. Ecce ejusdem Oratoris illic verba, quæ id innuunt. Ἐθέλοντος γέ μου ἐγγυητὰς τρεῖς καθιστάναι κατὰ τ̃ νόμον, οὕτως οὗτοι διεπράξαντο τοῦτο, ὥστε μὴ ἐθελῆσαι μοὶ ποιήσασθαι. *Cumque vellem tres sponsores juxta legem exhibere, ipsi ita rem gesserunt, ut id mihi non liceret.*

Ac judicia hæc sub dio dari solita. Rem, & causam, narrat idem, in eadem Oratione. Ἔπειτα δὲ, ὁ πάντας οἶμαι ὑμᾶς ἐπίςασθαι, ἅπαντα τὰ δικαςήρια ἐν ὑπαίθρῳ δικάζει τὰς δίκας τ̃ φόνου· οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκα, ἢ ἵνα τοῦτο μὲν, οἱ δικαςαὶ μὴ ἴωσιν εἰς τὸ αὐτὸ τοῖς μὴ καθαροῖς τὰς χεῖρας. τοῦτο δὲ, ὁ διώκων τὴν δίκην τ̃ φόνου ἵνα μὴ ὁμωρόφιος γίνηται τῷ αὐθέντῃ. *Deinde, quod vos omnes nosse scio, omnia tribunalia causas homicidii sub dio judicant: idque non alia de causa, quam partim, ut ne Judices irent in locum eundem cum iis, quibus impuræ manus essent; partim vero, ne actor homicidii, atque reus, sub eodem tecto essent.* Ac certe, non licuisse cuiquam sub eodem cum homicida tecto agere, supra ostendi, cap. xv.

Damnatos vero homicidii, occidere licebat, in territorio Attico, aut vinctos abducere; excruciare, aut pecuniam extorquere non licebat: qui fecisset, actio in eum dupli erat. Demosthenes, de his verbis faciens, Orat. in Aristocratem, ipsa legis verba ponit. Τοὺς δ' ἀνδροφόνους, ἐξεῖναι ἀποκτείνειν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, καὶ ἀπάγειν, ὡς ἐν τῷ ἄξονι ἀγορεύει, λυμαίνεσθαι δὲ μὴ, μηδ' ἀποινᾶν, ἢ διπλοῦν ὀφείλειν, ὅσον

ἂν

ἂν καταβάλλειν. *Homicidas liceat occidere in nostro territorio, & in carcerem abducere, ut in axe Solon statuit: excruciare, aut pecuniam ab iis extorquere, non liceat: alioquin duplum dati damni luendum.*

Non damnatos si quis forte occidisset, aut fuisset cædis causa, foro ille collimitio, ludisque, & sacris, Amphictyonicis arcebatur, perinde ac si Atheniensem occidisset. Verba legis, apud eundem, in Oratione eadem, ita habent. Ἐὰν δέ τις ἀνδροφόνον κτείνῃ, ἢ αἴτιος ᾖ φόνου, ἀπεχόμενον ἀγορᾶς ἐφορίας, καὶ ἄθλων, καὶ ἱερῶν, Ἀμφικτυονικῶν, ὥσπερ τὸν Ἀθηναῖον κτείναντα, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι. *Si quis autem homicidam ceciderit, aut cædis ei causa fuerit, abstinens foro collimitio, & ludis, ac sacris, Amphictyonicis, perinde ac si Atheniensem occidisset, eodem crimine teneatur.*

IOAN-

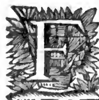
IOANNIS MEURSI

THEMIDIS ATTICÆ

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Furum pœna, mors, aut duplum. Sulpitius Victor, & Curius Fortunatianus, emendantur. Etiam decuplum. Vincula dierum quinque, noctiumque. Furtum quinque drachmarum punitum. Actio vel fimi bubuli. Βολίτου δίκη, *proverbium. Fures testimoniis probibebantur. Actoris, & rei, juramentum: ac convicti illic mulcta, mille drachmæ. Qui tres fures indicasset, præmium accipiebat.*

FUrti pœna, mors initio a Dracone constituta. Plutarchus, de eo agens, in Solone. Καὶ τοὺς λάχανα κλέψαντας, ἢ ὀπώραν, ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ ἀνδροφόνοις. *Qui olus surati erant, vel fructus hortenses, eodem modo puniri voluit, quo sacrilegos, & homicidas.* Atqui pœna homicidis & sacrilegis mors sancita. De homicidis jam ostendi in præce-

dentibus. De Sacrilegis statim dicam. Idem & Solonis lex constituebat; quam Diogenes Laertius sic commemorat, in Solone, lib. I. Ἃ μὴ ἔθου, μὴ ἀνέλῃ· εἰ δὲ μή, θάνατος ἡ ζημία. *Quæ non posuisti, ne tollas: sin autem, morte luito.* Isocrates, Orat. in Lochitem. Ὁρῶ δ' ὑμᾶς, ὅταν τινὸς καταγνῶτε ἱεροσυλίαν, ἢ κλοπήν, οὐ πρὸς τὸ μέγεθος ὧν ἂν λάβωσι τὴν τιμωρίαν ποιουμένους, ἀλλ' ὁμοίως ἁπάντων θάνατον κατακρίνοντας, καὶ νομίζοντας δίκαιον εἶναι, τοὺς τοῖς αὐτοῖς ἔργοις ἐπιχειροῦντας ταῖς αὐταῖς ζημίαις κολάζειν. *Equidem vos, si quem sacrilegii, furtive, damnatis, in irroganda pœna non id spectare, video, quantum abstulerint, sed sine discrimine omnes capitis damnare, & æquum putare, qui facinora eadem sunt aggressi, ut easdem pœnas luant.* Alii, pœnam dupli tradunt. Aulus Gellius, lib. XI. cap. XVIII. *Solon ex septem illis inclutis sapientibus fuit. Is sua lege in fures non, ut Draco antea, mortis, sed dupli pœna vindicandum existimavit.* Hermogenes, in Partit. Sect. IV. Ἐξ ἱεροῦ ἰδιωτικά τις ὑφείλετο χρήματα. νόμου κελεύοντος, τὸν μὲν ἱερόσυλον τεθνάναι, τὸν δὲ κλέπτην διπλᾶ διδόναι, ὡς ἱερόσυλος ὑπάγεται· ὁ δέ, κλέπτης εἶναι λέγει. *Ex loco sacro quidam privatas pecunias abstulit. Lege jubente, sacrilegum interfici, furem vero duplum reddere. Ille, tanquam sacrilegus in judicium abducitur: ipse vero, se furem esse dicit.* Emendandus Sulpitius Victor, in Institut. Orat. *Quidam de templo sustulit vasa privata, & profana. Petitus ad pœnam, tanquam sacrilegus, offertque duplum, quasi fur.* Hodie non recte editur: *offert quadruplum.* Et Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Sacrilegus, capite plectatur: fur, quadruplum solvat. De templo quidam privatam pecuniam sustulit. Petitur ad pœnam, quasi sacrilegus: offertque duplum, quasi fur.* Etiam illic edidit: *offert quadruplum.* Sed sciendum, ut furtum erat, ita & fuisse pœnam; mortem, aut duplum. Accurate est distinguendum. Æschines dicit, furti manifesti reos, atque illud confitentes, morte affectos: negantes, in judicium abductos. Ecce verba, in Oratione ejus in Timarchum. Οἱ δὲ νόμοι κελεύουσι τῶν κλεπτῶν τοὺς μὲν ὁμολογοῦντας, θανάτῳ ζημιοῦσθαι· τοὺς δ' ἀρνουμένους, κρίνεσθαι. *Leges vero jubent, fures confitentes, capite plecti: negantes autem, in judicium adduci.* Dupli pœna, indicebatur, si quis ea, quæ amiserat, recepisset: verum, si non recepisset, decuplum cum fur solvebat, tum quicunque ejus socii. Demosthenes,

Orat.

Orat. in Timocratem. Ὅ, τι ἐάν τις ἀπολέσῃ, ἐὰν μὲν αὐτὸ λάβῃ, τὸ διπλάσιον καταδικάζειν· ἐὰν δὲ μὴ, τὴν δεκαπλασίαν πρὸς τοῖς ἐπαιτίοις. *Quicquid aliquis amiserit, si receperit id ipsum, fur in duplum condemnetur. Sin autem, in decuplum ipse, & adjutores, teneantur.* Habes ipsa legis verba. Insuper, interdiu qui furaretur, ultra quinquaginta drachmas, in judicium abductus, ad Undecimviros, si convictus teneatur, mortis pœnam sustinebat: Si quid noctu quispiam furatus esset, qualecunque id demum esset, eum occidere, vulnerare, & ad Undecimviros abducere concedebatur. Ac supplicium, idem erat, si quis aliquid e Lyceo, Cynosarge, aut Academia, & Gymnasiis, portubusve, quod valeret drachmas decem, ampliusve, abstulisset. Sed privato si judicio furti quis convictus foret, is & duplum exhibere tenebatur, &, si ita vellent Judices, quinque dies, atque noctes, in compedibus, omnibus conspiciendus, servabatur. Ipsam legem en Demosthenes, in citata Oratione, repræsentat. Εἰ μέν τις μεθ' ἡμέραν ὑπὲρ πεντήκοντα δραχμὰς κλέπτοι, ἀπαγωγὴν πρὸς τοὺς ἕνδεκα εἶναι. εἰ δέ τις νύκτωρ ὁτιοῦν κλέπτοι, τοῦτον ἐξεῖναι καὶ ἀποκτεῖναι, καὶ τρῶσαι διώκοντα, καὶ ἀπαγαγεῖν τοῖς ἕνδεκα, εἰ βούλοιτο. τῷ δ' ἁλόντι ὧν αἱ ἀπαγωγαί εἰσιν, οὐκ ἐγγυητὰς καταστήσαντι ἔκτισιν εἶναι τῶν κλεμμάτων, ἀλλὰ θάνατον τὴν ζημίαν. καὶ εἴ τις γ' ἐκ Λυκείου, ἢ ἐξ Ἀκαδημίας, ἢ ἐκ Κυνοσάργους, ἱμάτιον, ἢ ληκύθιον, ἢ ἄλλό τι φαυλότατον, ἢ τῶν σκευῶν τι, τῶν ἐκ τῶν γυμνασίων, ὑφέλοιτο, ἢ ἐκ τῶν λιμένων, ὑπὲρ δέκα δραχμὰς, καὶ τούτοις θάνατον ἐνομοθέτησεν εἶναι τὴν ζημίαν. εἰ δέ τις ἰδίαν δίκην κλοπῆς ἁλοίη, ὑπάρχειν μὲν αὐτῷ διπλάσιον ἀποτίσαι τὸ τιμηθέν. προστιμῆσαι δὲ ἐξεῖναι τῷ δικαστηρίῳ πρὸς τῷ ἀργυρίῳ δεσμὸν τῷ κλέπτῃ, πένθ' ἡμέρας, καὶ νύκτας ἴσας, ὅπως ὁρῷεν ἅπαντες αὐτὸν δεδεμένον. *Si quis interdiu supra quinquaginta drachmas furatus fuerit, abduci liceat ad Undecimviros. Si quis vero noctu aliquid qualecunque surripuerit, eum & occidere, & inter persequendum vulnerare, & ad Undecimviros abducere, si cui libet, fas esto. Convicto autem eorum facinorum, propter quæ in vincula abripere licet, non liceat datis vadibus pro furtis satisfacere, sed mors pœna esto. Ac si quis e Lyceo, aut Academia, aut Cynosarge, vestem, aut lagunculam, aut quicquam aliud minimi pretii aut vasculum aliquod e gymnasiis, portubusve, supra decem drachmarum pretium, surripuerit, etiam his morte pœnas esse luendas constituit. Si*

 quis

quis vero privato judicio furti fuerit convictus, ei litis æstimatæ duplum solvere licere. Penes judices vero esse, furem, præter argenti mulctam, ad quinque dierum, totidemque noctium, vincula damnare, ut omnes eum vinctum esse videant. Ac de vinculis, sunt ejusdem quoque Oratoris verba, paullo ante. Λεγόντων τῶν νόμων, οὓς ἔθηκε Σόλων, οὐδὲν ὅμοιος ὢν τούτῳ νομοθέτης, ἐάν τις ἁλῷ κλοπῆς, καὶ μὴ τιμηθῇ θανάτου, προστιμᾶν αὐτῷ δεσμόν. *Cum dicant leges, quas Solon tulit, nulla in re similis isti legislator; Si quis furti convictus erit, neque tamen capitis, damnatus fuerit, eum in vincula condemnandum.* Sed quod dicitur in citatis verbis legis, in principio, ὑπὲρ πεντήκοντα δραχμάς, *supra drachmas quinquaginta.* Adeo autem acriter persequebantur furta quævis, ut, qui drachmas quinque furto subduxisse convictus esset, puniretur. Libanius, sive Theonest, in Paradigmate loci communis, in Proditorem. Τοὺς ἐπὶ πέντε δραχμαῖς ἁλόντας κολάζετε. *Convictos quinque drachmarum furti supplicio afficitis.* Etiam, si bubulum quis fimum furto abstulisset, non impune id ferebat: unde & proverbio origo data, Βολίτου δίκην. Appendix Vaticana Proverbiorum a V. CL. Andrea Schotto, in lucem edita, Cent. I. Proverb. XXIV. Βολίτου δίκη. Πρὸς τοὺς ἀξίως καὶ ἐπὶ μικροῖς τιμωρίαν ὑπέχειν. ἐν γὰρ ταῖς ἄξοσι (τοῦ Σόλωνος) νόμος καὶ τοὺς βόλιτον ὑφελομένους κολάζει. *Fimi actio. De iis qui juste etiam ob res viles rei fiant. Nam in tabulis (Solonis) lex etiam fimi fures punit.* Scholiastes Aristophanis, ad Equites. Καὶ παροιμία, Βολίτου δίκην. πρὸς τοὺς ἐπὶ μικροῖς δίκην ὑπέχοντας. ὁ γὰρ Σόλωνος νόμος καὶ τοὺς βόλιτον ὑφελομένους κολάζει. *Et Proverbium, Fimi judicium: de iis, qui ob res exiguas in judicium vocantur. nam lex Solonis etiam illos, qui fimum furto abstulissent, pœna afficit.* Ac totidem omnino verbis Suidas, in Βολίτου δίκην. Nec testimonium ferre furi licitum erat. Sopater, in Divis. Quæst. Νεκρὸς γὰρ οὐ μαρτυρεῖ, ὁ λωποδύτης ὁμοίως. *Mortuus non fert, ut nec fur vestimentorum.*

In furti vero actione, actor pariter & reus jusjurandum dabant: quique pejerasse convictus foret, mille drachmis mulctabatur. Suidas. Ἀμφιορκία. ἐπειδὰν ὅ, τε διώκων καὶ ὁ φεύγων ὀμνύωσι, κλοπῆς ἔγκλημά τισιν ἐπιφέροντες. τοῦτο δὲ, πολλάκις ὤφθη μάτην γινόμενον. ἔθεντο οὖν Ἀθηναῖοι νόμον κατὰ τῶν ἀπαγόντων εἰς δεσμωτήριόν τινας ἐπὶ δίκῃ κλοπῆς, χιλίας διδόναι δραχμὰς τοὺς ἁλόντας. *Reciprocum jusjurandum.*

Quum

Quum & actor & reus jurant, furti crimen alicui intentantes. Hoc vero sæpenumero temere fieri animadversum est. Itaque tulere legem Athenienses, in eos, qui ob furti crimen quenquam in carcerem abducerent, ut convicti mille drachmis mulctarentur.

Adeo vero etiam fures coerceri cupiebant, ut & præmium constituerent ei qui tres indicasset. Cyrus, de diff. stat. Τὸν τρεῖς κλέπτας ἐλέγξαντα, (νόμος) δωρεὰν λαμβάνειν. δύο τὶς ἐλέγξας, ἤλεγξε τρίτον ἑαυτὸν, καὶ αἰτεῖ εἰς τὸ γέρας σωθῆναι. *Qui tres fures indicasset, lex erat, ut acciperet præmium. duobus quispiam indicatis, tertium seipsum addit: & salutem loco præmii dari petit.*

CAPUT II.

Sacrilegis, & proditoribus, mors supplicium, aut exilium perpetuum, ipsis pariter liberisque. Tum nec sepeliri licitum intra Atticam: ac, si quis post mortem etiam forte deprehensus foret, ossa effodere lex jubebat, & projicere extra regionis fines. Quin proditionem etiam vel duntaxat cogitasse, capitale censebatur: uti quoque, somnum capere in excubiis.

Acrilegos, & proditores, eadem lex puniebat: & eodem quoque modo: exilium nempe, & sepulturam extra patriam, ac bonorum omnium publicationem. Euryptolemus, in Oratione, apud Xenophontem, Hist. Græc. lib. 1. Τοῦτο δ' εἰ βούλεσθε, κατὰ τοῦτον νόμον κρίνατε, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ προδόταις. Ἐάν τις ἢ τὴν πόλιν προδιδῷ, ἢ τὰ ἱερὰ κλέπτῃ, κριθέντα ἐν δικαστηρίῳ, ἂν καταγνωσθῇ, μὴ ταφῆναι ἐν τῇ Ἀττικῇ· τὰ δὲ χρήματα αὐτοῦ, δημόσια εἶναι. *Sin hoc maletis, ex ea lege de his cognoscite, quæ de sacrilegis, & proditoribus, lata est. Si quis vel urbem prodiderit, vel res sacras furto abstulerit, causa pro tribunali cognita damnetur: in Attica ne sepeliatur: bonaque ejus publica sunto.*

Si

Si in potestate forent, mortis pœna afficiebantur. Hinc Hermogenes capiendus, de Partit. Sect. IV. Νόμου κελεύοντος, τὸν μὲν ἱερόσυλον τεθνάναι. *Cum lex jubeat, ut sacrilegus quidem moriatur.* De proditore vero, Lycurgus, in Leocratem. Τίς γὰρ, ὁρῶν θανάτῳ ζημιούμενον τὸν προδότην, ἐν τοῖς κινδύνοις ἐκλείψει τὴν πατρίδα. *Nam quis, videns proditorem morte punitum, patriam in periculis deseret?*

Nec fas eos sepelire. Id de proditore clare Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τοῦ προδότου μηδὲν εἶναι μνημεῖον. *Lex est, ut proditoris nullum sit sepulcrum.* Dion Chrysostomus, in Rhodiaca. Καθάπερ, οἶμαι, τὸ, μὴ θάπτεσθαι τοὺς προδότας. *Quale existimo hoc esse, quod proditores minime sepeliantur.* Thycydides, lib. I. Οὐ γὰρ ἐξῆν θάπτειν, ὡς ἐπὶ προδοσίᾳ φεύγοντος. *Neque enim fas erat sepelire, tanquam proditionis causa exulantem.* Non sepeliebantur autem, intra Atticam: nam cadavera extra eam deportari lex jubebat. Id diserte dicit Xenophon, in citatis ante verbis. Et huc pertinet, quod de Phocione, proditionis damnato, refert Plutarchus, in ejus Vita. Ἔδοξε καὶ τὸ σῶμα τοῦ Φωκίωνος ἐξορίσαι, καὶ μηδὲ πῦρ ἐναῦσαι μηδένα πρὸς τὴν ταφὴν Ἀθηναίων. Et quæ sequuntur. *Placuit etiam ut cadaver Phocionis extra fines portaretur: & ne quis Atheniensium in ejus rogo ignem accenderet.* Æmilius Probus, in eodem Phocione. *In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo liber eum sit ausus sepelire. Itaque a servis sepultus est.* Diodorus Siculus, lib. XVIII. Διὰ δὲ τῆς τοῦ κωνείου πόσεως κατὰ τὸ πάτριον ἔθος τὸν βίον καταλύσαντες, ἐῤῥίφησαν ἄταφοι πάντες. ὁ μὲν οὖν Φωκίων, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, διαβληθέντες, τοιαύτην ἔσχον τὴν τοῦ βίου καταστροφήν. *Finita vero cicutæ potu ex patriæ instituto vita, universi insepulti sunt projecti. Phocion igitur, & qui cum eo erant, per calumniam circumventi, talem vitæ suæ finem habuerunt.*

Quos in potestate sua non haberent, quique ad hostem, aut in aliam quamvis terram, profugissent, ii exilio perpetuo, liberique item ipsorum, damnabantur. Atque hinc est capiendus Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τῷ προδότῃ συμφεύγειν τοὺς παῖδας. *Lex est, ut cum proditore liberi quoque exilium subeant.* Apud Quintilianum, in Lemmate Declam. CCCLXVI. *Proditor cum liberis exulet.* Ac deinde, in ipsa Declamatione. *Lex autem exulare & proditoris liberos*

liberos jubet. Et hanc legem innuit Libanius, in Declamatione Hyperidis pro Demosthene. λύεις τὸν νόμον τῆς αὐτομολίας, λύεις τὸν νόμον τῆς προδοσίας. *Solvis legem de transfugio: solvis legem de proditione.*

Deprehensi, & in carcerem conjecti, servabantur ad tricesimum usque diem: atque eo, ut conscios proderent, torquebantur. Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. II. *Qui proditionis damnatus fuerit, magistratui detur custodiendus: & trigesima die torqueatur, ut conscios dicat.* Huc pertinent illa Sopatri, in Divis. Quæst. Ἐγκαλούμενος στρατηγὸς προδοσίας, δεδέσθω κατὰ νόμον παρὰ τῷ συστρατηγῷ, ἕως ἂν εἴπῃ τοὺς συνειδότας. *Proditionis accusatus imperator, in vinculis apud collegam juxta legem detinetur, donec conscios indicaverit.*

Quin post mortem etiam si quis proditor deprehensus foret, ossa lex effodere præcipiebat: &, quod vivo eventurum omnino erat, mortuo quoque accidebat; ac projecta extra Atticam. Lycurgus, Orat. in Leocratem. Ψηφίζεται ὁ δῆμος, Κριτίου εἰπόντος, τὸν μὲν νεκρὸν κρίνειν προδοσίας. κἂν δόξῃ προδότης ὢν, ἐν τῇ χώρᾳ μὴ τεθάφθαι, τά τε ὀστᾶ αὐτοῦ ἀνορύξαι, καὶ ἐξορίσαι ἔξω τῆς Ἀττικῆς· ὅπως ἂν μὴ κέηται ἐν τῇ χώρᾳ μηδὲ τὰ ὀστᾶ τοῦ τὴν χώραν, καὶ τὴν πόλιν, προδιδόντος. *Decernit populus, Critia dicente, mortuum proditionis accusandum: ac, si proditor videatur, ut ne intra Atticam sepeliatur, ossaque effodiantur, atque extra Atticam projiciantur: ut ne ossa quidem ejus, qui prodiderit regionem, atque urbem, intra regionem cubent.* Quin punitus etiam qui cogitasset proditionem, quamlibet non effecisset. Maximus Tyrius, Dissert. II. Κολάζει ὁ νόμος καὶ προδότην τὸν μελετήσαντα, κἂν μὴ πράξῃ. *Punit lex etiam proditorem, quique duntaxat cogitaverit, etiamsi non perfecerit.* Proximum proditioni, somnum capere in excubiis: itaque & capitale illud erat. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν φύλακα μὴ καθεύδειν, ἢ θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex est, ne excubitor dormiat, aut ut morte puniatur.*

CAPUT III.

Qui ærario debebant, munus nullum reip. capessere poterant. Si per annum debuissent, duplum dare tenebantur: venditisque item bonis, in carcerem compingebantur, ac detinebantur vincti. Ἐγκαλοσκελεῖς. *Ac debitorem accusare cuique licitum: etiam eum, qui, non persoluto debito, nomen ejus delevisset.* Ἀγραφίου δίκη. *Qui monetam adulteraret, mortis pœna afficiebatur.*

Ui ærario quid debebat, a muneribus in rep. obeundis arcebatur. Anonymus, in Argumento Orationis Demosthenеæ in Androtionem. Τέταρτος νόμος, τὸ ἔτι ὀφείλοντα τῷ δημοσίῳ μὴ πολιτεύεσθαι. *Quarta lex est, ne quod ille in rep. munus gerat, qui ærario adhuc debet.* Themistius, Orat. XIV. Καίτοι Ἀθήνησι τοὺς ὀφείλοντας τῷ δημοσίῳ κατείργει νόμος· μὴ κοινωνεῖν τῆς πολιτείας, ἕως ἂν τὸ ὀφειλόμενον ἀποτίσωσι. *Atqui Athenis, lex prohibet aliquod in rep. munus gerere, qui ærario debent, donec debitum persolverint.*

Qui per annum distulisset, duplum debebat. Anonymus, quem citavi statim, in Argumento Timocrateæ. Νόμου δὲ προστάττοντος, τὸν χρησάμενον δημοσίοις χρήμασιν ἐπ' ἐνιαυτὸν ὅλον, διπλάσια ταῦτα διδόναι. *Jubente autem lege, ut, qui publica pecunia per annum integrum usus esset, eandem duplam restitueret.* Andocides dicit, nona prytania soluere necesse habuisse; ac post eam, ni solvissent, duplum ærario debuisse. Ecce verba, in Orat. de Mysteriis. Οἱ μὲν ἀργύριον ὀφείλοντες τῷ δημοσίῳ, ὁπόσοι εὐθύνας ὦφειλον, ἄρξαντες ἀρχάς, ἢ ἐξίλας, ἢ γραφάς, ἢ ἐπιβολὰς ὦφλον, ἢ ὠνὰς πριάμενοι ἐκ τοῦ δημοσίου, μὴ κατέβαλον τὰ χρήματα, ἢ ἐγγύας ἠγγυήσαντο πρὸς τὸ δημόσιον, τούτοις ἡ μὲν ἔκτισις ἦν ἐπὶ τῆς ἐννάτης πρυτανείας. εἰ δὲ μή, διπλάσιον ὀφείλειν, καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν πεπρᾶσθαι. *Qui enim pecuniam ærario debebant, quive rationes reddere tenebantur gesti magistratus, judiciorum*

diciorum de vi, accusationum; aut qui insidiarum rei erant, quique ex publico emerant, neque debitum exsolverant, aut spoponderant apud ærarium, his solutio præstanda tempore nonæ prytaniæ. Si vero non solvissent, duplum debebant, bonaque eorum venum ibant. Ubi hoc insuper obserua; bona quoque venum data. Demosthenes, Orat. in Neæram, rem ostendit. Μὴ ἐκτιθέντος δὲ τοῦ ὀφλήματος ἐπὶ τῆς ἐνάτης πρυτανείας, διπλοῦν ἔμελλεν ἔσεσθαι τὸ ὄφλημα, καὶ ἐγγραφήσεσθαι Ἀπολλόδωρος τριάκοντα τάλαντα ὀφείλων τῷ δημοσίῳ. ἐγγεγραμμένου δὲ τῷ δημοσίῳ ἀπογραφήσεσθαι ἔμελλεν ἡ ὑπάρχουσα οὐσία Ἀπολλοδώρῳ δημοσία εἶναι. πραθείσης δ' αὐτῆς, εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπορίαν καταστήσεσθαι καὶ αὐτὸς, καὶ παῖδες οἱ ἐκείνου, καὶ ἡ γυνή. *Debito vero non persoluto nona prytania, duplum id futurum erat: ita ut Apollodorus inscribendus esset triginta talentorum debitor, Quo inscripto in publicas tabulas, res Apollodori familiaris publica futura erat. ea autem vendita, in extremam paupertatem redigendus erat cum ipse, tum & liberi ejus, atque uxor.* Conjiciebantur & in carcerem, & includebantur cippo. Idem Anonymus. Προστάττοντος δὲ τοῦ νόμου, τὸν ὀφείλοντα ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐνιαυτοῦ, δεδέσθαι, ἕως ἂν ἐκτίσῃ. *Præcipiente lege, ut, qui secundo anno deberet, in vincula conjiceretur, dum exsolveret.* Huc pertinet Andocidis locus, in citata Oratione. Κηφίσιος μὲν οὐ τοσί, πριάμενος ὠνὴν ἐκ τοῦ δημοσίου, καὶ ἐκ ταύτης ἐπικαρπίας τῶν ἐν τῇ γῇ γεωργούντων ἐννενήκοντα μνᾶς ἐκλέξας, οὐ κατέβαλε τῇ πόλει, καὶ ἔφυγεν. εἰ γὰρ ἦλθεν, ἐδέδετ' ἂν ἐν τῷ ξύλῳ. ὁ γὰρ νόμος οὕτως εἶχε, κυρίαν εἶναι τήν τε βουλὴν, ὃς ἂν, πριάμενος τέλος, μὴ καταβάλῃ, δεῖν εἰς τὸ ξύλον. *Cephisius enim iste, cum quid ex publico redemisset, & ex agricolarum frugibus minas sibi nonaginta selegisset, urbi debitum non solvit, ac profugit. etenim si rediisset, vinctus in cippo fuisset. nam ex lege hac senatus est potestas, uti eum, qui redemerit vectigal, neque solverit, in cippo vinciat.* Itaque hoc modo vincti, Ἐγκαλοσκελεῖς facete a quodam, ut videtur, Comico appellati. Observo ecce apud Hesychium. Ἐγκαλοσκελεῖς. Οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρέα, ἐν κάλοις ἐδεσμεύοντο τοὺς πόδας. *Encalosceles. Qui debitum non solvebant, in lignis vinciebantur pedibus.*

Ac debitorem accusare unicuique licitum erat. Demosthenes, Orat. in Theocrinem. Ἕτερον δὲ τὸν τρίτον, (νόμον,) ὃς κελεύει, κατά τε τῶν ὀφειλόντων τῷ δημοσίῳ τὰς ἐνδείξεις τὸν βουλόμενον ποιεῖσθαι τῶν

 πολι-

πολιτῶν. *Aliam vero etiam tertiam, (legem,) quæ similiter jubet, qui ærario deberent, eum ut e civibus quicunque vellet accusaret.*

Qui, non persoluto debito, nomen ejus delevisset, eum licitum apud Thesmothetas, quos vocabant, accusare: eaque actio Ἀγραφίου dicebatur. Demosthenes, ibidem. Ὁ νόμος οὐ κατὰ τῶν ὀφειλόντων, καὶ μὴ ἐγγεγραφότων, κελεύει τὰς γραφὰς τῆς ἀγραφίου εἶναι· ἀλλ' οἵ τινες ἂν ἐγγεγραφότες, καὶ μὴ ἐκτίσαντες τῇ πόλει τὸ ὄφλημα, ἐξαλειφθῶσι. *Lex non in eos qui debent, & inscripti non sunt, neglectæ scripturæ dat actionem: sed in eos, qui quamvis inscripti, non soluto urbi debito, deleti fuerint.* Et mox iterum. Ἀκούετε τοῦ νόμου, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, ὅτι διαρρήδην λέγει, ἐάν τις τῶν ὀφειλόντων τῷ δημοσίῳ, μὴ ἐκτίσας τὸ ὄφλημα τῇ πόλει, ἐξαλειφθῇ, εἶναι καὶ αὐτῷ τὰς γραφὰς πρὸς τοὺς θεσμοθέτας τῆς ἀγραφίου. *Auditis legem, viri Judices, aperte dicentem; si quis eorum qui ærario debent, non soluto urbi debito, deleatur, dari in illum actionem neglectæ scripturæ apud Thesmothetas.* Videre est etiam apud Pollucem, lib. VIII. cap. VI. Etymologici Auctorem, Harpocrationem, & Suidam, in Ἀγραφίου δίκη.

Illud quoque obiter hic dicendum puto: qui monetam publicam adulterassent, pœnam his propositam fuisse mortem. Demosthenes, Orat. in Leptinem. Τοῖς μὲν τὸ νόμισμα διαφθείρουσι, θάνατος παρ' ὑμῖν ἐστιν ἡ ζημία. *Qui monetam quidem adulterant, mortis pœna apud vos afficiuntur.*

CA-

CAPUT IV.

Donationes populi debere esse ratas: quas necesse fieri in concione, sive Pnyce. Non licebat autem eum coronare, qui rationes necdum retulisset.

Onationes populi, ratas esse oportebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὰς τοῦ δήμου δωρεὰς κυρίας εἶναι. *Lex populi donationes jubet esse ratas.* Anonymus, in Argumento Leptineæ. Παρέβη ὁ νόμος οὗτος τὸν παλαιὸν νόμον, τὸν λέγοντα, τὰς τοῦ δήμου δωρεὰς εἶναι βεβαίας. *Transgressa est lex hæc veterem legem, quæ dicit, populi donationes ratas esse.*

Donabant autem in concione. Cicero, de Opt. Gen. Orat. *Cum esset lex Athenis, eos qui a populo donarentur, in concione donari debere.* Æschines, in Ctesiphontem. Ὁ γὰρ νόμος διαῤῥήδην κελεύει, ἐὰν μέν τινα στεφανοῖ ἡ βουλὴ, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἀνακηρύττεσθαι· ἐὰν δὲ ὁ δῆμος, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. *Lex enim aperte jubet, si quem coronæ senatus donet, id in curia proclamari: si vero populus, in concione.* Et mox. Εἰσὶ τῇ πόλει δύο νόμοι κείμενοι περὶ τῶν κηρυγμάτων. Εἷς μὲν, ὃν νῦν ἐγὼ παρέχομαι, διαῤῥήδην ἀπαγορεύοντα, τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου στεφανούμενον κηρύττεσθαι ἔξω τῆς ἐκκλησίας. *Duæ sunt urbi leges positæ de renuntiationibus. una est, quam nunc exhibeo; diserte vetans, ne, quem populus coronat, extra concionem renuntietur.* Libanius, in Argumento Orationis de Corona. Νόμον παρεχόμενος τὸν λέγοντα· ἐὰν μέν τινα ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων στεφανοῖ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν στέφανον ἀναγορεύεσθαι. *Legem proferens, quæ jubet; Si quem populus Atheniensis coronaret, ut corona in concione renuntietur.* Hoc ipsum est, quod alii in Pnyce factum esse dicunt: siquidem conciones populi haberi solitæ Sopater, in Hermogenem. Νόμου (ὄντος,) μὴ ἐν τῷ θεάτρῳ στεφανοῦσθαι τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου στεφανούμενον, ἀλλ' ἐν τῇ Πνυκί. *Cum lex esset, ne in theatro quisquam coronaretur, a populo, sed in Pnyce.* Syrianus, in eundem. Νόμος δὲ ἦν, ὁ κωλύων, μὴ εἰσφέρειν γράμματα· δεύτερον δὲ, μὴ ἐξεῖναι ἐν θεάτρῳ στεφανοῦσθαι, ἀλλ' ἐν

Πνυκί. *Lex est, quæ vetat, ne literæ ullæ inferantur: deinde, ne quis in theatro coronetur, sed in Pnyce.* Æschines, in Ctesiphontem. Ὁ μὲν νομοθέτης κελεύει ἐν τῷ δήμῳ ἐν πνυκὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνακηρύττειν τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου στεφανούμενον. *Jubet quidem legislator, eum qui a populo corona donetur, apud populum in Pnyce, convocata concione, coronari.*

Non licebat vero coronari quenquam, qui necdum rationes retulisset. Cicero, de Opt. Gen. Orat. *Cum esset lex Athenis, ne quis populi scitum faceret, ut quisquam corona donaretur in magistratu prius, quam rationes retulisset.* Æschines, in Ctesiphontem. Κατιδὼν δέ τις ταῦτα νομοθέτης, τίθησι νόμον καὶ μάλα καλῶς ἔχοντα, τὸν διαρρήδην ἀπαγορεύοντα, τοὺς ὑπευθύνους μὴ στεφανοῦν. *Quibus legislator quidam animadversis, legem tulit, eamque præclaram, quæ expresse vetaret, quenquam, rationibus nondum redditis, coronari.* Et mox iterum. Ἕτερος δὲ ἀπαγορεύει νόμος, ἀρχὴν ὑπεύθυνον μὴ στεφανοῦν. *Alia vero lex vetat, magistratum ante rationes relatas coronari.* Sopater, in Hermogenem. Νόμου ὄντος, τὸν ὑπεύθυνον μὴ στεφανοῦν. *Cum lex sit, ne quis, qui rationes non retulerit, coronetur.* Et Marcellinus. Τίθησι νόμον, μάλα καλῶς ἔχοντα, τὸν διαρρήδην ἀπαγορεύοντα, τοὺς ὑπευθύνους μὴ στεφανοῦν. *Legem ponit, bene admodum habentem, quæ aperte, vetat, qui rationes non retulerint, coronari.*

CA-

CAPUT V.

Lex de civibus; ne qui tales censerentur, nisi qui parente utroque cive nati: cumque ita Pericles constituisset, mox id illi fraudi fuit. Itaque placuit, ut sufficeret deinceps, si parentum saltem alter civis esset. Thesmothetæ nemini licebat esse, nisi tertia generatione civi.

Ivis nullus censebatur, nisi qui parente utroque nati forent. Tulit eam legem Pericles, cum florentem filiis haberet domum: sed, his postea orbatus, ne familia intercideret, antiquavit. Plutarchus, in ejus Vita. Εἰσηγήσατο λυθῆναι τὸν περὶ τῶν νόθων νόμον, ὃν αὐτὸς εἰσενηνόχει πρότερον· ὡς μὴ παντάπασιν ἐρημίᾳ διαδοχῆς τὸν οἶκον ἐκλίποι τοὔνομα, καὶ τὸ γένος. εἶχε δ' οὕτω τὰ περὶ τὸν νόμον. ἀκμάζων ὁ Περικλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸ πάνυ πολλῶν χρόνων, καὶ παῖδας ἔχων, ὥσπερ εἴρηται, γνησίους, νόμον ἔγραψε, μόνους Ἀθηναίους εἶναι τοὺς ἐκ δυοῖν Ἀθηναίων γεγονότας. *Suasit abrogandam legem de spuriis, quam ipse antea tulerat: ne omnino, successionis orbitate, familiæ nomen, atque genus, interiret. De lege autem, ita sese res habebat. Multo ante Pericles, cum floreret in republica, legitimosque, uti dictum, haberet filios, legem tulit; ut Athenienses cives ii soli censerentur, qui Atheniensibus duobus essent procreati.* Ælianus, var. Hist. lib. VI. cap. X. Περικλῆς, στρατηγῶν Ἀθηναίοις, νόμον ἔγραψεν, ἐὰν μὴ τύχῃ τὶς ἐξ ἀμφοῖν ὑπάρχων ἀστῶν, τούτῳ μὴ μετεῖναι τῆς πολιτείας. *Pericles, Atheniensium prætor, legem tulit, cui non uterque parens civis foret, is ne particeps civitatis haberetur.* Huc faciunt illa Demosthenis, Orat. in Eubulidem. Οὐκοῦν ὅτι μὲν καὶ τὰ πρὸς μητρὸς εἰμὶ ἀστὸς, καὶ τὰ πρὸς πατρὸς, τὰ μὲν, ἐξ ὧν ἄρτι μεμαρτύρηται, μεμαθήκατε πάντες· τὰ δ' ἐξ ὧν πρότερον περὶ τοῦ πατρός· λοιπὸν δέ μοι περὶ ἐμαυτοῦ εἰπεῖν, τὸ μὲν ἁπλούστατον οἶμαι, καὶ δικαιότατον, ἐξ ἀμφοτέρων ἀστῶν ὄντα με, κεκληρονομηκότα καὶ τῆς οὐσίας, καὶ τοῦ γένους, εἶναι πολίτην. *Me igitur & a ma-*

a matre civem esse, & a patre, partim ex dictis testium modo cognovistis omnia; partim ex iis, quæ de patre antea dicta. Reliquum itaque est, ut de me ipso apud vos dicam. Quod igitur simplicissimum est, & justissimum, cum ex utroque parente sim civis, hæreditatemque item, & genus, consequutus, civem equidem me censeo. Itaque cum inquisitio civium fieret, si qui deprehenderentur non parente utroque cives, nomen horum ex albo civium delebatur, atque ipsi inter inquilinos deinceps censebantur. ac, sententiæ popularium si si qui non acquiescentes provocarent, & superiores forent in judicio, civitati reddebantur: sed, si causa cecidissent vendebantur. Anonymus, in Argumento Orationis in Eubulidem, quam citavi. Γεγράφεται νόμος παρ᾽ Ἀθηναίοις, γενέσθαι ζήτησιν πάντων τῶν ἐγγεγραμμένων τοῖς ληξιαρχικοῖς γραμματείοις, εἴτε γνήσιοι πολῖται εἰσὶν, εἴτε μή. τοὺς δὲ μὴ γεγονότας ἐξ ἀστοῦ καὶ ἀστῆς, ἐξαλείφεσθαι. διαψηφίζεσθαι δὲ περὶ πάντων τοὺς δημότας. καὶ τοὺς μὲν ἀποψηφισθέντας, καὶ ἐμμείναντας τῇ ψήφῳ τῶν δημοτῶν, ἐξαληλίφθαι, καὶ εἶναι μετοίκους· τοῖς δὲ μὴ βουλομένοις, ἔφεσιν εἰς δικαστὰς δεδόσθαι. κἂν μὲν ἁλῶσιν καὶ παρὰ τῷ δικαστηρίῳ, πεπρᾶσθαι· ἐὰν δὲ ἀποφύγωσιν, εἶναι πολίτας. *Scribitur lex apud Athenienses, ut inquiratur in eos, qui in album civium relati forent, ecquid veri cives illi, an non, essent. quique non parente utroque cive nati, delerentur: tum sententiam de omnibus uti populares ferrent; quique eam ratam haberent, inter inquilinos essent: si qui nollent, iis quoque provocationem dari. sed, si etiam in judicio convincerentur, vendebantur: si vicissent, inter cives habebantur.* Vendebantur vero victi, uti dixi, & bona eorum publica erant. Dionysius Halicarnasseus, in Isæo. Ἐγράφη γὰρ δή τις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων νόμος, ἐξέτασιν γενέσθαι τῶν πολιτῶν κατὰ δήμους. τὸν δὲ ἀποψηφισθέντα ὑπὸ τῶν δημοτῶν, τῆς πολιτείας μὴ μετέχειν· τοῖς δὲ ἀδίκως ἀποψηφισθεῖσιν, ἔφεσιν εἰς τὸ δικαστήριον εἶναι, προκαλεσαμένοις τοὺς δημότας. καὶ ἐὰν τὸ δεύτερον ἐξελεγχθῶσι, πεπρᾶσθαι αὐτοὺς, καὶ τὰ χρήματα εἶναι δημόσια. *Scripta enim lex est ab Atheniensibus, ut per populos civium inquisitio fieret. quique a popularibus abjudicatus foret, ne jus civitatis haberet. qui injuste abjudicati, his potestas provocare, & populares accusare. sed, si etiam iterum convincerentur, tum & vendebantur, ipsi, & eorum item publica erant.*

Postea vero parentem alterum suffecisse, ex Demosthenis quoque verbi

verbis, in Eubulidem, satis patet. Τοῖς χρόνοις τοίνυν οὕτω φαίνεται γεγονὼς, ὥστε εἰ καὶ κατὰ θάτερα ἀστὸς ἦν, εἶναι πολίτην προσήκειν αὐτόν. γέγονε γὰρ πρὸ Εὐκλείδου. *Illis porro temporibus natus fuit, ut etiamsi ex altera duntaxat parte civis foret, civem eum haberi conveniret. nam natus fuit ante Euclidem.* Ubi etiam istud observare licet, sub Euclide, qui archontis munus gessit, Olymp. XCIV. anno II. legem de parente utroque revocatam.

Ut autem civibus sufficiebat, parentem utrinque Atheniensem unum habere, ita tres in Thesmothetis requirebant. Pollux lib. VIII. cap. VIII. sect. I. Ἐκαλεῖτο δέ τις θεσμοθετῶν ἀνάκρισις· εἰ Ἀθηναῖοι εἰσὶν ἑκατέρωθεν ἐκ τριγονίας. *Dicebatur & quædam Thesmothetarum inquisitio: an Athenienses nempe utrinque essent generatione tertia.* Meminitque ejus Demosthenes, in citata Oratione in Eubulidem. Ὥσπερ γὰρ τοὺς Θεσμοθέτας ἀνακρίνετε, ἐγὼ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐμαυτὸν ὑμῖν ἀνακρίνω. *Ut enim in Thesmothetas vos inquiritis, ad eundem ego modum apud vos in me inquiram.*

CAPUT VI.

Civitatis donatio, & quo modo ea facta: ac negata his qui servi nati forent: aut perpetuo exilio damnati non essent, neve cum tota familia, vitæ tolerandæ causa, se Athenas contulissent. Civem, torquere non licebat. Non civi, haud permissum concionem advocare, vel jus dicere, vel cum aliquo jure agere: nec cum cive matrimonium contrahere, aut in foro quæstum facere. Civis denique judicari nusquam poterat, nisi Athenis.

Taque, Athenis nemo civis habitus, qui non patre Atheniensi, & matre, natus: nisi si donatus civitate foret. Atque id secundum leges fieri solitum. Demosthenes, Orat. in Neæram. Ὁ γὰρ δῆμος ὁ Ἀθηναίων, κυριώτατος ὢν τῶν ἐν τῇ πόλει ἁπάντων, καὶ ἐξὸν αὐτῷ

ποιεῖν ὅ, τι ἂν βούληται, οὕτω καλὸν, καὶ σεμνὸν, ἡγήσατ' εἶναι δῶρον, τὸ Ἀθηναῖον γενέσθαι, ὥστε νόμους ἔθετο αὐτῷ, καθ' οὓς ποιεῖσθαι δεῖ, ἐάν τινα βούλωνται, πολίτην. *Populus enim Atheniensis, cujus summa est in rebus omnibus, ad remp. pertinentibus, auctoritas, cuique facere, quod voluerit, licet, ita praclarum, & splendidum, esse donum censuit, Atheniensem fieri, ut ipse sibi leges præscripserit, juxta quas oporteat facere, si donatum civitate quenquam velint.* Itaque inprimis cautum, iis tantum civitas ut donaretur, qui præclare de rep. meriti essent: quin jam data, nullo modo rata erat, nisi proxima concione viri amplius sex mille, occultis suffragiis, comprobassent. Senatores quoque & capsulas ponere, & calculos dare accedenti ad ipsos populo, jubebantur, antequam peregrini illi ingrederentur, deinde ut liber unusquisque, ac sui juris, reputaret apud sese, quem facturus civem esset, an honore eo dignus. Demosthenes postea, in eadem Oratione. Πρῶτον μὲν γὰρ νόμος ἐστὶ τῷ δήμῳ κείμενος, μὴ ἐξεῖναι ποιήσασθαι Ἀθηναῖον, ὃν ἂν μὴ, δι' ἀνδραγαθίαν εἰς τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων, ἄξιον ᾖ γενέσθαι πολίτην. ἔπειτ' ἐὰν πεισθῇ ὁ δῆμος, καὶ δῷ τὴν δωρεὰν, οὐκ ἐᾷ κυρίαν γενέσθαι τὴν ποίησιν, ἐὰν μὴ τῇ ψήφῳ εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἐκκλησίαν ὑπὲρ ἑξακισχίλιοι Ἀθηναῖοι, ψηφίσωνται, κρύβδην ψηφιζόμενοι. τοὺς δὲ πρυτάνεις κελεύει τιθέναι τοὺς καδίσκους ὁ νόμος, καὶ τὴν ψῆφον διδόναι, προσιόντι τῷ δήμῳ, πρὶν τοὺς ξένους εἰσιέναι, καὶ τὰ γέρα ἀναιρεῖν· ἵνα κύριος ὢν αὐτὸς αὐτοῦ ἕκαστος σκοπεῖται πρὸς αὐτὸν, ὅν τινα μέλλει πολίτην ποιήσεσθαι, εἰ ἄξιός ἐστι τῆς δωρεᾶς ὁ μέλλων λήψεσθαι. *Primo enim lata hac lex est populo, ne quem facere liceat Atheniensem, nisi qui, propter strenuam Atheniensi populo navatam operam, & fortitudinem, fieri civis mereatur. Deinde, si persuasum populo fuerit, ut det id munus, ratum esse non sinit, nisi concione sequenti amplius sex mille viri Athenienses occultis suffragiis comprobarint. Senatores vero jubet ea lex proponere capsulas, & calculos dare accedenti populo, priusquam peregrini ingrediantur, & pramia tollant: ut unusquisque, sui juris adhuc, secum ipse deliberet, quem civem sit facturus, an sit eo munere dignus is qui illud accepturus.* Post hæc omnia, actio violatarum legum publica erat: licebatque in judicium ingresso redarguere, nullo jure, meritivove, datam civitatem esse. Demosthenes ibidem. Ἔπειτα μετὰ ταῦτα παρανόμων γραφὴν ἐποίησε κατ' αὐτοῦ τῷ βουλομένῳ Ἀθηναίων. καὶ ἔστιν, εἰσελθόντα εἰς τὸ δικαστήριον,

εἰσὶ, ἐξελέγξαι, ὡς οὐκ ἄξιός ἐστι τῆς δωρεᾶς, ἀλλὰ παρὰ τοὺς νόμους Ἀθηναῖος γέγονε. Post hæc violatarum legum actionem, cuique Atheniensium volenti in eum dedit: liceatque ingresso in judicium, redarguere, indignum eum illo munere, sed contra leges factum Atheniensem esse. Inter eos, qui indigni censebantur, servi habiti: qui natura, non calamitate aliqua, tales essent. Dion Chrysostomus, Orat. xv. *Οὐκ οἶσθα τὸν Ἀθήνησιν, ἔφη, νόμον· ὅτι τὸν φύσει δοῦλον γενόμενον οὐκ ἐᾷ μετέχειν τῆς πολιτείας. Ignoras, inquit, legem, quæ Athenis est: qua ei, qui natura servus sit, non permittitur civitatis participem fieri.*

Nec in civitatem recipi permittebat etiam Solon, nisi qui exilio perpetuo damnati essent, aut qui tota cum familia, vitæ tolerandæ causa, se Athenas contulissent. Plutarchus, in ejus Vita. *Παρέχει δ' ἀπορίαν καὶ ὁ τῶν δημοποιήτων νόμος, ὅτι γενέσθαι πολίτας οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγουσιν ἀειφυγίᾳ τὴν ἑαυτῶν, ἢ πανεστίοις Ἀθήναζε μετοικιζομένοις ἐπὶ τέχνῃ. Præbet vero etiam scrupulum lex de civibus adscriptitiis: quia recipi in civitatem vetat, nisi qui e patria sua in exilium perpetuum sint ejecti, aut Athenas, artis exercendæ gratia, cum familia universa commigraverint.*

Habebant vero illud privilegium cives, ut torquere eos non liceret. Lysias indicat, Orat. in Agoratum. *Ἀλλὰ μὴν οὐχ ὁμοιά γέ σοι καὶ ἐκείνοις ὑπῆρχε. πρῶτον μὲν γὰρ, Ἀθηναῖοι ἦσαν· ὥστε οὐκ ἐδεδίεσαν βασανισθῆναι. Verum sane non eadem tibi cum illis erat conditio. nam primo quidem, ipsi Athenienses: ita ut non metuerent ne torquerentur.*

Non civi, non licebat concionem advocare, judicare, aut cum aliquo jure agere. Lysias, in eadem Oratione. *Οὕτω μέντοι οὗτος πολὺ ὑμῶν καταφρονεῖ, ὥστε, οὐκ ὢν Ἀθηναῖος, καὶ ἐδίκαζε, καὶ ἐξεκλησίαζε, καὶ γραφὰς τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐγράφετο. Adeo quidem his vos contempsit, ut, quamvis non sit Atheniensis, tamen & jus dixerit, & concionem advocarit, & actiones instituerit.* Ex mox. *Ἐὰν δ' οὖ φάσκῃ, ἐρεσθε αὐτὸν, διότι φησὶν Ἀθηναῖος ποιηθῆναι. ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ ἀποδεῖξαι, τιμωρεῖσθε αὐτὸν, ὅτι καὶ ἐδίκαζε, καὶ ἐξεκλησίαζε, καὶ ἐσυκοφάντει πολλοὺς, ὡς Ἀθηναῖος τοὔνομα ἐπιγραφόμενος. Si negaverit, quærite ex eo, quare se Atheniensem factum dicat. Quod si nequeat demonstrare, pœnas de eo sumite, quod & jus dixerit, & concionem advocaverit, & falso multos accusaverit, adscripto nomine, ceu Atheniensis foret.*

Nec licebat peregrino mulierem Atticam uxorem ducere, ut nec

 civi

civi peregrinam. Si fecisset peregrinus, bonis omnibus mulctabatur, insuperque ipse etiam venum ibat: civis vero, si duxisset peregrinam, mille drachmas persolvebat: parsque tertia actoris erat. Demosthenes, Orat. in Neæram, ipsa legis verba ponit. Ἐὰν δὲ ξένος ἀστῇ συνοικῇ τέχνῃ ἢ μηχανῇ ἡτινιοῦν, γραφέσθω πρὸς τοὺς θεσμοθέτας Ἀθηναίων ὁ βουλόμενος, οἷς ἔξεστιν. ἐὰν δὲ ἁλῷ, πεπράσθω καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ, καὶ τὸ τρίτον μέρος ἔστω τοῦ ἑλόντος. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐὰν ἡ ξένη τῷ ἀστῷ συνοικῇ, κατὰ ταυτὰ καὶ ὁ συνοικῶν τῇ ξένῃ τῇ ἁλούσῃ, ὀφειλέτω χιλίας δραχμάς. *Si peregrinus mulierem civem duxerit, quacunque arte, aut machinatione, quilibet Atheniensis, cui id licebit, eum apud Thesmothetas accusato. Qui si convictus fuerit, venum detur cum & ipse, tum & bona ejus cuncta & tertia pars esto ejus qui convicerit. Eodem modo, si & civi peregrina cuipiam nupserit, eaque convicta peregrinitatis fuerit, qui cum illa matrimonium contraxerit, is mulctetur mille drachmis.* Ac subjungit mox Demosthenes. Τοῦ μὲν νόμου τοίνυν ἀκηκόατε, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, ὃς οὐκ ἐᾷ τὴν ξένην τῷ ἀστῷ συνοικεῖν, οὐδὲ τὴν ἀστὴν τῷ ξένῳ, οὐδὲ παιδοποιεῖσθαι τέχνῃ, οὐδὲ μηχανῇ οὐδὲ μιᾷ, ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιῇ, γραφὴν πεποίηκε κατ' αὐτοῦ εἶναι πρὸς τοὺς θεσμοθέτας κατά τε τοῦ ξένου καὶ τῆς ξένης· κἂν ἁλῷ, πεπρᾶσθαι κελεύει. *Legem igitur audivistis quidem, Judices, quæ nec peregrinam civi nubere, neque civem mulierem peregrino, nec suscipere ex ea liberos, arte ulla, aut machinatione, sinit. Quæ si quis violaverit, actionem contra eos dedit apud Thesmothetas, tam contra peregrinum, quam contra peregrinam: qui si convincantur, eos venum dari jubet.*

Neque etiam in foro quæstum facere ullum poterat: idque ex Solonis lege, quæ deinde renovata ab Aristophante fuit. Idem Orator, in eadem Oratione. Τούτου ὅλως τοὐναντίον ἀποδείξω, ὅτι οὐκ ἔξεστι ξένῳ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐργάζεσθαι. καί μοι λαβὼν ἀνάγνωθι πρῶτον τὸν Σόλωνος νόμον. ΝΟΜΟΣ. Λάβε δὴ καὶ τὸν Ἀριστοφῶντος. οὕτω γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτον ἔδοξεν ἐκεῖνος καλῶς, καὶ δημοτικῶς, νομοθετῆσαι, ὥστε ψηφίσασθαι πάλιν ἀνανεώσασθαι. *Ego hujus omnino contrarium probato, non licere peregrino in foro questum facere. Cape primum, ac lege mihi, Solonis legem.* LEX. *Cape etiam Aristophontis legem. Is enim eam adeo recte, & populariter, latam censuit, ut decreverit renovandam.* Denique civis judicari nusquam poterat, nisi Athenis. Libanius, Declam. XIII. Ἀναγνώσομαι μὲν τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, οἳ τὸν Ἀθηναῖον Ἀθήνησι κρίνουσιν. *Recitabo leges Solonis, quæ Atheniensem Athenis judicant.*

CA-

CAPUT VII.

Vetita convitia in mortuos, atque vivos: & his quidem, certis locis. Pœna etiam peccantium indicata. Neque ſervo licitum convitiari homini libero: actioque adverſus eum apud Theſmothetas data.

Ex quoque maledicta vetuit. Ariſtoteles, Ethic. Nicomach. lib. v. cap. I. Προστάττει δ' ὁ νόμος καὶ μηδὲ κακηγορεῖν. *Præcipit vero etiam lex non maledicere.* Eſtque id a Solone vetitum; ne in vivos, mortuoſve, uſquam fieret. Ac mortuis quidem, univerſim male dicere prohibebat: vivis vero, apud ſacra, judicia, curias, & ludos. quique iſthic deliquiſſet, drachmis quinque mulctabatur: quarum tres, cedebant læſo; duæ reliquæ, ærario. Plutarchus, in Solonis Vita. Ἐπαινεῖται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ κωλύων νόμος τὸν τεθνηκότα κακῶς ἀγορεύειν. καὶ γὰρ ὅσιον, τοὺς μεθεστῶτας ἱεροὺς νομίζειν, καὶ δίκαιον ἀπέχεσθαι τῶν οὐχ ὑπαρχόντων, καὶ πολιτικὸν ἀφαιρεῖν τῆς ἔχθρας τὸ ἀΐδιον. ζῶντα δὲ κακῶς λέγειν, ἐκώλυσε πρὸς ἱεροῖς, καὶ δικαστηρίοις, καὶ ἀρχείοις, καὶ θεωρίας οὔσης ἀγώνων. ἢ τρεῖς δραχμὰς τῷ ἰδιώτῃ, δύο δ' ἄλλας ἀποτίνειν εἰς τὸ δημόσιον, ἔταξε. *Commendatur item lex Solonis, quæ maledicta in defunctum jacere vetat. Pium enim eſt, vita functos putare ſanctos; ac juſtum, abſtinere ab iis qui non exſtant: tum civile, tollere odii æternitatem. Vivis autem convitium dicere, vetuit, in ſacris, & judiciis, & curiis, & ludis: aut tres drachmas læſo, perſolvendas ſtatuit, duaſque alias ærario.* De mortuis, ita Suidas, in Ἀποιχόμενοι. ἔθος δὲ ἦν τοῖς ἀρχαίοις, τοὺς ἀποιχομένους μὴ λοιδορεῖν· *Moris erat apud veteres, mortuis non male dicere.* Demoſthenes, adverſus Leptinem. Καὶ μὴν κἀκεῖνος τῶν καλῶς δοκούντων ἔχειν νόμων Σόλωνός ἐστιν· μὴ λέγειν κακῶς τὸν τεθνεῶτα, μηδ' ἂν ὑπὸ τῶν ἐκείνου τις ἀκούῃ παίδων. *Quin & illa etiam Solonis lex e numero eſt laudatarum: Mortuo non male dicendum, etiam ſi quis a liberis defuncti laceſſatur.* Huc pertinet illud Ariſtophanis.

Παῦε, παῦε, νεκρὸν γὰρ ὄντ' ἐλοιδόρει.

Compesce, compesce: non jam mortuo convitiabatur.

De vivis, atque illis locis, ubi haud fas convitiari, clare dicit etiam Lysias, in Orat. Pro Milite. Τοῦ νόμου ἀπαγορεύοντος, ἐάν τις ἀρχὴν ἐν συνεδρίῳ λοιδορῇ παρὰ τὸν νόμον, ζημιῶσαι ἠξίωσαν. *Cum lex vetet, ne quis magistrati in concessu publico contra legem convitietur, mulctandum, censuerunt.* Ac mox iterum. Τοῦ μὲν νόμου, διαῤῥήδην ἀγορεύοντος, τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ λοιδοροῦντας ζημιοῦν, ἀκηκόατε. *Audivistis legem, quæ disertis verbis jubet mulctare eos, qui in publico consessu convitia dicant.*

Quin & servus si convitiis hominem liberum proscidisset, actio in eum data apud Thesmothetas. Pollux, ubi de iis agit, tum & causis, quæ ad cognitionem ipsorum pertinerent, inter cæteras hanc exponit, lib. VIII. cap. VIII. sect. I. Καὶ ἐὰν δοῦλος κακῶς ἀγορεύῃ τὸν ἐλεύθερον. *Etiam si servus homini libero convitium dicat.*

CAPUT VIII.

Legati, accepto viatico, intra trigesimum diem proficisci tenebantur. Marcellinus emendatus. Plures si essent, eadem navi vehi prohibebantur. Annulario non licebat retinere sigillum annuli, quem vendidisset. Fulgure icti, ibi sepeliebantur, ubi cecidissent. Syrianus correctus. Maritum cæcum uxor ducere tenebatur. Captivi in Thesmophoriis dimittebantur. Qui concursum excitasset, capite luebat. Sopater duobus locis emendatus.

Egati ante trigesimum diem legationem inire jubebantur. Marius Victorinus, in Cic. Rhet. lib. II. *Est tarditas, ut in illa lege. Legatus intra diem trigesimum proficiscatur.* Ita tamen tenebatur, si viaticum a quæstore

ſtore accepiſſet. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Remotivus quemadmodum fit? Modis fit duobus: cum aut in perſonam removemus, aut in rem. In perſonam quemadmodum? Legatus intra trigeſimum diem naviget. Legatus, non accepto a quæſtore viatico, non navigavit intra trigeſimum diem: reus eſt male geſtæ legationis. Hic enim removet crimen in quæſtorem.* Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν πρεσβευτὴν, λαβόντα παρὰ τοῦ ταμίου τὰ ἐφόδια, ἄχρι τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, ἐξελθεῖν ἐπὶ τὴν πρεσβείαν. *Lex eſt, ut legatus, poſtquam viaticum a quæſtore acceperit, uſque ad trigeſimum diem, ad legationem proficiſcatur.* Sed legandum eo loco, πρὸ, pro ἄχρι. *ante trigeſimum diem*: ut apparet ex citatis Rhetorum Latinorum verbis.

Alia quoque de legatis lex fuit: ſi plures eſſent, ne eadem navi veherentur. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τοὺς πρεσβευτὰς μὴ συμπλεῖν. *Lex eſt, ne legati una navigent.*

Annulario non licebat, annuli, quem vendidiſſet, ſigillum retinere. Diogenes Laertius, in Solone, lib. I. Δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τοῦ πραθέντος δακτυλίου. *Annulario non licere ſigillum ſervare annuli, quem vendidiſſet.*

Fulguriti ibi ſepeliebantur, ubi cecidiſſent. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν σκηπτῷ βληθέντα, αὐτοῦ θάπτεσθαι οὗ ἔπεσεν. *Lex erat, ut, qui fulgure ictus eſſet, ibi ſepeliretur, ubi cecidiſſet.* Emendandus, eſt Syrianus, ad eundem. Νόμος, τὸν κεραυνῷ βληθέντα ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἐβλήθη, θάπτεσθαι. *Lex eſt, qui fulgure ictus eſſet, ut ſepeliretur eo loco, in quo ictus.* Corrupte hodie editur, ᾧ ἐβουλήθη. *in quo voluit.* Artemidorus, Onirocrit. lib. II. cap. VIII. Οὐ γὰρ οἱ κεραυνωθέντες μετατίθενται, ἀλλ', ὅπου ἂν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καταληφθῶσιν, ἐνταῦθα θάπτονται. *Non enim, qui fulmine icti ſunt, transferuntur, ſed ubi ab igne correpti ſunt, ibi ſepeliuntur.*

Maritum cæcum uxor ducere tenebatur. Marcellinus in Hermogenem. Νόμος, τῷ ἀνδρὶ τυφλῷ ὄντι ὀρεγέτω χεῖρα ἡ γυνή. *Lex eſt, ut mariio, qui cæcus ſit, uxor maxum porrigat.*

Captivi in feſto Theſmophoriorum liberi dimittebantur. Marcellinus idem, in eundem. Νόμος, ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις λύεσθαι τοὺς δεσμώτας. *Lex eſt, ut capt.vi in Theſmophoriis ſolvantur.*

Qui

Qui concursum in populo excitasset, capite luebat: Sulpitius Victor, in Institut. Orat. *Pauper orator, & dives, inimici. Dives fortiter fecit; petivit pauperis oratoris linguam, præmii nomine: accepit. postea concionante illo, stetit in concione, & flevit. lapidatione facta, occisus est dives: reus est pauper cætus, & concursus facti, secundum legem illam: Qui cætum, & concursum, fecerit, capite puniatur.* Sopater, in Hermogenem. Τοῦ ἀτίμου δίκης οὐ μέτεστιν. ἄτιμος, εὑρὼν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μοιχευομένην, ἔπειτα τοῦ μοιχοῦ κλάων· κατέλυσεν ὁ δῆμος τὸν μοιχὸν, καὶ κρίνεται δημοκοπίας. *Infami non licebat in jus vocare. Infamis, uxorem in adulterio deprehendens, adulterum persequitur plorans. Solvit adulterum populus, & ille populi concitati condemnatur.* Sed corruptus ille locus, ac scribendum: κατέλευσεν ὁ δῆμος τ. μ. *Lapidavit adulterum p.* Πότερον, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι δικάζεσθαι ἔκλαεν, ἢ τῇ ἀληθείᾳ θόρυβον βουλόμενος ποιῆσαι, καὶ ἐκκαλέσασθαι πρὸς ὀργὴν τὸν δῆλον. *Utrum, quod jure experiri haud posset, flevit; an revera, tumultum concitare volens, & ad iram evocare manifestum.* Etiam illic corrigendum: τὸν δῆμον. *populum.*

CAPUT IX.

Mulieres divertere a marito cupientes, ipsæ archontem accedebant, & divortii libellum apud eum deponebant. Contrahere non poterant supra pretium medimni hordei. Nec licebat interesse orationibus funebribus: Et medicinam facere prohibebantur: quod permissum tamen postea. De gravidis supplicium sumere non licebat, nisi post partum. Viduæ in filii puberis potestate erant.

Oeminæ, quæ virorum contumelias ferre non poterant, si divertere ab illis vellent, divortii literas ad archontem ipsæ ferre tenebantur. Observare est apud Plutarchum, in Alcibiade. Εὐγάμη δ' οὖσα, καὶ φίλανδρος,

λάνδρος, ἡ Ἱππαρέτη, λυπουμένη δ' ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν γάμον, ἑταίραις ξέναις καὶ ἀσταῖς συνόντος, ἐκ τῆς οἰκίας ἀπιοῦσα, πρὸς τὸν ἀδελφὸν ᾤχετο. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου μὴ φροντίζοντος, ἀλλὰ τρυφῶντος, ἐδεῖτο τὸ ἀπολείψεως γράμματα παρὰ τῷ ἄρχοντι θεῖναι, μὴ δι' ἑτέρων, ἀλλ' αὐτὴν παροῦσαν. ὡς οὖν παρῆν τοῦτο πράξουσα κατὰ τὸν νόμον, ἐπελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ συναρπάσας αὐτὴν, ἀπῆλθεν δι' ἀγορᾶς οἴκαδε κομίζων. *Hippareta vero, modesta quæ esset, & viri amans, mærore ab eo affecta circa matrimonium, quod consuesceret cum meretricibus peregrinis, & urbanis, domo egressa, ad fratrem concessit. Alcibiade vero nil curante, & luxui insuper dedito, oportebat eam divortii litteras apud archontem deponere, ipsam quidem præsentem, non per alios. Postquam itaque adfuit, hoc factura juxta legem, irrumpens Alcibiades, rapuit eam, ac per forum domum abduxit.* Hoc ipsum est, quod dicit Andocides, Orat. in Alcibiadem. Ἠνάγκασε τὴν γυναῖκα, σωφρονεστάτην οὖσαν, ἀπολιπεῖν, ἐλθοῦσαν πρὸς τὸν ἄρχοντα, κατὰ τὸν νόμον. *Coegit uxorem, quæ castissima erat, ut divortium faceret, & archontem accederet, secundum legem.*

Mulieri pariter ac puero non licebat cum aliquo contrahere de re, quæ medimni hordei pretium excederet. Hoc est, quod Harpocrationis verba volunt. Παιδὶ, καὶ γυναικὶ, οὐκ ἐξὸν συμβάλλειν πέρα μεδίμνου κριθῶν. *Puero, & fœminæ, non licet contrahere, supra medimnum hordei.* Suidas totidem pene verbis: nisi quod non recte illic legitur ἐμβάλλειν, pro συμβάλλειν. quod & aliis observatum. Isæus, Orat. de hæreditate Aristarchi. Ὁ γὰρ νόμος διαῤῥήδην κωλύει, παιδὶ μὴ ἐξεῖναι συμβάλλειν, μηδὲ γυναικὶ, πέρα μεδίμνου κριθῶν. *Lex enim diserte vetat, ne puero, neve mulieri, contrahere liceat supra medimnum hordei.* Hinc est, quod mulieres Concionatrices apud Aristophanem in ea fabula, quasi mutata reip. forma, dicant de viris.

—— ἀλλ' οὐ κύριος
Ὑπὲρ μέδιμνον ἐστ' ἀνὴρ ἔτι.

—— *Sed non dominus*
Super medimnum est vir nullus amplius.

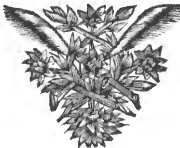
Ubi Scholiastes vetus. Νόμος ἦν ταῖς γυναιξὶν, ὑπὲρ μέδιμνον τὶ μὴ συναλλάσσειν. ἐκ ἔσονται ἂν, φησὶν, οἱ ἄνδρες ὑπὲρ μέδιμνον κύριοι, ἐπειδὴ ἀντέστραπται ἡ πολιτεία. *Lex erat mulieribus, ne quid contraherent supra medimnum, at nunc, inquit, nihil viri valebunt supra medimnum; quando nunc conversa est reip. administratio.*

Non licebat item interesse orationibus funebribus. Libanius, Declam. VI. Tom. I. Οὐ γὰρ νόμος τοῖς περὶ τοῦ θανάτου λόγοις ἐκείνην παρεῖναι. *Vetat enim lex, ne mulier orationibus funebribus intersit.*

Nec licebat medicinam facere. Hyginus, Mytholog. cap. CCLXXIV. *Athenienses caverant, ne quis servus, aut fœmina, artem medicinam disceret.* Sed postea ingenuis permissum est. Idem Hyginus ibidem, paullo post. *Tunc Athenienses legem emendarunt, ut ingenuæ artem medicinam discerent.*

Neque gravidas supplicio afficere concedebatur, nisi postquam peperissent. Anonymus, Probl. Rhet. XXV. Τὴν ἐπὶ θανάτῳ καταδικασθεῖσαν, ἔγκυον οὖσαν, μὴ ἀναιρεῖν, ἕως τέκῃ. *Eam quæ capitis damnata est, ne liceat supplicio afficere, quoad pepererit.*

Viduæ si filium haberent puberem, in ejus potestate erant. Vide quæ ubertim dixi Attic. Lect. lib. III. cap. XXIV.

CA-

CAPUT X.

Pupilli sub tutela archontis. Pupillæ vero, item matri pupillorum nubere tutori, aut ejus filio, non licebat: neque matri cum tutore, ejusve filio, habitare. Si pupillus agere cum tutore vellet, intra quinquennium illud facere tenebatur. Prodigi infames erant; & suggesto arcebantur.

Upilli sub cura ac tutela archontis erant. Æschines in Timarchum. Καὶ τοὺς νόμους λέγων, οἳ κελεύουσι τὸν ἄρχοντα τῶν ὀρφανῶν ἐπιμελεῖσθαι. *Etiam Leges dicens, quæ jubent archontem pupillorum curam gerere.* Etiam in utero matris. Demosthenes, in Macartatum. Νόμος. Ὁ ἄρχων ἐπιμελείσθω τῶν ὀρφανῶν, καὶ τῶν ἐπικλήρων, καὶ τῶν οἴκων ἐξερημουμένων· καὶ τῶν γυναικῶν, ὅσαι μένουσιν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀνδρῶν τῶν τεθνηκότων, φάσκουσαι κυεῖν, τούτων ἐπιμελείσθω. Lex. *Archon curam gerat pupillorum, & pupillarum, quæ ex asse hæredes erant; item ædium vacuarum: insuper mulierum, quæ in ædibus manent maritorum defunctorum, ac se gravidas esse dicunt, harum curam gerat.*

Virgini vero pupillæ non licebat nec tutori, neque filio ejus, nubere. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος. μὴ γαμεῖσθαι τὴν ὀρφανὴν μήτε τῷ ἐπιτρόπῳ, μήτε τῷ τοῦ ἐπιτρόπου παιδί. *Lex est; ne pupilla aut tutori suo nubat, aut ejus filio.* Cyrus, de Diff. Stat. Νόμος, τὴν ὀρφανὴν μήτε τὸν ἐπίτροπον γαμεῖν μήτε τὸν τοῦ ἐπιτρόπου παῖδα. *Lex prohibet, ne pupilla tutori nubat, ejusve filio.*

Sed & viduæ ejus, cujus sub curatela essent, atque filii item ejus, matrimonio abstinere jubebantur. Syrianus in Hermogenem. Νόμος, τὴν ἐπιτροπευομένην γυναῖκα μήτε τὸν ἐπίτροπον, μήτε τὸν παῖδα αὐτοῦ, γαμεῖν. *Lex est, ne mulier, sub curatela constituta, sive curatori suo, sive filio ejus, nubat.* Etiam nec cohabitare curatori licebat; nec tutelam pupillorum gerere ei, ad quem bona eo-

 rum,

rum, si defungi contigisset, perventura erant. Verba ecce, in Solone, lib. I. Κάλλιστον δὲ κἀκεῖνο· Τὸν ἐπίτροπον τῇ τῶν ὀρφανῶν μητρὶ μὴ συνοικεῖν, μηδ' ἐπιτροπεύειν, εἰς ὃν ἡ οὐσία ἔρχεται, τῶν ὀρφανῶν τελευτησάντων. *Præclarissimum item illud: ne cum pupillorum matre habitaret tutor; neve is tutelam gereret, qui futurus pupillorum defunctorum hæres esset.*

Si quid in pupillos tutor deliquisset, iis intra annos quinque agendum erat. Demosthenes, Orat. adversus Nausimachum. Βούλομαι καὶ τοῦτον ὑμῖν τὸν νόμον εἰπεῖν, ὅστις διαρρήδην λέγει· ἐὰν πέντε ἔτη παρέλθῃ, καὶ μὴ δικάσωνται, μηκέτ' εἶναι τοῖς ὀρφανοῖς δίκην περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς ἐγκλημάτων. *Eam quoque vobis legem recitabo, quæ aperte dicit; Si quinquennium præterierit, neque venerint in judicium, non licere agere pupillis de iis quæ in tutela delicta fuerint.* Et mox. Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, τοῦ νόμου λέγοντος ἄντικρυς, ἐὰν μὴ πέντε ἐτῶν δικάσωνται, μηκέτ' εἶναι τοῖς ὀρφανοῖς δίκην. *Auditis, judices, legem contra dicentem; nisi intra quinquennium egerint, non licere deinceps agere.* Et postea, Τῶν μὲν ἐξ ἀρχῆς ἀδικημάτων οὐ δίδωσιν ἔξω πέντε ἐτῶν τὰς δίκας τοῖς ὀρφανοῖς ὁ νόμος, κατὰ τῶν οὐκ ἀφειμένων ἐπιτρόπων. *Lex pupillis primarum etiam injuriarum actionem non dat extra quinquennium, in tutores nondum absolutos.* Meminit etiam in Orat. pro Phormione.

Prodigi infames erant. Idem Diogenes, loco citato. Ἐάν τις μὴ τρέφῃ τοὺς γονέας, ἄτιμος ἔστω· ἀλλὰ καὶ ὁ τὰ πατρῷα κατεδηδοκὼς, ὁμοίως. *Si quis parentes non alat, infamis esto: eodem modo, qui bona paterna abligurierit.* Anonymus Problem. Rhet. XLIV. Ὁ καταναλώσας πατρῴαν οὐσίαν, ἄτιμος ἔστω. *Qui paternas facultates prodegerit, infamis esto.* Itaque suggesto etiam arcebantur. Æschines, in Timarchum. Τέταρτον τίσι διαλέγεται (ὁ νομοθέτης;) εἰ τὰ πατρῷά φησι κατεδηδοκὼς, ἢ ὧν ἂν κληρονόμος γένηται. Τὸν γὰρ τὴν ἰδίαν οἰκίαν κακῶς οἰκήσαντα, καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως παραπλησίως ἡγήσατο διαθήσειν· καὶ οὐκ ἐδόκει οἷόν τε εἶναι τῷ νομοθέτῃ, τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἰδίᾳ μὲν εἶναι πονηρὸν, δημοσίᾳ δὲ χρηστόν. οὐδ' ᾤετο δεῖν ὁ νομοθέτης τὸν ῥήτορα ἥκειν ἐπὶ τὸ βῆμα, τῶν λόγων ἐπιμεληθέντα πρότερον, ἀλλ' οὐ τοῦ βίου. *Quarto loco cum quibus agit (legislator?) si quis patrimonium, aut hæreditaria bona, per luxum absumserit. Nam qui suam familiam male administraverit eodem modo etiam remp. curaturum cen-*

censuit. neque fieri posse existimavit legislator, ut idem homo & privatim esset improbus, & publice bonus: aut decere, ut orator suggestum conscenderet, qui orationis habendæ prius, quam degendæ vitæ, rationem duxisset.

CAPUT XI.

Non licebat servos civitatis participes fieri, neve etiam manumitti in theatro. Prohibebantur quoque vinum bibere, sicce ungi, puerosque amare ingenuos: quique id facerent, publico flagello urbis quinquaginta verbera accipiebant. Neque ad Eumenidum pompam, aut Thesmophoria admittebantur. Belli tempore non licebat eos verberare; si quis verberasset tamen, manumittere cogebatur. Neque extra illud etiam ulla injuria afficere. Si quis affecisset tamen, in hunc actio dabatur. Venditorum morbum indicare venditores oportebat. Artem medicam discere illis non licebat: nec Harmodii, aut Aristogitonis, nomine appellari. In illos vero actio erat apud tribum dominorum.

Ervis civitatem dare non licebat, si natura tales essent. Dion Chrysostomus, Orat. xv. Οὐκ οἶσθα τὸν Ἀθήνησιν, ἔφη, νόμον, παρὰ πολλοῖς δὲ καὶ ἄλλοις, ὅτι τὸν φύσει δοῦλον γενόμενον οὐκ ἐᾷ μετέχειν τῆς πολιτείας. *Nescis, inquit, Atheniensium legem, quæ & apud alios multos obtinet, quæ illum, qui natura servus est, participem civitatis fieri non permittit.*

Nec licebat in theatro manumittere. Æschines, in Ctesiphontem. Καὶ διαρρήδην (ὁ νόμος) ἀπαγορεύει μήτε οἰκέτην ἀπελευθεροῦν ἐν τῷ θεάτρῳ. *Et expresse (lex) edicit, ne vel servus in theatro liberetur.*

Vinum quoque bibere prohibebantur, nisi primo Anthesteriorum die, qui Πιθοιγία dicebatur. Proclus, ad Hesiodi Ἔργων lib. I. Καὶ ἐν τοῖς πατρίοις ἐστὶν ἑορτὴ Πιθοιγία, καθ᾽ ἣν οὔτε οἰκέτην, οὔτε μισθωτὸν εἴργειν τῆς ἀπολαύσεως τοῦ οἴνου θεμιτὸν ἦν. *Inter patria festa est Pithœgia, qua nec servum, nec mercenarium, usu vini prohibere est concessum.*

Prohibebantur quoque sicce ungi, & pueros amare ingenuos. Plutarchus, in Solonis Vita. Καὶ νόμον ἔγραψε, διαγορεύοντα, δοῦλον μὴ ξηραλοιφεῖν, μηδὲ παιδεραστεῖν. *Legem etiam scripsit, quæ diserte vetabat, ne se servi sicce ungerent, neve pueros amarent.* Idem, in Amatorio, Καὶ Σόλων δούλοις μὲν ἐρᾷν ἀρρένων παίδων ἀπεῖπε, καὶ ξηραλοιφεῖν. *Et Solon servis quidem interdixit sicca unctione, & amore puerorum.* Ac rursum occurrit in Convivio Sapientum. De amore puerorum, sunt & Marcellini verba, in Hermogenem. Δοῦλον ἐλευθέρου παιδὸς μὴ ἐρᾷν. *Ne servus puerum ingenuum amet.* Si quis faceret, publico flagello urbis verbera accipiebat quinquaginta. Æschines in Timarchum. Πάλιν ὁ αὐτὸς οὗτος εἶπε νομοθέτης, δοῦλον ἐλευθέρου παιδὸς μὴ ἐρᾷν, μήτ᾽ ἐπακολουθεῖν, ἢ τύπτεσθαι τῇ δημοσίᾳ μάστιγι πεντήκοντα πληγάς. *Rursus idem legislator edixit, ne servus puerum ingenuum vel amet, vel assectetur: aut publico flagello quinquaginta plagis afficiatur.*

Neque ad Eumenidum pompam admittebantur. Philo, lib. Περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον. Διό μοι δοκοῦσιν οἱ τῶν ἑλλήνων ὀξυδερκέστατοι Ἀθηναῖοι, τὴν ἐπὶ ταῖς Σεμναῖς θεαῖς πομπὴν ὅταν στέλλωσι, δοῦλον μηδένα προσλαμβάνειν τὸ παράπαν. *Ideo mihi videntur perspicacissimi Græcorum, cum pompam Eumenidibus ducunt, nullum omnino servum adhibere.*

Ita quoque a Thesmophoriis arcebantur. Euripides, apud Aristophanem, in Thesmoph.

—— Σὺ δ᾽ ἄπιθ᾽, ὦ Θρᾷττ᾽, ἐκποδών.
Δούλοις γὰρ οὐκ ἔξεστ᾽ ἀκούειν τῶν λόγων.

—— *Tu vero, Thratta, facesse te hinc.*
Neque enim servis licet hos sermones audire.

Belli tempore, verberare non licebat; si quis tamen verberasset, manumittere cogebatur. Anonymus, Problem. Rhet. LIX. Νόμος ἐκέλευεν, ἕως ἂν συνίστηται ὁ πόλεμος, μηδένα ἔχειν ἐξουσίαν τύπτειν τὸ δοῦλον· εἰ δὲ μὴ, ἵνα ἐλευθερῶται ὁ δοῦλος. *Lex jubebat, ne quis servum, quam diu duraret bellum, verberaret: si quis faceret, uti servus libertati traderetur.* Sed nec alias afficere injuria qualicunque fas erat. Demosthenes, adversus Midiam. Νόμος. Ἐάν τις ὑβρίζῃ τινὰ, ἢ παῖδα, ἢ γυναῖκα, ἢ ἄνδρα, τῶν ἐλευθέρων ἢ, τῶν δούλων, ἢ παράνομόν τι ποιήσῃ εἰς τούτων τινὰ, γραφέσθω πρὸς τοὺς θεσμοθέτας ὁ βουλόμενος Ἀθηναίων οἷς ἔξεστιν. *Lex. Si quis aliquem contumelia affecerit, sive puerum, sive mulierem, sive virum, ex ingenuis, aut servis, aut quid legibus interdictum in eorum quenquam admiserit, eum quicunque volet Atheniensium, cui id licet, apud Sexviros deferto.* Et postea iterum. Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦ νόμου τῆς φιλανθρωπίας, ὃς οὐδὲ τοὺς δούλους ὑβρίζεσθαι ἀξιοῖ. *Auditis, o viri Athenienses, humanitatem legis, quæ nec servos contumelia vult affici.* Itaque injuriarum quoque actio dabatur. Athenæus, lib. VI. Ἀθηναῖοι δὲ, καὶ τῆς τῶν δούλων προνοοῦντες τύχης, ἐνομοθέτησαν, καὶ ὑπὲρ δούλων γραφὰς ὕβρεως εἶναι. *Athenienses vero, etiam servorum fortunæ prospectum cupientes, lege lata statuerunt, uti de injuria illata servis actio esset.* Quin puniti sæpe morte, qui in illos deliquissent, pro injuriæ gravitate. Demosthenes, adversus Mediam. Ὅμως οὐδ' ὅσων ἂν τιμὴν καταθέντες δούλους κτήσωνται, οὐδὲ τούτους ὑβρίζειν ἀξιοῦσιν· ἀλλὰ νόμον δημοσίᾳ τὸν ταῦτα κωλύοντα τίθενται τουτονί· καὶ πολλοὺς ἤδη, παραβάντας τὸν νόμον τοῦτον, ἐζημιώκασι θανάτῳ. *Tamen ne illos quidem, quos pretio sibi comparatos servos habeant, affici injuria volunt: sed & legem, publice hæc prohibentem, statuerunt: ac jam multos, qui hanc legem violassent, mortis pœna affecerunt.*

Si quis morbo laborantem servum venderet, ille morbum indicare tenebatur: ni fecisset, jure cum hoc agere permittebatur. Suidas, in Εἰσαγωγὴ οἰκέτου. Τοῦ πραθέντος οἰκέτου, εἴ τι ἔχει νόσημα, εἰ μὴ προεῖπεν ὁ πωλῶν, ἐφίησιν ὁ νόμος τῷ ὠνησαμένῳ, διακρίνεσθαι πρὸς τὸν πεπρακότα, πρότερον ἀπογραψάμενον πρὸς τὰς ἀρχὰς τὴν αἰτίαν. *Venditi servi morbum, si quem habeat, nisi venditor prædixerit, permittit lex emptori agere cum venditore, exposita per scriptum ante causa apud magistratum.*

Nulli

Nulli artem medicam discere permittebatur. Hyginus, Mythologici cap. CCLXXIV. *Athenienses caverant, ne quis servus artem medicinam disceret.*

Nec Harmodii nomen cuiquam, neque Aristogitonis, imponi concedebatur. Libanius, in Apologia Socratis. Εἰ γ' οὖν ἡγεῖτο δεινὸν ὁ Σόλων εἶναι τινὰ κατὰ τῶν ἐπῶν ἐξουσίαν τοῦ βουλομένου, πάντως ἂν ἔθηκε νόμον, εἴργοντα Ἀθηναίους τῆς βασάνου τῶν ἐπῶν· εἰ δὲ μὴ Σόλων, ἕτερος ἄν· ὥστε τῶν ὀνομάτων Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, ἔδοξεν ἡμῖν μηδένα δοῦλον τοῖς τύραννον καθελοῦσι ποιεῖν ὁμώνυμον. *Quocirca si grave esse existimasset Solon, de carminibus libere volenti loqui licere, legem omnino condidisset, quæ Athenienses versuum exploratione prohiberet: & ni Solon, alius fecisset quisquam. sicut de nominibus Harmodii, & Aristogitonis, nobis placuit; ne quis tyrannicidarum nomine appellaretur.*

Si quis vero accusare servos vellet, ei faciendum illud apud tribum dominorum. Harpocration. Πρὸς τὴν φυλὴν τοῦ κεκτημένου αἱ πρὸς τοὺς δούλους λαγχάνονται δίκαι. *Apud tribum domini actiones adversus servos instituebantur.* Eadem & Suidas tradit, totidem verbis.

CA-

CAPUT XII.

Nothi non habiti inter propinquos ; itaque paternis bonis, sacris omnibus, publicisque arcebantur : & accipiebant tantum mille drachmas, quæ Νόθεια *dicebantur. Scholiastes Aristophanis, & Suidas, emendati. Si legitimos eos facere pater vellet, referebat in tribules, atque nomen illis suum imponebat ; idque fieri, nisi concedente populo, non licebat. Inde in domum introducti, bonorum paternorum hæreditatem cum aliis legitimis liberis æqualiter accipiebant : ita tamen, ut legitimorum esset distributio, & electio nothorum. Ea de re locus Cyri emendatus. Inter nothos, etiam illi censebantur, qui ex matre peregrina nati. Dissidium Athenæi, & Plutarchi conciliatum.*

INter genere propinquos nothi minime censebantur. Discimus ex Aristophanis Avibus.

> Ἐρῶ δὲ δὴ καὶ τὸν Σόλωνός σοι νόμον.
> Νόθῳ δὲ μὴ εἶναι ἀγχι-
> Στείαν, παίδων ὄντων γνη-
> Σίων. ἐὰν δὲ παῖδες
> Μὴ ὦσι γνήσιοι, τοῖς
> Ἐγγυτάτω τοῦ γένους
> Μετεῖναι τῶν χρημάτων.

> *Dico autem jam & Solonis tibi legem.*
> *Spurio autem non esse affi-*
> *Nitatem, filiis existentibus legi-*
> *Timis. si vero filii*

Non sint legitimi, his,
Qui proximi sunt genere,
Participationem esse rerum.

Et observa, in verborum istorum fine, nec venisse in bonorum aliquam partem, si legitimi deessent, sed in genere proximos hæreditatem recidisse. Scholiastes, eo loco, dicit tantum exclusos nothos, si legitimæ filiæ essent. Νόμος ἦν Ἀθηναίοις, γνησίας μὲν οὔσης θυγατρὸς, μὴ κληρονομεῖν τὸν νόθον τὰ πατρῷα. *Lex erat Atheniensibus, si legitima esset filia, ne paternam hæreditatem nothus cerneret.* Dabantur vero ex facultatibus paternis mille drachmæ; eaque Νοθεῖα appellabantur. Aristophanes, fabulâ citatâ.

Τί δ' ἢν ὁ πατὴρ ἐμοὶ διδῷ τὰ χρήματα
Τὰ νοθεῖ' ἀποθνήσκων; ——

Quid vero si pater det mihi pecuniam
Notho debitam moriens?

Quem locum respexit Pollux, lib. III. cap. II. Ἀριστοφάνης δὲ, νοθεῖα τὰ χρήματα καλεῖ, τὰ τοῖς νόθοις διδόμενα. *Aristophanes vero, Nothea vocat pecuniam, quæ nothis datur.* Ac fuisse mille drachmas, tradit Harpocration. Νοθεῖα, τὰ τοῖς νόθοις ἐκ τῶν πατρῴων, διδόμενα οὕτω καλεῖται· ἦν δὲ μέχρι χιλίων δραχμῶν. *Nothea: ita dicuntur, quæ nothis dantur ex bonis paternis: erantque ad mille drachmas.* Totidem verbis etiam Suidas, in Νοθεῖα. Corruptus autem locus Scholiastæ Comici, loco citato; ubi exponit, quænam τὰ νοθεῖα fuerint. Νόμος δὲ ἦν Ἀττικὸς, τοῖς νόθοις μέχρι πέντε μνῶν καταλιμπάνειν. *Lex erat Attica, ut nothis relinquerentur minæ quinque.* Repone, μέχει δέκα μνῶν, *minæ decem.* Et idem mendum est apud Suidam, in Ἐπίκληρος. Nam una mina drachmas continebat centum: itaque ad constituendas mille drachmas requiruntur minæ decem. Natum est mendum ex confusione numerorum έ & ί.

Ut verò paternis bonis, ita quoque sacris omnibus, publicisque, arcebantur. Isæus, in Orat. de hæreditate Philoctemonis. Τοὐναντίον τούτων συμβέβηκεν, ἢ ὡς ὁ νόμος γέγραπται. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἔστι· νόθω,

θῳ, μηδὲ νόθῃ, εἶναι ἀγχιστείαν μήθ' ἱερῶν, μήθ' ὁσίων, ἀπ' Εὐκλείδου. Itaque contra factum est, atque lex scripta habet. In ea enim edicitur; ne ad sacra, publicave, nothus, aut notha, admittatur: idque ab Euclide.

Si legitimos eos facere pater vellet, in tribules referebat: quod licebit observare apud Comicum, eodem loco; ubi ita loquitur Hercules nothus.

> ΗΡ. Ἐμοὶ δ' ἄρ' οὐδὲν τῶν πατρῴων χρημάτων
> Μέτεστιν; ΠΕΙ. οὐ μέντοι νὴ Δία. λέξον δέ μοι.
> Ἤδη σ' ὁ πατὴρ εἰσήγαγ' εἰς τοὺς Φράτερας;
> ΗΡ. Οὐ δῆτ' ἐμέγε. ——

> HER. *An vero mihi non licet, paternarum facultatum*
> *Participem fieri?* PI. *non quidem, per Jovem. sed dic mihi,*
> *An ne pater te introduxit ad tribules?*
> HER. *Non certe me.* ——

Meminit etiam Plutarchus, in Perisle, ubi dicit, orbatum filiis duobus legitimis, & unicum tantum nothum habentem, veniam a populo accepisse, ut eum in tribules referret, & suo nomine appellaret. Ubi illud quoque disce; non legitimum sibi ullum facere cuiquam licuisse, nisi prius populo consentiente: tum & nomen item illis immutatum. Ἡ παροῦσα δυστυχία τοῦ Περικλεῖ περὶ τὸν οἶκον, ἐπέκλασε τοὺς Ἀθηναίους· καὶ, δόξαντες αὐτὸν νεμεσητά τι παθεῖν, ἀνθρωπίνως τε δεῖσθαι, συνεχώρησαν ἀπογράψασθαι τὸν νόθον εἰς τοὺς φράτορας, ὄνομα θέμενον τὸ αὐτοῦ. *Præsens domestica Periclis calamitas infregit Athenienses: ac, rati eum indigna pati, & humanibus afflictum, concessere, ut referret in tribules filium nothum, nomenque ei suum imponeret.*

Post quæ in domum introducebantur, & hæreditatem patris cum legitimis aliis filiis æqualiter accipiebant. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος. τὸν γνήσιον, καὶ τὸν νόθον, ἰσοκληρονόμους εἶναι, ἐὰν τὸν νόθον ὁ πατὴρ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγάγῃ. *Lex est, ut legitimus, & nothus, æqualiter hæreditatem cernant, si nothum pater in domum introduxerit.* Hæc legitimorum tamen his prærogativa erat, ut hæreditatem

tatem ipsi distribuerent, & electionem partis notho darent. Sopater alibi, ad eundem Hermogenem. Ἐξεῖναι τοῖς πατράσιν, ἰσοκληρονόμους θεῖναι τοὺς νόθους τοῖς γνησίοις. ἔχων τις νόθον ἐκ δούλης, καὶ γνήσιον, ἔταξεν ἀμφοτέρους ἰσοκληρονόμους. ὁ νόμος δίδωσι τῷ γνησίῳ τῆς διανομῆς τὴν ἐξουσίαν. ὃς τὴν πᾶσαν οὐσίαν μερίδα θεὶς, ἀντέθηκε τῇ ἑτέρᾳ μερίδι τὴν τοῦ νόθου μητέρα, καὶ ἐπέτρεπεν ἐκλέγεσθαι. *Licere patribus æqualiter hæredes statuere nothos cum legitimis. quidam, habens nothum ex serva, & legitimum, ambos æqualiter hæredes scripsit. Lex dat legitimo distribuendi potestatem; qui, in una parte posita universis facultatibus, matrem nothi in altera ponit: inde imperat ut eligat.* Cyrus, de Diff. stat. cap. Περὶ καταδοφισμοῦ. ἔχων τις γνήσιον, ἔσχε καὶ ἐκ δούλης παῖδα. νόμου κελεύοντος, διανέμειν μὲν τὸν πρεσβύτερον, αἱρεῖσθαι δὲ τὸν νεώτερον. &c. *Quidam habens filium legitimum, habuit alterum etiam natum ex serva. Lege jubente, ut distribueret major natu, eligeret minor, &c.* Ita locum eum emendo; in quo hodie nimium corrupte editur, διαμένειν μὲν τὸν πρεσβύτερον, αἱρεῖσθαι δὲ τὸν πρεσβύτερον. *Ut permaneret quidem major natu, & eligeret major.* Sulpitius Victor, in Institut. Orat. *Qui habebat ex legitimis nuptiis filium, alterum ex ancilla suscepit. Lex erat, ut patrimonium commune divideret, qui esset major ex fratribus: eligeret minor.*

Inter nothos, etiam illi censebantur, qui e matre peregrina nati essent: lexque ea sub Euclide archonte lata, ab Aristophonte rhetore. Athenæus, lib. XIII. Ἀριστοφῶν δὲ ὁ ῥήτωρ, ὁ τὸν νόμον εἰσενέγκων ἐπ' Εὐκλείδου ἄρχοντος, ὃς ἂν μὴ ἐξ ἀστῆς γένηται, νόθον εἶναι, αὐτὸς ἀπεδείχθη ὑπὸ Καλλιάδου τοῦ κωμικοῦ ἐν χλωρίδος τῆς ἑταίρας παιδοποιούμενος. *Aristophon vero rhetor, qui archonte Euclide legem tulit, uti nothus censeretur ex non cive matre natus, ipse a Calliade comico est ostensus liberos ex Chloride scorto sustulisse.* Quin hoc ipsum multo ante sciverat Pericles; ut Plutarcho, in ejus Vita, memoratur. Εἰσηγήσατο λυθῆναι τὸν περὶ τῶν νόθων νόμον, ὃν αὐτὸς εἰσενηνόχει πρότερον. *Legem de nothis, quam ipse antea tulerat, suasit antiquandam.* Moxque, legem explicans, addit. Εἶχε δ' οὕτω τὰ περὶ τὸν νόμον. ἀκμάζων ὁ Περικλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸ πάνυ πολλῶν χρόνων, καὶ παῖδας ἔχων, ὥσπερ εἴρηται, γνησίους, νόμον ἔγραψε, μόνους Ἀθηναίους εἶναι τοὺς ἐκ δυοῖν Ἀθηναίων γεγονότας. *Quod ad legem an-*

tem

tem attinet, ita habet. Pericles, cum multo ante tempore in rep. floreret, filios, ut dictum, est, legitimos habens, legem tulit, ut Athenienses demum illi soli censerentur, qui parente utroque Atheniensi nati essent. Confirmat tamen ista Athenæi verba Demosthenes, in Eubuliden. Τοῖς χρόνοις τοίνυν οὕτω φαίνεται γεγονώς, ὥστε, εἰ κατὰ θάτερα ἀστὸς ἦν, εἶναι πολίτην προσήκειν αὐτόν. γέγονε γὰρ πρὸ Εὐκλείδου. *Illis itaque temporibus natus fuit, ut, etiamsi ex altera duntaxat parte civis fuisset, civem eum haberi oporteret, natus enim fuit ante Euclidem.* Sed dissidium compono: ac sciendum, legem a Pericle latam quidem, verum mox & abrogatam; ut videre est, in verbis Athenæi, jam citatis: posteaque ab Euclide restitutam.

CAPUT XIII.

Liberos habenti legitimos non licebat testamentum facere: & initio etiam si quis non haberet: donec Solon id mutavit. qui constituit nihilominus, ut testator sanæ mentis, atque suæ spontis, esset. Intestatis, liberosque non habentibus, genere proximi succedebant: & in istis mares omnes, quique ex iis nati essent, fœminis præferebantur, quive ex illis processissent.

Liberos legitimos habenti non licebat testamentum ullum facere. Isæus, in Orat. de hæred. Philoctem. Ὁ νόμος ἀποδίδωσι τοῖς υἱεῖ τὰ τοῦ πατρὸς, καὶ οὐδὲ διαθέσθαι ἐᾷ ὅτῳ ἂν ὦσι παῖδες γνήσιοι. *Lex dat filio bona patris, nec permittit testamentum facere ei qui liberos habeat legitimos.* Nisi tamen abdicati illi erant; nam hæreditate illi arcebantur. Hermogenes, in Partit. Ὁ ἀποκήρυκτος μὴ μετεχέτω τῶν πατρώων. *Abdicatus ne sit particeps bonorum paternorum.* Syrianus. Ὁ νόμος λέγων, τὸν ἀποκήρυκτον μὴ μετέχειν τῶν πατρώων. *Lex dicens, abdicatum non esse participem bonorum.*

Initio vero neque jus condendi testamenti erat, si liberi legitimi

non essent ulli: sed mox Solon id correxit; & permisit liberam illis potestatem, si qui liberos non haberent. Plutarchus, in ejus Vita. Εὐδοκίμησε δὲ κἀν τῷ περὶ διαθηκῶν νόμῳ. πρότερον γὰρ οὐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα, καὶ τὸν οἶκον, καταμένειν. ὁ δ' ᾧ βούλεται τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὑτοῦ, φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον, καὶ χάριν ἀνάγκης· καὶ τὰ χρήματα, κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν. *Magnam quoque sibi existimationem peperit lege de testamentis lata. Antea enim non licebat testamentum condere; nam defuncti opes domumque, penes genere proximos manere oportebat. Hic liberum fecit, si liberi non eßent, res suas, cui vellet, dare: praetulitque amicitiam generi, & gratiam necessitati: & effecit, ut pecuniæ poßeßorum propriæ eßent.* Demosthenes, adversus Leptinem. Ὁ μὲν Σόλων ἔθηκε νόμον, ἐξεῖναι δοῦναι τὰ ἑαυτοῦ, ὅτῳ ἄν τις βούληται, ἐὰν μὴ παῖδες ὦσι γνήσιοι. *Solon quidem legem tulit; licere, si liberi non sint legitimi, quemvis hæredem instituere.* Meminitque iterum, in Stephanum, Orat. 11.

Oportebat eum tamen sanæ mentis, atque suæ spontis, esse: nec uxore per blanditias, aliove per vim illud extorquente. Plutarchus indicat, in subjunctis statim verbis. Οὐ μὴν ἀνέδην γε πάλιν, οὐδ' ἁπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν, ἢ φαρμάκων, ἢ δεσμῶν, ἢ ἀνάγκῃ καταχεθεὶς, ἢ γυναικὶ πειθόμενος. *Nec temere tamen, aut simpliciter, dare indulsit: sed, si non per morbum, pharmacumve, neque vinculis, aut necessitate constrictus, vel uxoris blanditiis inductus esset.* Et in Quæst. Rom. Ὡς Σόλων, γράψας, τὰς δόσεις κυρίας εἶναι τῶν τελευτώντων, πλὴν εἰ μή τις ἀνάγκῃ συνεχόμενος, καὶ γυναικὶ πειθόμενος, τὴν μὲν ἀνάγκην ὡς βιαζομένην ὑπεξείλετο, τὴν δὲ ἡδονὴν ὡς παραλογιζομένην. *Quemadmodum Solon, qui legem tulit, ut donationes mortuorum rata essent: nisi quis, aut necessi ate coactus, aut ab uxore persuasus, excepisset, necessitatem vim intulisse, aut voluptatem in errorem induxisse.* Demosthenes, in Stephanum, Orat. 11. Ὅτε Σόλων εἰσῄει τὴν ἀρχὴν, τὰ ἑαυτοῦ διαθέσθαι εἶναι, ὅπως ἂν ἐθέλῃ, ἂν μὴ παῖδες ὦσι γνήσιοι ἄῤῥενες, ἂν μὴ μανιῶν, ἢ γήρως, ἢ φαρμάκων, ἢ νόσων ἕνεκεν, ἢ γυναικὶ πειθόμενος, ὑπὸ τούτων του παρανόμων, ἢ ὑπ' ἀνάγκης, ἢ ὑπὸ δεσμοῦ καταληφθείς. *Cum Solon magistratum iniret, sua legare, quo modo velit, liceat, nisi liberi sint legitimi mares: nisi quis fuerit furore percitus, aut senectute, aut veneficio,*

nescio, aut morbo præpeditus, aut a muliere impulsus, aut earum rerum aliqua, quæ legibus interdictæ sunt, aut necessitate, aut vinculis, circumventus. Et mox iterum. Σκέψασθε δὲ, καὶ διότι οὐδ' ἂν ἄπαις τις ᾖ, κύριός ἐστι τὰ αὑτοῦ διαθέσθαι, ἐὰν μὴ εὖ φρονῇ, νοσοῦντα δὲ, ἢ φαρμακῶντα, ἢ γυναικὶ πειθόμενον, ἢ ὑπὸ γήρως, ἢ ὑπὸ μανιῶν, ἢ ὑπὸ ἀνάγκης τινὸς καταληφθέντα, ἄκυρον κελεύουσιν εἶναι οἱ νόμοι. *Considerate porro, quare, nec si quis orbus est faciendi testamenti potestatem habeat. Si, inquit, deliret, aut ægrotet, aut venenum biberit, aut mulieri obsecutus, aut senio, aut furore, aut aliqua necessitate sit circumventus, ei potestatem leges negant.* Isæus, in Orat. de hæreditate Nicostrati. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ νόμος, ὦ ἄνδρες, οὐκ, ἐάν τις διαθῆται, μόνον, κυρίας εἶναι κελεύει τὰς διαθήκας, ἀλλ' ἐὰν εὖ φρονῶν. *Atqui lex, o viri, non etiam, si quis tantum testetur, rata jubet esse testamenta, verum si sit sana mentis.* Et mox iterum. Δοῦναι μὲν γὰρ ὁ νόμος οὐδενὶ ἐᾷ τὰ ἑαυτοῦ, ἐὰν ὑπὸ γήρως, ἢ ὑπὸ νόσου, ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἃ καὶ ὑμεῖς ἴστε, παρανοήσῃ. *Neque enim lex cuiquam res donare suas permittit, si aut senectute, aut morbo, aut aliis de causis, quas vos etiam novistis, delıraverit.* Rursum, de hæred. Philoctemonis. Οὗτοσὶ ὁ νόμος, ὦ ἄνδρες, κοινὸς ἅπασι κεῖται, ἐξεῖναι τὰ ἑαυτοῦ διαθέσθαι, ἐὰν μὴ παῖδες ὦσι γνήσιοι ἄῤῥενες, ἐὰν μὴ ἄρα μανεὶς, ἢ ὑπὸ γήρως, ἢ δι' ἄλλό τι τῶν ἐν τῷ νόμῳ παρανοῶν, διάθηται. *Hæc lex, o viri, omnibus communis posita est, ut de suis cuique bonis testamentum facere liceat; nisi si legitimi sint liberi masculi: aut nisi furiosus sit, aut senio, aut aliis rebus, quæ in legibus expresse, deliret is qui testamentum condere velit.*

Intestatis, liberosque non habentibus, succedebant genere proximi Suidas, in Ἀντιπίδικα. Τῶν μὴ θεμένων διαθήκας ἐπιδικάζεσθαι τὰς κλήσεις ὁ νόμος συγχωρεῖ τοῖς ἐγγυτάτω γένους. *In illorum, qui testamenta non fecerunt, hæreditatem in judiciis agere lex sinit genere proximos.* Ita tamen, uti mares, & progeniti ex illis, propiores censerentur, quamlibet remotiores genere forent. Luculentus admodum locus est Demosthenis, Orat. in Macartatum. Ὅστις ἂν μὴ διαθέμενος ἀποθάνῃ, ἐὰν μὲν παῖδας καταλίπῃ θηλείας, σὺν ταύταις, ἐὰν δὲ μὴ, τούσδε κυρίους εἶναι τῶν χρημάτων. ἐὰν δ' ἀδελφοὶ ὦσιν ὁμοπάτορες, καὶ ἐὰν παῖδες ἐξ ἀδελφῶν γνήσιοι, τὴν τοῦ πατρὸς μοῖραν λαγχάνειν. ἐὰν δὲ μὴ ἀδελφοὶ ὦσιν, ἢ ἀδελφῶν παῖδες, τοὺς ἐξ

αὐτῶν

αὐτῶν κατὰ ταυτὰ λαγχάνειν. κρατεῖν δὲ τοὺς ἄῤῥενας, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀῤῥένων, ἐὰν ἐκ τῶν αὐτῶν ὦσι, καὶ ἐὰν γένει ἀπωτέρω. ἐὰν δὲ μὴ ὦσι πρὸς πατρὸς μέχρι ἀνεψιαδῶν παίδων, τοὺς πρὸς μητρὸς τοὺς ἄνδρας κατὰ ταυτὰ κυρίους εἶναι. ἐὰν δὲ μηδὲ ἑκατέρωθεν ᾖ ἐντὸς τούτων, τὸν πρὸς πατρὸς ἐγγυτάτω κύριον εἶναι. *Quisquis intestatus moritur, siquidem liberos muliebris sexus reliquerit, filii cum hisce: sin minus, hi bona possidento. Sin fratres fuerint consanguinei, liberique ex fratribus legitimi, patris partem sortiuntor. Præferuntur autem mares, & e maribus prognati, si qui ex iisdem fuerint, etsi illi genere remotiores. Si vero non fuerint a patre usque ad sobrinorum liberos, ii qui sunt e matre masculi pari ratione potestatem habento. Sin ex neutra parte intra hos fuerint, a patre proximus obtineto.* Videndus quoque Isæus, in Orat. de hæred. Apollodori: &, de hæred. Hagniæ. Potiores vero esse mares, & e maribus progenitos, tradit etiam Demosthenes, uno atque altero loco, in Orat. in Leocharem.

CAPUT XIV.

Non licebat peregrinam pro propinqua elocare: quæque pœna delinquentibus constituta. Quæ ternuberet, infamis. Nuptura a parentibus ad tribules introducti, & legitima declarata: tum & sacrum illic factum, γαμηλία *appellatum: quod & sponsi faciebant.*

Eque fœminæ viro peregrino nubere, neque viro peregrinam ducere permissum fuit. Ac si peregrinus quidem cum fœmina cive matrimonium contraxisset, venditus cum ipse fuit, tum res ejus publicatæ; quarum triens ejus erat, quisquis reum peregisset: ac si cives peregrinam adscivisset, mille drachmis mulctabatur. Demosthenes, Orat. in Neæram. Ἐὰν δὲ ξένος ἀστῇ συνοικῇ τέχνῃ ἢ μηχανῇ ᾗ τινι οὖν, γραφέσθω πρὸς τοὺς θεσμοθέτας Ἀθηναίων ὁ βουλόμενος, οἷς ἔξεστιν. ἐὰν δὲ ἁλῷ, πεπράσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ, καὶ τὸ τρίτον μέρος ἔστω τοῦ ἑλόντος. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐὰν ἡ ξένη τῷ ἀστῷ συνοι-

συνοικῇ, κἂν ταῦτα καὶ ὁ συνοικῶν τῇ ξένῃ τῇ ἀλούσῃ, ὀφειλέτω χιλίας δραχμάς. Si peregrinus mulierem civem duxerit, quacunque arte, aut machinatione, quivis Atheniensium, cui id licet, eum apud Sex viros accusato. qui si damnatus fuerit, venundetur tum ipse, tum facultates ejus: ac triens sit ejus qui reum peregerit. Similiter si & peregrina civi cuipiam nupserit, pari ratione is etiam, qui peregrinitatis convictam duxerit, mille drachmis mulctetur. Si quis cuipiam peregrinam, veluti propinquam sibi, elocasset, is infamis censebatur, bonisque item universis mulctabatur, & actori pars eorum tertia concedebatur. Demosthenes postea in eadem Oratione. *Ἐὰν δέ τις ἐκδιδῷ ξένην γυναῖκα ἀνδρὶ Ἀθηναίῳ, ὡς ἑαυτῷ προσήκουσαν, ἄτιμος ἔστω· καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ δημοσία ἔστω, καὶ τοῦ ἑλόντος τὸ τρίτον μέρος· γραφέσθω δὲ πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, οἷς ἔξεστι, καθάπερ τῆς ξενίας. Si quis autem viro Atheniensi mulierem peregrinam, veluti propinquam sibi, elocaverit, ignominiosus esto; bonaque ejus publicentur: ac trientem, qui convicerit, accipito, accuset autem apud Sex viros, quisquis potest, tanquam peregrinitatis.*

Quæ ter nupserat, infamis erat. Syrianus, in Hermogenem. *Νόμος, τὴν τρὶς γαμηθεῖσαν ἄτιμον εἶναι. Lex est, quæ tertium nupsit, ut infamis habeatur.*

Parentes filiam nupturam ad tribules adducebant, & legitimam sibi filiam eam esse testabantur: tum & sacrum faciebant, *Γαμηλίαν* appellatum, idque in arce, & Minervæ in honorem. Ad tribules adduxisse, & legitimam filiam professos esse, observare est apud Isæum, in Orat. de hæreditate Pyrrhi. *Ἀλλὰ μὴν ὥστε οὔτε γαμηλίαν εἰσήνεγκεν ὁ θεῖος ὑμῶν, οὔτε τὴν θυγατέρα, ἣν φασὶ γνησίαν αὐτοῦ εἶναι οὗτοι, εἰσαγαγεῖν εἰς τοὺς φράτορας ἠξίωσε. Sed quidem ut neque munus nuptiale offerre avunculus vester voluerit, neque filiam, quam legitimam ipsi esse illi dicunt, ad tribules introducere.* De sacro, clare Pollux dicit, lib. VIII. cap. IX. sect. XXVIII. *Εἰς τούτους (τοὺς φράτορας) τούς τε κούρους, καὶ τὰς κόρας, εἰσῆγον. καὶ εἰς ἡλικίαν προελθόντων, ἐν τῇ καλουμένῃ Κουρεώτιδι ἡμέρᾳ, ὑπὲρ μὲν ἀρρένων, τὸ κούρειον ἔθυον· ὑπὲρ δὲ τῶν θηλειῶν, τὴν Γαμηλίαν. Ad hos (tribules) pueros, & puellas, adducebant. ac, postquam adolevissent, die Cureotide, quam appellant, pro juvenibus quidem, sacrum Juvenale faciebant; pro puellis, Nuptiale.* Et lib. III. cap. III. *Ἡ δὲ ἐπὶ*

 γάμῳ

γάμυ θυσία ἐν τοῖς φράτορσι, Γαμηλία· καὶ τὸ ἔργον, Γαμηλίαν εἰσενεγκεῖν. *Sacrum, quod inter tribules nuptiarum causa factum, Nuptiale dicebatur: atque id facere, Nuptiale sacrum offerrere.*

Fiebat item aliud Minervæ sacrum, idque in arce; quo nuptura a parentibus ducebatur, die qui προτέλεια appellabatur. Suidas. Προτέλεια. ἡμέραν ὅτως ὀνομάζυσιν, ἐν ᾗ εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὴν γαμυμένην παρθένον ἄγυσιν οἱ γονεῖς εἰς τὴν θεὸν, καὶ θυσίας ἐπιτελῦσι. *Protelea. ita diem appellant, quo virginem nubentem parentes in arcem ad deam (Minervam) adducunt, & sacra peragunt.*

Verum ut parentes sponsæ sacra sua faciebant, ita sua quoque sponsus. Manifestum ex Demosthene, in Eubulidem. Καὶ γὰρ, ὅτι ὁ πατήρ μυ κατὰ τὸς νόμυς ἔγημε, καὶ γαμηλίαν τοῖς φράτορσιν εἰσενήνοχε, μεμαρτύρηται. *Etenim, secundum leges matrimonium contraxisse patrem meum, ac tribulibus sacrum quoque nuptiale obtulisse, est testatum.* Mentio vero hujus sacri est præterea apud Isæum, & Libanium, non uno loco.

CAPUT XV.

Tyranni interfecti cadaver extra fines abjiciebatur: ac cum eo liberi occidebantur, & qui genere proximi quinque: eaque de re locus Marii Victorini emendatus. Qui tyrannum occidisset, præmium accipiebat, quod Olympionicis datum.

Tyrannus cæsus extra fines abjiciebatur. Marcellinus in Hermogenem. Νόμος, τὸν τύραννον ὑπερόριον ἐκριφθῆναι. *Lex est, ut tyrannus ultra fines projiciatur.*

Cum eo occidebantur etiam liberi. Sopater in Hermogenem Ὡς ἐπὶ τῆς ἀποκτεινάσης γυναικὸς τύραννον τὸν ἄνδρα, καὶ αἰτύσης εἰς τὴν δωρεὰν τὴν σωτηρίαν τῶν τέκνων· νόμυ ὄντος, τῷ τυράννῳ συναποθνήσκειν τὰ τέκνα. *Quemadmodum in muliere, quæ, post tyrannum maritum a se interfectum, præmium petit liberorum salutem: cum lex esset, uti liberi cum tyranno una interficerentur.*

cerentur. Et huc referenda illa apud Anonymum, Problem. Rhet. IX. Ἐξῆλθέ τις, ἵνα ἀποκτείνῃ τὸν τύραννον. ἐκεῖνον μὴ εὑρὼν, ἀνεῖλε τὰ τέκνα αὐτοῦ. εἶτα ὕστερον ὁ τύραννος ἐλθὼν, καὶ εὑρὼν τοὺς παῖδας αὐτοῦ ἀποτεθνηκότας, ἀνεῖλεν ἑαυτόν. ὁ δὲ ἀποκτείνας αὐτὰ, αἰτεῖ παρὰ τῆς πόλεως δωρεάν. *Egressus est quidam, ut tyrannum interficeret. Ille autem non invento, liberos ejus interfecit. ac reversus mox tyrannus, cum occisos inveniret, se occidit. qui tyrannum sustulisset, premium a civitate sibi petit.*

Nec duntaxat liberi occidebantur, sed & quinque proximi cognatione. Cicero, Rhet. lib. II. *Et altera lex. Tyranno occiso, quinque ejus proximos cognatione magistratus necato.* Corruptus est in eum locum Marius Victorinus. *Deinde alteram legem proponit, ut tyranno occiso quinque proximi facile interficiantur.* Interpungo, & emendo. *ut: tyranno occiso, quinque proximi facito interficiantur.* Nam, quod apud Ciceronem est, *necato*, ille dixit, *facito interficiantur.*

Qui tyrannum occidisset præmium accipiebat. Syrianus, in Hermogenem. Ἀνῆλθέ τις ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, ὡς ἀποκτενῶν τὸν τύραννον, καὶ ἐδίωξεν. ἕτερος ἐντυχὼν, ἐφόνευσε. νόμου ὄντος, τὸν τυραννοκτόνον λαμβάνειν δωρεὰν, ἀμφισβητοῦσιν ἀλλήλοις περὶ τῆς δωρεᾶς. *Quidam, cum arcem ascendisset, ceu tyrannum occisurus, eum ejecit. alius nactus, interfecit. lege lata, ut acciperet premium tyrannicida, ambo inter se disceptant, utri premium debeatur.* Hinc est illud apud Anonymum, Probl. Rhet. IV. Ἐξελθόντες ἐπὶ μονομαχίαν, ἐπέδραμον ἐξαίφνης, καὶ ἀπέκτειναν τὸν τύραννον, καὶ αἰτοῦσι παρὰ τῆς πόλεως δωρεάν. *Ad duellum progressi, tyrannum invadunt derepente, & occidunt, premiumque postulant a civitate.* Videatur idem, Problem. V. X. LXVI. LXVII. Sed, quod præmium illud erat, quod dabatur, nempe, quod Olympionicis: ac præterea, quicquid peterent, Cicero, loco citato. *Lex est; qui tyrannum occiderit, Olympionicarum premium capito: &, quam volet, sibi rem a magistratu deposcito: & magistratus ei concedito.*

CAPUT XVI.

Causas agere in foro ei non permittebatur, qui turpiter viveret, qui parentes male habuisset, qui expeditiones non obiisset, qui corpus prostituisset, & bona sua prodegisset, aut talentum haud possideret: sive peregrinus foret. Quique contra ea faceret, in hunc cuilibet e populo actio erat. In dicendo gravitas retinenda erat: neque de eadem causa bis dicendum.

CAusas agere vetabantur, qui turpiter viverent, ac parentes non haberent ex decoro. Æschines, Orat. in Timarchum. Τίνας δ' (ὁ νομοθέτης) οὐκ ᾤετο δεῖν λέγειν; τοὺς αἰσχρῶς βεβιωκότας τούτους οὐκ ἐᾷ δημηγορεῖν· καὶ ποῦ τοῦτο δηλοῖ; δοκιμασία φησὶ ῥητόρων· ἄν τις λέγῃ ἐν τῷ δήμῳ, τὸν πατέρα τύπτων, ἢ τὴν μητέρα, ἢ μὴ τρέφων, ἢ μὴ παρέχων οἴκησιν, τοῦτον οὐκ ἐᾷ λέγειν. *Quos vero existimavit non oportere causas agere? Qui vitam turpiter egerint, eos causas agere apud populum non permittit. Ubi vero id declaras? in exploratione oratorum: in qua, si quis causam agat apud populum, qui patrem, sive matrem, verberat, aut non alit, aut non prabet etiam domum, eum agere non sinit.*

Nec permittebatur ei qui obire expeditionem jussam detrectasset, clypeumve abjecisset. Æschines ibidem. Καὶ τίσι δεύτερον ἀπεῖπε μὴ λέγειν; εἰ τὰς στρατείας, φησὶ, μὴ ἐστρατευμένος, ὅσαι ἂν αὐτῷ προσταχθῶσιν, ἢ τὴν ἀσπίδα ἀποβεβληκώς. *Et quibus secundo loco causis agendis interdixit? Si quis, inquit, imperatas sibi expeditiones non obierit, aut clypeum abjecerit.*

Vetabantur etiam illi, qui prostituissent corpus. Æschines ibibem. Τρίτον τίσι διαλέγεται; εἰ πεπορνευμένος, φησὶν, ἢ ἡταιρηκώς. *Tertio cum quibus agit? Si quis, inquit, meretricium quaestum fecerit, aut pudicitiam prostituerit.* Etiam illi, qui ex meretrice nati. Vide supra, lib. I. cap. VI.

Etiam

Etiam, qui bona ſua prodegiſſent. Subjungit idem Æſchines, eodem loco. Τέταρτον τίσι διαλέγεται; εἰ τὰ πατρῷα, φησὶ, κατεδηδοκὼς, ἢ ὧν ἂν κληρονόμος γένηται. *Quarto loco cum quibus agit? Si quis, inquit, bona paterna, aut quæ ex hæreditate obvenere, abſumpſerit.* Huc pertinet illud apud Anonymum, Problem. Rhet. LIV. Ἄσωτος τὴν οὐσίαν καταναλώσας, τάλαντον ἑαυτῷ ὑπελείπετο καὶ κωλύεται λέγειν. *Luxurioſus, facultatibus conſumptis, talentum ſibi reliquum fecerat: & prohibetur cauſas agere.* Deinde concludit Æſchines, in citata Oratione. Τὸν γὰρ τὴν ἰδίαν οἰκίαν κακῶς οἰκήσαντα, καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως παραπλησίως ἡγήσατο διαθήσειν. καὶ οὐκ ἐδόκει οἷόν τε εἶναι τῷ νομοθέτῃ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἰδίᾳ μὲν εἶναι πονηρὸν, δημοσίᾳ δὲ χρηστόν. οὐδ᾽ ᾤετο δεῖν ὁ νομοθέτης τὸν ῥήτορα ἥκειν ἐπὶ τὸ βῆμα, τῶν λόγων ἐπιμεληθέντα πρότερον, ἀλλ᾽ οὐ τοῦ βίου. καὶ παρὰ μὲν ἀνδρὸς καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, κἂν πάνυ κακῶς, καὶ ἁπλῶς, ῥηθῇ λόγος, χρήσιμα τὰ λεγόμενα ἡγήσατο εἶναι τοῖς ἀκούουσι· παρὰ δὲ ἀνθρώπου βδελυροῦ, καὶ καταγελάστως μὲν κεχρημένου τῷ σώματι, αἰσχρῶς δὲ τὴν πατρῴαν οὐσίαν κατεδηδοκότος, οὐδ᾽ ἂν εὖ πάνυ λεχθῇ, συνοίσειν ἡγήσατο τοῖς ἀκούουσι. τούτους οὖν ἐξείργει τοῦ βήματος· τούτους ἀπαγορεύει μὴ δημηγορεῖν. *Nam qui ſuam familiam male adminiſtraverit, eodem modo etiam rempublicam curaturum cenſuit: neque fieri poſſe exiſtimavit legiſlator, ut idem homo & privatim improbus eſſet, & publice bonus: aut decere, ut orator ſuggeſtum conſcenderet, qui habenda orationis prius, quam degendæ vitæ, rationem cenſuiſſet. Nam viri boni orationem, quamvis male, ac ſimpliciter, proferatur, auditoribus profuturam; improbi vero, qui & corpus deridendum expoſuerit, & patrimonium abligurierit, quantumvis ornatam, auditoribus nullo modo utilem eſt arbitratus. Hos igitur ſuggeſtu prohibet; & edicit, ne in populo cauſas agant.*

Præter iſta, neque cauſas agere permittebatur, cujus bona non æquarent pretium talenti. Anonymus, Probl. Rhet. LIV. Τὸν ἐλάττονα ταλάντου οὐσίαν ἔχοντα, (νόμος,) μὴ λέγειν ἐν δικαστηρίῳ. *Qui talento minus poſſidet, (lex eſt,) ne in foro cauſas agat.* Etiam neque peregrino. Libanius, Tom. I. Declam. XXVIII. Πάντας μὲν οὖν ἔγωγε νόμους συμφέροντάς τε ἑώρων, καὶ φυλάττειν ἀξίους, μάλιστα δὲ τὸν, ὡς οὐ χρὴ ξένον τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιῶν μετέχειν ἀγορεύοντα. *Omnes igitur equidem leges utiles vides, atque dignas quæ ſerventur:*

maxime vero illam, qua cavetur, ne nostrarum concionum particeps quis peregrinus causas agat.

Si quis tamen contra legem niteretur, in hunc actio cuilibet e populo concedebatur. Æschines, Oratione aliquoties citata. Ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα μὴ μόνον λέγῃ, ἀλλὰ καὶ συκοφαντῇ, καὶ ἀσελγαίνῃ, καὶ μηκέτι τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον δύνηται φέρειν ἡ πόλις, δοκιμασίαν μὲν, φησὶν, (ὁ νομοθέτης,) ἐπαγγειλάτω Ἀθηναίων ὁ βουλόμενος οἷς ἔξεστιν. *Quod si quis contra hæc non tantum causas agat, verum & calumnietur, ac se petulanter gerat, eumque civitas nequeat diutius ferre, in eum, inquit (legislator) civium quicunque volet, poteritque, censoriam actionem instituat.*

Utque illi dicere prohibebantur, sic invitus quoque nemo cogebatur. Libanius, in Apologia Demosthenis. Ὅπου γὰρ τὸ ἐκ τῆς αὐτοῦ γνώμης ὡρμημένον ὁ νόμος καλεῖ, τὸ βούλεσθαι θέμενος ὅρον τοῦ λέγειν, αὐτὸς ἀφεῖται τοῦ λέγειν, ὅτῳ μὴ μέλει τοῦ θέλειν. ὁ Σόλων μὲν οὖν οὕτως· οὗτος δὲ, ἄκοντα κελεύει λέγειν. *Ubi enim sponte sua impulsum lex vocat, limitem dicendi statuens voluntatem, is solutus a dicendo est, cui defuerit voluntas. ac sic quidem Solon statuit: sed hic vero, dicere invitum jubet.*

Si quis in agendis causis quibuscunque a decoro abiisset, drachmis ille quinquaginta, graviusve, mulctabatur. Æschines rursum, in citata sæpius Oratione, in Timarchum. Τῶν ῥητόρων ἐάν τις λέγῃ ἐν βουλῇ, ἢ ἐν δήμῳ, περὶ τοῦ εἰσφερομένου, ἢ χωρὶς περὶ ἑκάστου, ἢ δὶς περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ αὐτὸς τοῖς αὐτοῖς, ὅτι ἢ λοιδορεῖται, ἢ κακῶς ἀγορεύει τινά, ἢ χρηματίζων μεταξὺ ἀντικρύς λέγῃ περὶ τῶν μὴ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἢ παρακελεύηται, ἢ ἕλκῃ τὸν ἐπιστάτην, ἀφειμένης τῆς ἐκκλησίας, ἢ τῆς βουλῆς, κυριευέτωσαν οἱ πρόεδροι μέχρι πεντήκοντα δραχμῶν. εἶθ' ἕκαστον ἀδίκημα ἐπιγράφειν τοῖς πράκτορσιν. ἐὰν δὲ πλείονος ἄξιος ᾖ ζημίας, ἐπιβάλλοντες μέχρι πεντήκοντα δραχμῶν, εἰσφερέτωσαν εἰς τὴν βουλὴν, ἢ εἰς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. ὅταν δὲ διεξίωσι κλήσεις, κρινάτωσαν καὶ, ἐὰν καταγνωσθῇ αὐτοῦ, κρύβδην ψηφιζόντων τῶν βουλευτῶν, ἐγγραψάτωσαν οἱ πρόεδροι τοῖς πράκτορσι. *Si quis oratorum in senatu, aut pro concione, de re proposita, aut seorsim de re quaque, vel bis de re eadem apud eosdem dixerit; seu convitietur quoque, aut cuiquam maledicat, aut supplodat, vel locutus importune inter decernendum fuerit, de his rebus, quæ non pertinent*

ad

ad suggestum; sive aliquem concitaverit, aut praefectum item traxerit, post dimissam concionem, aut senatum; ejus mulctandi usque ad drachmas quinquaginta potestas esto. Deinde unaquaque injuria exactoribus inscribatur. Quod si graviorem pœnam meruisse existimabitur, drachmas alias quinquaginta adjicientes, ad senatum, aut primam in curia concionem, deferunto; ac, citationes ubi recensuerint, judicanto. &, si condemnatus fuerit, senatoribus clavi suffragia ferentibus, praesides eum exactoribus inscribunto. Et hoc est, quod breviter dicit Aristides, in Platonicâ II. Περίκλης τοίνυν κάλλιστον νόμον περὶ δημηγοριῶν ἔθηκε, μηδαμοῦ τὸ σεμνότητος ἀφιέναι. *Ac Pericles quidem pulcherrimam de concionibus legem tulit, ne de gravitate quisquam ullo modo quid remitteret.*

Sed nec de eâdem causâ apud eosdem bis permissum fuit agere; neu sententiam semel latam retractare. Vides in citatis statim verbis Æschinis. Τῶν ῥητόρων ἐάν τις λέγῃ δὶς περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ αὐτὸς τοῖς αὐτοῖς. *Si quis oratorum bis de re eadem idem apud eosdem dicat.* Demosthenes, adversus Leptinem. Οἱ νομοι δὲ οὐκ ἐῶσι δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν, οὔτε δίκας, οὔτε εὐθύνας, οὔτε διαδικασίαν, οὔτ᾽ ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν εἶναι. *Leges vero non permittunt, uti de iisdem rebus apud eosdem, judicio ullo, aut quacunque ratione agatur.* Sulpitius Victor, in Institut. Orat. *Lex est; De eadem re bis agi non liceat*, Terentius, in Phormione, Act. II. Sc. III,

At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
Judicium de eadem causa ut reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
Hic de eadem causa judicium adipiscier.

Ad quem locum sic Eugraphius. *Bis de eadem re actio ne fit. Quidam quasi orbam in judicio coactus est ducere, absente patre. Pater, cum rediisset, vult agi, an illa sit proxima. Contradicitur. Hic prima praescriptio est, quod non licet ex eadem re bis agere.* Observare quoque licet apud Andocidem, Orat. in Alcibiadem; Demosthenem, pro Phormione, adversus Pantænetum, & Nausimachum: item apud Syrianum, in Hermogenem; Apsinem, lib. De Arte Rhet. cap. περὶ προοιμίων: Sopatrum, in Divis. Quæst. & Anonymum, Problem. Rhet. XXI.

CAP.

CAPUT XVII.

Bovem aratorem occidere non licebat; neque alium quemquam, in parentatione: immo aliquando nullum omnino, ob defectum. Idem cautum & de agnis, quæ & tonsæ nondum essent, & quæ nondum peperissent. Lupi occisi; præmiumque varium interfectori exsolutum.

Lim interdictum fuit, ne quis bovem aratorem interficeret. Ælianus, Var. Hist. lib. v. cap. XIV. Νόμος καὶ οὗτος Ἀττικὸς, βοῦν ἀρότην, καὶ ὑπὸ ζυγὸν πονήσαντα σὺν ἀρότρῳ, ἢ καὶ σὺν τῇ ἁμάξῃ, μηδὲ τοῦτον θύειν, ὅτι καὶ οὗτος ἂν εἴη γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός. *Lex etiam hæc est Attica; ne & bos arator mactetur, qui sub jugo laboravit, sive aratro, sive plaustro: quod & ipse agricola esset, & laborum inter homines socius.* Varro, de Re Rust. lib. II. cap. V. *Hic (bos) socius hominum in rustico opere, & Cereris minister. Ab hoc antiqui manus ita abstineri voluerunt, ut capitale sanxerint, si quis occidisset.* Columella, in prooemio lib. VI. *Cujus tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tam capitale esset bovem necasse, quam civem.* Eustathius, ad Odyss. μ'. Καὶ Ἀθηναίοις ἀπώμοτον ἦν, θύειν βόας ἐργάτας. *Et apud Athenienses cautum erat, ne boves operariòs mactarent, ut vel juramento factum amolirentur.*

Nec ex aliis quoque bubus mactare in parentatione aliquem concedebatur. Plutarchus, in Solonis Vita. Ubi de funerum legibus agit. Ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν. *Bove vero parentare non permisit.*

Aliquando ob defectum plane nullum interfectum cupiebant. Athenæus, lib. IX. Κατὰ χρόνον δέ τινα, ἐκλιπόντων τῶν βοῶν, φησὶν ὁ Φιλόχορος νομοθετῆναι, διὰ τὴν σπάνιν, ἀπέχεσθαι αὐτοὺς τῶν ζώων, συνάγειν βουλομένους, καὶ πληθῦσαι, τῷ μὴ καταθύεσθαι. *Cum quodam tempore boves defecissent, ait Philochorus, ob raritatem, lege cautum*

esse

esse, ut ab illis animalibus abstinerent; uti, non sacrificando, cogerentur, & abundarent.

Itidem de ovibus quoque constitutum, ne intonsæ, ac quæ nondum peperissent, mactarentur. Φιλόχωρος δὲ ἱστορεῖ, καὶ κεκωλῦσθαι Ἀθήνησιν, ἀπόκτου ἀρνὸς μηδένα γεύσασθαι, ἐπιλειπούσης ποτὲ τῆς τῶν ζώων τούτων γενέσεως. *Philochorus memoriæ prodit, etiam Athenis vetitum, ne quis agnum intonsum gustaret, cum quandoque horum animalium soboles defecisset.* Ac plenius paulo, lib. IX. Ἦν δὲ καὶ παλαιὸς νόμος, ὥς φησιν Ἀνδροτίων, τῆς ἐπιγονῆς ἕνεκα τῶν θρεμμάτων μὴ σφάττειν πρόβατον ἄποκον, ἢ ἄτοκον. *Erat vero etiam lex antiqua, uti auctor est Androtion, ut consuleretur soboli, ne inter pecora ovis intonsa, aut quæ nondum peperisset, mactaretur.* Eustathius, ad Iliad. α. Καὶ Ἀθήνησι νόμος ἦν, ἀπόκτου ἀρνὸς μηδένα γεύσασθαι, ἐπιλιπούσης ποτέ, φασι, τῆς τῶν ζώων τούτων γενέσεως; *Et Athenis lex erat, ne quis agnum intonsum gustaret; deficiente, ajunt, horum animalium sobole.*

Contra factum est in lupis, quos occidere lex jubebat: præmiumque a Solone constitutum, qui interfecisset masculum, ut acciperet drachmas quinque; qui femellam, huic ut una solveretur. Plutarchus, in Solonis Vita. Λύκον δὲ τῷ κομίσαντι, πέντε δραχμὰς ἔδωκε· λυκίδα δέ, μίαν. *Lupum vero qui attulisset, ei quinque drachmas dedit: qui lupam, unam.* Postea vero, cum luporum, ut videtur, multitudo excrevisset, auctum præmium: quique lupi catulum interfecisset, huic talentum persolutum; qui adultum, duo is accipiebat. Scholiastes Aristophanis, Avibus. Λύκους ἀπέκτεινον τὸ παλαιὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ· καὶ νόμος ἦν, λυκοκτονεῖν. διὸ ὁ μὲν φονεύων λύκου τέκνον, τάλαντον ἐλάμβανεν· ὁ δὲ τέλειον, δύο. *Lupos olim in Attica interficiebant: & lex erat, quæ occidere juberet. itaque, qui lupi catulum occidisset, is talentum; qui adultum, ille duo accipiebat.* Eadem inveniuntur apud Suidam, in Θεσμοθέται. Ac mandata hæc captura, quibus agri pascui plus, quam arvi, esset: utpote ad quos damnum magis pertineret, propter pecora, quæ pascebant. Plutarchus postea. Ἀρχαῖον δὲ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ πολεμεῖν τοῖς λύκοις, βελτίονα νέμειν, ἢ γεωργεῖν, χώραν ἔχουσι. *Olim autem Atheniensibus usitatum, bellum adversus lupos gerere; iis quidem, quibus ager pascuus magis, quam arvus, esset.* Quin occisos sepelire lex jubebat: quique eos occidisset, necessaria sepulturæ procurare

tenebatur: quia nempe in honore animal id habebatur. Scholiastes Apollonii, lib. II. Τίμιον τὸ ζῶον παρ' Ἀθηναίοις. ὁ γὰρ ἀποκτείνας λύκον, ἀγείρει αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν ταφήν. *Honoratum enim animal apud Athenienses. quique lupum interfecit, colligit ipsi, quæ ad sepulturam ejus requiruntur.* Causa erat, ut videtur, quod Apollini lupus sacer putaretur: ut videre est apud Ælianum, Hist. Anim. lib. x. cap. XXVI. Hesychium, in Λυκοκτόνου θεοῦ. & Scholiasten Sophoclis, in principio Electræ.

CAPUT XVIII.

Ignaviæ, & injusti item quæstus, pœna, Areopagitis demandata. Qualis ea a Dracone, constituta; qualis item a Solone: qui & eam ex Ægypto transtulisse memoratur.

IGnaviæ pœnam, Areopagitis mandavit; ac præcepit, ut inquirerent, qua quis arte vitam suam toleraret. Plutarchus, in Solonis Vita. Ταῖς τέχναις ἀξίωμα περιέθηκε, καὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἔταξεν ἐπισκοπεῖν, ὅθεν ἕκαστος ἔχει τὰ ἐπιτήδεια, καὶ τοὺς ἀργοὺς κολάζειν. *Artibus dignitatem addidit, & curiæ Areopagitarum præcepit, uti, quo se quisque quæstu tueretur, observaret, & ignavos pœna afficeret.* Diogenes Laertius, in commemoratione legum ejus, actionem in ignavos cuilibet dedisse refert. Καὶ, ὁ ἀργὸς ὑπεύθυνος ἔστω παντὶ τῷ βουλομένῳ γράφεσθαι. *Et, qui otiosus est, in eum actio cuilibet esto.* Et infamia ter convictus notabatur. Pollux, lib. VIII. cap. VI. Τῆς δὲ ἀργίας, ἐπὶ μὲν Δράκοντος, ἀτιμία ἦν τὸ τίμημα· ἐπὶ δὲ Σόλωνος, εἰ τρὶς τις ἁλοίη, ἠτιμοῦτο. *Otii vero, ex Draconis lege, pœna erat infamia: ex Solonis, qui convictus tertium esset, is infamia notabatur.* Ubi quæ de pœna infamiæ ex Draconis lege dicit, vereor, ne memoria destituatur: cum is capitale id pronuntiaverit idque apparet ex Plutarchi istis verbis, ubi de Draconis legibus. Μία γὰρ, ὀλίγου δεῖν, ἅπασιν ὥριστο τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία· ὥστε καὶ τοὺς ἀργίας ἁλόντας

ἁλόντας ἀποθνήσκειν. *Una enim fere cunctis de linquentibus pœna mortis constituta: ut & otii convicti capitis supplicio afficerentur.* Et hanc quoque a Solone indictam pœnam tradunt alii, & acceptam ab Amaside Ægyptio legem. Herodotus, lib. II. Νόμον τε Αἰγυπτίοισι τόνδε Ἄμασίς ἐστι ὁ καταστήσας· ἀποδεικνύναι ἔτεος ἑκάστου τῷ νομάρχῃ πάντα τινὰ Αἰγυπτίων, ὅθεν βιοῦται· μηδὲ ποιεῦντα ταῦτα, μηδὲ ἀποφαίνοντα δικαίην ζόην, ἰθύνεσθαι θανάτῳ. Σόλων δὲ ὁ Ἀθηναῖος, λαβὼν ἐξ Αἰγύπτου τοῦτον τὸν νόμον, Ἀθηναίοισι ἔθετο. τῷ ἐκεῖνοι ἐς αἰεὶ χρέωνται, ἐόντι ἀμώμῳ νόμῳ. *Legemque hanc qui Ægyptiis constituit, Amasis est; ut demonstret unusquisque annis singulis apud præsidem ejus loci, unde vivat: qui non fecerit, neque vitæ rationem demonstrare justam possit, is ut morte puniretur. Solon vero Atheniensis, cum hanc legem ex Ægypto accepißet, Atheniensibus promulgavit: qua perpetuo illi utuntur, tanquam plane inculpata.* Diodorus Siculus, lib. I. Προσετέτακτο δὲ καὶ πᾶσι τοῖς Αἰγυπτίοις, ἀπογράφεσθαι πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ἀπὸ τίνων πόρων, καὶ τρόπων, ἕκαστος πορίζεται τὸν βίον. καὶ τὸν ἐν τούτοις ψευσάμενον, ἢ πόρον ἄδικον ἐπιτελοῦντα, θανάτῳ περιπίπτειν ἦν ἀναγκαῖον. λέγεται δὲ καὶ τοῦτον τὸν νόμον ὑπὸ Σόλωνος, παραβαλόντος εἰς Αἴγυπτον, εἰς τὰς Ἀθήνας μετενεχθῆναι. *Insuper injunctum erat Ægyptiis omnibus, ut nomina apud præfectos profiterentur; indicantes simul, quo proventu, & vitæ genere, victum sibi unusquisque compararet: ac mentitus, vel injustum agitans quæstum, mortis pœnam incurrebat. Quam legem Solon, ad Ægypti imitationem, Athenas transtulisse fertur.* Ubi observa, etiam injusti quæstus pœnam eandem constitutam. Meminit legis de ignavia, verum non expressa pœna, Demosthenes, Orat. in Eubulidem. Ἔστι καὶ ἕτερος περὶ τῆς ἀργίας νόμος, ᾧ αὐτὸς ἔνοχος ὤν, ἡμᾶς τοὺς ἐργαζομένους διαβάλλεις. *Est, Eubulide, alia quoque lex de ignavia, cui cum ipse sis obnoxius, nos, qui opus facimus, calumniaris.*

CAPUT XIX.

Isthmionicis, drachmæ centum; Olympionicis quingentæ decretæ. Putei communis, atque aliorum, ratio. Equestre curriculum quatuor stadiorum. Hesychius correctus. Arboris plantandæ, scrobisque, aut sepulchri ducendi modus. Plutarchi locus emendatus. Alveariorum quale intervallum observandum. Fructus, præter oleum, exportari haud licuit. Canis, si momordisset, pœna.

PRæmium constituit Solon Isthmionicis, centum drachmas; quingentas Olympionicis. Plutarchus, in ejus Vita. Τῷ δ' Ἴσθμια νικήσαντι, δραχμὰς ἔταξεν ἑκατὸν δίδοσθαι· τῷ δ' Ὀλύμπια, πεντακοσίας. *Qui ludis Isthmiis vicisset, ei drachmas centum dari; qui Olympia, huic constituit quingentas.* Diogenes Laertius itidem in ejus Vita, lib. I. Συνέστειλε δὲ καὶ τὰς τιμὰς τῶν ἐν ἀγῶνι ἀθλητῶν· Ὀλυμπιονίκῃ μὲν, τάξας πεντακοσίας δραχμάς· Ἰσθμιονίκῃ δὲ, ἑκατόν. *Contraxit quoque præmia certantium athletarum: & Olympiis quidem qui vicisset, huic quingentas drachmas dari; Isthmiis vero, centum jussit.*

Quia aquarum penuria esset, lege lata, unum habere puteum communem jussit, qui curriculi equestris spatio circum eum adhabitarent. Ἐπεὶ δὲ πρὸς ὕδωρ οὔτε ποταμοῖς ἐστιν ἀενάοις, οὔτε λίμναις τισὶν, οὔτ' ἀφθόνοις πηγαῖς ἡ χώρα διαρκὴς, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι φρέασι ποιητοῖς ἐχρῶντο, νόμον ἔγραψεν, ὅπου μὲν ἐστι δημόσιον φρέαρ ἐντὸς ἱππικοῦ, χρῆσθαι τούτῳ· (τὸ δ' ἱππικὸν διάστημα, τεσσάρων ἦν σταδίων.) ὅπου δὲ πλεῖον ἀπέχει, ζητεῖν ὕδωρ ἴδιον. ἐὰν δὲ, ὀρύξαντες ὀργυιῶν δέκα βάθος παρ' ἑαυτοῖς, μὴ εὕρωσι, τότε λαμβάνειν παρὰ τοῦ γείτονος, ἑξάχουν ὑδείαν δὶς ἑκάστης ἡμέρας πληροῦντας. ἀπορίᾳ γὰρ ᾤετο δεῖν βοηθεῖν, οὐκ ἀργίαν ἐφοδιάζειν. *Postquam vero, quod aquam attinet, neque fluviis perennibus, neque lacubus, fontibusve copiosis, sat instructa erat regio, sed plerique puteis factis utebantur, legem tulit; ubi puteus publicus*

publicus esset, intra curriculi equestris spatium, quod est quatuor stadiorum, eo uti uterentur: ubi longius abesset, uti aquam propriam quærerent. sed si, postquam ad decem ulnarum altitudinem effodissent, minime eam invenissent tum ut peterent e proximo, & quotidie hydriam sex congiorum bis implerent. Etenim inopiæ subveniendum, non alendam ignaviam, existimabat. Ubi quod curriculum equestre quatuor esse stadiorum explicatur, revocat in mentem mihi Hesychii locum, sed corruptum. Ἱππικὸν, τὸ σάδιον. *Equestre, stadium.* Emendo. Ἱππικὸν, τετρασάδιον. *Equestre, quadristadium.* Ita recte paulo ante ibidem legitur. Ἵππειος δρόμος, τετρασάδιός τις. *Equestre curriculum, quadristadium quoddam.* Meminitque hujus curriculi etiam Hero, de Geodusia, Propos. III. *Juxta latitudinem hippici ad sinistram fundæ partem observetur.*

Qui arborem plantare qualemcunque vellet, a vicini ille agro quinque pedum intervallum abstinere cogebatur: qui ficum, aut oleam, novem: quisquis scrobem, aut sepulcrum, fodere vellet, quam profunde effodisset, tam a fundo alieno longe abesse tenebatur. Plutarchus, in Solonis Vita. Ἔθηκε δὲ καὶ φυτειῶν μέτρα μάλ' ἐμπείρως· τὸν μὲν ἄλλό τι φυτεύοντας ἐν ἀγρῷ, πέντε πόδας ἀπέχειν τοῦ γείτονος κελεύσας· τὸν δὲ συκῆν, ἢ ἐλαίαν, ἐννέα. βόθρους δὲ, καὶ τάφους, τὸν βουλόμενον ἐκέλευσεν ὀρύσσειν, ὅσον ἐμβάλοι βάθος, ἀφιστάμενον μῆκος τ' ἀλλοτρίου. *Modum vero plantationum admodum perite determinavit. qui enim aliam quampiam arborem in agro suo plantaret, eum a vicino absistere pedes quinque imperavit: qui ficum, aut oleam, novem. qui scrobes, aut sepulcra, fodere vellet, eum ita fodere jussit, uti, quam profunde foderet, tanto etiam intervallo ab alieno abstineret.* Ita enim emendandum locum illum esse censeo. Male editur: Βόθρους δὲ, καὶ τάφρους. *Scrobes vero, aut fossas.* Firmat emendationem meam Cajus Jureconsultus, lib. IV. ad legem XII. Tabularum: cujus verba repræsentantur in l. *Sciendum est.* D. *Finium regundorum*, in hunc modum. *Sciendum est, in actione finium regundorum illud observandum esse, quod ad exemplum quodammodo ejus legis scriptum est, quam Athenis Solonem dicitur tulisse: nam illic ita est.* Ἐάν τις αἱμασιὰν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύττῃ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν. ἐὰν τειχίον, πόδα ἀπολιπεῖν· ἐὰν δὲ οἴκημα, δύο πόδας· ἐὰν δὲ τάφον, ἢ βόθρον, ὀρύττῃ, ὅσον τὸ βάθος ᾖ,

τοσοῦτον ἀπολιπεῖν. ἐὰν δὲ φρέαρ, ὀργυιάν· ἐλαίαν δὲ, ἢ συκῆν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύειν. τὰ δ' ἄλλα δένδρα, πέντε πόδας. Habes, ecce, ipſa ejus legis verba. Vide quoque Conſtantinum Harmenopulum, lib. II. tit. IV. περὶ φυτῶν.

Alvearia quiſquis collocare vellet, abſiſtere a prius poſitis ad trecentos illum pedes lex jubebat. Plutarchus, in eadem Vita. Καὶ μελισσῶν σμήνη καθιστάμενον, ἀπέχειν τῶν ὑφ' ἑτέρου πρότερον ἱδρυμένων (ἐκέλευσε) πόδας τριακοσίους. *Apum alvearia collocantem, abeſſe ab iis, quæ alter prior collocaſſet, (juſſit) pedes trecentos.*

Fructus Attica exportare, præter oleum, non licebat. Si quis tamen id feciſſet, ab archonte neceſſario devovebatur: qui ſi illud neglexiſſet, drachmis centum mulctabatur. Idem Plutarchus, ibidem. Τῶν δὲ γιγνομένων διάθεσιν πρὸς ξένους ἐλαίου μόνον ἔδωκεν, ἄλλα δ' ἐξάγειν ἐκώλυσεν· καὶ κατὰ τῶν ἐξαγόντων, ἀρὰς τῶν ἀρχόντων ποιεῖσθαι προσέταξεν, ἢ ἐκτίνειν αὐτὸν ἑκατὸν δραχμὰς εἰς τὸ δημόσιον. *Ex fructibus diſtrahere quicquam apud peregrinos vetuit, præter oleum duntaxat: & archontem exportantes devovere diris juſſit, aut ærario centum drachmas ipſum exſolvere.*

Canis ſi quem momordiſſet, catena quatuor cubitorum alligatum noxæ dari cupiebat. Plutarchus, paulo poſt. Ἔγραψε δὲ καὶ βλάβης τετραπόδων νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύνα δακόντα παραδοῦναι κελεύει, κλοιῷ τετραπήχει δεδεμένον. *Legem præterea ſcripſit, de quadrupedum pauperie: in qua canem, qui momorderit, catena quatuor cubitos longa alligatum, noxæ dandum eſſe jubet.* Quo reſpexit Xenophon, Hiſt. Græc. lib. II. Ὥσπερ οἱ τοὺς δάκνοντας κύνας κλοιῷ δήσαντες παραδιδόασιν, οὕτω κἀκεῖνοι ὑμᾶς παραδόντες τῷ ἠδικημένῳ τούτῳ δήμῳ, οἴχονται ἀπιόντες. *Quemadmodum, qui canes eos, qui momorderint catena vinctos noxæ dedunt, ita illi, populo huic, quem injuria affeciſtis, vos tradentes, abeunt.*

CA-

CAPUT XX.

Consilii utilis, ac grati, præmium. Daduchum vitæ probatæ esse oportebat. Nominatim in comœdia aliquem taxare, vetitum. Sulpitii Victoris hallucinatio. Mas si templum Cereris ingressus foret, capite luebat, aut oculis. In foro, nec mendacium licitum, neque quæstus exprobratio.

Ui consilium dedisset utile, ac gratum populo, præmium accipiebat. Anonymus, Problem. Rhet. LXV. Νόμος ἐκέλευσεν, ὅστις εἴπῃ καλὴν βουλὴν, καὶ δέξηται αὐτὴν ἡ πόλις, ἵνα λαμβάνῃ δῶρον. *Lex jussit, quisquis bonum consilium dederit, & a populo approbatum, is ut præmium acciperet.*

Qui daduchi munere functurus esset, hunc probatæ esse vitæ oportebat. Scholiastes Aphthonii. Νόμος, τὸν μέλλοντα δᾳδουχεῖν δοκιμάζεσθαι. *Lex est, futurus daduchus ut probaretur.*

Vetitum erat, ne quis nominatim in comœdia perstringeretur. Hermogenes. Ὀνομαστὶ κωμῳδεῖν ὁ νόμος ἐκώλυσε. *Nominatim in comœdia perstringere, lex prohibuit.* Syrianus, ad eundem. Νόμος, ὀνομαστὶ μὴ κωμῳδεῖν. *Lex est, nominatim in comœdia non perstringere.* Et Sopater. Τί βουλόμενος ὁ νομοθέτης, τὸ κωμῳδεῖν ὀνομαστὶ κεκώλυκεν. *Quid volens legislator, nominatim in comœdia perstringere vetuit?* Cyrus Sophista, Περὶ διαφορᾶς στάσεως. Νόμος ἐκώλυεν ὀνομαστὶ μὴ κωμῳδεῖν τὰ πρόσωπα. *Lex vetabat, ne quæ personæ in comœdia nominatim traducerentur.* Alibi mihi animus fuit, cum Κωμῳδεῖν interpretarer, *Comœdiam agere*, de Archontibus Atheniensibus lib. III. cap. I. Et hallucinatur quoque Sulpitius Victor, in Instit. Orat. cum inquit. *Comœdiam alienam edere sub nomine ne liceat. Quidam edidit comœdiam, non addito nomine. Cum ageretur, succlamavit populus: In illum dixisti. reus es, quod sub nomine comœdiam edideris. Jam primum hic, id quod initio diximus, animadverti potest finem fieri, cum ex parte aliquid est factum, ex parte non factum.*

factum. Nam si in comœdia addidisset nomen, soluta esset quæstio, relicta defensio: sed quoniam edidit comœdiam, descriptis moribus, non tamen addidit nomen, finitiva quæstio est, an hoc fecerit, quod lex probuit: nec quicquam intersit, utrum addiderit nomen, an prodiderit: cum intellexerit populus, & subjecerit nomen. Iterumque in sequentibus: quæ, si libet, est videre. Quando autem fuerit lex ista lata, quando item abrogata, a me dictum est, de Arch. Athen. lib. III. cap. I.

Mas, si templum Cereris ingressus esset, capite luebat. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Qui auxilium parentibus non tulit, capite plectatur: &, mas, templum Cereris si ingressus fuerit, capite puniatur: in templo Cereris matri auxilium filius tulit, petitur ad pœnam. Hic quæritur per comparationem, secundum quam legem filius facere debuerit.* Alia lex, oculis tantum privabat. Sulpitius Victor, in Institut. Orat. *Qui templum Cereris intraverit, oculos amittat: qui parenti auxilium non tulerit, capite puniatur. quidam, cum mater ejus in templo Cereris vapularet, ingressus est templum, opitulatus est matri. petitur ad pœnam, lege, quæ jubet excæcari eum, qui templum Cereris intraverit.*

In foro non licebat mentiri. Demosthenes, adversus Leptinem. Πῶς γὰρ οὐκ αἰσχρὸν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ μὲν τὴν ἀγορὰν ἀψευδεῖν νόμον γεγράφθαι, ἐφ' οἷς οὐδέν ἐστι δημοσίᾳ βλάβος εἴ τις ψεύδεται· ἐν δὲ τῷ κοινῷ μὴ χρῆσθαι τῷ νόμῳ τούτῳ τὴν πόλιν; *Quomodo enim non est turpe, Athenienses, in foro ne quis mentiretur, lege interdictum esse, ubi nullum reip. detrimentum est: at in publico ea lege urbem haud uti.*

Neque quæstum item ulli in hoc ipso facienti exprobare erat licitum. Idem, conrra Eubulidem. Οὐ μόνον παρὰ τὰ ψηφίσματα τὰ περὶ τὴν ἀγορὰν, διέβαλεν ἡμᾶς εὐβουλίδης, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοὺς νόμους· οἳ ἐκέλευον, ἔνοχον εἶναι τῇ κακηγορίᾳ, τὸν τὴν ἐργασίαν τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἢ τῶν πολιτῶν, ἢ τῶν πολιτίδων, ὀνειδίζοντά τινι. *Non modo contra decreta forensem quæstum nobis objecit Eubulides; sed etiam contra leges, quæ convitii crimine teneri jubent eum, qui quæstum in foro ulli civium, sive viro, sive fœmina, exprobraverit.*

CAPUT XXI.

Jure agere nolentibus, arbitrum licebat capere, cujus ſententia ſtandum erat. De puellis pupillis dotalibus civibus, diſceptatio apud archontem inſtituenda: de inquilinis, apud polemarchum. Partem judices utranque audire lege, & juramento, tenebantur. Qui inceptam actionem deſtitueret, perſequenſve quintam partem ſuffragiorum non acciperet, mille drachmis mulctabatur.

Detrectantibus jure inter ſe experiri, arbitrum licebat capere: qui quicquid conſtituiſſet, eo ſtare partem utramque oportebat. Demoſthenes, adverſus Midiam. Ἐὰν δέ τινες περὶ συμβολαίων ἰδίων πρὸς ἀλλήλων ἀμφισβητῶσι, καὶ βούλωνται διαιτητὴν ἑλέσθαι ὅντινοῦν, ἐξέστω αὐτοῖς αἱρεῖσθαι, ὃν ἂν βούλωνται διαιτητήν. ἐπειδὰν δὲ βούλωνται κατὰ κοινὸν, μενέτωσαν ἐν τοῖς ὑπὸ τούτου διαγνωσθεῖσι· καὶ μηκέτι καταφερέτωσαν ἀπὸ τούτου ἐφ᾽ ἕτερον δικαστήριον ταυτὰ ἐγκλήματα, ἀλλ᾽ ἔστω τὰ κριθέντα ὑπὸ τοῦ διαιτητοῦ κύρια. *Lex eſt. Si qui de privatis contractibus litigarint, & arbitrum ſumere voluerint quemcunque, eis liceat ſumere arbitrum, quemcunque velint. Quid ſi communiter voluerint, acquieſcant in ejus ſententia, neque ab hoc in aliud judicium eadem crimina deferant: ſed, quæ ab arbitro judicata fuerint, ea rata habento.*

De puellis pupillis dotalibus civibus, diſceptationem fieri oportebat apud archontem; de inquilinis, apud polemarchum. Demoſthenes, in Stephanum, Orat. II. Τὸν τοίνυν νόμον ἐπὶ τούτοις ἀνάγνωθι, ὃς κελεύει ἐπιδικασίαν εἶναι τῶν ἐπικλήρων ἁπασῶν, καὶ ξένων, καὶ ἀστῶν. καὶ περὶ μὲν τῶν πολιτίδων, τὸν ἄρχοντα εἰσάγειν, καὶ ἐπιμελεῖσθαι· περὶ δὲ τῶν μετοίκων, τὸν πολέμαρχον. *Jam legem his de rebus latam legito, quæ jubet: diſceptationem fieri de puellis pupillis dotalibus omnibus, tam civibus, quam peregrinis: ac de civibus, actionem dare archontem, & curare; de inquilinis vero, polemarchum.*

Partem utramque ex æquo audire lege judices jubebantur, & obstricti juramento tenebantur. Demosthenes, in Orat. Pro corona. Ἀλλὰ τοὺς νόμους, καὶ τὸν ὅρκον· ἐν ᾧ, πρὸς ἅπασι τοῖς ἄλλοις δικαίοις, καὶ τοῦτο γέγραπται, τὸ ὁμοίως ἀμφοῖν ἀκροάσασθαι. *Sed leges, & jusjurandum: quo illud etiam, præter cætera, æquitatis plena omnia, continetur: eadem ratione utrumque esse audiendum.* Et non multo post. Περὶ τούτων δ' ὄντος τουτουῒ τοῦ ἀγῶνος, ἀξιῶ, καὶ δέομαι, πάντων ὁμοίως ὑμῶν, ἀκοῦσαί μου περὶ τῶν κατηγορημένων ἀπολογουμένου δικαίως, ὥσπερ οἱ νόμοι κελεύουσιν. οὓς ὁ τιθεὶς ἐξ ἀρχῆς Σόλων, εὔνους ὢν ὑμῖν, καὶ δημοτικὸς, οὐ μόνον τῷ γράψαι κυρίους ᾤετο δεῖν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῷ τοὺς δικάζοντας ὑμᾶς ὀμωμοκέναι· οὐκ ἀπιστῶν ὑμῖν, ὥς γέ μοι φαίνεται, ἀλλ' ὁρῶν, ὅτι τὰς αἰτίας, καὶ τὰς διαβολὰς, αἷς ἐκ τοῦ πρότερος λέγειν ὁ διώκων ἰσχύει, οὐκ ἔνι τῷ φεύγοντι παρελθεῖν, εἰ μὴ τῶν δικαζόντων ἕκαστος ὑμῶν, τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσέβειαν διαφυλάττων, καὶ τὰ τοῦ λέγοντος ὕστερον δίκαια εὐνοϊκῶς προσδέξεται, καὶ παρασχὼν ἑαυτὸν ἴσον καὶ κοινὸν ἀμφοτέροις ἀκροατὴν, οὕτω τὴν διάγνωσιν ποιήσεται περὶ πάντων. *Jam cum de his in hoc judicio agatur, peto, & oro vos omnes pariter, ut me audiatis crimina juste refutantem, ut jubent leges. quas qui principio tulit Solon, vir vestri amans, ac popularis, non sanctione tantum, sed judicum etiam jurejurando, firmandas esse censuit. non quod vobis, ut equidem puto, diffideret; sed quia videbat, criminationes, & calumnias, quibus accusator ob priorem dicendi locum pollet, reo evitare non licere, nisi quisque vestrum, qui pro tribunali sedetis, deorum immortalium religione servata, etiam posteriore loco dicentis excusationes benigne admitteret: seque æquum, & communem auditorem præbendo, sic de tota controversia sententiam ferret.*

Si quis aliquem detulisset, nec persequeretur item actionem, aut suffragiorum partem quintam non obtinuisset, mille drachmis mulctabatur: nec in foro dicere permittebatur, dum solvisset. Anonymus in Argumento Orationis in Theocrinem. Νόμος ἦν, ἐάν τίς τινα φήνας μὴ ἐπεξίῃ, ἢ ἐπεξιὼν μὴ λάβῃ τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων, χιλίας ἐκτίνειν τῷ δημοσίῳ· τοῖς δὲ ὀφείλουσι, μὴ ἐξεῖναι λέγειν. *Lex erat, si quis aliquem detulisset, nec actionem persequeretur, aut persecutus quintam partem suffragiorum non tulisset, ut ærario drachmas mille is persolveret: nec in foro dicere permittebantur,*

qui

qui debebant. Verum de hoc ago pluribus, Lect. Attic. lib. v. cap. XIII.

CAPUT XXII.

Damnatis pœnæ optio data: gravior facta, si minorem culpa sua elegissent. Capite plectendi e civium albo delebantur. Adoptivo in paternam domum regredi non licebat, nisi ei, qui adoptaverat, liberos relinqueret. Æginam ingredi, capitale. Leges, ac contumelia, corruptela, & re semel judicata nullo modo retractanda.

Damnatis pœnæ optio concedebatur: ita tamen, ut, si leviorem eligerent, quam promeriti censebantur, graviore afficerentur. Eugraphius, in Andria.n, Act. III. Sc. v. *Ab Atheniensibus hæc lex fuerat constituta, uti damnatis pœnæ proponerentur; ut eligerent, quam vellent: &, si leviorem eligerent, graviore afficiebantur.*

Qui ad mortem condemnati, horum nomina, antequam supplicio afficerentur, in albo civium delebantur: ne quis civis scelus illud admisisse diceretur. Dion Chrysostomus, in Rhodiaca. Βούλομαι τοίνυν, ὅπερ Ἀθήνησιν οἶδα γιγνόμενον, οἶμαι δὲ κἀνταῦθα γίγνεσθαι κατὰ νόμον, πάνυ καλῶς ἔχοντα, εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς. ἐκεῖ γὰρ, ὅταν δημοσίᾳ τινὰ δέῃ τῶν πολιτῶν ἀποθανεῖν ἐπ' ἀδικήμασι, πρότερον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξαλείφεται. τίνος ἕνεκα; ἑνὸς μὲν, ὅπως μηκέτι δοκῶν πολίτης ὢν πάσχῃ τι τοιοῦτο, ἀλλ', ὡς δυνατὸν, ἀλλότριος γεγονώς. *Volo igitur, quod Athenis quidem factum scio, puto autem & hic fieri, juxta legem, bene admodum habentem, vobis dicere. Illic enim, quando publice civium quendam mori oportet, ob admissum scelus, prius nomen ejus expungitur. quam ob causam? unam quidem; ne quis, civem quem censerent, tale quicquam pateretur: verum, quantum fieri posset, peregrinus qui existeret.*

Adoptivos in domum paternam redire lex vetabat, nisi ei, qui adopta-

adoptaverat, liberos ipsi reliquissent: ac, si aliter rediissent, non cernendæ jus hæreditatis ullum in ea habebant domo, e qua ante exiissent. Vide Lectiones Atticas, lib. II. cap. IV.

Qui Æginam insulam ingressus esset, eum occidere non adductum in judicium licitum erat. Diogenes Laertius, in Platone, lib. III. Κἀκεῖνος, ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς Αἴγιναν, ἐπίπρασκεν. ὅτε καὶ Χάρμανδρος Χαρμανδρίδου ἔγραφεν αὐτῷ δίκην θανάτου, κατὰ τὸν αὐτοῖς τεθέντα νόμον, τὸν πρῶτον ἐπιβάντα Ἀθηναίων τὴν νῆσον, ἄκριτον ἀποθνήσκειν. *Et ille, cum in Æginam eum abduxisset, vendidit. Quo tempore Charmander, Charmandridis filius, eum capitis reum egit, juxta legem, quæ, Atheniensium qui primus esset in hanc insulam ingressus, indemnatum mortis rerum statuebat.*

Si quis quenquam cujuscunque ætatis, sexus, ordinisve, contumelia affecisset, in eum cuivis actio erat, Sexvirique intra mensem actionem apud Heliæam dabant, nisi publicum aliquod impedimentum objiceretur; tum, cum primum facere possent, tenebatur: ac post condemnationem, statim crimen Heliæa æstimabat. Verba legis ecce ista, apud Demosthenem, in Mediana. Νόμος. ἐάν τις ὑβρίζῃ τινὰ, ἢ παῖδα, ἢ γυναῖκα, ἢ ἄνδρα, τῶν ἐλευθέρων, ἢ τῶν δούλων, ἢ παράνομόν τι ποιήσῃ εἰς τούτων τινὰ, γραφέσθω πρὸς θεσμοθέτας ὁ βουλόμενος Ἀθηναίων οἷς ἔξεστιν. οἱ δὲ θεσμοθέται, εἰσαγόντων εἰς τὴν Ἡλιαίαν τριάκοντα ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἂν ἡ γραφὴ, ἐὰν μή τι δημόσιον κωλύῃ. εἰ δὲ μὴ, ὅταν ᾖ πρῶτον οἷόν τε. ὅτου δ' ἂν καταγνωσθῇ, ἡ Ἡλιαία τιμάτω περὶ αὐτοῦ παραχρῆμα, ὅτου ἂν δοκῇ ἄξιος εἶναι παθεῖν, ἢ ἀποτίσαι. *Lex. Si quis aliquem contumelia affecerit, sive puerum, sive mulierem, sive virum, ex ingenuis, sive servis, aut aliquid legibus interdictum in horum aliquem admiserit, eum, quicunque volet Atheniensium, cui id licet, deferto apud Sexviros. Illi vero, actionem danto intra dies triginta apud Heliæam, ab eo die, quo res in judicium allata fuerit, nisi publicum quid impediat: tum vero, cum primum fieri poterit. Qui autem damnatus fuerit, statim Heliæa æstimet, quidnam pati ille dignus, aut persolvere, videatur.* Si pecunia æstimata contumelia, & ea ingenuus affectus esset, vinciebatur, quoad solveret. Idem, ibidem. Ἐὰν γὰρ ἀργυρίου τιμηθῇ τῆς ὕβρεως, δεδέσθω, ἐὰν ἐλεύθερον ὑβρίσῃ, μέχρις ἂν ἐκτίσῃ. *Si vero pecunia æstimata fuerit contumelia, eaque affecerit ingenuum, vinciatur, donec solvat.*

Si

Si quis aliquem corrupisset, aut corruptus ipse esset, ad remp. lædendam, aut privatim civium aliquem, infamis erat, liberique item ejus, & quicunque ipsius essent. Demosthenes idem, in eadem Midiana. Νόμος. Ἐάν τις Ἀθηναίων λαμβάνῃ παρά τινος, ἢ αὐτὸς διδῷ ἑτέρῳ, ἢ διαφθείρῃ τινὰς ἐπαγγελλόμενος, ἐπὶ βλάβῃ τοῦ δήμου, ἢ τινὸς τῶν πολιτῶν, τρόπῳ ἢ μηχανῇ ἡτινιοῦν, ἄτιμος ἔστω, παῖδες, καὶ τὰ ἐκείνου. *Lex. Si quis Atheniensium ab aliquo acceperit, aut ipse alteri dederit, aut promissis aliquos corruperit, ad nocendum populo, aut civium cuiquam, quo id modo, aut machinatione fecerit, infamis esto, cum ipse, tum & liberi ejus, ac quicunque sunt illius.* Qui pecuniam, ad prodendam patriam, accipere ausi, vel luebant capite facinus, vel pecuniæ, quam acceperat, decuplum solvere tenebatur. Dinarchus, Orat. in Demosthenem. Δεῖξον τοῖς δικασταῖς, σὺ Δημόσθενες, τὰ νυνὶ, ὡς τὸ δῶρα λαμβάνειν κατὰ τῆς πατρίδος συγγνώμης ἐστὶν ἄξιον. ἀλλ' οἱ νόμοι περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἀδικημάτων, τῶν εἰς ἀργυρίου λόγον ἀνηκόντων, διπλῆν τὴν βλάβην ὀφείλειν κελεύουσιν. ἐπὶ δὲ τῶν δωροδοκούντων, δύο μόνον τιμήματα πεποιήκασιν, ἢ θάνατον, ἢ δεκαπλοῦν τοῦ ἐξ ἀρχῆς λήμματος τὸ τίμημα τοῦ δώρου. *Ostende, tu Demosthenes, in hac causa, venia dignum esse, capere munera contra patriam. Leges in aliis quidem pecuniariæ rationis injuriis duplum rependere jubent: in eos vero, qui muneribus corrupti sunt, duas duntaxat pœnas constituerunt; mortem, aut accepti muneris decuplum.*

Rei quoque judicatæ non licebat gratiam facere, nec damnationem factam abolere. Plutarchus docet, in Demosthene. Τῆς δὲ χρηματικῆς ζημίας αὐτοῦ μένούσης, (οὐ γὰρ ἐξῆν χάριτι λῦσαι καταδίκην,) ἐσοφίζοντο πρὸς τὸν νόμον. *Cum vero mulcta pecuniaria teneretur, (nec enim permissum gratia rem judicatam abolere,) callide legem eluserunt.*

CAPUT XXIII.

Actio in sycophantas data apud sexviros, & senatum, populumque: idque intra quintum annum. Eorum pœna, mille drachmæ. In præterita criminantes, post triginta tyrannorum ejectionem, exceptio, & dicendi prior locus. In quibusdam, falsa detulisse, capitale erat. Qui depositum negasset, infamia notabatur. Per furorem acta, irrita censebantur. Falsas literas in Metroum inferre, non licebat.

Ycophantes apud sexviros, apud senatum, & apud populum, accusare licitum erat, cum in cæteros maleficos uno tantum in prætorio actio concederetur. Isocrates, in Orat. de permutatione. Περὶ δὲ τῶν συκοφαντῶν, χαλεπωτέρους, ἢ περὶ τῶν ἄλλων κακούργων, τοὺς νόμους ἔθεσαν. τοῖς μὲν γὰρ μεγίστοις τῶν ἀδικημάτων, ἐν ἑνὶ τῶν δικαστηρίων τὰς κρίσεις ἐποιήσαντο· κατὰ δὲ τούτων, γραφὰς μὲν πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, εἰσαγγελίας δὲ εἰς τὴν βουλὴν, προβολὰς δὲ ἐν τῷ δήμῳ. *De Sycophantis vero, graviores, quam de aliis maleficis, leges tulerunt. nam de maximis injuriis, in uno judicari pretorio voluerunt: hos vero, & ad Sexviros citari, & deferri apud senatum, & apud populum accusari sinunt.* Intra quintum vero annum instituere actionem oportebat. Demosthenes, pro Phormione. Δοκεῖ γάρ μοι καὶ ὁ Σόλων οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκα θεῖναι αὐτὸν, (τὸν νόμον,) ἢ τοῦ μὴ συκοφαντεῖσθαι ὑμᾶς. τοῖς μὲν γὰρ ἀδικουμένοις ἱκανὰ τὰ πέντε ἔτη ἡγήσατο εἶναι εἰσπράξασθαι. *Videtur vero mihi etiam Solon non alia de causa legem hanc constituisse, quam ne a sycophantis circumveniri possetis. nam injuria affectis satis esse annos quinque existimavit ad pœnam exigendam.*

Qui bona civium tanquam publica detulissent, ac convicti falsi essent, mille drachmis mulctabantur. Suidas. Ἔθεντο Ἀθηναῖοι νόμον· τοὺς οὐσίας ἀπογράψαντας τῶν πολιτῶν τινὰς, ὡς τῷ δήμῳ προσηκούσας, εἰ συκοφαντοῦντες ἁλοῖεν, χιλίας διδόναι δραχμάς. *Legem tulerunt*

lerunt Athenienses : si qui bona civium , ut ad populum pertinentia , descripsissent , ac falsi deprehenderentur , mille drachmas uti solverent. Huc respectum est à Demosthene , Orat. in Timocratem. Ἐμοὶ δ' ἐν χιλίοις ὑπὲρ ὑμῶν ἐσθ' ὁ κίνδυνος. *Mihi vero de mille drachmis est periculum.* Ad quæ verba Ulpianus. Ἐὰν ἡττηθῶ , ὡς συκοφάντης , παρέχω τὰς χιλίας. *Si succubuero , ut sycophanta , mille drachmas solvere teneor.*

Cum Athenas Thrasybulus a tyrannis vindicasset , ad concordiam inter cives , atque pacem , confirmandam , non duntaxat omnium præteritorum est oblivio constituta , verum etiam lex lata , si quis veteres offensas renovaret , aliquemque contra statum juramentum in jus vocaret , ut exceptione reus uteretur , atque caussam prior diceret , cum actorem cæteroquin facere id moris esset. Isocrates , in Orat. contra Callimachum. Μηδεὶς ὑμῶν θαυμάσῃ , διότι φεύγων τὴν δίκην , πρότερος λέγω τοῦ διώκοντος· ἐπειδὴ γὰρ , ἐκ Πειραιέως κατελθόντες , ἐνίους ἑωρᾶτε τῶν πολιτῶν συκοφαντεῖν ὡρμημένους , καὶ τὰς συνθήκας λύειν ἐπιχειροῦντας , βουλόμενοι τούτους τε παῦσαι , καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιδεῖξαι , ὅτι οὐκ ἀναγκασθέντες ἐποιήσασθε αὐτὰς , ἀλλ' ἡγούμενοι τῇ πόλει συμφέρειν , εἰπόντος Ἀρχίνου , νόμον ἔθεσθε , ἄν τις δικάζηται παρὰ τοὺς ὅρκους , ἐξεῖναι τῷ φεύγοντι παραγράψασθαι , τοὺς δὲ ἄρχοντας περὶ τούτου πρῶτον εἰσάγειν , λέγειν δὲ πρότερον τὸν παραγραψάμενον· ὁπότερος δ' ἂν ἡττηθῇ , τὴν ἐπωβελίαν ὀφείλειν. ἵν' οἱ τολμῶντες μνησικακεῖν , μὴ μόνον ἐπιορκοῦντες ἐξελέγχοιντο , μηδὲ τὴν παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίαν ὑπομένοιεν , ἀλλὰ καὶ παραχρῆμα ζημιοῖντο. *Nemo vestrum miretur , me , qui reus sim , priorem dicere actore. Postquam enim , e Piræo in urbem reversi , quosdam cives ad calumniandum vidistis concitatos , & instituentes item pacta solvere , cum ut illos compesceretis , tum ut aliis ostenderetis , vos non coactos , sed utilitate reip. adductos , ea ipsa inisse , Archino rogante , legem tulistis ; si quis actionem contra datum jusjurandum instituisset , ut reo excipere liceret , utque archontes ea de re primum referrent , quique exciperet prior diceret ; atque mulctam solveret , qui causa caderet. ut , memoriam offensarum veterum qui refricare ausi essent , non tantum periurii convincerentur , nec divinam ultionem exspectarent , sed & statim pœnas darent.*

In quibusdam rebus , qui falsa detulisset , capite luebat. Andocides,

docides, de Myst. Ὁ γὰρ νόμος οὕτως εἶχεν. εἰ μὲν τἀληθῆ μηνύσειέ τις, εἶναι τὴν ἄδειαν· εἰ δὲ τὰ ψευδῆ, τεθνάναι. *Etenim lex sic habebat. Si quis vera judicasset, uti id impune ferret: quod si falsa, moreretur.*

Qui depositum non reddidisset, infamis erat. Michael Ephesius, in Aristotelis Ethicorum lib. v. Ὁ μὲν γὰρ νόμος καθόλου κελεύει, τὸν μὴ ἀποδιδόντα τὴν παρακαταθήκην ἄτιμον εἶναι. *Lex enim universim jubet, qui depositum non reddiderit, infamem esse.*

Quæ in furore acta, irrita erant. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὰ ἐν μανίᾳ, ἄκυρα εἶναι. *Lex est, quæ in furore acta sint, ut irrita ea habeantur.* Sulpitius Victor, in Institut. Orat. *Quæ per furorem acta fuerint, irrita sint.* Et mox. *Cum lex irrita esse præcipiat, quæ facta sint per furorem.*

Falsas literas in Metroum inferre non licebat. Anonymus, in Argumento Orationis Demosthenicæ de Corona. Ὁ δὲ τρίτος νόμος, κελεύει, μηδέποτε ψευδῆ γράμματα εἰς τὸ Μητρῷον εἰσάγειν. *Tertia vero lex, jubet, nunquam falsas literas in Metroum inferre.* Hoc est, quod concise dicit Syrianus, in Hermogenem. Νόμος ἐστιν, ὁ κωλύων ψευδῆ εἰσφέρειν γράμματα. *Lex est, prohibens, ne literæ falsæ inferantur.*

C A-

CAPUT XXIV.

Mercatoribus frumentariis alio frumentum vehere, quam Athenas, non licebat: neque civibus frumentum sibi emere, supra corbes quinquaginta. Die festo injuriam facere, nulli licitum; neu quid aliud decernere, quam quod ad festum pertineret: Actioque in delinquentes, Προβολὴ *dicta. Ludi quando aperiri, & claudi, debuerint: quive hic admitti item, aut excludi: morsque delinquenti pœna. In Mercurialibus festis gymnasiarchæ adultum quenquam intromittere vetabantur: quæque pœna non parentibus constituta.*

Ercatoribus Atheniensibus frumentariis alio frumentum vehere, quam Athenas, non licebat: & extremæ delinquentibus pœnæ positæ. Demosthenes, Orat. in Phormionem. *Τῶν νόμων τὰ ἔσχατα ἐπιτίμια προστεθεικότων, εἴ τις οἰκῶν Ἀθήνησιν ἄλλοθί ποι σιτηγήσῃ, ἢ εἰς τὸ Ἀττικὸν ἐμπόριον. Cum leges ultimum supplicium ponant illi, qui, cum habitet Athenis, alio quopiam frumentum vexerit, quam in Atticum mercatum.* Et in Lacritum. *Ἴστε γὰρ δήπου, ὦ ἄνδρες δικασταί, τὸν νόμον, ὡς χαλεπός ἐστιν, ἐάν τις Ἀθηναίων ἄλλοσέ ποι σιτηγήσῃ, ἢ Ἀθήναζε. Nostis enim profecto, Judices, legem, quam ea severa sit, si quis Atheniensium alio quopiam, quam Athenas, frumentum vexerit.* Lycurgus, in Leocratem. *Οἱ ὑμέτεροι νόμοι τὰς ἐσχάτας τιμωρίας ὁρίζουσιν, ἐάν τις Ἀθηναίων ἄλλοσέ ποι σιτηγήσῃ, ἢ ὡς ὑμᾶς. Leges vestræ extrema supplicia decernunt, si quis Atheniensium alio frumentum vehat, quam ad vos.* Emere vero, in familiæ suæ usum, supra quinquaginta corbes, civibus prohibitum fuit. Lysias, Orat. XXI. *Ἡμεῖς γὰρ ὑμῖν παρεχόμεθα τὸν νόμον, ὃς ἀπαγορεύει, μηδένα τῶν ἐν τῇ πόλει σῖτον πλείω πεντήκοντα φορμῶν συνωνεῖσθαι. Nos enim vobis legem exhibuimus, qua vetat, ne frumentum*

Q

aliquis

aliquis in civitate supra corbes quinquaginta sibi coemat. Ac proposita delinquenti pœna capitis. Observare est apud Lysiam eundem, in eadem Oratione. Ἄλλό τι οὖν ἀξιοῖς ἢ ἀποθανεῖν, εἴ τι πεποίηκας παρὰ τοὺς νόμους, ἐφ᾽ οἷς θάνατος ἡ ζημία; ἔγωγε. ἀπόκριναι δή μοι· εἰ ὁμολογεῖς πλείω σῖτον συμπρίασθαι πεντήκοντα φορμῶν, ὧν ὁ νόμος ἐξεῖναι κελεύει. *Aliudne igitur quid vis, quam mori, si quid commisisti contra eas leges, quæ supplicium capitis statuunt? Ego quidem. Responde mihi. an fateris, coemisse te frumentum supra quinquaginta corbes, quos lex jubet?*

Die festo vetitum injuriam cuiquam facere quoquo modo; aut decernere, nisi quod ad festum istud pertineret. Demosthenes, Orat. in Timocratem. Ἀπάντων ὑμῶν ἀγόντων ἱερομηνίαν, καὶ νόμου κειμένου, μήτ᾽ ἰδίᾳ μήτε κοινῇ μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, μηδὲ χρηματίζειν, ὅ, τι ἂν μὴ περὶ τῆς ἑορτῆς ᾖ, αὐτὸς οὐχ ἕνα τῶν τυχόντων, ἀλλὰ ὅλην ἀδικῶν φανήσεται τὴν πόλιν. *Cum vos festum celebraretis, lexque lata esset, ne quis quenquam eo tempore, seu privatim, sive publice, injuria afficeret, neve quicquam decernatur, nisi quod ad festum illud pertineret; is non unum aliquem civium, verum totam civitatem injuria affecisse deprehendetur.* Ac si quis in eam legem deliquisset, in hunc actio dabatur, Προβολὴ dicta. Ulpianus, ad eum locum. Προβολὴ γάρ ἐστιν ὄνομα δίκης κατὰ τῶν περὶ τὴν ἑορτὴν ἀδικησάντων. *Probole enim est nomen actionis, in eos, qui die festo injuriam faciunt.*

Choragum oportebat quadragenario majorem esse, quo minus ab eo periculi esset puerorum pudicitiæ. Æschines, in Timarchum. Κελεύει γὰρ (ὁ νόμος) τὸν χορηγὸν, τὸν μέλλοντα τὴν οὐσίαν τὴν ἑαυτοῦ εἰς ὑμᾶς ἀναλίσκειν, ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη γεγονότα τοῦτο πράττειν. ἵν᾽ ἤδη ἐν τῇ σωφρονεστάτῃ αὐτοῦ ἡλικία ὢν οὕτως, ἐντυγχάνῃ τοῖς ὑμετέροις παισίν. *Jubet enim (lex) choragum, qui suis sumptibus vestris inservire commodis studeat, id facere, ubi quadragesimum annum excesserit: ut is in modestissima jam ætate constitutus, cum liberis vestris versetur.* Et mox iterum, in verbis legis. Οἱ δὲ χορηγοὶ οἱ καθιστάμενοι ὑπὸ τοῦ δήμου, ἔστωσαν τὴν ἡλικίαν ὑπὲρ τῶν τετταράκοντα ἐτῶν. *Choragi autem, qui à populo constituentur, annum ætatis quadragesimum excessisse debent.* Huc respexit Harpocration. Ὅτι νόμος ἐστιν, ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη γενόμενον χορηγεῖν παισίν, Αἰσχίνης τε ἐν

τῷ

τοῦ κατὰ Τιμάρχου φησὶ καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ. *Legem esse, ut tricenario sit major, qui choragum pueris agat, dicit Æschines, in Timarchum; & Aristoteles, in Atheniensium Rep.* Breviter Suidas. Νόμος ἐστὶν, ὑπὲρ τεσσαράκοντα, ἔτη γενόμενον χορηγεῖν παισίν. *Lex est, ut sit major tricenario, qui pueris choragus sit.*

Ludi magistri, aperire eum post solis exortum, claudere vero ante occasum jubebantur: neque fas majorem puero illuc ingredi, præter filium magistri, fratrem, aut generum. Si quis alius ingressus esset, capite luebat. Itidem festis Mercurialibus gymnasiarchæ adultum quenquam intromittere vetabantur: si permitterent, lege de ingenuorum puerorum corruptela tenebantur. Ipsa legum verba habes Apud Æschinem eundem, in eadem Oratione. Νόμοι. Οἱ δὲ τῶν παίδων διδάσκαλοι, ἀνοιγέτωσαν μὲν τὰ διδασκαλεῖα μὴ πρότερον ἡλίου ἀνιόντος, κλειέτωσαν δὲ πρὸ ἡλίου δύνοντος. καὶ μὴ ἐξέστω τοῖς ὑπὲρ τὴν τῶν παίδων ἡλικίαν οὖσιν εἰσιέναι, τῶν παίδων ἔνδον ὄντων, ἐὰν μὴ υἱὸς διδασκάλου, ἢ ἀδελφὸς, ἢ θυγατρὸς ἀνήρ. ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα εἰσίῃ, θανάτῳ ζημιούσθω. καὶ οἱ γυμνασιάρχαι τοῖς Ἑρμαίοις μὴ ἐάτωσαν συγκαλιέναι μηδένα τῶν ἐν ἡλικίᾳ τρόπῳ μηδενί. ἐὰν δὲ ἐπιτρέπῃ, καὶ μὴ ἐξείργῃ τοῦ γυμνασίου, ἔνοχος ἔστω ὁ γυμνασιάρχης τῷ τῆς τῶν ἐλευθέρων φθορᾶς νόμῳ. *Leges. Puerorum Magistri ludos ante solis ortum ne aperiunto, ante occasum vero ne claudunto. Neque fas esto iis, qui puerilem ætatem excesserunt, eo ingredi, dum pueri sunt intus, præter filium magistri, aut fratrem, aut generum. Præter illos, si ingressus quisquam fuerit, capite luat. Et gymnasiis præfecti, Mercurialibus nullo modo quenquam adultum ingredi cum pueris sinunto. Sin permiserint, neque arceant gymnasio, lege teneantur de corruptela ingenuorum puerorum.*

CAPUT XXV.

De gallorum gallinaceorum certamine: quæque origo legis fuerit. Æliani, & Luciani, dissensus. Homeri poëmata singulis Panathenæis recitata, ex Hipparchi instituto. In urbe obsessa ac fame pressa, turba inutilis occidebatur.

Uotannis uno die certamen erat gallorum gallinaceorum. Ælianus, Var. Hist. lib. II. cap. XXVIII. Μετὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν νίκην, Ἀθηναῖοι νόμον ἔθεντο, ἀλεκτρυόνας ἀγωνίζεσθαι δημοσίᾳ ἐν τῷ θεάτρῳ μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἔτους. *Post victoriam de Persis, legem tulerunt Athenienses; ut quotannis uno die galli gallinacei in theatro certarent.* Quin & juvenes quotquot erant id spectare tenebantur. Disco ex Solonis verbis apud Lucianum, De Gymnasiis. Καὶ τί ἂν πάθοις, εἰ θεάσαιο καὶ ὀρτύγων, καὶ ἀλεκτρυόνων ἀγῶνας παρ᾽ ἡμῖν, καὶ σπουδὴν ἐπὶ τούτοις οὐ μικράν; ἢ γελάσῃ δηλονότι, καὶ μάλιστα ἢν μάθῃς, ὡς ὑπὸ νόμου αὐτὸ δρῶμεν, καὶ προστέτακται πᾶσι τοῖς ἐν ἡλικίᾳ παρεῖναι, καὶ ὁρᾶν τὰ ὄρνεα διαπυκτεύοντα μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀπαγορεύσεως. *Et quo modo afficereris, si apud nos & gallos gallinaceos, inter se certantes videres, & in his non parvam curam? rideres nempe; ac multo magis, si id scires lege fieri a nobis: tum præterea imperatum, uti juvenes omnes adsint, spectentque aves, usque ad extremam virium defectionem decertantes.* Originem legis, refert loco jam citato Ælianus. Πόθεν δὲ τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ὅδε ὁ νόμος, ἐρῶ. Ὅτε Θεμιστοκλῆς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐξῆγε τὴν πολιτικὴν δύναμιν, ἀλεκτρυόνας ἐθεάσατο μαχομένους, οὐδὲ ἀργῶς αὐτοὺς εἶδεν. ἐπέστησε δὲ τὴν στρατιὰν, καὶ ἔφη πρὸς αὐτούς· ἀλλ᾽ οὗτοι μὲν, οὔτε ὑπὲρ πατρίδος, οὔτε ὑπὲρ πατρῴων θεῶν, οὐδὲ μὴν ὑπὲρ γονικῶν ἡρώων, κακοπαθοῦσιν, οὐδὲ ὑπὲρ δόξης, οὐδὲ ὑπὲρ ἐλευθερίας, οὐδὲ ὑπὲρ παίδων· ἀλλ᾽ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἡττηθῆναι ἑκάτερος, μηδὲ εἶξαι θατέρῳ τὸν ἕτερον. ἅπερ οὖν εἰπὼν, ἐπέῤῥωσε τοὺς Ἀθηναίους. τὸ τοίνυν γενόμενον αὐτοῖς σύνθημα εἰς ἀρετὴν, ἐβουλήθη διαφυλάττειν καὶ εἰς τὰ ὅμοια ἔργα ὑπόμνησιν.

Unde

Unde vero initium hac lex sumpserit, dicam. Cum Themistocles civium exercitum educeret adversus barbaros, gallos gallinaceos vidit pugnantes: neque ille oscitanter eos vidit, sed, adductis ad spectaculum militibus; at hi, inquit, nec pro patria, nec pro diis, item patriis, aut sepulcris progenitorum, malum sustinent; nec pro gloria, neque etiam libertate, liberisve; sed duntaxat, ne vincantur, neve alter alteri cedat. Quibus dictis, confirmavit Athenienses: quodque ad virtutem eos incitasset, voluit in memoriam similium rerum conservare. Sed, Themistocli quæ adscribit, Iphicrati Diogenes Laertius tribuit, in vita Socratis, lib. II. Ἐπῆρε δὲ καὶ εἰς φρόνημα Ἰφικράτην τὸν στρατηγὸν, δείξας αὐτῷ τοῦ Κυρίως Μίδου ἀλεκτρυόνας ἀντίον τῶν Καλλίου πτερυξαμένους. *Iphicrati quoque duci animos adjecit, cum ostendisset ei gallos gallinaceos tonsoris Midæ, adversus eos, qui Calliæ erant, alis pugnantes.*

Homeri poëmata quinto quoque anno in Panathenæis recitari lex jubebat. Leocrates, Orat. in Lycurgum. Βούλομαι δ' ὑμῖν καὶ τὸν Ὅμηρον παρασχέσθαι ἐπαινῶν· οὕτω γὰρ ὑπέλαβον ὑμῶν οἱ πατέρες σπουδαῖον εἶναι ποιητὴν, ὥστε νόμον ἔθεντο, καθ' ἑκάστην πενταετηρίδα τῶν Παναθηναίων, μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν ῥαψῳδεῖσθαι τὰ ἔπη. *Volo vero vobis etiam Homerum exhibere laudans. Adeo enim majores vestri gravem esse hunc poetam, uti legem constituerint, quinto quolibet Panathenæorum anno, hujus unius poëmata, præ cæterorum poetarum, carmina canenda esse sancientes.* Institutum vero illud ab Hipparcho, Pisistrati filio: ut testatum Plato facit, in Hipparcho; & Ælianus, Var. Hist. lib. VIII. cap. II.

Qui thesaurum invenisset, mille drachmas urbi dare tenebatur. Sopater, de Diff. Quæst. Νόμος. τὸν εὑρόντα θησαυρὸν διδόναι χιλίας. *Lex est: Eum, qui thesaurum invenerit, mille drachmas dare.* Anonymus, in Protheoria Orationis Libanianæ, de avaro se deferente. Νόμος. Τὸν εὑρόντα θησαυρὸν, χιλίας τῇ πόλει διδόναι δραχμάς. *Lex est: qui thesaurum invenisset ut mille drachmas urbi daret.* Et ipse Libanius, in citata Oratione. Καὶ παραχρῆμα ἐφειστήκει τὶς, συνάγων τὸ πρόσωπον· καὶ, ὦ φίλτατε, φησὶ, γνώριζε τὸν νόμον καὶ, θησαυρὸν εὑρηκὼς, κατάβαλε τὰς χιλίας. *Ac confestim adstitit quis, vultum contrahens: &, o amicissime, inquit, agnosce legem; &, cum thesaurum inveneris, mille pendito.*

Ætatem inutilem occidere oportebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὴν ἄχρηστον ἡλικίαν ἀποκλείειν. *Lex est, ut inutilis ætas occidatur.* Nempe in obsessa urbe, & fame pressa. Anonymus, Problem. Rhet. XLVI. Ἐν λιμῷ, καὶ πολιορκίᾳ, ἔγραψέ τις, τὴν ἄχρηστον ἡλικίαν ἀποκλεῖσαι. *In fame, & obsidione urbis, legem quis tulit, de occidenda turba inutili.*

CAPUT XXVI.

Qui vitæ alicujus insidiatus esset, homicida censebatur. Jurabunt judices, se non esse jus prodituros. Qui aliquem per injuriam in libertatem vindicasset, dimidium pretii ærario solvebat. Murum ascendere, peregrino non licebat: si fecisset, impune à cive occidebatur. Mercatoribus actio dabatur de rebus, tam quæ Athenas aliunde vehebantur, quam quæ alio Athenis; qui damnatus, in custodia tenebatur, dum solvisset: sed necesse tamen erat, ut contractus tabulæ exstarent, actionem vero institui oportebat ante diem trigesimum.

Ui vitæ alicujus insidiatus esset, homicida censebatur. Antiphon, Orat. XI. Ἀπολύει δέ με καὶ ὁ νόμος, καθ' ὃν διώκομαι. τὸν γὰρ ἐπιβουλεύσαντα κελεύει φονία εἶναι. *Liberat vero me lex, secundum quam reus agor. Vult enim eum, qui insidias struxerit, homicidam esse.*

Jurabant judices, jus se minime prodituros. Libanius, Declam. XIV. Εἰ δὲ νόμον παρειλήφατε παρὰ τῶν πατέρων ἔργῳ κεκυρωμένον, διὰ μηδένα φόβον προΐεσθαι τὸ δίκαιον, μηδὲ ἐμὲ νῦν ἐκδῶτε. *Quod si legem a patribus accepistis, re ipsa confirmatam, nullo metu jus prodere vetantem, ne me quoque nunc dedatis.* Verba legis, exstant apud Demosthenem, Orat. in Timocratem. Οὐ δὲ δῶρα δέξομαι, τῆς ἡλιάσεως ἕνεκα, οὔτ' αὐτὸς ἐγὼ, οὔτ' ἄλλος ἐμοὶ, οὔτ' ἄλλοι

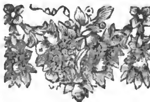
ἄλλοι εἰδότ@ ἐμῦ, ὔτε τέχνῃ, ὔτε μηχανῇ ὐδεμιᾷ. καὶ ἀκροάσομαι τῦτε κατηγόρυ, καὶ τῦ ἀπολογυμένυ, ὁμοίως ἀμφοῖν· καὶ διαψηφιῦμαι περὶ αὐτῦ, ὖ ἂν ᾖ ἡ δίωξις. *Neque dona accipiam, judicii causa, neque ipse ego, neque alius meo nomine, neque alii me gnaro, neque arte, neque machinatione ulla: audiamque, cum actorem, tum reum, eodem modo utrumque: & sententiam feram de eo, de quo erit controversia.* Vide quoque Pollucem, Lib. VIII. cap. X. Meminitque item Plato, in Apologia Socratis.

Qui aliquem per injuriam in libertatem vindicasset, dimidium pretii æstimati ærario pendere tenebatur. Anonymus, in argumento Orationis in Theocrinem. Τρίτ@, (νόμ@,) ἐὰν μή τις δόξῃ δικαίως εἰς ἐλευθερίαν ἀφελέσθαι τινα, τὸ ἥμισυ τῦ τιμήματ@ ὀφείλειν τῷ δημοσίῳ. *Tertia, (lex;) si quis aliquem haud juste in libertatem asseruisse videatur, semissem pretii æstimati ærario ut debeat.* Et Demostenes inde ipse in Oratione ea. Καί μοι λέγε τὸν νόμον, ὃς κελεύει τὸ ἥμισυ τῦ τιμήματ@ ὀφείλειν τῷ δημοσίῳ, ὃς ἂν δόξῃ μὴ δικαίως εἰς ἐλευθερίαν ἀφελέσθαι. *Ac legem mihi recita, quæ jubet dimidium pretii æstimati ærario debere eum, qui injuste asserere in libertatem videatur.*

Peregrino murum ascendere non licebat. Apsines, cap. Περὶ λύσεων. Ξέν@ κεκώλυται ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ τεῖχ@. *Peregrinus murum ascendere prohibetur.* Marcellinus in Hermogenem. Ποῖον γὰρ ἀδίκημα, τὸ ἀνελθεῖν ξένον εἰς τὸ τεῖχ@, εἰ μὴ νόμ@ ἐκώλυεν; *Nam quid injusti est, si peregrinus murum ascendat, nisi lex prohibuisset?* Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Quod simplex legale? quum lex unam facit quæstionem: ut, Peregrinus murum ne ascendat.* Qui fecisset, eum occidere civi licitum. Michaël Ephesius, ad Aristotelis Ethicorum lib. V. Ὁ μὲν γὰρ νόμ@ καθόλυ κελεύει, τὸν ξένον, εἰ ἐπὶ τὸ τεῖχ@ ἀνέλθῃ, ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ τῶν πολιτῶν. *Lex enim universim jubet, peregrinum, si murum ascenderit, a civibus occidi.* Syrianus, in Hermogenem. Νόμ@, τὸν ἀνελθόντα ξένον ἐπὶ τὸ τεῖχ@ τεθνάναι. *Lex est, qui murum ascenderit peregrinus, ut morte luat.* Curius Fortunatianus, libro citato. *Peregrinus, si murum ascenderit, capite plectatur.*

Mercatoribus actio dabatur tam de iis rebus, quæ Athenas aliunde, quam vicissim quæ Athenis alio adveherentur. Demosthenes, in

in Zenothemidem. Οἱ νόμοι κελεύουσιν, ὦ ἄνδρες δικαςαὶ, τὰς δίκας εἶ) τοῖς ναυκλήροις, καὶ τοῖς ἐμπόροις, τῶν Ἀθήναζε καὶ τῶν Ἀθήνηθεν συμβολαίων, περὶ ὧν ἂν ὦσι συγγραφαί. *Leges jubent, Iudices, actiones dari naviculariis, & mercatoribus, in iis contractibus, qui vel Athenas aliunde, vel Athenis alio referuntur, de quibus exstent tabulæ.* Et occurrit iterum, in Orationibus in Apaturium, ac Phormionem. Qui damnatus in vincula conjiciebatur, dum mulctam, à judicibus dictam, solveret. Demosthenes, in Apaturium. Τοῖς μὲν ἐμπόροις, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τοῖς ναυκλήροις, κελεύει ὁ νόμος εἶ) τὰς δίκας πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, ἐάν τι ἀδικῶνται ἐν τῷ ἐμπορείῳ, ἢ ἐνθένδε ποι πλέοντες, ἢ ἑτέρωθεν δεῦρο· καὶ τοῖς ἀδικοῦσι δεσμὸν ἔταξε τὸ ἐπιτίμιον, ἕως ἂν ἐκτίσωσιν, ὅ, τι ἂν αὐτῶν καταγνωσθῇ. ἵνα μηδεὶς ἀδικῇ μηδένα τῶν ἐμπόρων εἰκῇ. *Mercatoribus quidem, Athenienses, & naviculariis, jubet lex actionem dari apud Sexviros, si qua injuria in mercatu afficiantur, sive hinc alio navigante, sive aliunde huc: & sontibus vincula mulctam statuit, tantisper dum judicatum solvant: ut ne quis temere mercatorem ullum injuria afficiat.* Meminitque Oratione in Theorinem. Requirebatur vero, ut contractus scripto consignatus esset. Iudicant verba Orationis in Zenothemidem, jam citata. Τῶν συμβολαίων, περὶ ὧν ἂν ὦσι συγγραφαί. *Contractuum, de quibus sint tabulæ.* Oportebat vero in jus vocare ante diem trigesimum. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἔμπορον εἴσω τριάκοντα ἡμερῶν δικάζεσθαι. *Lex est, ut mercator intra trigesimum diem in jus vocet.*

C A-

CAPUT XXVI.

A munere publico unius anni intermedii vocatio erat. Cum noverca rem habere, capitale. Actio in eum, qui metalli opera interturbasset. Qui in argenti fodinis opus novum inchoabat, populo vicesimam quartam dabat; & inceptum indicare praefectis tenebatur: sin fecisset, actio cuivis erat non inscripti metalli.

Munere publico anni unius intervallum vacuum concedebatur. Demosthenes, in Leptinem. Ἔτι τοίνυν ὑμᾶς κἀκεῖνο ἐπιθυμεῖσθαι δεῖ, ὅτι ἐκ τῶν νῦν ὑπαρχόντων νόμων, καὶ πάλαι κυρίων, οὓς οὐδ᾽ ἂν αὐτὸς οὗτος ἀντείποι ἄν, μὴ οὐχὶ καλῶς ἔχειν, ἐνιαυτὸν διαλιπὼν ἕκαστος λειτουργεῖ· ὥστε τὸ ἥμισυ ἐστ᾽ ἀτελὴς τοῦ χρόνου. *Praeterea illud etiam vobis considerandum est, ex legum, quibus etiam hodie utimur, quaeque per multos annos viguerunt, instituto, quas ne iste quidem praeclaras esse negare ausit, unumquemque, anno uno quiescentem, publica obire munia: ita ut dimidiam temporis partem sint immunes.*

Qui cum noverca rem habuisset, capitis supplicio luebat crimen: quique cum uxore, semel repudiata, pecunia mulctabatur. Marcellinus, in Hermogenem. Ἐρασθείς τις τῆς μητρυιᾶς, ᾔτησε τὸν πατέρα· φάσκων ἀπολεῖσθαι, εἰ μὴ λάβοι. δίδωσιν ὁ πατήρ. μετὰ τριήμερον, ἀποδίδωσιν αὐτὴν τῷ πατρὶ πάλιν, ὡς πληρωθεὶς τοῦ ἔρωτος. ὕστερον ἑάλω συνὼν αὐτῇ· καὶ ὁ μὲν πατὴρ τεθνάναι αὐτὸν ἀξιοῖ, κατὰ τὸν νόμον, τὸν λέγοντα, τὸν συνόντα τῇ μητρυιᾷ τεθνάναι. ὁ δὲ παῖς, ἀξιοῖ χρήματα ἐκτίνειν κατὰ τὸν κελεύοντα νόμον, εἴ τις ἀποπεμψάμενος τὴν γυναῖκα, καὶ αὖθις ἁλῷ συνὼν αὐτῇ, χρήματα ζημιοῦσθαι. *Amore aliquis novercae captus, eam petiit a patre; inquiens, se moriturum, nisi acciperet. Dat hanc pater; ille, triduo post reddit, jam amore saturato. postea cum illa rursum rem habere deprehenditur. ac pater quidem, affici ipsum morte cupit; juxta legem, qua congressum*

cum

cum noverca occidi jubet : filius vero, pecuniam offert : juxta legem, quæ pecuniam pendere jubet, si uxorem quis dimiserit, ac cum ea postea deprehendatur consuevisse.

In metallis, si quis aliquem expulisset, actio in eum erat. Demosthenes, Orat. in Pantænetum. Σαφῶς ὁ νόμος διείρηκεν, ὧν εἰσὶ δίκας προσήκει μεταλλικάς. οὗτος ὁ μὲν νόμος, ἐάν τις ἐξείλλῃ τινὰ τῆς ἐργασίας, ὑπόδικον ποιεῖ. *Lex perspicue constituit, quibus in rebus dandæ sint actiones metallicæ : itaque, si quis aliquem ex opere expulerit, in eum lex dat actionem.* Et aliæ quoque actiones quædam erant; quæ Demostheni paulo post commemorantur, in eadem Oratione. Ἀλλὰ κἄν ἄλλο τις ἀδικῇ τι περὶ τὰ μέταλλα, καὶ τούτων εἰσὶ δίκαι. ὀρθῶς γε, ὦ Πανταίνετε. ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν; ἂν ὑφάψῃ τις, ἂν ὅπλα ἐπιφέρῃ, ἂν ἐπικατατέμνῃ τῶν μέτρων ἐκτός. *Si quis aliter etiam in metallis ullum damnum dederit, etiam earum rerum actio datur. Recte quidem, o Pantænete, verum, age, quæ sunt ea? Si quis succenderit, si arma intulerit, si secuerit supra modum.*

Qui in argenti fodinis opus novum inchoabant, quartam & vicesimam redituum partem populo pendere tenebantur. Isque aliquos statuebat, quibus id significare oporteret. Quod si quis non judicasset, in hunc actio cuilibet concedebatur, quæ dicebatur, Μετάλλου ἀγράφου, *Metalli non inscripti.* Suidas. Ἀγράφου μετάλλου δίκη. οἱ τὰ ἀργύρεια μέταλλα ἐργαζόμενοι, ὅπου βούλοιντο καινοῦ ἔργου ἄρξασθαι, φανερὸν ἐποιοῦντο τοῖς ἐπ᾽ ἐκείνοις τεταγμένοις ὑπὸ τοῦ δήμου· καὶ ἀπεγράφοντο, τοῦ τελεῖν ἕνεκα τῷ δήμῳ εἰκοστὴν τετάρτην τοῦ καινοῦ μετάλλου· εἴ τις οὖν ἐδόκει λάθρα ἐργάζεσθαι μέταλλον, τὸν μὴ ἀπογραψάμενον ἐξῆν τῷ βουλομένῳ γράφεσθαι, καὶ ἐλέγχειν. *Non inscripti metalli actio. Qui in argentifodinis operabantur, quum novum incipere opus vellent, iis, quos populus præfecisset his fodinis, indicabant, & inscribebantur, ut metalli novi partem vicesimam quartam populo penderent : si quis igitur clam metallicum opus facere videretur, hunc qui non inscriptus esset, accusare, & redarguere, cuilibet permittebatur.*

In bonorum permutatione, cum opes suas universas indicare tenerentur, & jurare, nil se harum reticere, eas tamen, quæ in fodinis, excipere licebat. Demosthenes, Orat. in Phænippum. Ὑμεῖς δ᾽ ἴστε, ὦ ἄνδρες δικασταί, ὑμεῖς γε ἔθεσθε τὸν νόμον, ὃς διαρρήδην.

ῥήσιν οὕτω λέγει. τοὺς ἀντιδιδόντας ἀλλήλοις, ὅταν ὀμόσαντες ἀποφαίνωσι τὴν οὐσίαν, προσομνύειν καὶ τόνδε τὸν ὅρκον. ἀποφαίνω τὴν οὐσίαν τὴν ἐμαυτοῦ ὀρθῶς, καὶ δικαίως, πλὴν τῶν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς ἀργυρείοις, ὅσα οἱ νόμοι ἀτελῆ πεποιήκασι. *Vos vero ſcitis, Judices, nam ipſi tuliſtis, legem, quæ expreſſe ita dicit: eos, qui inter ſe permutent, poſtquam dato jurejurando, opes ſuas indicaverint, illud inſuper jurare: Declaro facultates meas recte, & juſte; præter eas, quæ ſunt in argenti fodinis: quas immunes leges eſſe voluerunt.* Mox id ipſum verbis dicit paucioribus. Πρῶτον δέ μοι τὸν νόμον ἐκεῖνον ἀνάγνωθι, τὸν οὐκ ἐῶντα τῶν ἐν τοῖς ἔργοις ἀποφαίνειν. *Sed primum legem mihi illam legito, quæ non ſinit, quicquam, quod eſt in fodinis, declarare.*

CAPUT XXVII.

Ad triremes inſtruendas tenebantur omnes, præter novem archontes: & in hanc rem, ſi navalia non ſufficerent, cives, quæ deficerent, ſuppeditabant. Qui a navalibus aliquid ſurripuiſſet, capite is plectebatur, aut exilio ſempiterno, & bonorum publicatione. Qui in navi manſiſſet, tempeſtate oborta, navem, & onus, præmium accipiebat. Naufragio ejecta bona, ad publicanos pertinebant. Noctu cum telo eſſe, non licebat.

Triremibus inſtruendis nemo immunis habebatur, niſi ſoli novem archontes. Demoſthenes, Orat. in Leptinem, ipſa legis verba ponit. Νόμος. Ἀτελῆ δὲ μηδένα εἶναι τριηραρχίας, πλὴν τῶν ἐννέα ἀρχόντων. *Lex. Triremis vero inſtruendæ nemo ſit immunis, præter novem archontes.* Ac mox ipſe ſic adjungit. Ὁρᾶτε, ὡς σαφῶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μηδένα εἶναι τριηραρχίας ἀτελῆ, διείρηκεν ὁ νόμος, πλὴν τῶν ἐννέα ἀρχόντων. *Videtis, quam clare, Athenienſes, lex dicat, ne quis inſtruendarum triremium ſit immunis, exceptis novem archontibus.* Ad has autem inſtruendas, ſi navalia non ſufficerent, cives, quæ

deficiebant, exhibere tenebantur. Demosthenes idem, in Evergum. Καὶ, νόμου ἐπιτάξαντος, εἰσέπραξα τοῦτον, ὀφείλοντα τῇ πόλει σκεύη τριηραρχικά. *Ac, lege jubente, exegi ab eo triremium instrumenta, quæ debebat reipublicæ.* Et occurrit ibi mentio, locis pluribus. Qui navalibus remum, aliudve instrumentum, suffuratus esset, capite, aut perpetuo exilio, & bonorum publicatione, luebat. Marcellinus, in Hermogenem. Ἐάν τις ὑφέληται κώπην, ἢ σκεῦος, ἀπὸ τῶν νεωρίων, θανάτῳ, ἀειφυγίᾳ, καὶ δημεύσει, ζημιοῖ (ὁ νόμος) τοῦτον. *Si quis remum, aut instrumentum, e navalibus surripuerit, eum morte, perpetuo exilio, ac bonorum publicatione, (lex) mulctat.*

Qui in navi mansisset, tempestate oborta, ejus erat & navis, & onus. Cicero, de Invent. lib. II. *Lex. Qui in adversa tempestate navim reliquerint, omnia amittunto: eorum navis, & onera, sunto, qui in navi remanserint.* Syrianus in Hermogenem. Οὐδὲ γὰρ ἐναντίος ὁ νόμος, ὁ λέγων, τὸν ἀποκήρυκτον μὴ μετέχειν τῶν πατρῴων, τῷ λέγοντι, τὸν ἐναπομείναντα χειμαζομένῃ νηῒ, δεσπότην εἶναι τῆς νηός. *Nec vero contraria est lex, quæ dicit, abdicatum bonorum paternorum participem non esse, dicenti, eum, qui in tempestate in navi manserit, navis dominum esse.* Et Marcellinus, in eundem. Δίδωσιν ὁ νόμος τὴν ναῦν τῷ ἐναπομείναντι. *Dat lex navem ei qui in ea manserit.* Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Qui navim, in periculo positam, rexerit, ejus sit navis, cum onere: &, qui navim reliquerit, is navim, & onus, amittat.*

Naufragio ejecta bona, erant publicanorum. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Naufragia ad publicanos pertineant.* Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὰ ναυάγια τῶν τελωνῶν εἶναι. *Lex est, ut naufragia sint publicanorum.*

Noctu cum telo esse non licebat. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Peregrinus murum ne ascendat: &, Nocte nemini liceat esse cum telo. Peregrinus murum cum telo nocte ascendit, & hostem propulsavit: petitur ad pœnam. Hic enim contra duas leges fecisse dicitur: &, quod peregrinus murum ascenderit; &, quod nocte cum telo fuerit.* Iterum alibi, lib. II. *Qui nocte cum ferro deprehensus fuerit, vinciatur. cum massa ferri inventus est vir: vult magistratus eum alligari cædis. apparet enim, latorem legis de telo, non de massa, cavere*

vere voluisse. Anonymus, in Probl. Rhet. cap. XXVII. Νόμος ἐκέλευε νύκτωρ ὅπλα μὴ φέρειν. *Lex jussit, noctu arma ne gestentur.*

CAPUT XXVIII.

Sumptibus ferendis munerum publicorum qui se impares negarent, bona cum altero ditiore permutabant. Jusjurandum etiam de bonis datum: post quod, declarare ea die tertio oportebat: nisi tempus longius alteri forte alter concessisset. Lex hæc lata a Solone.

ERat Athenis classis quædam trecentorum, e ditissimis civitatis, qui gravissima munia obirent. Lege vero, qui non ferre sumptus posset, classe excedere sinebatur, dum ostenderet extra eam locupletiorem alium, qui si illud detrectaret, ac se ditiorem esse pernegaret, bona inter se permutare oportebat. Anonymus, in Argumento Orationis Demosthenicæ in Phænippum. Ἦν σύνταγμα παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις τριακοσίων ἀνδρῶν, κατὰ τὸ πλοῦτον ἐξειλεγμένων, οἷς ἀνήκειν τῶν λειτουργιῶν αἱ μείζονες. νόμος δὲ ἐδίδου τῷ πεπονηκότι τούτων ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ συντάγματος, εἴ τινα ἑαυτοῦ πλουσιώτερον σχολάζοντα ἐπιδείκνυσι. καὶ, εἰ μὲν ὁ προβληθεὶς ὡμολόγει πλουσιώτερος εἶναι, εἰς τοὺς τριακοσίους ἀντικαθίσατο· εἰ δὲ ἠρνεῖτο τὴν οὐσίαν ἀντεδίδοσαν. *Erat apud Athenienses classis trecentorum virorum, juxta opes electorum, quorum erat, maxima quæque munia obire. Lex autem ei, qui sumptus tolerare haud posset, concedebat, ut excederet è classe, alio quodam extra eam ditiore indicato. ac, si quidem, qui propositus, ditiorem esse sese fateretur, hic pro illo in trècentos referebatur: sin negaret, bona utrinque commutabant.* Constituti autem erant hi trecenti a Demosthene, antea mille, & ducenti. Pollux, lib. VIII. cap. IX. sect. XVII. Ἐγένοντο χίλιοι, καὶ διακόσιοι. ἀπὸ τούτων ἦσαν, οἱ λειτουργοῦντες. Δημοσθένης δὲ, νόμον γράψας, ἀντὶ τούτων τριακοσίους,

οἴκους, τούτων πλουσιωτάτους ἐποίησε. *Erant mille, ac ducenti. Ex his erant, munia publica obeuntes. Demosthenes vero, lege lata, pro tam multis, trecentos, qui ditissimi essent, constituit.*

Ac in permutatione quidem illa lex jubebat, uti facultates suas dato quisque juramento indicaret, præter istas, quas haberent in fodinis: nam excipere has licebat. Demosthenes, in illa ipsa Oratione, quam citavi. Ὑμεῖς δ' ἴστε, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, ὑμεῖς γὰρ ἔθετε, τὸν νόμον, ὃς διαρρήδην οὕτω λέγει· τοὺς ἀντιδιδόντας ἀλλήλοις, ὅταν ὀμόσαντες ἀποφαίνωσι τὴν οὐσίαν, προσομνύειν καὶ τόνδε τὸν ὅρκον. ἀποφαίνω τὴν οὐσίαν τὴν ἐμαυτοῦ ὀρθῶς, καὶ δικαίως, πλὴν τῶν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς ἀργυρείοις, ὅσα οἱ νόμοι ἀτελῆ πεποιήκασι. *Vos vero, Judices, scitis legem, siquidem tulistis ipsi, quæ expresse ita dicit: qui bona inter se permutant, postquam dato juramento ea declaraverint, illud etiam jurare; Recte, & juste, facultates meas declaro: præter istas, quæ in argenti fodinis: quas immunes lex constituit.*

Oportebat autem bona declarare tertio post jusjurandum datum die. Demosthenes, ibidem. Ἀλλ' ἀνθ' ἑνὸς δύο νόμους ἥκει πρὸς ὑμᾶς παραβεβηκώς· ἕνα μὲν, τὸν κελεύοντα, τριῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἂν ὀμόσῃ, τὴν οὐσίαν ἀποφαίνειν· ἕτερον δὲ, τὸν κελεύοντα, κυρίας εἶναι τὰς πρὸς ἀλλήλους ὁμολογίας, ἃς ἂν ἐναντίον μαρτύρων ποιήσωνται. *Sed ad vos ingreditur, duabus legibus loco unius violatis: una, quæ jubet, triduo post jusjurandum rem familiarem declarare; altera, quæ ratas habet pactiones, testibus præsentibus factas.* Nisi si dilationem alteri alter concessisset. Idem alibi, in eadem Oratione. Ἀντὶ μὲν τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ὤμοσε, τὴν ἀπόφανσιν δοῦναί μοι τῆς οὐσίας τῆς αὐτοῦ κατὰ τὸν νόμον· ἢ, εἰ μὴ τότε ἐβούλετο, τῇ γε ἕκτῃ δοῦναι τοῦ Βοηδρομιῶνος μηνὸς, ἣν δεηθεὶς μου ἔθετο. *Nam, cum intra triduum, ex quo juraverat, declarationem rei suæ familiaris mihi ex lege dare debuisset; aut, si tum nollet, sexto saltem Boedromionis die, quem precibus a me impetraverat.* Et iterum postea. Τοῦ νόμου διαρρήδην λέγοντος, τριῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἂν ὀμόσῃ, διδόναι τὴν ἀπόφανσιν, ἐδεῖτό μου, προσελθὼν πρὸ τοῦ δικαστηρίου, μετὰ Πολυεύκτου τοῦ Κειριέως, καὶ Τερεντίου, πρῶτον μὲν περὶ διαλύσεως συνελθεῖν ἑαυτῷ, (πάντα γάρ μοι τὰ δίκαια ποιήσειν) ἔπειτα τὴν ἀπόφανσιν τῆς οὐσίας ἀναβαλέσθαι μὴ πολλὰς ἡμέρας· οὐ γὰρ ἀγνοεῖν μου τὰ πράγματα. *Cum lex expresse jubeat, declarationem dari tertio post jusjurandum die, convenit me ante prætorium, cum Polyeucto Crioense,*

Crioense, & Terentio, rogans, primum ut transactionis causa secum congrederer, (praestaturum enim mihi quae aequa essent omnia,) deinde, ut declarationem rei familiaris differrem in dies non multos. neque enim ignotas sibi esse res meas.

Tulit vero hanc de permutatione legem Solon. Docet itidem Demosthenes, in Orationis ejus ipso principio. Πολλὰ κἀγαθὰ γένοιτο, ὦ ἄνδρες, δικασταί, πρῶτον μὲν ὑμῖν ἅπασιν, ἔπειτα δὲ καὶ Σόλωνι, τῷ νομοθετήσαντι τὸν περὶ τῶν ἀντιδόσεων νόμον. *Multa, eaque bona, Judices, eveniant primum vobis omnibus, deinde etiam Soloni, qui legem de permutationibus tulit.*

CAPUT XXIX.

Peregrino minime saltare licitum. Si saltasset, tum choragus drachmis mille mulctabatur, & expellebatur ipse. Qui convictus peregrinitatis esset, venum ibat. Si in concione quis conspectus esset, capitis supplicio afficiebatur. Qui potestate eminebant, ostracismo in exilium mittebantur, in decennium. Portas noctu aperire non licebat. Philosophi ne praeessent scholis, interdictum; sed ipsum anno, proximo revocatum: Sophoclesque, qui statuerat, quinque talentis mulctatus. Tabellam, in qua scriptum erat plebiscitum, non revellere licebat.

DE peregrinis supra quaedam sparsim dicta, cum occasio se offerret, nunc & alia memorabo. Nec saltare peregrino licitum erat: ac choragus, si quem talem adhibuisset, mille drachmis mulctabatur. Plutarchus, in Phocione. Νόμου γὰρ ὄντος Ἀθήνησι τότε, μὴ χορεύειν ξένον, ἢ χιλίας ἀποτίνειν τὸν χορηγόν, ἅπαντας εἰσαγαγὼν ξένους τοὺς χορεύοντας, ἑκατὸν ὄντας, ἅμα καὶ τὴν ζημίαν, ἀνὰ χιλίας ὑπὲρ ἑκάστου, εἰσήνεγκεν εἰς τὸ θέατρον. *Nam Athenis cum id temporis*

lege

lege interdictum esset, ne saltaret peregrinus, aut choragus mille drachmis, mulctaretur, peregrinis universis, qui saltarent, introductis, numero centum, simul mulctam, mille in unumquemque drachmas, in theatrum apportavit. Ipsos vero saltatores expellere volenti licitum. Andocides, Orat. in Alcibiadem. Κελεύοντος τοῦ νόμου, τῶν χορευτῶν ἐξάγειν ὃν ἄν τις βούληται ξένον. *Cum lex jubeat, expellere saltatorem peregrinum, quem quis velit.*

Qui convicti peregrinitatis essent venum ibant. Libanius, in Oratione Hyperidis, pro Demosthene. Εἴρηται, φησι, πιπράσκεσθαι τὸν τῆς ξενίας ἁλόντα. *Dictum est, ait, qui convictus peregrinitatis fuerit, ut vendatur.* Et Anonynus in Orationis ejus Argumento. Νόμος, τὸν ξενίας ἁλόντα, πιπράσκεσθαι. *Lex est, peregrinitatis convictum, venum dari.*

Si quis in exercitu se concioni miscuisset, capitis supplicio afficiebatur. Libanius idem, in Apologia ducis. Πάντας μὲν οὖν (τοὺς νόμους) ἔγωγε συμφέροντάς τε ἑώρων, καὶ φυλάττειν ἀξίους· μάλιστα δὲ τοῦ, ὡς οὐ χρὴ ξένον τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιῶν μετέχειν, ἀγορεύοντα. *Omnes quidem (leges) ego utiles vidi, atque dignas conservari: præcipue vero illam, quæ vetat, ne peregrinus concionibus nostris intersit.* Et Anonymus, in Argumento. Νόμος, τὸν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ὀφθέντα ξένον, ἀποθνήσκειν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ. *Lex est, qui peregrinus in concione conspectus fuerit, eum a duce morte puniri.*

Quorum Athenis nimia potestas esset, ideoque timebantur, urbe ea in decennium, salvis bonis, & honore, pellebantur. Aristides, in Oratione Platonica II. Θεμιστοκλῆς μὲν, καὶ Κίμων, ἐξωστρακίσθησαν. τοῦτο δ' ἦν οὐ μῖσος, οὐδ' ἀλλοτρίωσις τοῦ δήμου πρὸς αὐτούς· ἀλλ' ἦν νόμος αὐτοῖς περὶ τούτων. *Themistocles quidem, & Cimon, ostracismo ejecti sunt. atque id non odium erat, neque alienatio ab illis populi: sed lex illis de his erat.* Et paulo post. Νόμος γὰρ, ὥσπερ εἴπομεν, ἐγίγνετο· ἦν δὲ οὗτος, ὁ νόμος. ἐκέλευον τοὺς ὑπερέχοντας μεθιστάναι ἐς ἔτη δέκα. *Lex enim, ut diximus, erat: & quidem ista. Jubebant eos, qui eminebant, in exilium ire in annos decem.*

Portas noctu aperire non licebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, μὴ ἀνοίγειν νύκτωρ τὰς πύλας τῆς πόλεως. *Lex est, ne noctu portæ*

portæ urbis aperiantur. Anonymus, Problem. Rhet. cap. LIII. Νόμος ἦν, ὁ κωλύων στρατηγὸν μὴ ἀνοίγειν νύκτωρ τὰς πύλας. *Lex erat, quæ imperatorem noctu portas aperire prohibebat.* Meminit etiam Arsines, lib. de Rhet. cap. Περὶ σχηματισμῶν.

Legem tulit Sophocles quidam Amphiclidis, ne philosophus aliquis præesset scholæ, ni senatus, populusque, id permitteret: qui delinqueret, capite lueret. Diogenes Laertius; in Theophrasto, lib. v. Σοφοκλέους τοῦ Ἀμφικλείδου νόμον εἰσενηνοχότος, μηδένα τῶν φιλοσόφων σχολῆς ἀφηγεῖσθαι, ἂν μὴ τῇ βουλῇ, καὶ τῷ δήμῳ, δόξῃ· εἰ δὲ μὴ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Cum Sophocles, Amphiclidis filius, legem tulisset; uti ne philosophorum aliquis præesset scholæ, ni senatui, populoque, id placuisset: sin autem; capitale isthoc fore.* Jul. Pollux, lib. IX. cap. V. Ἔστι δὲ καὶ νόμος Ἀττικὸς, κατὰ τῶν φιλοσόφων γραφεὶς· ὃν Σοφοκλῆς, Ἀμφικλείδου, Σουνιεὺς, εἶπεν. ἐν ᾧ, τινὰ καὶ κατ᾽ αὐτῶν προειπὼν, ἐπήγαγε· μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ τῶν φιλοσόφων διατριβὴν κατασκευάσασθαι. *Est vero etiam lex Attica, contra philosophos lata: quam Sophocles, Amphiclidis F., Suniensis, tulit. in qua, quædam adversus ipsos præloquutus, addit: non licere ulli philosopho scholam instituere.* Sed lex ea anno proximo revocata, Sophocle illo quinque talentis mulctato. Diogenes, citato loco. Ἀλλὰ αὖθις ἐπανῆλθον (οἱ φιλόσοφοι) εἰς νέωτα, Φιλλίωνος τὸν Σοφοκλέα γραψαμένου παρανόμων. ὅτε καὶ τὸν νόμον ἄκυρον ἐποίησαν Ἀθηναῖοι, τὸν δὲ Σοφοκλέα πέντε ταλάντοις ἐζημίωσαν. *Verum anno proximo reversi sunt (philosophi) Sophocle a Phillione accusato perperam rogatæ legis. Quo tempore & legem abrogarunt Athenienses, & Sophoclem talentis quinque mulctaverunt.* Meminit quoque Athenius, lib. XIII.

Tabulam, in quam relatum plebiscitum, revellere prohibitum erat. Plutarchus, in Pericle. Καὶ τοῦ Περικλέους νόμον τινὰ προβαλλομένου, κωλύοντα καθελεῖν τὸ πινάκιον, ἐν ᾧ τὸ ψήφισμα γεγραμμένον ἐτύγχανεν, εἰπεῖν Πολυάρκη, τῶν πρέσβεων τινά· Σὺ δὲ μὴ καθέλῃς, ἀλλὰ στρέψον εἴσω τὸ πινάκιον. οὐ γὰρ ἔστι νόμος, ὁ τοῦτο κωλύων. *Et cum Pericles legem quandam obtenderet, quæ vetaret revellere tabulam, in qua scriptum esset plebiscitum, dixisse Polyarcen, unum e legatis; Tu vero ne revelle, sed converte intra tabulam: illud enim quæ prohibeat, nulla lex est.*

CAPUT XXX.

Rerum pignoratarum non dabatur in possessorem. Arma, aut triremium instrumenta, ad Philippum transferre, capitale erat. Piscarii rigare aqua in foro pisces vetabantur; tum sedentes quoque vendere: idque Aristonici legibus.

Erum pignoratarum nomine non dabatur actio in possessorem. Demosthenes, contra Spudiam. Λάβε δή μοι πρῶτον μὲν τὸν νόμον, ὃς οὐκ ἐᾷ τῶν ἀποτιμηθέντων ἔτι δίκην εἶναι πρὸς τοὺς ἔχοντας. *Cape igitur primum legem, quæ non sinit rerum pignoratarum agere in possessores.*

Arma ad Philippum regem, aut triremium instrumenta, transportare, capitale censebatur. Libanius, in Oratione Hyperidis pro Demosthene. Καὶ νόμον μὲν ὑμεῖς τεθείκατε, ἄν τις ὡς Φίλιππον ὅπλα ἄγων ἁλῷ, ἢ σκεύη τριηραρχικά, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Ac legem quidem vos tulistis: Si quis ad Philippum arma, aut triremium instrumenta, transtulisse convincatur, capite luat.*

Piscarii in foro vetabantur pisces aqua rigare, ne nimirum fucum facerent emptoribus, atque recens capti esse viderentur, qui non essent. Videmus in fragmento Xenarchi, in Comœdia, cui titulus, Πορφύρα, apud Athenæum, lib. VI.

Τῶν δ' ἰχθυοπωλῶν φιλοσοφώτερον γένος
Οὐκ ἔστιν οὐδὲν, οὐδὲ μᾶλλον ἀνόσιον.
Ἐπεὶ γὰρ αὐτοῖς οὐκέτ' ἔστ' ἐξουσία
Ραίνειν, ἀπείρηται δὲ τοῦτο τῷ νόμῳ,
Εἴ τις θεοῖσιν ἐχθρὸς ἄνθρωπος πάνυ
Ξηραινομένους εἰσεῖδε τοὺς ἰχθῦς, μάχην
Ἐποίησεν αὐτὸς ἐξεπίτηδες εὖ πάνυ.
Ἦσαν δὲ πληγαὶ, καιρίαν δ' εἰληφέναι
Δόξας, καταπίπτει καὶ, λιποψυχῶν δοκῶν,
Ἔκειτο νεκρὸς οἷα μετὰ τῶν ἰχθύων.

Βοᾷ

Βοᾷ τὶς, ὕδωρ· ὁ δ᾽, εὐθὺς ἐξάρας πρόχουν
Τῶν ὁμοτέχνων τις, τοῦ μὲν ἀκαρῆ παντελῶς
Κατέχει, κατὰ δὲ τῶν ἰχθύων ἁπαξάπαν.
Εἴποις ἂν αὐτοὺς ἀρτίως ἡλωκέναι.

Piscariorum aut philosophum magis genus
Non est ullum, neque magis impium.
Etenim, quia non licet illis
Rigare, legibusque id prohibitum est
Si quisquam diis plane invisus homo
Arescentes conspicetur pisces, pugnam
Instituit ipse de industria belle sane.
Erant autem vulnera: ac, ceu letali vulnere accepto,
Concidit, velutque animo delinquens
Instar mortui jacet inter pisces.
Clamat aliquis, Aquam: ac confestim sublato urceo,
Sodalium aliquis illum quidem leviter omnino
Perfundit, pisces vero planissime;
Diceres eos recenter captos.

Quia vero nimis care venum darent, legem tulit Aristonicus; si quis pluris indicaret, ac minoris inde venderet, is ut in custodiam abduceretur. Alexis, in Lebete fabulâ, apud eundem Athenæum, libro citato.

Οὐ γέγονε κρείττων νομοθέτης τοῦ πλουσίου
Ἀριστονίκου. τίθησι γὰρ νυνὶ νόμον,
Τῶν ἰχθυοπωλῶν ὅς τις ἂν πωλῶν γε τὸν
Ἰχθὺν ὑποτιμήσας, ἀποδῶ τ᾽ ἐλάττονος
Ἧς εἶπε τιμῆς, εἰς τὸ δεσμωτήριον
Εὐθὺς ἀπάγεσθαι τοῦτον, ἵνα δεδοικότες
Τῆς ἀξίας ἀγαπῶσιν, ἢ τῆς ἑσπέρας
Σαπροὺς ἅπαντες ἀποφέρωσιν οἴκαδε.
Κἀνταῦθα καὶ γραῦς, καὶ γέρων, καὶ παιδίον,
Πεμφεῖς ἅπαντες ἀγοράσουσι κατὰ τρόπον.

Non fuit melior legiſlator divite
Ariſtonico. legem enim nunc ſtatuit,
Piſcariorum ſi quis vendens
Piſcem indicaverit, ac minoris det,
Quam æſtimaverit, in carcerem
Statim ut abducatur. ut metuentes
Juſto pretio ſint contenti, aut veſperi
Marcidos omnes referant domum,
Jamque hac anus, ſenex, & puer,
Vivos adhuc piſces ement æquo pretio.

Inde alia lege juſſit, uti venderent piſces ſtantes, non ſedentes, quo citius domum redire è foro, ac ſine mora, ementes poſſent. Idem Alexis, poſtea in eadem fabula.

Οὐ γέγονε μετὰ Σόλωνα κρείττων οὐδὲ εἷς
Ἀριστονίκου νομοθέτης· τὰ τ' ἄλλα γὰρ
Νενομοθέτηκε πολλὰ καὶ παντοῖα δή·
Νυνὶ δὲ καινὸν εἰσφέρει νόμον τινὰ
Χρυσοῦν, τὸ μὴ πωλεῖν ἔτι καθημένους
Τοὺς ἰχθυοπώλας, διὰ τέλους δ' ἑστηκότας.

Non fuit poſt Solonem melior, ne unus quidem,
Ariſtonico legiſlator. Nam is cum alia,
Tum multa, omniſque generis, lege cavit quadam
Aurea, ne vendant ſedentes
Piſcarii, ſed perpetuo ſtantes.

CA-

CAPUT XXXI.

In Piræeo pernoctare non licebat; neque in communi terra carbones facere, vitium soboles amputare, neve eas exstirpare. Senatus in curia non tractare negotia incipiebat, nisi prius vota præco nuncupasset, ac fausta apprecatus esset: neque ulli esse senatori licitum, nisi post tricesimum ætatis annum. Fœminam sacerdotem, oportebat esse virginem. Qui diis sacra vellent facere, Telluri τῇ Κυροτρόφῳ *præsacrificabant. Artem eloquentiæ docere, sub triginta tyrannis vetitum. Sponsiones ultra annum minime exigebantur.*

LEgem tulit Diopithes, ne Atheniensis quisquam in Piræeo pernoctaret: & in eam ipse postea peccavit. Ælianus, in Fragmento, quod exstat apud Suidam, in Γοργών. Λέγει δὲ περὶ Διοπείθους τοῦ Ἀθηναίου· ὃς νόμον εἰσάγει, τὸν ἀπὸ τοῦ ἄστεος ἐν Πειραιεῖ μείναντα, τοῦτον τεθνάναι. οὗτος οὖν ὤφθη ποτὲ ἄκων, καὶ κατέμεινεν ἐν τῷ Πειραιεῖ, καὶ αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ εἰς δίκην ὑπάγουσι. *Dicit vero de Diopithe Atheniensi qui legem tulit, ut, quisquis urbanus in Piraeo permansisset, capitis supplicio afficeretur. Hic igitur aliquando serius invitus venit, & in Piraeo mansit: adversariique ipsum in jus vocant.*

In terra communi, nec carbones facere licebat, nec stolones vinearum amputare, neque etiam exstirpare. Pollux, lib. VII. cap. XXXII. Ἐν γοῦν τῷ Ἀττικῷ νόμῳ, τῷ περὶ τῶν κοινῶν, γέγραπται· Μὴ ἀνθρακεύειν, μηδὲ κολεύειν, μηδὲ ἀρεμνίζειν. *Itaque in lege Attica, quæ est de communibus rebus, scriptum habetur: Neque carbones facere, neque vitium stolones amputare, neque item exstirpare.*

Cum in curiam senatus convenisset, antequam ad negotia tractanda accederet, vota præco nuncupabat, & apprecabatur fausta. Dinarchus, in Aristogitonem. ὁ μὲν νόμος εὐξάμενον κελεύει τὸν

κήρυκα μετ' εὐφημίας πολλῆς, οὕτως ὑμῖν τὸ βουλεύεσθαι περὶ τῶν πραγμάτων παραδιδόναι. *Lex quidem jubet præconem, postquam vota nuncupavit, multa fausta apprecatum, consultationem de negotiis vobis tradere.*

Senatori vero nulli esse licebat, ante tricesimum ætatis annum. Indicat Xenophon, Memorab. lib. I. Καὶ ὁ Σωκράτης, ἵνα τοίνυν, ἔφη, μὴ ἀμφίβολον ᾖ, ὡς ἄλλο τι ποιῶ, ἢ τὰ προηγορευμένα, ὁρίσατέ μοι, μέχρι πόσων ἐτῶν δεῖ νομίζειν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους. καὶ ὁ Χαρικλῆς· ὅσου περ, εἶπε, χρόνου βουλεύειν οὐκ ἔξεστιν, ὡς οὔπω φρονίμοις οὖσι. μηδὲ σὺ διαλέγου νεωτέροις τριάκοντα ἐτῶν. *Et Socrates; ne itaque, ait, sit ambiguum, an aliquid faciam, quam quæ prædicta, definite mihi, ad quot usque annos existimandum sit, homines esse juvenes. tum Charicles: quo usque, ait, senatoribus esse non licet, nimirum hominibus istis prudentiam necdum consequutis. neque tu cum illis loquitor, qui trigesimum ætatis annum nondum attigere.*

Fæminam sacerdotem, esse virginem oportebat. Marcellinus, in Hermogenem. Τὴν ἱέρειαν, νόμος παρθένον εἶναι. *Fæminam sacerdotem, lex jubebat virginem esse.*

Sponsalia haberi rata oportebat. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὰς μνηστείας βεβαίας εἶναι. *Lex est, ut sponsalia sint firma.*

Lex antiquissima, ab ipso Erichthonio lata, quisquis Deo cuicunque sacra faceret, is ut prius Telluri, τῇ Κουροτρόφῳ cognomento, sacri faceret. Suidas. Κουροτρόφος, γῆ. ταύτῃ δὲ θῦσαι φασὶ πρῶτον Ἐριχθόνιον ἐν ἀκροπόλει, καὶ βωμὸν ἱδρύσασθαι, χάριν ἀποδιδόντα τῇ γῇ τῶν τροφείων. καταστῆσαι δὲ νόμιμον, τοὺς θύοντας τινὶ θεῷ, ταύτῃ προθύειν. *Curotrophos, Tellus. Huic autem sacrificasse ajunt primum Erichthonium in arce, atque aram dedicasse, gratiam referentem Terræ pro alimentis: tum & legem statuisse, si qui Deo alicui sacrificarent, ut huic prius sacra facerent.*

Critias, & Charicles, cum tyranni, inter quos & ipsi erant, urbem in potestate haberent, lege caverunt, odio Socratis, ne quis artem eloquentiæ juventutem doceret. Xenophon, Memorab. lib. I. Ἐξ ὧν δὲ καὶ ἐμίσει τὸν Σωκράτην ὁ Κριτίας, ὥστε καὶ, ὅτε, τῶν τριάκοντα ὤν, νομοθέτης μετὰ Χαρικλέους ἐγένετο, ἀπεμνημόνευσεν αὐτῷ, καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἔγραψε, λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν. *Quibus de causis usque adeo Socratem oderat Critias, ut, cum Trigintavirum unus esset,*

esset, & cum Charicle legum ei condendarum cura mandata fuisset, hoc ipsum ei in memoriam revocaverit, atque in legibus perscripserit, tradi artem eloquentiæ non debere.

Qui pro altero ſpopondiſſet, non præſtare ſponſionem ultra annum tenebatur. Demoſthenes, in Apaturium. Λάβε δή μοι καὶ τὸν νόμον, ὃς κελεύει τὰς ἐγγύας ἐπετείους εἶναι. *Cape ſane mihi etiam legem, quæ jubet, ſponſiones annuas eſſe.*

CAPUT XXXII.

Qui in templum confugiſſet, hunc occidere non licebat. Pecuniam theatralem convertere velle in militarem, capitale erat. Viro artem unguentariam exercere non licebat. Qui erranti viam monſtrare noluiſſet, ſacris arcebatur.

VEtabatur occidi, qui in templum confugiſſet. Anonymus, Probl. Rhet. cap. xv. Νόμος ἐκέλευε, τὸν τύραννον ἀναιρεῖν. ἄλλος ἐκέλευε, τὸν ἐν ἱερῷ καταφυγόντα, μὴ ἀποθνήσκειν. τύραννον ἐν ἱερῷ τις καταλαβὼν φυγόντα, ἀπέκτεινε. καὶ κρίνεται ὡς ἀσεβής. *Lex jubebat, tyrannum interficere. alia, qui ad templum confugiſſet, occidere vetabat. Tyrannum quidam, in templo, ad quod confugerat, deprehendens, eum occidit. accuſatur velut impius.*

Pecuniam theatralem in militarem qui convertere vellet, is capite lueret. Libanius, in Argumento Olynthiacæ primæ. Καὶ νόμον ἔθεντο περὶ τῶν θεωρικῶν χρημάτων, θάνατον ἀπειλοῦντα τῷ γράψαντι, μετατεθῆναι ταῦτα εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν, καὶ γενέσθαι στρατιωτικά. *Et legem tulerunt de theatrali hac pecunia, quæ mortem minaretur ei, qui auctor eſſet, ut ea in veterem ordinem reponeretur, fieretque militaris.* Suadet vero eam legem abrogandam Demoſthenes, Olynthiaca III.

Ne vir artem unguentariam exerceret, Solon vetuit. Athenæus, lib. XIII. Καλόν γε τὸ τέλος τῆς εὐδαιμονίας τοῦ φιλοσόφου, ἡ μυρεψικὴ

ψικὴ

ψικὴ τέχνη. ἀκόλουθός τε τῇ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίᾳ, ἀνδρὸς τοῦ καὶ τὴν τοιαύτην χρῆσιν τῶν μύρων ἀποδοκιμάσαντος· Σόλωνος δὲ τοῦ νομοθέτου οὐδ' ἐπιτρέποντος ἀνδρὶ ταύτης προΐστασθαι τέχνης. *Pulcher sane vitæ beatæ finis philosopho ars unguentaria, ac philosophiæ Socratis consectanea, qui hujusmodi unguentorum usum improbavit: cum nec legislator Solon viro artem exercere hanc permittat.*

Qui erranti viam monstrare detrectasset, sacris arcebatur. Cicero, de Off. lib. III. cap. XIII. *Quid enim est aliud, erranti viam non monstrare, quod Athenis exsecrationibus publicis sancitum est, si hoc non est?*

CAPUT XXXIII.

Testimonia in tabulis perscripta, ne aut demi in illis quicquam, aut addi posset. Nec testari audita licitum: nisi ex mortuo, aut invalido, vel peregre profecto. Neque sibi testis esse quisquam poterat. Erat etiam actio in falsos testes; & eosdem, ter convictos, pœna infamiæ.

Estimonium qui diceret, id in tabula perscribebat, ut adimere, neque addere, quid liceret. Testari vero non licebat, nisi quæ quis certo nosset, & quibus interfuisset. Audita testari, nisi e mortuo, aut invalido, aut peregre profecto, haud concessum. Demosthenes, in Stephanum, Orat. II. Οἱ δέ γε νόμοι, οὐ ταῦτα λέγουσιν, ἀλλ' ἃ ἂν εἰδῇ τις, καὶ οἷς ἂν παραγένηται πραττομένοις, ταῦτα μαρτυρεῖν κελεύουσιν, ἐν γραμματείῳ γεγραμμένα. ἀκοὴν δ' οὐκ ἐῶσι ζῶντος μαρτυρεῖν, ἀλλὰ τεθνεῶτος· τῶν δὲ ἀδυνάτων, καὶ ὑπερορίων, ἐκμαρτυρίαν γεγραμμένην ἐν τῷ γραμματείῳ, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐπισκήψεως τήν τε μαρτυρίαν καὶ ἐκμαρτυρίαν ἀγωνίζεσθαι ἅμα· ἵν' ἐὰν μὲν ἀναδέχηται ὁ ἐκμαρτυρήσας, ἐκεῖνος ὑπόδικος ᾖ τῶν ψευδομαρτυριῶν· ἐὰν δὲ μὴ ἀναδέχηται, οἱ ἐκμαρτυρήσαντες τὴν μαρτυρίαν. *Leges autem, non hæc dicunt, sed quæ norit aliquis, & quibus, cum fierent, interfuerit,*

ea

ea testari jubent, atque tabulæ inscribere: ut nec adimere liceat quicquam his quæ scripta, neque addere. Rem vero e vivente auditam, testari non sinunt, sed e mortuo; ab invalidis vero, & peregre profectis, testimonium tabulæ est inscribendum: & eadem actione, cum ipsum quoque testimonium, tum quod ex relatu dictum, simul in judicium adduci oportet; ut, si in se receperit is, qui ipse testimonium dixerit, sit obnoxius falso dicti testimonii; si autem non receperit, ii, qui ex relatu aliorum testimonium dixerunt.

Testari vero non licuisse, nisi audita ex defunctis, aut invalidis, vel peregre profectis, iterum ostendit postea, idque ipsis legis verbis. Νόμος. Ἀκοὴν εἶναι μαρτυρεῖν τεθνεῶτος· ἐκμαρτυρείαν δὲ, ὑπερορίου, καὶ ἀδυνάτου. *Lex. Rem e mortuo auditam, testari liceat: testimonium vero ex relatu, non nisi peregre profecti, aut invalidi.*

Nec licebat in re sua esse testi. Demosthenes, ibidem. Μαρτυρεῖν γὰρ οἱ νόμοι οὐκ ἐῶσιν αὐτὸν αὑτῷ, οὔτ' ἐπὶ ταῖς γραφαῖς, οὔτ' ἐπὶ ταῖς δίκαις, οὔτ' ἐν ταῖς εὐθύναις. *Ipsum enim sibi esse testem, leges sinunt neminem, nec in publicis, nec in privatis causis, nec in rationibus referendis.* Ac licebat tantum partibus, mutuo se interrogare, & respondere, non testari. Idem Orator, non multo post. Νόμος. Τοῖν ἀντιδίκοιν ἐπάναγκες εἶναι, ἀποκρίνασθαι ἀλλήλοις τὸ ἐρωτώμενον, μαρτυρεῖν δὲ μή. *Lex. Adversarii necessario alter alterius interrogatis respondeant, non testentur.*

Eratque actio in falsos testes: graviorque illis pœna, quam qui male falsi aliquem testimonii accusassent. Idem Demosthenes, in Euergum. Καλῶς μοι οἱ νόμοι δοκοῦσιν ἔχειν, ὦ ἄνδρες δικασταί, ὑπόλοιπον ἀγῶνα ἀποδιδόντες ταῖς δίκαις τῶν ψευδομαρτυρειῶν. ἵνα, εἴ τις μάρτυρας, τὰ ψευδῆ μαρτυροῦντας, παρασχόμενος, ἢ προκλήσεις, μὴ γενομένας, ἢ μαρτυρείας, παρὰ τὸν νόμον μαρτυρηθείσας, ἐξηπάτησε τοὺς δικαστὰς, μηδὲν αὐτῷ πλέον γένηται· ἀλλ' ἐπισκηψάμενος ταῖς μαρτυρείαις ὁ ἀδικηθεὶς, καὶ εἰσελθὼν ὡς ὑμᾶς, καὶ ἐπιδείξας περὶ τοῦ πράγματος τοὺς μάρτυρας τὰ ψευδῆ μεμαρτυρηκότας, παρά τε τούτων δίκην λάβῃ, καὶ τὸν προβαλόμενον ὑπόδικον ἔχῃ τῶν κακοτεχνιῶν· καὶ διὰ τοῦτο τῷ μὲν διώκοντι ἐλάττω ἐποίησαν τὰ ἐπιτίμια, ἐὰν ἡττηθῇ, ἵνα μὴ διὰ τὸ πλῆθος ἀποτρέποιτο διώκειν τοὺς μάρτυρας τῶν ψευδομαρτυρειῶν ὁ ἀδικούμενος· τῷ δὲ φεύγοντι, μεγάλας ἐπέθηκαν τιμωρείας, ἐὰν ἁλῷ, καὶ δοκῇ ὑμῖν τὰ ψευδῆ μεμαρτυρηκέναι. *Præclaræ mibi leges esse videntur,*

 Judices,

Judices, quæ post judicia falsi testimonii actionem largiuntur: ut, si quis, testibus mendacibus productis, aut provocationibus non factis, aut testimoniis contra legem dictis, judices deceperit, nihil ea re proficiat: is autem, cui facta est injuria, testimoniis reprehensis, quum apud vos ostenderit, testes de re dixisse falsum, tum ab iis pœnas expetat; tum illius, a quo producti sunt, malas artes ulciscatur; propterea que minorem accusatori, si succubuerit, mulctam statuerunt: ne pœnæ magnitudine deterreatur læsus a persequendis testibus: reo autem, magnas pœnas constituerunt, si convictus fuerit, & vobis pro testimonio mentitus esse videatur.

Erat vero pœna falsi testimonii si quis ter hic deliquisset, infamia. Andocides, in Orat. de Myst. ὁπόσοι τρὶς ψευδομαρτυριῶν ὄφλοιεν, ἄτιμοι ἦσαν. *Quicunque ter dixissent falsum testimonium, infames erant.*

CAPUT XXXIV.

Mercede initiari jussi, cum antiquitus gratis illud fieri obtinuisset. Non licebat autem quenquam peregrinum initiari: uti nec mysteria effari ulli, nec libellum supplicem in templo Cereris Eleusiniæ ponere: quæque hic delinquenti pœna. Postridie mysteriorum habitus senatus: ac judicium tunc datum in hos, qui mysteriorum tempore aliquid forte deliquissent. Ludos Panathenaicos in veste tincta spectare, interdictum. Inquilini in pompis, veste amicti punicea, ferebant scaphas: filiæ vero urceos, & umbellas.

Um antiquitus gratis initiarentur sacris Eleusiniis, adducto ad inopiam ærario, legem tulit Aristogiton, ut persolverent mercedem, qui initiari vellent. Syrianus, in Hermogenem. Ἀριστογείτων, ἐν ἀπορίᾳ χρημάτων, γράφει νόμον παρ' Ἀθηναίοις, μισθοῦ μυεῖσθαι. *Aristogiton, in pecuniæ inopia, legem tulit apud Athenienses, ut mercede initia-*

initiarentur. Apsines, de Arte Rhet. cap. Περὶ καταστάσεως. ἐν σπάνει χρημάτων, ἔγραψε νόμον ὁ Ἀριστογείτων, μισθοῦ μυεῖν. *In pecunia egestate, legem scripsit Aristogiton, ut mercede initiarent.* Meminitque iterum, capp. Περὶ λύσεως: &, Περὶ διηγήσεως. Et exemplum habes apud Demosthenem, in Neæram. Λυσίας ὁ σοφιστὴς, Μετανείρας ὢν ἐραστὴς, ἠβουλήθη, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασιν, οἷς ἀνήλισκεν αὐτὴν, καὶ μυῆσαι. *Lysias sophista, Metaniram amans, præter alios sumptus, quos in illam fecit, voluit ut e iam initiaretur.*

Non licebat autem quenquam peregrinum initiari. Scholiastes Aristophanis, Pluto II. Νόμος ἦν Ἀθηναίοις, μηδένα ξένον μυεῖν. *Lex erat Atheniensibus, ne quis peregrinus initiaretur.* Apollorus, lib. II. Ἦν δὲ οὐκ ἐξὸν ξένοις τότε μυεῖσθαι. *Non licebat vero peregrinis tunc initiari.*

Nec licebat mysteria effari, pœna mortis constituta. Sopater, in Divis. Quæst. Νόμος, τὸν ἐξειπόντα τὰ μυστήρια τεθνάναι. *Lex est, qui mysteria eloquutus fuerit, ut morte luat.* Quæ totidem verbis Marcellinus etiam, in Hermogenem.

Qui libellum supplicem in templo Cereris Eleusinæ posuisset, itidem luebat capite. Andocides, in Orat. de Myst. Κατηγόρουν δέ μοι καὶ περὶ ἱκετηρίας, ὡς καταθείην ἐγὼ ἐν τῷ ἐλευσινίῳ. νόμος δὲ ἦν πάτριος, ὃς ἂν θῇ ἱκετηρίαν μυστηρίοις, τεθνάναι. *Accusabant vero me etiam de libello supplice, quasi ego in Eleusinio posuissem. Lex autem est patria, qui libellum supplicem in mysteriis posuerit, is ut morte afficiatur.* Et mox iterum. Πάλιν ὁ Καλλίας στὰς ἔλεγεν, ὅτι νόμος εἴη πάτριος, εἴ τις ἱκετηρίαν θείη ἐν τῷ ἐλευσινίῳ, ἄκριτον ἀποθανεῖν. *Rursum stans Callias dicebat, legem esse patriam, qui in Eleusinio libellum supplicem posuisset, ut indicta ille causa moreretur.* Verum negat id Andocides, & duntaxat mille drachmas mulctam dicit. Ἡ δὲ στήλη, παρ᾽ ἣν ἕστηκας, χιλίας δραχμὰς κελεύει ὀφείλειν, ἐάν τις ἱκετηρίαν θῇ ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ. *Sed columna, ad quam consistis, mille drachmis præcipit mulctare eum, qui in Eleusinio libellum supplicem posuerit.*

Die a mysteriis exactis proximo, conveniebat Senatus in Eleusinium, judicaturus de illis, qui in mysteria per id tempus deliquissent. Andocides, in citata statim Oratione, de Mysteriis. Ἀπαγγειλάς τ᾽ ἐκέλευον ἐμοί τε καὶ Κηφισίῳ παρεῖναι εἰς τὸ ἐλευσίνιον. ἡ γὰρ

βουλὴ ἐκεῖ καθεδεῖσθαι ἔμελλε, κατὰ τὸν Σόλωνος νόμον, ὃς κελεύει, τῇ ὑστεραίᾳ τῶν μυστηρίων ἕδραν ποιεῖν ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ. *Jusserunt mihi, & Cephisio, denuntiari, ut ad Eleusinium adessemus. nam sessurum illic senatum, juxta legem Solonis: quæ præscribit, ut senatus postridie mysteriorum in Eleusinio consideat.*

Panathenaicos ludos spectare in veste tincta, non licebat. Observare est apud Lucianum, in Nigrino. Ὅτι δὲ οὐκ αἰσχύνονται πενίαν ὁμολογοῦντες, ἐμέμνητο πρός με φωνῆς τινὸς, ἣν ἀκοῦσαι πάντων ἔφη κοινῇ προεμένων ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν Παναθηναίων. ληφθέντα μὲν γάρ τινα τῶν πολιτῶν ἄγεσθαι παρὰ τὸν ἀγωνοθέτην, ὅτι, βαπτὸν ἔχων τὸ ἱμάτιον, ἐθεώρει. τοὺς δὲ ἰδόντας ἐλεῆσαί τε, καὶ παραιτεῖσθαι· καὶ, τοῦ κήρυκος, ἀνειπόντος, ὅτι παρὰ τὸν νόμον ἐποίησε, τοιαύτῃ ἐσθῆτι θεώμενος, ἀναβοῆσαι μιᾷ φωνῇ πάντας, ὥσπερ ἐσκεμμένους συγγνώμην ἀπονέμειν αὐτῷ, τοιαῦτά γε ἀμπεχομένῳ, μὴ γὰρ ἔχειν αὐτὸν ἕτερα. *Quod autem non pudeat eos paupertatem confiteri, referebat mihi vocem quandam, quam ajebat publice emissam a cunctis se audiisse in certamine Panathenaico. Deprehensum enim quendam ex civibus fuisse, & ad præsidem certaminis adductum, quod, amictus veste vincta, spectavißet. Illos vero, qui videbant, misertos ejus, veniam precatos esse: cumque præco proclamaret, quod in leges deliquisset, postquam ludos tali in veste spectavißet, omnes, tanquam antea deliberaßent, una voce exclamasse, ut induto tali veste venia concederetur; neque enim aliam habere ipsum.*

Inquilini in pompis ligones ferre; filiæ vero eorum, urceosque, & umbellas, tenebantur. Harpocration, in Σκαφηφόρος. Προστάττει ὁ νόμος τοῖς μετοίκοις ἐν ταῖς πομπαῖς, αὐτοὺς μὲν, σκάφας φέρειν· τὰς δὲ θυγατέρας αὐτῶν, ὑδρεῖα, καὶ σκιάδια. *Lex jubebat inquilinos in Pompis, ipsos quidem, ligones ferre; filias eorum vero, urceos, item umbellas.* Induti autem erant veste punicea, ut est discere ex Suida, & Auctore Etymologici, in Ἀσκοφορεῖν. Vide Atticas Lectiones nostras, lib. IV. cap. IX.

CAPUT XXXV.

Lex regia, eaque non una: ac quædam in his, de parasitis. Uxorem regis, civem esse, virginemque, quando nuberet, oportebat: lexque ea de re Thesei, lapideæ columnæ, in templo Bacchi, quod in Limnis, juxta aram, inscripta: etiam Demosthenis tempore, literis evanidis exstans. Πρωτόποσις *fœmina.*

Rat lex quædam, *regis* dicta; sive, *regia*. Meminit ejus Jul. Pollux, lib. III. cap. III. sect. IV. Ἡ δὲ παρθενίας τινὶ γεγαμημένη, πρωτόποσις ἐκαλεῖτο· γέγραπται δὲ τοὔνομα, ἐν τῷ τοῦ βασιλέως νόμῳ. *Quæ alicui a virginitate nupta, hæc πρωτόποσις dicebatur: exstatque id nomen, in lege regis.* Meminitque iterum lib. VI. cap. VII. Καὶ ἀρχεῖόν τι Ἀθήνησι παρασίτιον καλούμενον· ὡς ἐν τῷ νόμῳ τοῦ βασιλέως ἐστὶν εὑρεῖν. *Et curia quædam Athenis erat, Parasitium appellata: ut in lege regis est invenire.* Athenæus, lib. VI. Καὶ ἐν τῷ τοῦ βασιλέως νόμῳ γέγραπται ταυτί. *Et in lege regis hæc scripta sunt.* Neque una tantum lex, sed plures erant. Indicat idem Athenæus, libro citato. Κἂν τοῖς τοῦ βασιλέως δὲ νόμοις γέγραπται, θύειν τῷ Ἀπόλλωνι τοὺς Ἀχαρνέων παρασίτους. *Et in legibus regis scriptum est, ut Apollini sacra facerent parasiti Acharnensium.* Xenophon, Memorab. lib. V. Καὶ ἄλλα τῶν βασιλικῶν νόμων προφερόμενος, πειρῶμαι δικαίους περὶ τὰ διαχειριζόμενα ἀπεργάζεσθαι τοὺς οἰκέτας. *Et alia de legibus regiis producens, famulos in his, quæ in manibus habuerint, pertractandis, justos facere conor.* Et mox iterum. Οἱ δὲ βασιλικοὶ νόμοι, οὐ μόνον ζημιοῦσι τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦσι τοὺς δικαίους. *Regiæ vero leges, non injustos tantum puniunt, sed & justis afferunt emolumentum.* Eratque una inter has de parasitis: ut videre est apud Athenæum, & Pollucem, locis antea citatis. De uxore autem regis, illud etiam sciendum; eam civem, neque ulli ante nuptam, esse debuisse: idque ex antiqua quadam lege Thesei, pilæ inscripta, & in templo Bacchi posita, quæ Demosthenis etiam tempore, literis antiquitate pene

 evani-

evanidis, ostendebatur. Insignis in hanc rem est locus, apud illum Oratorem, in Neæram. Τὸ γὰρ ἀρχαῖον, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δυναστεία ἐν τῇ πόλει ἦν, καὶ ἡ βασιλεία τῶν ἀεὶ ὑπερεχόντων, διὰ τὸ αὐτόχθονας εἶναι. τὰς δὲ θυσίας ἁπάσας, ὁ βασιλεὺς ἔθυε· καὶ τὰς σεμνοτάτας, καὶ ἀρρήτους, ἡ γυνὴ ἐποίει· εἰκότως, βασίλισσα οὖσα. ἐπειδὴ δὲ Θησεὺς συνῴκισεν αὐτοὺς, καὶ δημοκρατίαν ἐποίησε, καὶ ἡ πόλις πολυάνθρωπος ἐγένετο, τὸν μὲν βασιλέα οὐδὲν ἧττον ὁ δῆμος ᾑρεῖτο ἐκ προκείτων, κατ' ἀνδραγαθίαν χειροτονῶν. τὴν δὲ γυναῖκα αὐτοῦ, νόμον ἔθεντο, ἀστὴν εἶναι, καὶ μὴ ἐπιμεμιγμένην ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἀλλὰ παρθένον γαμεῖν, ἵνα κατὰ τὰ πάτρια θύηται τὰ ἄρρητα ἱερὰ ὑπὲρ τῆς πόλεως, καὶ τὰ νομιζόμενα γίγνηται τοῖς θεοῖς εὐσεβῶς, καὶ μηδὲν καταλύηται, μηδὲ καινοτομῆται· καὶ τοῦτον τὸν νόμον γράψαντες ἐν στήλῃ λιθίνῃ, ἔστησαν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διονύσου παρὰ τὸν βωμὸν ἐν Λίμναις. καὶ αὕτη ἡ στήλη ἔτι καὶ νῦν ἕστηκεν, ἀμυδροῖς γράμμασιν Ἀττικοῖς δηλοῦσα τὰ γεγραμμένα. *Olim dominatu respublica regebatur : & regnum erat eorum, qui præ cæteris eminerent, siquidem indigenæ essent. Sacra autem rex obibat universa: ac eorum religiosissima, & arcana, uxor ejus faciebat : idque merito, uti quæ regina esset. Postquam autem Theseus cives in unum congregavit, liberamque rempublicam instituit, & urbs civibus frequens fieret, regem quidem populus sibi nihilominus capiebat, delectu ex præstantissimis habito : uxorem vero ejus, lege civem esse jussit, neque viro ante junctam, sed virginem: ut ritu patrio sacra pro republica arcana fierent, ac justa diis pie etiam solverentur: utque nil abrogaretur, neve item novaretur. Et hanc legem, lapideæ inscriptam pilæ, in Bacchi fano, quod in Limnis, juxta aram statuerunt: statque etiamnum hæc pilas literis Atticis obscuris indicans, quæ illic scripta.* Et hæc sane lex putanda est, in qua vox Πρωτόποσις, id est, *mariti primi uxor*, habeatur : cujus Pollux meminit, & Athenæus. Ac Pollucis quidem locum, jam citavi: Athenæi vero, exstat libro sexto, itidem a me citato.

CA-

CAPUT XXXVI.

Oleas, Minervæ sacras, excidere nefas. Plutarchi locus emendatus. Pœna delinquenti, exilium. Cæterarum, quot effodere licitum fuerit quoque anno, & in quem usum: tum quæ delinquenti pœna. Oleum ex sacra olea præmii loco datum his, qui Panathenæis vicissent: idque solum Attica exportare licitum.

Leas, Minervæ sacras, Μορίας appellatas fuisse, ut & Σηκοὺς, ostendi in Lectionibus Atticis, lib. IV. cap. VI. Has excidere non licebat. Plutarchus, Symposiac. Lib. VII. Quæst. IV. Καὶ συκῆν τινα προσηγόρευσαν ἱερὰν Ἀθηναῖοι, καὶ μορίαν ἐκκόπτειν ἀπαγορεύουσι. *Et ficum quandam Athenienses sacram appellarunt, & sacram oleam excidere vetant.* Ita locum eum corrigo. Male hodie editur, μοραίαν. Neque interpres etiam recte vertit *morum*; μορέαν, ut videtur, legens. Ac, quod oleam non licuerit excidere, tota Lysiæ Oratio, quæ inscripta, Ὑπὲρ τοῦ σηκοῦ, sat ostendit. Eam, si quis volet, videat. Pœna autem delinquenti posita exilium fuit: idque ex Lysiæ, in Oratione ea, verbis istis manifestum. Πάντων γὰρ ἀθλιώτατος ἂν γενοίμην, εἰ φυγὰς ἀδίκως καταστήσομαι. *Omnium enim sim miserrimus, si injuste exul fiam.* Cæterarum vero olearum, quæ publicæ essent, in privatum usum effodere tantum duas annis singulis licebat: quique hunc numerum transiisset centum is in singulas drachmis mulctabatur, in ærarium inferendis: ita tamen, ut Minervæ decem cederent, insuper in singulas & aliis centum mulctabatur: quæ actori, postquam reum peregisset, debebantur. Alia tamen ratio erat, si ad templum Atheniensium, aut municipale aliquod, sive & in funeris usum, effodisset. Exstat lex hæc, sed corruptis admodum verbis; apud Demosthenem, in Macartatum.

Ex

Ex Minervæ ſacra olea oleum honoris ergo dari ſolitum illis, qui victoriam in Panathenæis retuliſſent: neque oleum Attica efferre licitum, niſi iſtis. Vide quæ ex Scholiaſte Comici ad Nubes, Sophoclis ad Oedipum Colonenſem, & Pindari ad Nemeonicarum Oden decimam, commemoro, Lect. Attic. libro, & capite, jam citato.

FINIS.

IN-

INDEX

Rerum in hoc volumine contentarum.

A.

V

Cereris

D.

quam

For-

nec

V.

FINIS.